Särskolan

en primärkommunal skola

Ur KB:s samlingar

Digitaliserad år 2014

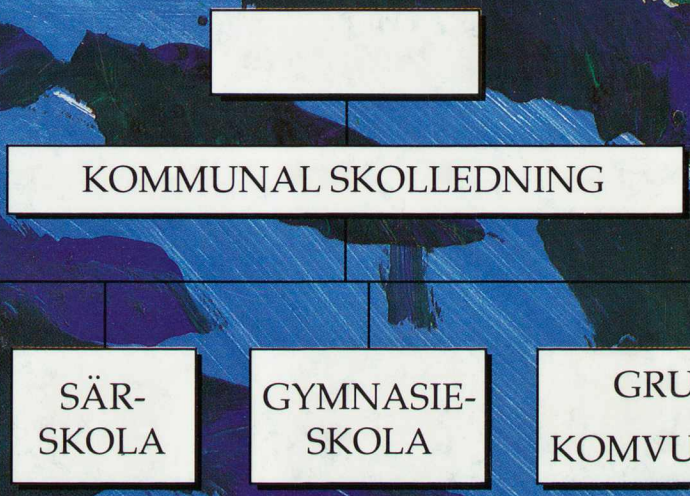
KUNGL. BIBLIOTEKET
National Library of Sweden

SOU 1991:30

BETÄNKANDE AVGIVET AV SÄRSKOLEKOMMITTÉN

Särskolan

en primärkommunal skola

SOU 1991:30

BETÄNKANDE AVGIVET AV SÄRSKOLEKOMMITTÉN

Ref KB
Oc

Statens offentliga utredningar
1991:30
Utbildningsdepartementet

Särskolan

- en primärkommunal skola

Betänkande av särskolekommittén
Stockholm 1991

SOU och Ds kan köpas från Allmänna Förlaget, som också på uppdrag av regeringskansliets förvaltningskontor ombesörjer remissutsändningar av dessa publikationer.

Adress: Allmänna Förlaget
Kundtjänst
106 47 Stockholm
Tel 08/739 96 30
Telefax: 08/739 95 48

Publikationerna kan också köpas i Informationsbokhandeln, Malmtorgsgatan 5, Stockholm.

Omslagsbakgrunden är utförd av elever vid Åkerstorpsskolan i Österåker.

NORSTEDTS TRYCKERI AB
Stockholm 1991

ISBN 91-38-10772-4
ISSN 0375-250X

Till statsrådet Göran Persson

Den 11 maj 1989 bemyndigade regeringen det statsråd som har till uppgift att föredra ärenden som rör skolan att tillkalla en kommitté (1989:08) för att utreda frågan om ett generellt överförande av ansvaret för särskolan från landstingskommunerna till primärkommunerna. Samtidigt fastställdes direktiv för utredningen (Dir. 1989:20).

Som ledamöter tillkallades genom beslut den 30 augusti 1989 generaldirektören Christina Rogestam, ordförande, 1:e sekreteraren i Landstingsförbundet Inger Dahlberg, särskolchefen Matti Hiitti, sekreteraren i Svenska Kommunförbundet Randolph Norberg och dåvarande vice ordföranden i Riksförbundet FUB Gudrun Sandström.

Sekretariatet har bestått av skolinspektören Per-Erik Eriksson och särskolchefen Lars Ekblad (fr.o.m. 1989-11-20).

Som sakkunniga har medverkat undervisningsrådet Kenneth Eklindh, departementssekreterarna Carl Leczinsky och Monica Martinson.

Som experter har medverkat departementssekreteraren Lillemor Johansson (fr.o.m. 1989-09-25), rektorn Margaretha Extergren (1990-10-08--12-21) och studierektorn Ing-Britt Ling (1990-10-17--12-06).

Utredningen har arbetat under namnet Särskolekommittén.

Kommittén har haft 15 sammanträden.

Kommittén har besvarat remisser om överförandet av huvudmannaskapet för särskolan från landstingskommun till primärkommuner i Östergötlands, Kopparbergs, Jämtlands, Skaraborgs och Hallands län.

Kommitténs sekretariat har samrått med sekreteraren i skolverkskommittén, med den särskilda utredningsmannen för myndighet för stöd till handikappade elevers skolgång m.m., med representanter för arbetsmarknadsverket och centrala studiestödsnämnden, med handikappkommitténs sekretariat och med särvuxkommitténs dåvarande sekreterare.

Kommitténs sekretariat har medverkat vid information till förvaltningschefer vid omsorgsförvaltningar, till särskolchefer och till olika intressentgrupper.

Särskolekommitténs sekretariat har studerat motsvarande skolformer i de nordiska länderna och i Italien. Sekretariatet har vidare avlagt studiebesök vid rikscentralen för pedagogiska hjälpmedel för rörelsehindrade elever (RPH-RH) i Bräcke Östergård, vid rikscentralen för pedagogiska hjälpmedel för särskolan (RPH-Sär) i Umeå och vid vissa skolenheter bl.a. vid Dammsdalskolan och Salbohedskolan.

Särskolekommittén får efter avslutat arbete härmed avlämna sitt betänkande.

Stockholm den 3 april 1991

Christina Rogestam

Inger Dahlberg

Matti Hiitti

Randolph Norberg /Per-Erik Eriksson

Gudrun Sandström Lars Ekblad

Innehåll

1	**Sammanfattning och förslag**	11
2	**Dagens särskola**	17
2.1	Inledning	17
2.2	Huvudmannaskap	18
2.3	Undervisningen	18
2.4	Personkretsen	19
	2.4.1 Psykiskt utvecklingsstörda elever	19
	2.4.2 Elever med hjärnskador	19
	2.4.3 Elever med barndomspsykos	19
	2.4.4 Elever med tilläggshandikapp	20
2.5	Skolplikten	20
2.6	Fortsatt utbildning efter skolpliktens upphörande	21
2.7	Utvecklingsnivåer	21
2.8	Särskolans former	23
	2.8.1 Inledning	23
	2.8.2 Obligatoriska former av särskola	23
	2.8.3 Frivilliga former av särskola	24
	2.8.3.1 Inledning	24
	2.8.3.2 Yrkessärskola	24
	2.8.3.3 Särskola för vuxna utvecklingsstörda	25
3	**Huvudmannaskap - bakgrund - nuläge**	27
3.1	Inledning	27
3.2	Begreppet huvudmannaskap	27
3.3	Tiden före 1949	28
3.4	Tiden 1950-1970	29
	3.4.1 1951 års sinnesslövårdsutredning	29
	3.4.2 1954 års lag om undervisning och vård av vissa psykiskt efterblivna	30
	3.4.3 1961 års mentalsjukvårdsberedning	30
	3.4.4 1967 års omsorgslag	32
3.5	Utredningen Skolan, Staten och Kommunerna	33

3.6 Omsorgskommittén 36
3.7 Omsorgsberedningen 40
3.8 Det aktuella läget 42
3.9 Sammanfattning 44

4 Integration - normalisering 47
4.1 Definition av begreppen - tillbakablick . 47
4.2 Utvecklingslinjer 50
4.3 Forskning och utveckling 51
4.4 Läroplan - samsyn 54

5 Primärkommunalt huvudmannaskap för särskolan? 55

6 Elevfrågor 61
6.1 Skolplikten 61
6.2 Val av skolform och skolenhet 65
6.2.1 Allmänt 65
6.2.2 Variationer i elevpopulationen .. 65
6.2.3 Beslut om mottagande i särskola . 66
6.2.4 Val av skola 67
6.2.5 Vårdnadshavares inflytande 67
6.3 Definition av individintegrering 68
6.4 Särskolan och de särskilda omsorgerna - samband och gränsdragningsfrågor 70
6.4.1 Särskild omsorg 70
6.4.2 Elevsociala anordningar 71
6.4.3 Skola och fritid 71
6.5 Skola och arbetsliv - uppföljningsansvar 72
6.6 Assistentstöd 76
6.7 Skolanknutet elevboende 77
6.7.1 Allmänt 77
6.7.2 Dammsdalskolan och Salbohedskolan 78
6.7.2.1 Huvudmannaskap 78
6.7.2.2 Tillsyn 83
6.7.3 Träningsboende för elever i yrkesutbildning 84
6.7.4 Bidragsregler rörande särskolans elever 86

7 Personalfrågor 89
7.1 Särskolans personal 89
7.2 Skolledningsresurser 89
7.2.1 Bakgrund 90
7.2.1.1 Grundskolan 90
7.2.1.2 Särskolan 90

7.2.1.3 Särskolans skolledning under primärkommunal huvudman ... 90
7.3 Lärarpersonal ... 92
7.4 Konsulenter ... 93
7.4.1 Bakgrund ... 93
7.4.2 Landstingskommunala tjänster som konsulenter i särskolan ... 95
7.4.3 Konsulenter för praktiskt/estetiska ämnen ... 97
7.5 Fortbildning och personalutveckling ... 98
7.5.1 Inledning ... 98
7.5.2 Statens ansvar ... 99
7.5.3 Kommunernas ansvar ... 100
7.5.4 Målgrupper ... 101
7.5.4.1 Politiker ... 101
7.5.4.2 Grund- och gymnasieskolans personal ... 101
7.5.4.3 Särskolans personal ... 102

8 Organisatoriska frågor ... 105
8.1 Allmänna planeringsförutsättningar ... 105
8.1.1 Hemkommunens ansvar ... 105
8.1.2 Skolplan ... 106
8.1.3 Elevgrupper med särskilda behov - samverkan mellan kommuner ... 108
8.2 Skolledning ... 110
8.2.1 Allmänt ... 110
8.2.2 Exempel på användning av särskolans skolledningsresurser ... 111
8.2.2.1 Kommunövergripande ... 111
8.2.2.2 Kommunvis ... 111
8.3 Beslut om mottagande och placering i särskola ... 112
8.4 Elevvården ... 113
8.4.1 Allmänt ... 114
8.4.2 Nulägesbeskrivning ... 115
8.4.3 Elevvården för särskolan under primärkommunal huvudman ... 117
8.5 Studie- och yrkesorienteringen i särskolan ... 118

9 Ett nytt statsbidrag för särskolan ... 123
9.1 Inledning ... 123
9.1.1 Direktiv och ändrade förutsättningar ... 123
9.1.2 Grundläggande diskussion ... 125
9.2 Nuläge ... 126
9.2.1 Andel särskoleelever ... 126

9.2.2 Vad påverkar resursfördelningen? 128
9.2.3 Elever med tilläggshandikapp. Resurser för konsulentinsatser . 130
9.2.4 Användning av kompletteringsresursen. Prioriteringar 130
9.2.5 Slutsatser och sammanfattande diskussion 131
9.3 Det nya statsbidragssystemet för grundskola, gymnasieskola och kommunal utbildning för vuxna 134
9.3.1 Beslutets innehåll 134
9.3.2 En jämförelse mellan grundskola och särskola 136
9.4 Utgångspunkter för ett förändrat statsbidragssystem för särskolan 136
9.5 Principer för ett nytt bidrag 139
9.5.1 Inledning 139
9.5.2 Ett generellt finansiellt stöd för särskola till samtliga kommuner 140
9.5.3 En schabloniserad resurstilldelning 141
9.5.4 Beräkningsmodell för särskolan 142
9.5.4.1 Inledning 142
9.5.4.2 Modellkonstruktion 143
9.5.4.3 Hemspråksresurser m.m. 146
9.5.4.4 Konsekvenser av olika alternativ 147
9.6 Kommunala kostnader 149
9.7 Skatteväxling 150
9.8 Genomförande 151

10 Uppföljning, utvärdering och tillsyn ... 155
10.1 Inledning 155
10.2 Bakgrund 155
10.2.1 Länsskolnämnderna 155
10.2.2 Skolöverstyrelsen 157
10.2.2.1 Tillsynsverksamhet 157
10.2.2.2 Forsknings- och utvecklingsverksamhet (FoU) 159
10.2.3 Planeringsberedningarna 161
10.2.4 Sammanfattning 162
10.3 Tillsyn, utvärdering och utveckling i en ny organisation 162
10.3.1 Kommunernas ansvar 162
10.3.2 Skolverkets ansvar 164

11 Översyn av gällande bestämmelser 167

12 Genomförande av en generell kommunalisering av särskolan 171
12.1 Bakgrund 171
12.2 Tidplan för en huvudmannaskapsförändring 172
12.3 Genomföranderesurs - statsbidrag 175

Reservationer och särskilda yttranden 179

Käll- och litteraturförteckning 187

Bilagor

Bilaga 1 Lagförslag 193

Bilaga 2 Kommittédirektiv 1989:20 209

Bilaga 3 Särskolekommitténs förslag till riktlinjer (1989-12-20) för kommuner och landsting inför planläggningen av verksamhet med inriktning mot ett ändrat huvudmannaskap för särskolan 215

Bilaga 4 Tabeller och diagram 223

1 Sammanfattning och förslag

Utgångspunkter för särskolekommitténs arbete har varit de i maj 1989 fastställda direktiven, vilka delvis byggde på riksdagens beslut i december 1988 om skolans utveckling och styrning.

Det grundläggande direktivet för särskolekommittén har varit att utbildningen för särskolans elever inte skall försämras om och när primärkommunerna övertar huvudmannaskapet för särskolan. Detta har varit vägledande i kommitténs arbete, som utgått från särskoleelevernas behov och intressen.

Kommitténs arbete har därutöver påverkats av riksdagens beslut i december 1989 med anledning av propositionen om kommunalt huvudmannaskap för lärare, skolledare, biträdande skolledare och syofunktionärer, dess beslut i juni 1990 om ändring i skollagen, vilket innebär lättnader vid transaktioner mellan landstingskommun och kommun och mellan kommuner inom en landstingskommun samt dess beslut i december 1990 med anledning av propositionen om ansvaret för skolan.

Till detta skall läggas regeringens proposition i februari 1991 om gymnasieskolan och vuxenutbildningen, vilken har betydelse för främst utbildning av psykiskt utvecklingsstörda vuxna (särvux), men också för särskolans yrkesskola. I slutskedet av kommitténs arbete dvs. i senare delen av mars 1991, avgav regeringen en proposition om vissa skollagsfrågor.

Dessa samlade styrdokument jämte kommitténs utredningsarbete ger underlag för de beskrivningar, förslag och bedömningar, vilka sammanfattas nedan.

I **kapitel 2** ger vi en sammanfattande beskrivning av särskolan som skolform och dess elever.

I **kapitel 3** tecknar vi bilden av särskolans utveckling från att ha varit en del av mentalsjukvården till en alltmer integrerad del av kommunernas övriga skolväsende. Ett samlat primärkommunalt huvudmannaskap för grundskola, gymnasieskola, särskola, kommunal vuxenutbildning och särvux är ett logiskt steg i denna utveckling.

I **kapitel 4** redogör vi för olika former av integration av särskola och enskilda särskoleelever, ett viktigt inslag i processen att närma särskolan till den övriga ungdomskolan.

I **kapitel 5** föreslår vi

att huvudmannaskapet för särskolan överförs till kommunerna.

Grundvalen är dels ovannämnda analyser, dels den pågående spontana processen i landsting och kommuner mot ett ändrat huvudmannaskap för särskolan. Särskolan bibehålls som skolform. Vi anser att en ännu högre grad av samverkan mellan särskolan och det övriga kommunala skolväsendet är en utveckling på längre sikt. Förslagen i den följande delen av betänkandet är utformade så att de skall öppna vägen för en sådan utvecklingsprocess.

I **kaptitel 6** behandlar vi elevfrågor. Vi föreslår

att 9-årig skolplikt införs för elever i särskolan med oförändrad rätt till fortsatt frivillig utbildning till 21, i vissa fall 23 år,

att en formell prövning av personkretstillhörigheten behålls,

att vårdnadshavares inflytande i uttagningsprocessen stärks,

att vårdnadshavare liksom hittills skall ha rätt att överklaga beslut om mottagande i särskola,

att skolgången om möjligt skall ske i samma skola som för andra elever i samma bostadsområde,

att begreppet individintegrering begränsas till att omfatta sådana elever som får sin undervisning i vanlig klass minst halva antalet veckotimmar, som enligt timplanen gäller för aktuell årskurs,

att kommunen ansvarar för alla de verksamheter inom särskolan som är motiverade av pedagogiska och elevvårdsmässiga skäl,

att elever från särskolan under vissa förutsättningar skall ha tillträde till gymnasieskolans individuella program,

att hemkommunen skall hålla sig underrättad om hur de psykiskt utvecklingsstörda ungdomar som inte deltar i frivillig utbildning inom särskolan är sysselsatta,

att Dammsdalskolan och Salbohedskolan som är särskolor med riksupptagning av elever med svåra beteendestörningar skall vara specialskolor och ha staten som huvudman. Statens institut för handikappfrågor i skolan (SIH) får förvaltningsansvaret,

att tillsynen för utbildning och boende vid Dammsdalskolan och Salbohedskolan bör ingå i ansvarsområdet för en och samma myndighet, och att denna myndighet bör vara statens skolverk,

att medel överförs från anslaget B 9. Bidrag till driften av särskolor m.m. till anslaget B 13. Specialskolor, och

att reglerna för barnbidrag, studiehjälp och sjukbidrag till elever inom särskolan bör ses över.

I **kapitel 7** behandlas personalfrågor. Vi bedömer att det är av vikt

att de kommuner som nu har särskola i princip övertar särskolans personal för att bibehålla den kompetens som är en förutsättning för särskolan som skolform.

Vi föreslår vidare

att styrelsen för särskolan beslutar om ledningsorganisationen,

att handikappkunskap och specialpedagogiskt kunnande bör finnas inom ledningen i de kommuner

som kommer att vara värdkommuner för utbildning av psykiskt utvecklingsstörda elever,

att nuvarande utbildningskrav för särskolans lärare behålls,

att all konsulentverksamhet för pedagogiskt stöd till elever med handikapp inom det offentliga skolväsendet för barn och ungdom skall bedrivas eller samordnas av statens institut för handikappfrågor i skolan (SIH),

att 9,6 Mkr. överförs från anslaget B 9. Bidrag till driften av särskolor m.m. till anslaget B 2. Statens institut för handikappfrågor i skolan för inrättande av tjänster som konsulent för elever med flera handikapp i särskolan,

att SIH tillförs medel för en successiv uppbyggnad av konsulentstödet motsvarande särskolans behov,

att staten bör ansvara för vissa fortbildningsinsatser i ett inledningsskede, med anledning av den centralt beslutade reformen om primärkommunalisering av särskolan,

att handikappkunskap bör vara obligatoriska inslag i skolledarutbildningen,

att statens skolverk har ansvaret för att tillsammans med kommunerna utveckla och utvärdera fortbildningen, och

att kommunerna vidtar åtgärder för att lokalt anordna fortbildning i handikappkunskap för i första hand politiker, skolledare och elevvårdspersonal.

I **kapitel 8** behandlas organisatoriska frågor. Vi föreslår

att elevens hemkommun skall ha ett grundansvar för alla elevers skolgång, även för psykiskt utvecklingsstörda elever,

att skolverkets fältorganisation får en stödjande funktion för kommunernas särskoleverksamhet,

att särskolan skall omfattas av den kommunala skolplanen och att kommunerna ansvarar för att det bildas lämpliga elevupptagningsområden för lågfrekventa utbildningar inom särskolan,

att behovet av specialskola för kommunikationsstörda elever utreds,

att styrelsen för skolväsendet i elevens hemkommun beslutar om mottagande i särskola,

att om beslut om placering i särskola delegeras, detta bör ske till en klart angiven och ansvarig tjänsteman, som har god kunskap om psykisk utvecklingsstörning,

att elevvården för särskolan skall vara en kommunal uppgift och dess personal bör utgöra en del av skolpersonalen, och

att den nuvarande yrkesvägledningsfunktionens kompetens för särskolans elever behålls, med tonvikt på verksamhetens innehåll och arbetsuppgifter.

I **kapitel 9** lämnas förslag till ett nytt statsbidrag för särskolan som i sin grundkonstruktion liknar det bidragssystem för det offentliga skolväsendet för barn, ungdom och vuxna som riksdagen fattat beslut om. Bidragsdelen till särskolan skall beräknas efter särskilda normer och ingå som en tydligt identifierbar, skolformsspecifik del i sektorsbidraget till kommunernas skolväsende. Bidragen föreslås beräknade på antalet invånare i åldern 7-20 år och fördelas till samtliga kommuner. Det nya bidragssystemet föreslås bli infört i hela landet fr.o.m. den 1 juli 1992 utan koppling till en huvudmannaskapsförändring i de olika landstingskommunerna.

I **kapitel 10** behandlas uppföljning, utvärdering och tillsyn. Vi föreslår

att kommunerna ansvarar för uppföljning och utvärdering av särskolan. Individuella undervisningsprogram och utvecklingsplaner kopplade till undervisningsprocess och resursförbrukning bör utgöra permanenta instrument i denna process,

att skolverkets olika delar bör ha kompetens när det gäller utbildning av psykiskt utvecklingsstörda elever, och

att den samlade kunskap, som i dag finns hos de särskolchefer som har specialpedagogisk kompetens, tas till vara i detta sammanhang.

I **kapitel 11** redogör vi för de ändringar i skollagen som erfordras med anledning av förslagen om bl.a. ändrad skolplikt, om att skolgången om möjligt skall ske i samma skola som för andra elever i bostadsområdet samt om kommunens skyldighet att hålla sig underrättad om hur ungdomar som slutat den obligatoriska särskolan men inte valt frivillig utbildning är sysselsatta.

I **kapitel 12** behandlas genomförandet av en generell kommunalisering av särskolan. Vi föreslår

att överförandet av huvudmannaskapet för särskolan från landstingen till kommunerna bör ske successivt, och vara genomfört senast tre år efter riksdagens principbeslut om primärkommunalisering av särskolan,

att staten som en genomföranderesurs bör avsätta 6 Mkr. att fördelas under en treårsperiod, med början budgetåret efter riksdagsbeslut om kommunalisering,

att medlen erhålls genom omfördelning ur anslaget B 4. Stöd för utveckling av skolväsendet, och

att huvudmännen också bör planera och ansvara för information och fortbildning med anledning av reformen.

2 Dagens särskola

2.1 Inledning

Som en introduktion för läsare som inte har ingående kunskaper om dagens särskola, har särskolekommittén bedömt det som motiverat att ge en sammanfattande beskrivning av särskolans personkrets och om särskolans olika former.

★★★

För barn och ungdomar som inte kan gå i grundskolan och gymnasieskolan därför att de är psykiskt utvecklingsstörda finns särskolan. Detsamma gäller även för personer som fått betydande och bestående begåvningshandikapp på grund av hjärnskada, föranledd av yttre våld eller kroppslig sjukdom, samt personer med barndomspsykos.

Statsbidrag lämnas till huvudmännen för kostnader för löner åt skolledare och av lärare m.m. Budgetåret 1989/90 utgick i genomsnitt 8,3 lärarveckotimmar per elev exkl. undervisning i hemspråk och svenska som andraspråk. Det kan jämföras med motsvarande statsbidrag för grundskolan, vilket är ca 2 lärarveckotimmar per elev.

Utbildning i särskola är kostnadsfri för eleverna. De skall ha tillgång till den skolmateriel som behövs för att tillgodogöra sig utbildning. Huvudmannen skall kostnadsfritt anordna skolskjuts om sådan behövs. Om elev behöver bo utanför det egna hemmet med anledning av skolgången gäller bestämmelserna i 4 § 4 punkten omsorgslagen (1985:568). Bestämmelserna

för yrkessärskolans elever är således fördelaktigare än bestämmelserna för elever i gymnasieskolan.

2.2 Huvudmannaskap

Särskolan ingår tillsammans med grundskolan, gymnasieskolan, specialskolan och sameskolan i det offentliga skolväsendet för barn och ungdom.

Landsting och i vissa fall kommuner är huvudmän för särskolan. Om inget annat bestämts är landstingets omsorgsnämnd lokal styrelse för särskolan. I kommun är skolstyrelsen styrelse för särskolan.

Särskolan har endast ansvar för elevernas utbildning. Behandling av vissa slag, som t.ex. sjukgymnastik, som ofta sker i skolan, på skoltid, utgår ofta som s.k. särskild omsorg enligt omsorgslagen (1985:568). Ansvaret för denna för eleven viktiga men frivilliga omsorg åvilar visserligen landstinget och omsorgsnämnden, men inte i sin egenskap av styrelse och huvudman för särskolan, utan i egenskap av styrelse och huvudman för omsorgsverksamheten enligt omsorgslagen.

Ledningen och/eller driften av särskolan kan överlåtas från landstinget till kommuner. Skollagen (1985:1100) innehåller bestämmelser om detta (6 kap.).

2.3 Undervisningen

Undervisningen i särskolan sker utifrån särskilda läroplaner. 1990 års läroplan för den obligatoriska särskolan (Lsä 90) beskriver särskolans undervisning på följande sätt:

> "Särskolans ordinarie undervisning är av specialpedagogisk karaktär. Därutöver behövs speciella insatser. Dessa skall riktas till elever som har särskilt komplicerade inlärningssvårigheter eller känslomässiga störningar. Sådana insatser kan också gälla elever med tilläggshandikapp eller elever med svårigheter av mera tillfällig art. För att tillgodose des-

sa elevers särskilda behov av pedagogisk stimulans skall skolan tillse att personal med speciell kompetens finns tillgänglig för direkt stöd till den enskilde eleven samt för information och handledning till skolans personal. Så långt det är möjligt skall insatsernas utformning diskuteras med eleven och alltid med föräldrarna."

2.4 Personkretsen

2.4.1 Psykiskt utvecklingsstörda elever

Psykiskt utvecklingsstörda elever indelas vanligtvis i tre grupper

- ★ lätt psykiskt utvecklingsstörda
- ★ måttligt psykiskt utvecklingsstörda
- ★ gravt psykiskt utvecklingsstörda.

För den närmare innebörden av ovanstående indelning finns en ingående beskrivning i 1973 års Läroplan för särskolan (Lsä 73).

2.4.2 Elever med hjärnskador

Barn som från födelsen är normalbegåvade, men som senare råkat ut för sådana hjärnskador vilka skadat den intellektuella utvecklingen eller i en del fall suddat bort delar av den, tillhör denna grupp. Orsak till sådana hjärnskador kan vara trafikolyckor, infektionssjukdomar, förgiftningsskador och liknande.

Dessa barn hänförs till kategorierna för utvecklingsstörning beroende på deras förmåga, på samma sätt som de barn som fötts med psykisk utvecklingsstörning.

2.4.3 Elever med barndomspsykos

Med barndomspsykos menas en djupgående personlighetsstörning med debut i regel före sju års ålder. Den tar sig uttryck i bland annat omfattande avvikelser i sociala och känslomässiga relationer samt svåra stör-

ningar i språkförmågan. Kombinationen barndomspsykos/psykisk utvecklingsstörning är inte ovanlig. Alla barndomspsykotiska elever oavsett begåvning och som inte kan tillgodogöra sig undervisningen i grund- eller gymnasieskolan, skall tas emot inom särskolan.

2.4.4 Elever med tilläggshandikapp

Bland särskolans elever är syn-, hörsel-, rörelse- och kommunikationshandikapp vanliga liksom psykiska särdrag. Det är inte heller ovanligt att ett och samma barn har flera s.k. tilläggshandikapp. Betydelsen av goda diagnosresurser för en rätt utformad individuell utbildning och träning kan därför knappast överskattas.

2.5 Skolplikten

Barn som tillhör personkretsen och som inte kan gå i grundskolan har särskild skolplikt enligt 3 kap. 3 § skollagen. Särskild skolplikt fullgörs normalt i särskolan. Barn som på grund av syn-, hörsel- eller talskada inte kan gå i särskolan skall tas emot i specialskolan.

En del barn och ungdomar som är begåvningshandikappade kan genom vissa stödåtgärder klara skolgång i grundskolan eller gymnasieskolan. Särskild skolplikt gäller därför bara psykiskt utvecklingsstörda som inte kan gå i grundskolan. Det förutsätts att möjligheten att fullgöra vanlig skolplikt i grundskola först har övervägts och i vissa fall prövats med insättande av de stödåtgärder som grundskolan förfogar över.

Det finns ingen entydig definition av "psykisk utvecklingsstörning". Tvärtom begagnas begreppet i både omsorgslagen och skollagen som en sammanfattande benämning på flera tillstånd.

Följaktligen kan svårigheter ibland uppstå vid bedömningen av gränsfall. Det avgörande vid bedömning av vilken skolform eleven skall fullgöra sin skolgång i bör då vara dennes faktiska möjligheter att kla-

ra en skolgång i grundskolan eller gymnasieskolan med hänsyn till elevens praktiska funktionsnivå vid kunskapsinhämtande och med hänsyn till effekterna av stödinsatser från skolan i ett tidigare skede.

Den särskilda skolplikten upphör vid utgången av vårterminen det kalenderår eleven fyller 17 år.

2.6 Fortsatt utbildning efter skolpliktens upphörande

Psykiskt utvecklingsstörda ungdomar har enligt 3 kap. 19 § skollagen rätt till fortsatt utbildning sedan skolplikten upphört till 21 års ålder, i vissa fall till 23 års ålder. Utbildningen är frivillig. Normalt sker fortsatt skolgång inom särskolans yrkesskola. Många utvecklingsstörda får också fortsatt utbildning vid folkhögskolor, inom särvux och i några fall inom gymnasieskolor med särskilt stöd.

2.7 Utvecklingsnivåer

Eleverna i särskolan karaktäriseras av stora variationer i utbildningsbehoven. Detta beror ofta på speciella svårigheter i form av s.k. tilläggshandikapp, vilka också kräver speciella åtgärder. Därför är kravet på anpassning av undervisningen efter varje elevs individuella nivå och särart inom olika inlärnings- och träningsområden särskilt stort.

Utvecklingspsykologisk forskning har lärt oss att utvecklingen av förståndsprocesser och föreställningstyper sker i en bestämd ordning som förenklat brukar indelas i tre etapper. Olika inlärningsformer är möjliga på de olika stadierna.

I "Begåvning och begåvningshandikapp" (ala 39/366, 1981) beskriver Gunnar Kylén detta och indelar eleverna i tre nivåer, A, B och C, som kort kan sammanfattas enligt följande:

Förståndsprocesser	Funktionsnivå hos utvecklingsstörda	Föreställningstyper
Förmåga till medvetna, systematiska tankeoperationer	C	Förmåga att läsa och förstå skrivet språk
Förmåga att organisera i rum och tid, klass, serie och antal	B	Förmåga att tolka bildsymboler
Förmåga till vissa spontana handlingar	B	Förmåga att tala och/eller förstå tal
Förmåga att uppleva, minnas och jämföra, känna igen, agera	A	Förmåga att uppleva behov, känslor konkret

Utvecklingsstörning är främst en avvikelse i fråga om utvecklandet av föreställningstyper och förståndsprocesser. Utvecklingsstörda utvecklas långsammare genom de tidigare nämnda stadierna och kan som vuxna kvarstanna på något av dem. Detta innebär, att de inom ramen för varje stadium hinner skaffa sig mer erfarenheter och kunnande än ett barn på motsvarande nivå, under förutsättning att fostran och undervisning hjälper dem med detta. Det är således fel att jämföra utvecklingsstörda vuxna med barn och använda begrepp som utvecklingsålder och liknande.

En utvecklingsstörd på nivå A kan använda samma förståndsprocesser och samma föreställningstyper som ett barn på tidigt utvecklingsstadium, men har en längre tids erfarenhet och har då fyllt sin föreställningsvärld med ett större, mer eller mindre användbart innehåll av konkreta upplevelse- och rörelsemönster.

En utvecklingsstörd som förblir på A-nivå även som vuxen kommer att utvecklas med hjälp av de erfarenheter som bygger på A-nivåns förståndsprocesser och föreställningstyper.

En utvecklingsstörd som stannar på B-nivå som vuxen har i regel lämnat A-nivån vid 5-16 års ålder.

En utvecklingsstörd som når upp till C-nivå som vuxen har i regel lämnat A-nivån vid 2,5-5 års ålder och B-nivån vid 9-16 års ålder.

En person som utvecklas över C-nivån som vuxen är inte utvecklingsstörd. (Ur Lsä 73, Allmän del)

2.8 Särskolans former

2.8.1 Inledning

Särskolan är indelad i olika former med hänsyn till att eleverna hänförs till de olika utvecklingsnivåerna. Barn och ungdomar i åldrarna 7-17 år och som tillhör A- och B-nivåerna går som regel i särskolans träningsskola och i yrkesträning eller verksamhetsträning i den frivilliga yrkessärskolan mellan 17 och 21/23 års ålder. För elever på C-nivå är motsvarande former grundsärskola resp. yrkesutbildning.

2.8.2 Obligatoriska former av särskola

Den obligatoriska formen av särskolan består av **grundsärskola** och **träningsskola.**

Det som karaktäriserar eleverna i **grundsärskolan** är, förenklat uttryckt, att de kan lära sig läsa och skriva, och med hjälp av dessa färdigheter skaffa sig nya kunskaper. Innehållet i undervisningen ligger nära grundskolans, men inlärningstakten är individuellt avpassad. Det är numera inte ovanligt att vissa elever får fullgöra sin särskilda skolplikt som särskoleelever individintegrerade i hemortens grundskola. Eleven och klassläraren får då som regel stöd av en lärare från särskolan. Grundsärskolan innehåller 10 årskurser indelade i låg-, mellan- och högstadium.

Undervisningen i **träningsskolan**, som liksom grundsärskolan är 10-årig, är inriktad på social träning och praktiska färdigheter. Kommunikationsträning intar en framträdande plats. Som regel kan träningsskolans elever inte lära sig läsa och förstå skriven text, men

många lär sig läsa enligt ordbildmetoden. Behovet av individanpassad undervisning är mycket stort i träningsskolan.

Både grundsärskolans och träningsskolans elever omfattas av den särskilda skolplikten.

2.8.3 Frivilliga former av särskola

2.8.3.1 Inledning

Särskolans elever har rätt till fortsatt skolgång i särskola tills de fyller 21 år, i vissa fall 23 år. Som regel fullgörs den fortsatta skolgången i särskolans yrkesskola. I vissa fall, som t.ex. på grund av långa sjukdomsperioder under barndomsåren, kan delar av den fortsatta, frivilliga skolgången fullgöras i grundsärskolan eller träningsskolan.

2.8.3.2 Yrkessärskola

Yrkessärskolan är som regel 4-årig. Beroende på tidigare skolgång deltar eleverna i **yrkesutbildning, yrkesträning eller verksamhetsträning.**

Yrkesutbildningen förbereder eleverna för arbete på den öppna arbetsmarknaden efter avslutad utbildning. Kraven är alltså höga på att eleverna skall kunna klara de krav som ställs på en vanlig arbetsplats.

De flesta eleverna utbildas vid landstingets yrkessärskolor, men några är individintegrerade i gymnasieskolans yrkesinriktade klasser.

Yrkesutbildning erbjuds inom ett antal olika linjer, som oftast är spridda över landstingsområdet. Då lämplig utbildningslinje saknas i hemlandstinget kan yrkesutbildning ske vid skolenhet i annat landstingsområde.

Yrkesträning är en form av yrkessärskolan för företrädesvis elever från särskolans träningsskola. Verksamheten syftar till att eleven efter utbildningen skall kunna klara anställning inom Samhall (Samhällsföre-

tag) eller på den öppna arbetsmarknaden med lönebidrag samt på dagcenter. Undervisningen omfattar såväl social träning som arbetsträning.

Verksamhetsträning är en form av yrkessärskolan som är avsedd för elever på tidig utvecklingsnivå och som tidigare gått i särskolans träningsskola. Verksamheten syftar till att förbereda eleven för daglig verksamhet vid t.ex. dagcenter som vuxen, och omfattar t.ex. träning i att arbeta längre pass, verksamhetsträning av olika slag och naturligtvis social träning. Eleverna har ofta tilläggshandikapp och behöver särskilt stöd eller behandling under skoldagen.

Den obligatoriska och frivilliga särskolan omfattade läsåret 1989/90 11 306 elever, vilket motsvarade 0,95 % av elevpopulationen i den övriga ungdomsskolan det läsåret.

2.8.3.3 Särskola för vuxna utvecklingsstörda

Riksdagen beslöt vid 1987/88 års riksmöte (prop. 1987/88:113, UbU 33, rskr. 323) att försöksverksamheten med vuxenutbildning för psykiskt utvecklingsstörda skulle upphöra och från och med den 1 juli 1988 ersättas med en reguljär kompetensinriktad vuxenutbildning för psykiskt utvecklingsstörda (särvux).

Utbildningen vänder sig till vuxna över 21 år som behöver utbildning på grundsärskolans nivå.

Kurserna är framför allt avsedda för dem som inte förut deltagit i motsvarande utbildning i skolan, men även för dem som fått nya intressen, nyväckt motivation eller behöver en grund för yrkesutövning.

Regeringen tillsatte 1988 en kommitté - Särvuxkommittén - som i betänkandet (SOU 1990:11) **Vidgad vuxenutbildning för utvecklingsstörda** föreslagit en vidgning av den krets psykiskt utvecklingsstörda som bör ha tillgång till vuxenutbildning, bl.a. genom viss utbildning på träningsskolenivå. Regeringen behandlar frågan i propositionen (1990/91:85) **Växa med kunskaper - om gymnasieskolan och vuxenutbildningen.**

Som framgår av beskrivningen är särskolan en skolform där alla elever kräver speciella insatser och kunskaper från samhällets sida. I det följande beskrivs detta mer ingående.

För ytterligare information hänvisas till följande tabeller:

Tabell 1: Särskolans elever i förhållande till folkmängd och ungdomsskolans elevpopulation.

Tabell 2: Elevernas fördelning på former av särskola, samt individintegrering.

Tabell 7: Elevernas fördelning på särskolans olika former.

Tabell 8: Förekomsten av tilläggshandikapp hos särskolans elever.

3 Huvudmannaskap - bakgrund - nuläge

3.1 Inledning

Särskolekommittén har i sitt arbete utgått från det pedagogiska och elevsociala perspektivet och det är med den utgångspunkten man skall betrakta huvudmannaskapet. Enligt vår mening är en huvudmannaskapsförändring ett logiskt steg i en process som pågått under ett antal år. En process som stegvis har försvagat banden mellan särskolan och landstingens vårdorganisation samtidigt som banden mellan särskolan och kommunernas övriga ungdomsskola successivt har stärkts.

I följande avsnitt skall vi försöka att beskriva denna process. Utgångspunkt är de olika utredningar och beslut samt den debatt som under de senaste decennierna i varierande grad har berört särskolan. Den som önskar att ytterligare fördjupa sig i denna utveckling hänvisas till käll- och litteraturförteckningen i slutet av detta betänkande.

3.2 Begreppet huvudmannaskap

En utgångspunkt för att diskutera begreppet huvudmannaskap är direktiven till huvudmannautredningen (SOU 1968:63). Där konstaterades att huvudmannaskapsbegreppet fått sin viktigaste användning inom stats- och förvaltningsrätten.

I direktiven förutsattes att begreppet huvudmannaskap på skolans område var att huvudmannen har ansvar för verksamhetens planering och organisation samt har det ekonomiska ansvaret för verksamhetens

fortgång. Huvudmannen äger undervisningsanstalterna och personalen är anställd hos denne. Huvudmannaskap kan som regel utövas av den som äger eller förfogar över erforderliga ekonomiska resurser. Staten och kommunerna har var för sig beskattningsrätt, och kan således uppfylla dessa förutsättningar.

3.3 Tiden före 1949

Undervisning av barn med psykisk utvecklingsstörning startade under 1860-talet i form av filantropisk verksamhet, men redan under det följande decenniet började landstingen engagera sig i denna verksamhet. Under perioden 1875-1915 skaffade sig alla landsting egna särskoleinternat eller del i sådana.

Att skolan fick form av internat berodde bl.a. på att det inte fanns kommunikationsmöjligheter för att transportera barnen mellan hem och skola. Det fanns också ett annat skäl - ofta bortglömt - nämligen att skolan i nästan samtliga fall rekryterade sina elever från socialt svaga hem, som inte kunde erbjuda barnen önskvärd omvårdnad. På annat sätt kan man inte förklara varför det inte anordnades undervisning för hemmaboende elever. Ett undantag utgjorde Norrköping som redan år 1900 påbörjade s.k. externatundervisning. Alla andra större städer placerade sina utvecklingsstörda barn på internat. Malmö stad hade t.ex. egen internatskola, medan Stockholm sände sina elever till den av Föreningen för sinnesslöa barns vårdande anordnade internatskolan på Slagsta.

Det anstaltsväsende som byggdes upp under slutet av 1800-talet och början av 1900-talet kom att prägla särskolan under hela dess första sekel. Det var först under efterkrigstiden som man började inrätta externatskolor, men ända fram till 1967 års omsorgslag dominerade olika former av internatundervisning.

Med början år 1946 arbetade två utredningar. Den ena, 1946 års skolkommission, presenterade 1948 i sitt betänkande (SOU 1948:27) förslag till riktlinjer för det svenska skolväsendets utveckling. Detta betänkan-

de och den följande propositionen (1950:70) innebar början till de stora reformerna på i första hand den obligatoriska skolans område. Syftet var en genomgripande förändring, vilken innebar ett avskaffande av parallellskolesystemet och vidgade möjligheter för alla elever att få en likvärdig utbildning.

Mer i skymundan diskuterades vid denna tid huvudmannaskapet för särskolan. Det betraktades inte som en principiellt intressant fråga, och diskussionerna som hade en utpräglad vårdprofil fördes inom ramen för 1946 års sinnesslövårdsutredning som lade fram ett betänkande (SOU 1949:11), med förslag till lag om vård och undervisning av sinnesslöa. Lagförslaget omfattade såväl de s.k. "bildbara" som de "obildbara" i alla åldrar. Banden mellan vård och undervisning markerades tydligt.

Huvudmannaskapet skulle enligt förslaget delas, så att landstingen och de landstingsfria städerna skulle vara huvudmän för all vård och undervisning av de sinnesslöa, medan tyngre vårdfall och s.k. obildbara även i fortsättningen skulle vistas på anstalter med statlig huvudman.

3.4 Tiden 1950-1970

3.4.1 1951 års sinnesslövårdsutredning

Denna utredning byggde vidare på 1946 års utredning, och perspektivet var detsamma, vilket innebar en stark koppling mellan vård och undervisning. Beträffande huvudmannaskapet lämnades samma förslag som den tidigare utredningen hade gjort. Uttryckssättet präglades beträffande särskolan av en konserverande vårdfilosofi och utredningen konstaterade att landstingen hade "en omfattande skol- och anstaltsorganisation" och att det "hos många landsting torde ha samlats värdefulla erfarenheter på detta undervisnings- och vårdområde". Utredningens förslag publicerades i en stencilerad upplaga 1952.

3.4.2 1954 års lag om undervisning och vård av vissa psykiskt efterblivna

1952 års förslag utgjorde ett förarbete till 1954 års lag (1954:483). Den obligatoriska folkskolan och försöksskolan i landet omfattade alla elever som kunde gå i dessa skolformer. De gravt utvecklingsstörda eleverna med tilläggshandikapp var emellertid fortfarande utestängda från reguljär undervisning. Lagen innebar emellertid en förbättrad skolsituation för de psykiskt utvecklingsstörda eleverna utan tilläggshandikapp. I propositionen (1954:26) med förslag till lag om undervisning och vård av vissa psykiskt efterblivna föreslogs bl.a. att landstingen skulle svara för att de psykiskt efterblivna inom landstingsområdet erhöll undervisning och vård. Skolplikten föreslogs omfatta åldrarna 7-21 år, med möjlighet att i vissa fall kunna förlängas till 23 års ålder. Detta slogs fast i riksdagens beslut och i den nya lagen.

1954 års lag kan trots sin inskränkning av allas rätt till undervisning betraktas som ett steg framåt genom att den för stora grupper utvecklingsstörda elever lade fast en skolplikt och en rätt till undervisning.

3.4.3 1961 års mentalsjukvårdsberedning

Från olika håll krävdes i motion till riksdagen att landstingen skulle ta ett större ansvar för tunga fall och inte slutgiltigt skriva ut personer till statlig anstalt för undervisning och vård. Mot den bakgrunden begärde riksdagen en översyn av lagen om undervisning och vård av vissa psykiskt efterblivna. Regeringen gav uppdraget till 1961 års mentalsjukvårdsberedning. Uppdraget överfördes senare på en särskild sakkunnig som överlämnade betänkandet (SOU 1966:9) **Omsorger om psykiskt utvecklingshämmade**.

En grundval för detta utredningsarbete var den huvudmannaskapsreform på mentalvårdens område som hade beslutats av 1963 års riksdag i anledning av regeringens proposition 1963:171. Enligt detta beslut skul-

le landstingen fr.o.m. den 1 januari 1967 överta ansvaret för den undervisning och vård av psykiskt efterblivna, som staten genom tidigare beslut och sedvänja svarade för. Undervisning och vård av psykiskt utvecklingsstörda med svåra tilläggshandikapp undantogs emellertid. Dessa skulle även i fortsättningen hänvisas till de statliga specialskolorna.

I den samlade diskussion som förts dels i anledning av regeringsförslaget, dels inom ramen för den särskilde utredarens arbete, blev särskolan som skolform alltmer tydlig.

Den sakkunnige konstaterade, att en särskild lag om psykiskt utvecklingsstörda alltjämt behövdes och att huvudmannaskapsreformen gjorde det naturligt att en sådan lag blev tillämplig på alla utvecklingsstörda. Landstingen skulle vara skyldiga att sörja för dem alla. Särskolplikt skulle gälla för alla grupper psykiskt utvecklingsstörda för vilka särskild särskolundervisning med hänsyn till deras utveckling kunde anordnas, oavsett var de för tillfället vistades. Utredaren hänvisade till proposition 1963:171, i vilken det föreslagits att staten, i likhet med vad fallet var för motsvarande normalbegåvade elever, skulle ansvara för undervisningen av blinda och döva barn med psykisk utvecklingsstörning. I propositionen hade uttalats att det var rimligt och riktigt att i princip sammanföra ansvaret för all undervisning och vård av psykiskt efterblivna under en och samma huvudman och att landstingen därvid skulle ligga närmast till hands för uppgiften.

Trots att utredningsarbetet präglades av ett nytänkande markerades även i detta sammanhang kopplingen till sjukvården mycket tydligt. I propositionen konstaterades "att undervisningen och vården av psykiskt efterblivna visserligen är av särpräglad natur" men att den kunde betraktas som en del av den hälso- och sjukvård, som ombesörjdes av samhället och som till sin huvudsakliga del sköttes av landstingen. Man ansåg för knappt trettio år sedan, att det, enligt den sjukvårdspolitiska uppfattning som då rådde, inte var försvarligt "att ha olika organisation för i princip

ett och samma klientel". Att på detta sätt diskutera elever med somatiska åkommor eller fysiska handikapp i det allmänna skolväsendet hade knappast varit möjligt.

Vid en tidpunkt då den nya läroplanen för grundskolan, Lgr 62, grundad på en bred politisk kompromiss, hade varit i bruk under några år diskuterades särskolan fortfarande, om än något mindre uttalat, i vårdtermer.

Särskolfrågorna blir emellertid alltmer tydliga i så måtto att det i betänkandet SOU 1966:9 görs en jämförelse mellan andra länder, där man har en differentiering mellan en mer teoretisk särskola och en särskola med ökade praktiska undervisningsmoment av träningskaraktär. Utredaren ansåg att en liknande uppdelning skulle vara att föredra i vårt land. Detta skulle ge alla psykiskt utvecklingshämmade samma rätt till den utvecklingsbefrämjande utbildning, som de kunde tillgodogöra sig. Särskolan för de skolpliktiga i åldern från 7 till omkring 16 år borde i enlighet därmed delas i två skolformer, dels särskolans grundskola, avsedd för teoretisk utbildning, dels särskolans träningsskola, avsedd att ersätta de praktiska klasserna och sysselsättningsavdelningarna. Dessa tankegångar och internationella jämförelser utgjorde grunden för de delar av 1967 års omsorgslag som avsåg särskolan.

3.4.4 1967 års omsorgslag

1967 års omsorgslag innebar stora och betydelsefulla förändringar för de psykiskt utvecklingsstörda barnen och ungdomarna och för särskolan. Först genom den fick alla, utan avseende på handikapp, skolrätt och skolplikt. Det är kanske den reform som haft störst betydelse för normaliseringssträvandena under tiden därefter. Lagen innebar nära nog en fördubbling av särskolans elevantal fr.o.m. läsåret 1968/69 och var en starkt pådrivande orsak till att särskolan sökte samverkan med grundskolan för att lösa bristen på skollokaler. De goda erfarenheterna av denna samverkan ac-

celererade utvecklingen till den nästan fullständiga integrering av skollokalerna som nu råder och har i hög grad ökat kunskapen om och förståelsen för de psykiskt utvecklingsstörda eleverna hos barn och ungdomar i grund- och gymnasieskolan, hos skolpersonal av alla kategorier och hos samhället i allmänhet. I ett bredare historiskt perspektiv framstår 1967 års omsorgslag som ett stort steg på vägen mot ett närmande av särskolan till den övriga ungdomsskolan.

3.5 Utredningen Skolan, Staten och Kommunerna

Hösten 1972, dvs. tre år efter det att grundskolan hade fått sin andra läroplan (Lgr 69) och året innan särskolan fick sin första läroplan (Lsä 73), påbörjade utredningen om Skolan, Staten och Kommunerna (SSK-utredningen) sitt arbete. Särskolan diskuterades här i ett pedagogiskt och skolorganisatoriskt sammanhang.

SSK-utredningen skulle, enligt sina direktiv, utreda ansvarsfördelningen mellan stat och kommun i fråga om grundskolan och gymnasieskolan m.m. I tilläggsdirektiv hösten 1974 konstaterades, att strävandena på skolområdet gick mot en ökad integration av handikappade barn i det allmänna skolväsendet, ett uttryck för kommunernas vidgade ansvar för samtliga barns och ungdomars skolgång. Tilläggsdirektiven innefattade visserligen endast specialskolan, men utredningen fann sådana nära samband mellan specialskolan, särskolan och grundskolan att den fann skäl att på grundval av ett analysarbete föra en principdiskussion för den del av den obligatoriska skolan, som inte hade kommunerna som huvudmän. I sitt betänkande (SOU 1975:6) **Huvudmannaskapet för specialskolan och särskolan** gjorde utredningen en genomgång av huvudmannaskapsdiskussionerna fr.o.m. 1946 och 1951 års sinnesslövårdsutredningar.

Genom 1970-talets stora kommunreform hade det skapats kommuner med ett befolkningsunderlag, som

2–11-0200

i större utsträckning än tidigare möjliggjorde särskoleundervisning. En fjärdedel av samtliga kommuner hade mindre än 10 000 invånare och 60 procent hade mindre än 20 000. Vid detta tillfälle fanns det någon form av särskoleundervisning i ca hälften av landets kommuner, och någon påtaglig utökning av kommuner med särskola var inte att vänta. Utredningen framhöll emellertid att det från demokratisk synpunkt vore önskvärt att verksamhetsområdet för en kommunal verksamhet sammanföll med kommunen. Endast då skulle de som var berörda av verksamheten få lika inflytande på den, inom den kommunala kompetensens ram. Utredningen menade, att landstingskommunen från denna synpunkt som huvudman för särskoleundervisningen hade ett försteg, eftersom olika särskolformer - med undantag av specialsärskola och viss yrkesutbildning - kunde ordnas inom varje landsting.

Utredningen ansåg att en övergång till kommunalt huvudmannaskap skulle nödvändiggöra en interkommunal samverkan i betydligt större utsträckning än vad fallet var vid ett landstingskommunalt huvudmannaskap. Samtidigt skulle det administrativa dubbelarbetet, genom lokalintegration i den kommunala ungdomsskolan, försvinna. Utredningen påpekade, att särskolan skall ge varje enskild elev färdigheter, kunskaper och optimal personlighetsutveckling i den omfattning eleven kan tillgodogöra sig detta genom den speciellt upplagda undervisningen. Särskolan skulle därigenom i realiteten uppfattas som en specialundervisning på grundskolenivå. Steget från denna undervisning till den grundskoleundervisning med omfattande inslag av specialundervisning, och som riktade sig till svagpresterande elever, var inte stort. Det fanns alltså ett naturligt samband mellan grundskola och särskola. Det är bland annat det förhållandet som inspirerat till och som underlättat strävandena till integrering. Med den utgångspunkten ansåg SSK-utredningen att det dubbla huvudmannaskapet var en organisatorisk belastning. Utredningen ansåg, att ett gemensamt huvudmannaskap borde kunna förstärka samhörigheten såväl pedagogiskt som socialt.

Ett samlat huvudmannaskap för det obligatoriska skolväsendet skulle, enligt SSK-utredningens uppfattning, kunna förenkla och underlätta skolplaneringen, i synnerhet som en sådan förändring skulle bygga på en långtgående lokalintegration i det allmänna skolväsendet.

SSK-utredningen påpekade vidare att det pågick ett delvis parallellt utvecklingsarbete i grundskola och särskola. En gemensam pedagogisk ledning borde, enligt utredningens mening, kunna underlätta utbytet av erfarenheter inom olika sektorer av det obligatoriska skolväsendet.

Det konstaterades vidare att det beträffande utredning och inskrivningsprocedur fanns betydande skillnader mellan placering i särskola och uttagning till specialundervisning i grundskola. Mycket talade för att man här borde ha så likartade regler som möjligt.

Med ett kommunalt huvudmannaskap skulle hela den obligatoriska skolan komma under en gemensam skolstyrelse, en gemensam skolförvaltning och en gemensam skolchef. Därmed skulle man få den samordning av ledningen för särskola och grundskola, som omsorgslagen öppnat möjlighet till, men som inte utnyttjats. Som en följd av ett gemensamt huvudmannaskap skulle samtliga lärare i den obligatoriska skolan bli anställda hos samma huvudman och i den dagliga skolverksamheten bli underställda en gemensam pedagogisk ledning. Till detta skulle komma en gemensam elevvårdsverksamhet, gemensamt deltagande för eleverna i aktiviteter skola-fritid och en samordning av de båda skolsystemens skolskjutsverksamhet.

Det konstaterades, att särskolchefer och rektorer inom särskoleväsendet i betydande omfattning var upptagna av administrativa uppgifter. Den tid de fick över till pedagogiskt utvecklingsarbete var begränsad. Enligt utredningen borde det övervägas i vilka former sakkunskap på detta område kunde tryggas vid ett gemensamt kommunalt huvudmannaskap.

SSK-utredningen var en utredning, som till skillnad från de tidigare, behandlade särskolan utifrån ett pedagogiskt, elevvårdsmässigt och skolorganisatoriskt

perspektiv utan att samtidigt diskutera särskolans och elevernas anknytning till i första hand övriga omsorgsformer. Utredningens förtjänstfulla analys och tankegångar kom inte att direkt läggas till grund för något förslag på särskolområdet, men utgjorde en bas, på vilken omsorgskommittén kunde arbeta vidare.

Sammanfattningsvis kan särskolekommittén konstatera att SSK-utredningens ställningstaganden och bedömningar ligger väl i linje med vad som nu förelagts särskolekommittén i dess direktiv.

3.6 Omsorgskommittén

Regeringen tillkallade 1977 en ny kommitté med uppdrag att utreda frågorna om omsorger för psykiskt utvecklingsstörda, psykotiska barn och flerhandikappade. I direktiven framhölls att omsorgslagen haft en grundläggande betydelse för utbyggnaden av samhällets insatser för de utvecklingsstörda. Det kunde emellertid inte uteslutas att lagens karaktär av särlag för en viss grupp hade utgjort ett hinder för att integrera denna grupp. Kommittén fick därför i uppdrag att pröva om och hur utvecklingsstördas trygghet skulle kunna upprätthållas och förstärkas om man minskade antalet särbestämmelser.

Direktiven framhöll vidare att detta synsätt borde prägla kommitténs bedömningar om huvudmannaskapet för omsorgsverksamheten. I det fall kommittén skulle föreslå förändringar på detta område, borde sådana förändringar innebära förbättrade insatser för de utvecklingsstörda. Det betonades att de psykotiska barnen inte var föremål för tillfredsställande omsorger. Detta berodde sannolikt på osäkerhet både om handikappets orsaker och om barnens vård, behandling och undervisning. Kommittén uppmanades därför att inleda arbetet med att kartlägga dessa barns situation och utreda deras behov av stöd.

I en promemoria (DsS 1978:9) **Rapport om omsorger om psykiskt utvecklingsstörda**, som skulle utgöra ett underlag för en allmän debatt om hur framtida

omsorger om psykiskt utvecklingsstörda borde utformas, förde kommittén en mer allmän diskussion om omsorgerna. Promemorian skulle inte ses som en total kartläggning, utan det presenterade materialet skulle utgöra en grund för en kritisk värdering.

Huvudmannaskapsfrågan blev föremål för en grundligare genomgång i en promemoria (DsS 1979:10) **Undervisning av psykiskt utvecklingsstörda**. Förslagen i denna promemoria överensstämde på väsentliga punkter med de förslag och ställningstaganden som gjordes i kommitténs slutliga förslag i betänkandet (SOU 1981:26) **Omsorger om vissa handikappade**.

Kommittén skulle enligt sina direktiv pröva frågan om huvudmannaskapet för undervisningen. Debatten hade rört frågan om att flytta huvudmannaskapet från landstingen till kommunerna.

Det bedömdes som viktigt att nyansera diskussionen och göra en noggrannare analys av begreppet huvudman och de villkor som är förknippade med ett huvudmannaskap.

Med utgångspunkt i omsorgslagens initialstadgande och 1 § skollagen "den genom samhällets försorg bedrivna undervisningen", ville kommittén slå fast, att samhället eller det allmänna har det grundläggande ansvaret för alla barns och ungdomars undervisning.

Kommittén konstaterade att tre olika huvudmän - staten, landstingskommunerna och primärkommunerna - svarade för denna undervisning. Kommittén menade emellertid att denna fördelning av uppgifter inom svenskt skolväsen inte var en gång för alla given, och att delegationen till kommunerna inte var total. Sålunda hade staten uttryckligen behållit det övergripande ansvaret för skolans mål och innehåll. Statsmakterna bestämde med andra ord skolpolitiken i landet. Häri låg att staten var ansvarig för att landet hade ett enhetligt skolsystem och en likvärdig utbildningsstandard.

Omsorgskommittén ställde följande krav på en huvudman för särskolan.

" ★ Huvudmannen skall ha förutsättningar att klara uppgiften. Det innebär att ha tillgång till erforderliga resurser för verk-

samheten, dvs. personella, lokalmässiga, materiella och organisatoriska. Det innebär också att frågan om hur finansiering av resurserna skall ske måste vara löst.

★ Resurserna skall täcka dagens behov men också ge förutsättningar för utveckling. Det innebär att resurserna skall vara så kvantitativt tilltagna att alla som är i behov av dem skall få del av dem. Det innebär också att framtida utveckling skall kunna ske med bibehållande av samma princip om täckande service till alla som behöver.

★ Resurserna skall erbjudas i för individen acceptabla former, skall vara anpassade till individuella behov och ge förutsättningar för så normalt liv som möjligt. Servicen måste därför både vara adekvat och lättillgänglig."

Kommittén stannade för att föreslå ett kommunalt huvudmannaskap för särskolan. Motivet för kommitténs ställningstagande var en grundläggande integrationstanke. Kommunerna hade sedan länge varit huvudmän för den allmänna undervisningen av barn, ungdomar och vuxna.

Ett tungt vägande skäl för kommitténs ställningstagande i huvudmannaskapsfrågan var den omfattande och permanenta segregering som förekommit. Ett kommunalt huvudmannaskap för särskolan skulle kunna underlätta övergången mellan i första hand särskola och grundskola. Detta var både formellt och praktiskt möjligt men förekom i mycket ringa grad. Det skulle vidare innebära att de utvecklingsstörda eleverna skulle komma in i kommunens planeringsunderlag. Detta skulle i sin tur innebära att barnens möjligheter att gå i vanlig, närbelägen skola skulle öka.

Kommittén menade vidare, att ett överflyttande från landsting till kommuner också skulle ha administrativa fördelar som skulle påverka berörda elever. Ett samlat huvudmannaskapsansvar skulle därför minska behovet av speciella och särskiljande arrangemang, något som borde vara ett steg i rätt riktning för att uppnå normalare villkor för de handikappade.

När omsorgskommittén gjorde sina analyser och förberedde sina ställningstaganden hade den andra läroplanen för grundskolan (Lgr 69) fullt ut börjat tillämpas på alla tre stadierna. Samtidigt pågick inom skol-

överstyrelsen ett arbete med en ny läroplan, grundat dels på erfarenheter av Lgr 69 i skolvardagen, dels på regeringens principförslag (prop. 1975/76:39) med anledning av SIA-utredningens huvudbetänkande (SOU 1974:53) **Skolans arbetsmiljö.**

Utvecklingen inom grundskolan hade lett till en minskad andel specialundervisning i form av specialklasser. Resurserna för den samordnade specialundervisningen hade blivit mer rörliga genom det ändrade statsbidragssystem för grundskolan, som började tillämpas fr.o.m. redovisningsåret 1978/79. Omsorgskommittén fann att denna förändring av grundskolans specialundervisning ingalunda var avslutad, men att den pågående processen öppnade möjligheter för en ökad samverkan mellan grundskolan och särskolan samt att det pågående reformarbetet i grundskolan i hög grad berörde särskolan. Man menade att särskolan måste finnas med i den allmänna skolans reformering. Med den utgångspunkten menade kommittén, att skilda huvudmän för grundskolan och särskolan hade en klart hämmande effekt på möjligheten att föra integreringen vidare.

Synen på den utvecklingsstörda elevens roll i ett alltmer integrerat skolsystem med allt svagare band till vården utgjorde också grundvalen för kommitténs förslag om överförandet av särförskolan till primärkommunal huvudman. Kommittén betonade därmed att den ville driva på den pågående utvecklingen från lokalintegrerad till individuellt integrerad undervisning. Kommittén utgick ifrån att individuell integrering på sikt skulle komma att öka, eftersom den både tillgodoså barnens behov och sammanföll med föräldrarnas naturliga önskemål.

Kommittén ansåg att behovet av särskoleklasser skulle komma att urholkas, men gjorde samtidigt den bedömningen, att en särskild klassorganisation för utvecklingsstörda skulle vara nödvändig under lång tid framåt.

Diskussionerna i omsorgskommittén påverkades också av beslut om den nya socialtjänstlagen (1980:620) vilken tillämpas fr.o.m. den 1 januari 1982

och som tilldelar kommunerna ett lagfäst primäransvar för de människor som vistas inom resp. kommun. Kommunerna skall alltså svara för dessa människors grundtrygghet.

Undantagna från kommunernas ansvar för undervisning är landstingskommunal gymnasial utbildning och högskoleutbildning, folkhögskola, undervisningen i statlig specialskola, landstingskommunal särskola, sameskola och statens skolor för vuxna.

Omsorgskommittén prövade förutsättningarna för att inlemma särskolan i det allmänna skolväsendet och förutsatte att de statliga driftbidragen skulle bibehållas i existerande omfattning. En förutsättning för en organisatorisk samverkan skulle vara en bättre överensstämmelse mellan statsbidragssystemen för särskolan, grundskolan och gymnasieskolan. Kommittén satte som villkor att statsbidragen för särskolan skulle baseras på existerande normer för klass, grupp och enskild undervisning.

Omsorgskommittén pekade avslutningsvis på tre alternativa vägar att gå mot en förändrad ledning av särskolan.

1. Landstingen behåller huvudmannaskapet men överlämnar ledningen av särskolan till den kommunala skolstyrelsen.
2. Integration baserad på avtal mellan landstinget som huvudman och kommun.
3. Överförande av huvudmannaskapet till kommunerna.

Vid en samlad bedömning stannade kommittén för att föreslå att särskolan skulle föras in under kommunalt huvudmannaskap.

3.7 Omsorgsberedningen

År 1983 hade grundskolan under tre år arbetat efter sin nya läroplan (Lgr 80). Denna läroplan var grundad dels på erfarenheter från Lgr 69, dels på tankegångar från utredningen om Skolans Inre Arbete (SIA). Dessa tankegångar byggde på en ökad samver-

kan mellan skolan och kommunernas övriga organ, i första hand fritidsverksamheten. Fem år tidigare hade grundskolan fått ett nytt och friare resurssystem, också detta en följd av förslag avgivna av SIA-utredningen.

Särskolan stod på sidan om denna utveckling och först i slutet av år 1983, dvs. cirka två och ett halvt år efter det att omsorgskommittén hade avgivit sitt slutbetänkande, tillkallade regeringen en arbetsgrupp - **omsorgsberedningen** - för ett fortsatt beredningsarbete med anledning av betänkandet. Bakgrunden var en splittrad remissopinion i huvudmannaskapsfrågan. En majoritet bland remissinstanserna hade motsatt sig omsorgskommitténs förslag om att inlemma särskolan i det allmänna skolväsendet. Den ansåg inte att kommittén hade lämnat fullgoda garantier för att ett ändrat huvudmannaskap skulle medföra förbättringar för de psykiskt utvecklingsstörda. Däremot var remissinstanserna positiva till ett närmande mellan särskolan och ungdomsskolan genom att särskolan författningsmässigt reglerades i skollagen. Några remissinstanser motsatte sig en uppdelning av den sammanhållna särskolan, som skulle innebära att särförskolan sammanfördes med den kommunala förskolan under gemensam huvudman.

Omsorgsberedningen föreslog fortsatt landstingskommunalt huvudmannaskap och att regler för särskolan skulle införas i skollagen. Beredningen pekade på 1967 års omsorgslag, enligt vilken landstingen skulle bereda psykiskt utvecklingsstörda som var bosatta inom landstingsområdena undervisning, vård och omsorger i den mån icke någon annan drog försorg om dem. Man pekade på handikappolitiken som hade som mål att i så stor utsträckning som möjligt integrera de handikappade eleverna i samhällsgemenskapen och att detta hade medfört att landstingen i allt större utsträckning försökte förlägga särskoleundervisning i kommunernas skolor. Utvecklingen gick mot att kommunerna fick fler uppgifter inom omsorgsverksamheten. Beredningen ansåg att en successiv huvudmanna-

skapsförändring var att föredra, om en sådan förändring skulle gå smidigt.

Omsorgsberedningen var inte beredd att föreslå ett förändrat huvudmannaskap men fann det naturligt att huvudmannaskapet för särskolan skulle bli föremål för en förnyad prövning vid ett senare tillfälle.

I propositionen (1984/85:176) med förslag till lag om särskilda omsorger om psykiskt utvecklingsstörda m.fl. föreslogs bl.a. att landstingen skulle behålla ansvaret för den egentliga särskolan samt att särförskolan skulle föras över till primärkommunalt huvudmannaskap. Vidare föreslogs att det i skollagen skulle föras in en bestämmelse som skulle göra det möjligt för landstingen att genom avtal föra över särskolan till kommunerna.

Som skäl för oförändrat huvudmannaskap anfördes att den egentliga särskolan i stor utsträckning samverkade med det allmänna skolväsendet. Behovet av pedagogiska och andra förstärkningsåtgärder tillgodosågs bäst, enligt förslaget, med ett landstingskommunalt huvudmannaskap. Det blev då möjligt att skapa en successiv övergång från landstingen till kommuner genom avtal, i vilka man överlät ansvaret för särskolan.

Riksdagen beslöt i enlighet med regeringens förslag (SoU 1984/85:27, rskr. 386).

3.8 Det aktuella läget

Vi har tidigare pekat på 1967 års omsorgslag, vilken öppnade vägen till särskoleundervisning för nya grupper psykiskt utvecklingsstörda elever med tilläggshandikapp. Den kan betraktas som en milstolpe i särskolans utveckling. Ännu ett betydelsefullt steg togs i och med att särskolan överfördes från omsorgslagstiftningen till skollagen. I detta något större perspektiv kan omsorgsberedningen betraktas som en parentes mellan omsorgskommitténs mer långtgående integrationsförslag och förarbetena till 1985 års skollag (1985:1100).

I enlighet med riksdagens beslut (prop. 1985/86:10, UbU6, rskr. 39) regleras fr.o.m. den 1 juli 1986 skol-

plikten och skolundervisningen för psykiskt utvecklingsstörda barn och ungdomar i skollagen, och utbildningen för dessa elever överfördes till utbildningsdepartementets sakområde.

Riksdagen har beslutat (1988/89:UbU7, rskr. 95) i enlighet med propositionen (1988/89:4) om skolans utveckling och styrning, vari betonas kommunens övergripande och samlade ansvar för att de nationella målen för skolverksamheten förverkligas. Häri bör enligt särskolekommitténs uppfattning även utbildningen för de psykiskt utvecklingsstörda eleverna innefattas.

Riksdagen har också med anledning av propositionen 1989/90:41 (UbU9, rskr. 58) beslutat om avveckling av den statliga regleringen av tjänster som lärare och skolledare m.fl. vid bl.a. särskolan.

Vidare har 6 kap. 2 § skollagen (1985:1100) ändrats efter förslag av regeringen och beslut av riksdagen (prop. 1989/90:132, SoU 25, rskr. 315, SFS 1990:495). Härigenom underlättas ekonomiska transaktioner mellan landstingskommun och primärkommun och mellan primärkommuner inom en landstingskommun. Beslutet innebär, att om en landstingskommun överlåtit särskolan till en kommun som ingår i landstingskommunen, får landstingskommunen också lämna ekonomiskt bidrag till kommunen. Har en överlåtelse skett till samtliga primärkommuner inom en landstingskommun, får kommunerna lämna ekonomiskt bidrag till varandra, om det behövs för kostnadsutjämning mellan dem. Detta beslut kommer att underlätta en successiv överföring av huvudmannaskapet för särskolan från landstingen till kommunerna.

I december 1990 beslutade riksdagen (UbU4, rskr. 76) med anledning av proposition 1990/91:18 om ansvaret för skolan om en långtgående decentralisering på skolans område. Särskolan omfattas av de principiella resonemangen, men omfattas inte av vissa sakbeslut, bl.a. beslut om statsbidragssystem. Sålunda har beslut fattats om ett helt nytt och friare statsbidragssystem i form av ett finansiellt stöd till kommunerna som ett sektorsbidrag för det offentliga skolväsendet för barn, ungdom och vuxna, dvs. kommunernas

grundskola, gymnasieskola och vuxenundervisning. Detta sektorsbidrag har olika beräkningsgrunder som inkluderar dagens statsbidrag till skolledning, till hemspråksundervisning och till undervisning i svenska som andraspråk. Dessa är delområden som till och med läsåret 1990/91 i olika grad har varit föremål för statlig reglering. Kommunerna får nu organisera sitt skolväsende betydligt friare än tidigare. Staten anger strikta kvalitetsramar och betonar rättsäkerheten för skolans brukare, men detaljreglerar inte verksamheten genom ekonomisk och administrativ styrning.

Enligt särskolekommitténs bedömning skulle inte särskolans elever och personal förlora på att anknytas till ett sådant system, om förutsättningar skapas för en bibehållen och förbättrad undervisning för de psykiskt utvecklingsstörda eleverna.

För särskoleelever i gymnasial ålder innebär regeringens proposition 1990/91:85 **Växa med kunskaper - om gymnasieskolan i vuxenutbildningen** en förändring. I propositionen som visserligen betonar att framtidens gymnasieskola skall vara "en skola för alla" föreslås att särskolans elever inte skall vara behöriga att delta i de nationella programmen. De individuella programmen är, enligt föredragande statsrådet, inte heller lämpade för elever som fått sin utbildning i särskolan. För dessa ungdomar bör enligt regeringsförslaget särskilda regler gälla (s. 54 f.).

Enligt särskolekommitténs uppfattning ligger förslaget inte i linje med den utveckling vi försökt beskriva i det föregående. Kommittén återkommer till frågan i avsnitt 6.5.

3.9 Sammanfattning

Särskolekommitténs huvuduppgift är att utreda konsekvenserna av ett överförande av särskolan från landstingskommunal till primärkommunal huvudman. Vi har tidigare belyst det genombrott som gjordes i och med SSK-utredningens analyser av ett ändrat huvudmannaskap för särskolan. Det var första gången sär-

skolan diskuterades för sig, utan att betraktas som en mindre del av samhällets omsorger för psykiskt utvecklingsstörda. Särskolekommittén går ett steg längre i sina analyser och har därvid bedömt det som angeläget att placera in huvudmannaskapsdiskussionen i ett något större utbildningsperspektiv. Vi har i denna diskussion givetvis påverkats av den starka strävan mot kommunal integration som präglar dagens särskola.

Vi har försökt att teckna en utveckling från en mentalvårdsanknuten, starkt segregerad undervisning, fram till en skola med allt starkare band till kommunernas utbildning för barn och ungdom. Vi har haft begränsat utrymme för att beskriva detta förlopp och hänvisar den intresserade i första hand till följande publikationer:

- ★ SSK-utredningens delbetänkande (SOU 1975:6) **Huvudmannaskapet för specialskolan och särskolan** (s. 31-54).
- ★ Omsorgskommitténs promemoria (DsS 1979:10) **Undervisning av psykiskt utvecklingsstörda** (s. 29-55).
- ★ Omsorgskommitténs slutbetänkande (SOU 1981:26) **Omsorger om vissa handikappade** (s. 130-166).

För övrigt hänvisas till käll- och litteraturförteckningen i slutet av detta betänkande.

★★★★★★★★★★

4 Integration - normalisering

4.1 Definition av begreppen - tillbakablick

Under de två senaste decennierna har begreppen **normalisering** och **integrering** varit ledande honnörsord i debatten om handikappades utbildning och vård.

Innebörden av begreppet **normalisering** är kortfattat att handikappade personer skall ha möjlighet att **leva som andra, bland andra** genom **delaktighet och gemenskap.** Termen normalisering har sedan slutet av 1960-talet använts som en målsättningsterm i hela Norden för en ömsesidig anpassningsprocess mellan individ och samhälle. Betydelsen smälter ihop med betydelsen av termerna **integrering** och **integration** som är medel för att uppnå delaktighet och gemenskap.

Integrationsutredningen (1978), som hade till uppgift att utreda frågan om integration av handikappade elever i skolväsendet jämte sammanhängande frågor, redogjorde i sitt delbetänkande (SOU 1980:34) **Handikappad, Integrerad, Normaliserad, Utvärderad** för olika definitioner av begreppen, samt hur de kommit till.

Utredningens uppgift var begränsad till de fysiskt och medicinskt handikappade, men dess analys av begreppen normalisering och integrering är allmängiltig, och är i dessa avsnitt fortfarande aktuell.

Integrationsutredningen räknar upp ett stort antal begrepp för olika former av integration och konstaterar att orden integration och integrering i de sammanhang de använts är oprecisa och diffusa till sin innebörd.

Olika tolkningar av mer teknisk natur har gjorts. Det s.k. PRESS-projektet (Projekt för Rörelsehindrade Elevers Situation i Samhället) vid Göteborgs universitet skrev i sin rapport nr 3/78 bl.a. följande:

> "**Lokalintegrering** avser skolbyggnaderna. I skolan är skollokaler för handikappade anknutna till vanliga skolor ...
>
> **Verksamhetsintegrering** avser skolorganisationen och undervisningen. I skolan kan eleverna vara antingen gruppintegrerade, dvs. gå i specialklass, specialskolklass eller särskolklass i vanlig skola, eller individualintegrerade, dvs. gå i vanlig klass med speciella stödåtgärder, t.ex. samordnad specialundervisning ...
>
> **Administrativ integrering** betyder, att man inte tillämpar en särlagstiftning för handikappade, utan låter den allmänna lagstiftningen gälla, och att man har samma huvudman för handikappades undervisning och samhällsomsorger som för andra. I fråga om administration och personal söker man så långt möjligt samordna de båda grupperna handikappade och icke handikappade."

Sociologen Mårten Söder beskriver i en SÖ-rapport från 1980 olika former av integrering. Han skiljer mellan **fysisk integrering, funktionell integrering, social integrering och samhällelig integrering.**

Med **fysisk integrering** menas att det fysiska avståndet mellan utvecklingsstörda och icke utvecklingsstörda elever minskas. Så finns t.ex. skolor, där särskolans klasser är insprängda mellan grundskolans klasser, eller också har särskolan en egen korridor eller paviljong med sina klasser.

Funktionell integrering innebär, att särskolan och grundskolan utnyttjar gemensamma resurser. Med resurser menas inte bara utrustning och lokaler, utan det innebär också ett vidare begrepp, t.ex. att grundskolans och särskolans elever har gymnastik med samma lärare.

Social integrering medför att det sociala avståndet mellan utvecklingsstörda och icke utvecklingsstörda reduceras. Med socialt avstånd avses både avsaknad av social interaktion och den känsla eleven kan ha av att vara utanför gemenskapen. En elev är socialt inte-

grerad om det finns regelbundna och spontana kontakter mellan honom och hans kamrater samt när han känner grupptillhörighet.

Samhällelig integrering betyder att de handikappade som vuxna har samma tillgång till samhället som andra; att de har möjlighet att påverka sin egen situation; att de har ett arbete och att de är delaktiga i en social gemenskap.

I proposition 1983/84:27 om åtgärder för elever med handikapp i det allmänna skolväsendet m.m., föreslog regeringen vissa åtgärder för sådana elever. Propositionen behandlade inte de psykiskt utvecklingsstörda eleverna av det skälet att särskolan vid den tidpunkten inte reglerades genom skollagen. De psykiskt utvecklingsstörda stod utanför och deras skolfrågor reglerades genom lagen (1967:940) angående omsorger om vissa psykiskt utvecklingsstörda.

I propositionen anförde föredragande statsrådet beträffande de fysiskt handikappade att även gravt funktionshindrade barn och ungdomar i allt större utsträckning integrerats i det allmänna skolväsendet, och att Sverige beträffande den yttre organisationen nått längre än de flesta andra länder. Han konstaterade att handikapp alltmer uppfattas som brister i den verksamhet och miljö som omger oss och inte som en företeelse hos den enskilde individen. Föredraganden drog den slutsatsen att det utifrån det betraktelsesättet var naturligt att barn med funktionshinder gick i vanliga skolor och bodde hemma i stället för att hänvisas till särskilda skolor långt från hemorten.

Uttalandet kan enligt vår uppfattning lika gärna ha avsett psykiskt utvecklingsstörda elever.

I avhandlingen **"Jämställdhet och frihet. Politiska mål för den svenska grundskolan"** (Hadenius, K., Uppsala 1990) lämnas en utförlig redogörelse för den integrationsprocess som under 1960- och 1970-talen förändrade formerna för specialundervisningen i grundskolan, från en omfattande segregerad undervisning i specialklasser, till en så gott som totalt integrerad klinikundervisning.

4.2 Utvecklingslinjer

Särskolekommittén har inte haft möjlighet att genomföra egna utredningar om t.ex. det pedagogiska värdet av integrationen av utvecklingsstörda i skolan. Vi delar dock många av de bedömningar som gjorts av tidigare utredningar om framför allt de sociala effekterna av integration, men anser dessutom att den utveckling som skett under 1980-talet kraftigt har bidragit till att ytterligare underlätta verksamhetsintegrering av i varje fall vissa delar av särskolan.

På många håll i landet pågår ett utvecklingsarbete med inriktning mot en närmare samverkan mellan särskolan och i första hand grundskolan.

Bakom detta ligger bl.a. forskningarbete men också en attitydförändring i samhället som innebär en ökad öppenhet och tolerans för avvikande beteenden hos medmänniskorna.

Den integrering av särskolans skollokaler med grund- och gymnasieskolans - lokalintegrering - som tidigare avsågs med "integrering", är nu genomförd i stor omfattning och har blivit så allmänt accepterad att den ses som en självklarhet. Ordet integrering har därför på senare tid mer och mer kommit att stå för **individintegrering**.

I bl.a. Östergötlands län har sedan slutet av 1970-talet genomförts omfattande försök med individ- och gruppintegrering av särskoleelever i grundskolklasser (HELIS-projektet). De utvärderingar som gjorts visar att en betydande del av grundsärskolans elever kan undervisas enskilt eller i grupp inom grundskolan.

Läsåret 1989/90 var drygt 18 % av alla särskoleelever i Östergötlands län individintegrerade i grundskolan. Ca 98 % av dem utgjordes av grundsärskoleelever, och ca 2 % av yrkessärskoleelever.

Motsvarande siffror för landet i sin helhet var samma läsår 8,7 % individintegrerade av totalpopulationen särskoleelever och 16,9 % av grundsärskolans elever. Variationerna är dock mycket stora.

Det som inte framgår av någon redogörelse för individintegrering av särskoleelever är i vilken tidsmässig

omfattning eleverna deltar i undervisningen i vanlig klass, men det har kommit till särskolekommitténs kännedom att vistelse i klass eller grupp tillsammans med andra elever kan variera mycket. Det är då vår uppfattning att om eleven huvudsakligen hänvisas till enskild verksamhet utanför klassgemenskapen man knappast kan tala om "integrerad undervisning", snarare om tillsyn och segregering. Vi återkommer till detta i avsnitt 6.3.

Kartläggningen av hur särskolans elevunderlag utvecklats under den senaste femårsperioden och av hur långt individintegrationen fortskridit under samma period ger en bild av stora skillnader mellan landstingen, men också av stora skillnader mellan särskolans skolformer.

Av ovanstående drar särskolekommittén följande slutsatser:

1) Omfattningen av individintegreringen är inte enbart och kanske inte ens i första hand beroende av geografiska förhållanden eller demografisk struktur. Den kan också vara ett uttryck för en ideologi. Den visar att individintegrering i sin nuvarande utformning är en tänkbar undervisningsform endast för en mindre del av särskolans elever.

2) Elever med mycket stora skolsvårigheter eller med vårdkrävande tilläggshandikapp - träningsskolans elever och motsvarande elever i gymnasieålder - behöver en så specialanpassad utbildningssituation att den endast med mycket omfattande insatser kan tillgodoses inom den vanliga ungdomsskolan.

4.3 Forskning och utveckling

I arbetsrapporten **"Utvecklingsstörda i vanliga skolor"** (Arnell-Gustafsson/Söder, 1976) som bl.a. låg till grund för omsorgskommitténs bedömningar, pekade författarna på egenskaper i skolmiljön som har betydelse för en väl utvecklad integrering och angav några förhållanden som har stor betydelse:

- Den mottagande skolans personal bör ha en allmänt positiv inställning till integreringen.
- Den integrerade särskolans anda bör vara positiv.
- Man får inte se integreringen enbart som en planeringsfråga. En anda kan inte planeras fram, den kommer av en utveckling.

Detta synsätt återkommer i den analys av det kvalitetsmässiga utfallet av individintegreringen som skolöverstyrelsen (SÖ) låtit utföra genom högskolan i Kristianstad. Projektets resultat redovisas i en serie rapporter (**Undervisning av utvecklingsstörda elever i grundskolan,** Inge Carlström och Lena-Pia Hagman, Rapport 1 och 2, 1989). Rapporterna utgör en kartläggning av några utvecklingsstörda elever som undervisas i grundskolan, och deras situation. Studierna omfattar endast 21 grundsärskoleelever, varför det enligt särskolekommitténs bedömning är svårt att dra några generella slutsatser utifrån dessa studier. Undersökningen har utförts dels genom fältstudier av detta urval, dels genom insamlande av enkätmaterial från samtliga särskolchefer, från ansvariga för särskolfrågor på samtliga länsskolnämnder samt från rektorer i grundskolan som har erfarenhet av undervisning av utvecklingsstörda elever i de tre län som ingått i undersökningen (Jönköpings, Kopparbergs och Jämtlands län).

Rapporterna präglas av en positiv attityd till möjligheterna att undervisa en stor del av grundsärskolans elever i grundskolans klasser, men också av en klarsyn när det gäller de praktiska förutsättningar som behöver vara uppfyllda för att elevernas behov skall bli väl tillgodosedda. Den undervisning som passar en elev passar kanske inte en annan. Kravet på flexibilitet i undervisningen är starkt.

I rapporten betonas de sociala framstegen mest. Beträffande pedagogiska framsteg är ett vanligt omdöme att eleverna tillgodogjort sig undervisningen efter sin förmåga, dvs. var eleven än hade undervisats, skulle den pedagogiska behållningen ha blivit i stort sett densamma.

En förutsättning för individuell integrering är enligt rapporterna god tillgång till enskild undervisning. De flesta elever som ingick i fältförsöket fick enskild undervisning mer än halva skolveckan.

Ett mycket vanligt förhållande och en orsak till att en elev individintegrerats är föräldrarnas motstånd mot särskolan. Det framgår inte klart vad orsaken till detta är, men de formella kraven kring det nuvarande inskrivningsförfarandet nämns som ett exempel.

Enligt rapporterna bör ett antal villkor vara uppfyllda för att individuell integrering av särskoleelever skall fungera:

- Utvecklingsstörda elever som undervisas i grundskolan behöver extra resurser i form av extra stöd från speciallärare, kunskapstillskott hos grundskolans skolledare, konsulentresurser för lärare med liten undervisningsvana beträffande handikappade elever, assistentstöd, särskild planeringstid för lärarna etc.
- Optimala pedagogiska förutsättningar. Den mottagande personalen måste ha en positiv attityd till eleven och informations- och kommunikationsflödet måste vara tillräckligt. Skolledare och elevvårdspersonal spelar här en central roll.
- Goda sociala förutsättningar vad gäller kamratkontakter och kontakter med de vuxna i skolan, framför allt lärarna.

I rapporterna framhålls fördelen med att de integrerade eleverna får "normalbegåvade modeller". Vidare framhålls att de övriga klasskamraterna får lära sig att leva med människor av olika slag, att ta den särskilda hänsyn som kan behövas i vissa fall samt att ta ansvar för varandra.

Integrering betyder inte enligt rapporterna att en utvecklingsstörd elev bara fogas in i ett färdigt mönster som en ny bit utan att mönstret som helhet ändras.

Utvärdering i mindre skala har också gjorts vid t.ex. lärarhögskolorna i Malmö (Sandling 1989) och Lund (Eriksson 1989), vilka pekar i samma riktning som den nu refererade.

Den forskning som bedrivits har framför allt varit inriktad mot de sociala effekterna av integrationen medan däremot de pedagogiska blivit mindre belysta.

4.4 Läroplan - samsyn

Läroplanen för grundskolan har en helhetssyn på individen. Den intellektuella utvecklingen går hand i hand med den emotionella och sociala. Den enskilda eleven sätts i centrum.

Läroplanen för den obligatoriska särskolan (Lsä 90) har nyligen anpassats till Lgr 80. Lsä 90 kan utgöra ytterligare ett instrument mot en ökad integration mellan i första hand grundskola och grundsärskola.

Regeringen har den 14 februari 1991 beslutat tillkalla en kommitté (Dir. 1991:9) som skall lämna förslag till mål och riktlinjer för barnomsorgen och det offentliga skolväsendet.

Kommittén skall lämna förslag till riktlinjer och modeller för kursplaner. Kommittén skall också bedöma om det är lämpligt att ha ett samlat måldokument med mål och riktlinjer för barnomsorgen och hela det offentliga skolväsendet eller om det är mer funktionellt eller motiverat med skilda måldokument.

★★★★★★★★

För ytterligare information hänvisas till följande tabeller:

Tabell 2: Elevernas fördelning på skolformer.

Tabell 4: Elevutvecklingen i särskolan.

Tabell 5: Utvecklingen av individ- och gruppintegreringen av särskolans elever.

Tabell 7: Procentuell fördelning av särskolans elever på särskolans olika former.

5 Primärkommunalt huvudmannaskap för särskolan?

Kommitténs förslag: Ansvaret för särskolan och särvux bör föras över från landstingskommunerna till primärkommunerna. Särskolan bör även i fortsättningen utgöra en egen skolform.

Skälen till vårt förslag: Utgångspunkten för särskolekommitténs diskussion och våra ställningstaganden är att särskolan liksom grundskolan skall ge varje enskild elev färdigheter och kunskaper samt främja en personlighetsutveckling i enlighet med målen för resp. skolform. Ett av målen för grundskolans undervisning, alltsedan de första riktlinjerna för en ny sammanhållen obligatorisk skola drogs upp i slutet av 1940-talet, är att skolans insatser skall planeras och krav ställas utifrån varje barns aktuella förutsättningar (Lgr 80 s. 14). Organisatoriska hinder, traditioner när det gäller undervisningsmetoder och en lärarutbildning som inte tillräckligt konsekvent utbildar lärarna för att kunna individualisera undervisningen, har ibland motverkat detta mål.

För särskolan har den individualiserade undervisningen alltid varit ett villkor för en meningsfull undervisning, och för att eleverna skall få möjligheter till en optimal utveckling av kunskaper och färdigheter.

Även när det gäller den elevsociala omvårdnaden uppvisar de båda skolformerna vissa olikheter. De elevsociala insatserna har i särskolan varit en del av det samlade arbetet för hela särskolans personal på ett helt annat sätt än vad som varit fallet i grundskolan. Många elever med låg färdighetsnivå och stora inlärningssvårigheter som i dag undervisas i grundskolan, skulle enligt vår uppfattning få en för dem bättre an-

passad undervisning i grundsärskolan. Omvänt skulle vissa elever inom grundsärskolan kanske få ett bättre utbyte av sin skoltid inom grundskolan. För dessa elever finns möjlighet att med stöd av 3 kap. 3 § förordningen (1986:572) med vissa tillämpningsföreskrifter till skollagen (1985:1100) på försök få sin undervisning i annan skolform. Vidare kan vissa elever efter överenskommelse mellan särskolan och grundskolan individintegreras i vanliga klasser.

Särskolekommittén har bedömt det som angeläget att i någon mån beskriva den debatt och de beslut, som lett fram till dagens situation. Fram tonar bilden av en särskola som under de sista fyrtio åren alltmer kommit att fjärma sig från vårdorganisationen, och som i ökad grad kommit att samverka med den kommunala ungdomsskolan.

När det gäller huvudmannaskapet för särskolan förekommer det en spontan rörelse i riktning mot ett ändrat huvudmannaskap. En omfattande förändringsverksamhet pågår ute i landet. Denna verksamhet strävar mot att skilja särskolan från landstingen och införa den under kommunalt huvudmannaskap. Denna spontana förändringsverksamhet ligger bl.a. till grund för att frågan om ett ändrat huvudmannaskap nu blir föremål för en allsidig belysning.

I kapitel 3 har vi, med utgångspunkt i olika dokument, sökt att spegla debatten i huvudmannaskapsfrågan och därmed också i någon mån särskolans utveckling under efterkrigstiden.

I kapitel 4 har vi beskrivit utvecklingen av integreringen. Vår uppfattning är, att denna utveckling endast med svårighet kan gå vidare inom nuvarande system med olika huvudmän.

För att öka förutsättningarna för ökad integrering av psykiskt utvecklingsstörda elever i vanliga skolor och klasser, anser särskolekommittén att ansvaret för hela särskolan bör föras över från landstingen till kommunerna. Vi avser då också vuxenutbildning för utvecklingsstörda, vilket överensstämmer med särvuxkommitténs uppfattning i betänkandet

(SOU 1990:11) om vidgad vuxenutbildning för utvecklingsstörda.

Inom särskolan har under de senaste 10-15 åren bedrivits en kraftig inre pedagogisk utveckling. Särskolans inre arbete har därigenom till sin uppbyggnad och struktur alltmer kommit att likna jämförbara delar av den övriga ungdomsskolan.

Sjuk- och hälsovårdsfrågorna dominerar idag landstingens verksamhet. Inom landstingens omsorgsverksamhet är de tunga uppgifterna frågor rörande de särskilda omsorgerna. Särskolverksamheten utgör därvid en förhållandevis liten del av landstingens samlade verksamhet. Genom ökad integration i olika former och genom ändringar i regelsystemet i samma riktning har särskolans band till omsorgsverksamheten medvetet försvagats. Eftersom särskolan fortfarande ligger kvar under omsorgsnämndernas eller motsvarande organs ansvarsområde behandlas inte särskolfrågorna tillsammans med övriga utbildningspolitiska frågor, vilka ligger under utbildningsnämnderna.

Detta förhållande grundar sig dels på traditioner men också på det förhållandet, att landstingen under flera år har diskuterat, utrett och planerat för en successiv överföring av särskolan till kommunerna. I några län har en sådan överföring redan skett.

Den utveckling som särskolekommittén har försökt beskriva har pågått samtidigt som kommunerna har visat ett ökat intresse för att ta över ansvaret för särskolan. Belägg för detta påstående är den spontana översynsverksamhet som för närvarande pågår på olika håll i landet och som syftar till ett primärkommunalt huvudmannaskap för särskolan.

De kommunala skolstyrelserna har, i motsats till omsorgsnämnderna eller motsvarande organ, hela sitt intresse riktat mot skolan. Kommunerna har också, med stöd av riksdagens beslut dels med anledning av kommunaliseringspropositionen, dels med anledning av ansvarspropositionen, ansvaret för att organisera och genomföra skolverksamheten i enlighet med av riksdag och regering fastställda mål.

Ett primärkommunalt huvudmannaskap för särskolan och särvux skulle innebära att skolstyrelsernas ansvar också skulle komma att omfatta de psykiskt utvecklingsstörda barnen, ungdomarna och vuxna. Självfallet skulle dessa elever också komma att omfattas av de kommunala skolplanerna. I skolplanerna skall anges hur kommunens skolväsende skall gestaltas och utvecklas. Särskilt skall framgå de åtgärder som kommunen avser att vidta för att uppnå de nationella mål som har uppsatts för skolan. Kommunerna skall även följa upp och utvärdera sin skolplan.

Särskolekommitténs uppgift är att utreda frågan om ett generellt överförande av särskolan från landstingskommunerna till primärkommunerna. Vi har också diskuterat alternativet att avveckla särskolan som skolform och i stället inordna hela särskolan i grundskolan, gymnasieskolan resp. kommunal utbildning för vuxna. En sådan åtgärd skulle medföra vissa fördelar. Begreppet "särskola" som har en viss negativ laddning, skulle utmönstras, och alla elever i samma åldersgrupp skulle oavsett begåvning och studieförutsättningar fullgöra sin skolgång i samma skolform. Den f.d. särskolans elever skulle då också automatiskt komma i åtnjutande av de insatser av bl.a. skolsocial art som kommer andra barn och ungdomar till del.

Vi anser att de flesta psykiskt utvecklingsstörda elever behöver undervisas i särskilda undervisningsgrupper eller klasser för att få sina specifika behov tillgodosedda. Dessa behov kan visserligen tillgodoses som en form av permanent specialundervisning inom ramen för grundskolan och gymnasieskolan. Vi anser emellertid tiden inte vara mogen att nu avskaffa särskolan som särskild skolform. Det är, enligt vår mening, angeläget att de nya huvudmännen får tid på sig för att lära känna särskoleelevernas utbildningsbehov i nuvarande skolform, innan en avveckling av särskolan kan bli aktuell.

Särskolekommittén anser således att det alltjämt finns behov av att bibehålla särskolan som särskild skolform. Vi anser vidare att kommunerna inom ramen för sektorsbidraget tills vidare skall tilldelas tyd-

ligt identifierbara resurser, speciellt anpassade till de psykiskt utvecklingsstörda elevernas behov. Även om de nya huvudmännen måste tillskjuta betydande belopp till särskolan krävs att nuvarande nivå på statsbidraget till utbildning av psykiskt utvecklingsstörda barn och ungdomar bibehålls. Särskoledelen av sektorsbidraget beräknas efter särskilda grunder.

Förutsättningen för den av oss förda diskussionen har varit separata skolformer; grundskola, gymnasieskola, komvux, särskola och särvux under en gemensam primärkommunal huvudman. Vårt ställningstagande bygger vidare på förutsättningen att kommunerna skall kunna samarbeta kring särskolan på samma sätt som man i dag samarbetar kring andra skolformer, där varje kommun inte är självförsörjande.

Vi kommer i kapitel 6 att närmare analysera elevernas behov och hur dessa behov skall kunna tillgodoses under primärkommunalt huvudmannaskap.

I kapitel 7 behandlar vi personal- och fortbildningsfrågor.

Vi kommer vidare i kapitel 8 att analysera de organisatoriska konsekvenserna av en kommunalisering av särskolan.

I kapitel 9 redogör vi för ett förslag till nytt statsbidrag för särskolan, dvs. en särskild beräkningsgrund för särskolan inom ramen för sektorsbidraget till kommunernas skolväsende.

Vi har anpassat våra förslag till de beslut som riksdagen fattat med anledning av dels kommunaliseringspropositionen (prop. 1989/90:41, UbU 9 rskr. 58), dels ansvarspropositionen (prop. 1990/91:18, UbU4, rskr. 76).

6 Elevfrågor

6.1 Skolplikten

Kommitténs förslag: 9-årig skolplikt införs för elever i särskolan. Rätten till fortsatt frivillig utbildning bibehålls.

Skälen för vårt förslag: Bestämmelser om skolplikt och rätt till utbildning finns i 3 kap. skollagen (1985:1100).

Elever i särskolan och specialskolan har särskild skolplikt. Den särskilda skolplikten är 10-årig och upphör vid utgången av vårterminen det kalenderår eleven fyller 17 år. Ungdomar som inte kan gå i gymnasieskolan därför att de är psykiskt utvecklingsstörda har rätt att efter skolpliktens upphörande få annan utbildning inom det offentliga skolväsendet intill utgången av vårterminen det kalenderår de fyller 21 år. Om de inte bereds förlängd utbildning i specialskolan, skall de tas emot i särskolan. I vissa fall kan elev få fortsätta skolgången till 23 års ålder om det behövs för att slutföra en påbörjad utbildning.

Skolgången efter 17 års ålder är frivillig för eleven, men huvudmännen har skyldighet att tillhandahålla utbildning för alla som tillhör personkretsen och som efterfrågar utbildning. De flesta psykiskt utvecklingsstörda eleverna fortsätter skolgången efter det att skolplikten upphört. Av SÖs rapport (R 90:13) om yrkessärskolan framgår att 9 % av eleverna lämnade grundsärskolan 1988 utan att fortsätta sina studier, samt att 4 % av eleverna inom yrkessärskolans yrkesutbildning "hoppat av" sina studier under perioden 1986 (då yrkessärskolan blev frivillig) t.o.m. vårtermi-

nen 1988. Det rör sig här om totalt 164 elever, varav 33 (20 %) hade sin verksamhet inom kommunens uppföljningsverksamhet. En detaljerad redogörelse för dessa ungdomars verksamhet finns i ovannämnda rapport.

99,7 % av grundsärskolans skollokaler och 94,5 % av träningsskolans lokaler är numera inrymda i vanliga grundskolor (lokalintegrering). Detta har medfört att grundskolan och särskolan ofta har gemensamma aktiviteter i form av t.ex. gemensamma friluftsdagar, utflykter, teaterbesök m.m. I många fall förekommer också s.k. verksamhetsintegrerad undervisning, vanligen i praktiskt/estetiska ämnen såsom musik, slöjd och idrott, men också i andra ämnen.

Ett annat förhållande av viss betydelse är att omfattningen av individuell integrering av särskoleelever i vanliga grundskoleklasser ökat. För elever i skolpliktig ålder utgörs de individintegrerade eleverna så gott som uteslutande av grundsärskolans elever, dvs. av elever med lätt psykisk utvecklingsstörning. Individintegrering är dessutom vanligast i de lägre årskurserna och avtar, enligt vad kommittén erfarit, kraftigt högre upp i åldrarna och särskilt inför övergången till högstadiet.

Sedan läsåret 1985/86 har antalet individintegrerade elever mer än fördubblats och uppgick läsåret 1989/90 till 984 elever eller 8,7 % av samtliga särskoleelever. I vissa landstingsområden uppgick andelen individintegrerade elever till mer än 18 %. Det finns inget som tyder på att individintegreringen ännu nått den övre gränsen.

Den välutvecklade lokalintegreringen och även individintegreringen gör det naturligt att såväl särskolans elever som deras vårdnadshavare ifrågasätter den längre skolplikten.

Vi anser att det finns goda skäl att nu införa 9-årig skolplikt för särskolans elever. Rätten till frivillig utbildning till 21 års ålder, i vissa fall till 23 års ålder, bibehålls. Denna rättighet för eleverna skall kopplas till en skyldighet för hemkommunen att erbjuda fortsatt utbildning.

Särskolans elever behöver lång inlärningstid, det ligger i handikappets natur. Men den längre utbildningstiden, som är en konsekvens av den långsammare inlärningen, är garanterad i skollagen.

Med 9-årig skolplikt och bibehållen rätt till utbildning inom den frivilliga särskolan till 21/23 års ålder är det fullt möjligt att tillgodose individuella utbildningsbehov inom ramen för den samlade särskolan. Den 10-åriga skolplikten har ingen avgörande betydelse för att en elev skall få den undervisning som behövs. Även om situationen för grundsärskolans elever ser annorlunda ut än den gör för träningsskolans elever, är det ur vare sig etisk eller rent praktisk synvinkel lämpligt eller möjligt att tillämpa skolplikt av olika längd. 9-årig skolplikt bör därför omfatta alla särskolans elever.

Det avgörande är elevens rätt till utbildning efter skolpliktens upphörande. Den frivilliga utbildningen skall anpassas till de individuella behoven.

Med 9-årig skolplikt bör praktisk yrkesorientering (pryo) liksom hittills inta en framträdande plats i timplanen för årskurs 9. Eleven får genom pryon omvärldskunskap som är lika viktig som skolkunskaperna. Pryon har också en mycket positiv effekt på elevernas självkänsla. De får vistas bland vuxna och får känna att de klarar av arbetsuppgifter som de ställs inför.

Det nuvarande tionde skolåret bör övergå till att bli ett förberedande år inför val av utbildning i yrkessärskolan. Där sker framför allt pryo på olika linjer i yrkessärskolan men också i gymnasieskolan och näringslivet för att eleven skall kunna göra ett väl underbyggt val av utbildning. Dessutom bör det förberedande året innehålla utbildningsinslag som gör eleven så väl förberedd som möjligt inför yrkesutbildningen, t.ex. ADL (Anpassning till Dagligt Liv), svenska, matematik och samhällskunskap. Utbildningen i särskolans obligatoriska och frivilliga delar skall ses som en sammanhållen utbildning med samlat pedagogiskt ansvar bl.a. för den långsiktiga utbildningsplaneringen för varje enskild elev. De olika delarna förutsätter var-

andra. Övergången mellan den obligatoriska särskolan och den frivilliga yrkessärskolan bör ske direkt. Det skall ingå i huvudmannens skyldigheter att erbjuda alla elever fortsatt utbildning i yrkessärskolan eller annan lämplig skolform.

Vårt förslag om 9-årig skolplikt kan medföra vissa praktiska problem av lokalmässig karaktär. Det beror på att den obligatoriska särskolan till stor del är lokalmässigt integrerad med grundskolan medan den frivilliga yrkessärskolan är förlagd till andra skolenheter. Detta har att göra med strävanden att genomföra s.k. stadieriktig integration, dvs. att förlägga utbildningen till skolor med elever i samma ålder. Vi utgår från att kommunerna beaktar detta vid den framtida planeringen för skollokaler.

Genom att för den första årskursen av yrkessärskolan bibehålla samma omfattning av undervisningen, som nu gäller för årskurs 10 i grundsärskolan och träningsskolan, uppstår inga ökade kostnader för lärare. Likaså bör konsekvenserna av detta förslag beträffande personal bli små eller inga alls. Undervisningen i t.ex. praktiskt/estetiska ämnen bedrivs av samma slags lärare såväl i grundsärskolan och träningsskolan som i yrkessärskolans olika former. Timplanerna är dessutom flexibla inom vissa ramar. Det finns alltså ett spelrum i läroplaner och timplaner som dels försvårar en exakt förutsägelse om hur utfallet kommer att bli på personalsidan vid införande av 9-årig skolplikt samtidigt som det blir möjligt för skolhuvudmannen att vid planeringen av undervisningen och inom ramarna för timplanerna ta viss hänsyn till rådande förhållanden.

Vi vill erinra om att elever med barndomspsykos **med** eller **utan** begåvningshandikapp kan jämställas i fråga om särskild skolplikt och rätt till fortsatt utbildning i särskolan.

6.2 Val av skolform och skolenhet

Kommitténs förslag: En formell prövning av personkretstillhörigheten behålls.

Vårdnadshavares inflytande i uttagningsprocessen skall stärkas.

Skolgången skall om möjligt ske i samma skola som för andra elever i samma bostadsområde.

Skälen för vårt förslag:

6.2.1 Allmänt

Frågan om rätt skolform (grundskola, särskola eller specialskola) uppkommer i regel första gången inför skolstarten. Frågan kan också aktualiseras under elevens hela skolgång.

Många elever med särskild skolplikt har redan i förskolåldern särskild omsorg enligt omsorgslagen. De har alltså redan före skoldebuten konstaterats tillhöra särskolans personkrets och har ofta en mer omfattande psykisk utvecklingsstörning.

När frågan om rätt skolform aktualiseras inför skolstarten kan det - särskilt för elever med lätt utvecklingsstörning - ibland vara svårt att avgöra vilken skolform som är den rätta.

Lätt utvecklingsstörda barn, för vilka särskild omsorg inte begärts, börjar ofta sin skolgång i grundskolan och går i regel kvar där ett eller flera år innan frågan om placering i särskolan aktualiseras. Det är vanligt att dessa elever kommer över till särskolan i samband med ett stadiebyte.

6.2.2 Variationer i elevpopulationen

Vi har funnit att andelen särskoleelever i procent av ungdomsskolans population över femårsperioden 1985/86-1989/90 är tämligen konstant för landet som helhet och endast varierar med några få hundradels procentenheter.

3-11-0200

Däremot är variationerna mellan landstingen stora. Det landsting som har lägst andel elever i särskola i förhållande till den totala elevpopulationen i länets grund- och gymnasieskolor redovisar 0,72 %, medan det som har störst andel redovisar 1,40 %, alltså nära dubbelt så stor andel särskoleelever.

Likaså är variationerna mellan landstingen stora i fråga om andelen elever i särskolans olika former. Grundsärskolan omfattar i genomsnitt två tredjedelar av den obligatoriska särskolans elever. De mycket stora variationerna mellan landstingen kan tolkas så att skolhuvudmännen har svårigheter att avgränsa grundsärskolans elevgrupp såväl mot grundskolan som mot särskolans träningsskola. Det är således uppenbart att uttagningsprinciperna varierar över landet.

Enligt vår uppfattning kan det bl.a. bero på olika uttagningsprinciper som gör att en elev med begåvningshandikapp fullgör skolplikten i grundskolan, och där blir föremål för särskilda stödinsatser i varierande omfattning, eller placeras i grundsärskolan.

Även om lokala avvikelser från riksgenomsnittet måste accepteras är det svårt att objektivt förklara så stora avvikelser som det här är fråga om. Vi har förut påvisat skolhuvudmännens svårigheter att avgränsa grundsärskolans elevgrupp mot såväl grundskolan som träningsskolan. Detsamma gäller elever i yrkesutbildning, yrkesträning och verksamhetsträning. Ytterligare en orsak kan vara att små elevunderlag av blandat slag på en ort sammanslås till en klass för att på så sätt undanröja behovet av att resa till skola på annan ort. Den kan då komma att betecknas som t.ex. grundsärskola oavsett klassens sammansättning.

6.2.3 Beslut om mottagande i särskola

Vi har tidigare i kapitel 5 föreslagit ett generellt överförande av huvudmannaskapet för särskolan och särvux till kommunerna. Härigenom får grundskolan, gymnasieskolan, särskolan och kommunal utbildning för vuxna samma huvudman. Vårt förslag innebär att

styrelsen för skolväsendet i elevens hemkommun i fortsättningen skall pröva och besluta i frågan om rätt skolform (grundskola, gymnasieskola eller särskola). En sådan prövning skall göras efter framställning från elevens vårdnadshavare. Men vårdnadshavaren kan inte alltid antas göra sådan framställning, trots att behov kan föreligga. Styrelsen för skolväsendet i elevens hemkommun bör därför även i fortsättningen ha möjlighet att väcka frågan. Beslut om mottagande i särskola skall vara skriftligt och kunna överklagas av vårdnadshavaren.

6.2.4 Val av skola

När det gäller fysiskt handikappade elever som inte har behov av undervisning i specialskola, har hemkommunen ansvaret för att eleven får lämplig undervisning. Detsamma gäller psykiskt utvecklingsstörda elever som kan gå i grundskola eller gymnasieskola. I och med att kommunerna tar över ansvaret för särskolan, får de också ansvaret för de psykiskt utvecklingsstörda eleverna. Utbildningen bör om möjligt ske i samma skola som för andra elever med samma bostadsort. Denna möjlighet skall alltid övervägas före beslut om skolplacering. Endast om tillfredsställande utbildning för eleven i fråga inte kan ges där, skall eleven kunna hänvisas till annan skola i kommunen eller till skola i annan kommun. Elevens val skall med andra ord i större utsträckning styra planeringen av verksamheten. Hemkommunen skall ha ett grundansvar för att eleven får lämplig utbildning.

6.2.5 Vårdnadshavares inflytande

Elevens vårdnadshavare är i allmänhet de som känner eleven bäst. Deras uppfattning om vilken skolform som är bäst för eleven måste därför tillmätas stor betydelse. Placering av elev i särskola får därför ske först efter samråd med eleven och dennes vårdnads-

havare. För att vårdnadshavarna skall ha möjlighet att ta ställning i frågan krävs då ett tydligt, konkret och allsidigt informationsutbyte i positiv anda mellan hem och skola, bl.a. om de olika skolformerna.

För att ett riktigt urval av elever skall kunna göras är det viktigt att kommunen har tillgång till kompetens, t.ex. skolledare och skolpsykologer med insikter i särskolans pedagogik.

Det är den lokala styrelsen för särskolan som i dag prövar om barnet skall ha särskild skolplikt. För att barnet skall kunna tas emot i särskolan och få sin utbildning i särskolan eller som individintegrerad elev i grundskolan eller gymnasieskolan, krävs att barnet kan identifieras som tillhörande särskolans personkrets. Detta sker bl.a. genom pedagogiska och psykologiska utredningar samt genom läkarutlåtanden. Vi vill i detta sammanhang erinra om att endast elever som tillhör särskolans personkrets får tas emot i särskola.

De särskilda utredningar som genomförs inför en sådan skolplacering kan upplevas som påfrestande för både eleven och för de anhöriga.

Trots detta anser vi att det är nödvändigt att även i fortsättningen bibehålla en formell prövning av personkretstillhörigheten. Vi anser att prövningen behövs för att kunna garantera att de psykiskt utvecklingsstörda eleverna tillförsäkras god utbildning.

6.3 Definition av individintegrering

Kommitténs förslag: Begreppet **individintegrering** begränsas till att omfatta sådana elever som enligt särskilt beslut mottagits för särskoleundervisning men som får sin undervisning i vanlig klass i grundskolan eller gymnasieskolan minst halva antalet veckotimmar, som enligt timplanen gäller för aktuell årskurs.

Skälen för vårt förslag: I vårt uppdrag ingår bl.a. att överväga hur resurser för individintegrerade elever skall utformas så att å ena sidan dessa elevers extra behov tillgodoses, å andra sidan definitionen av individuellt integrerade elever inte vidgas.

Skolans uppgift är att meddela undervisning och förbereda eleverna för vuxenlivet i social samhörighet med andra. Den särskilda läroplan som finns för undervisningen av psykiskt utvecklingsstörda elever betonar detta.

Undervisningen får anordnas mycket fritt efter de olika krav som kan ställas utifrån elevernas behov och lokala förhållanden. Den kan anordnas som klass- eller gruppundervisning och som individuellt integrerad undervisning och som kombinationer av dessa former. Vi har emellertid funnit att vissa elever, vars föräldrar inte accepterar undervisning av sitt barn i särskolans klasser, individintegreras i vanliga klasser på ett sätt som inte tillgodoser elevens behov, utan mer kan liknas vid tillsyn med terapeutiska inslag i skolans lokaler. Detta uppfyller inte de kvalitetskrav vi anser bör ställas, utan är enligt vår uppfattning snarare till förfång än till fördel för dessa elever. För att göra det möjligt att följa utvecklingen är det enligt vår bedömning nödvändigt att precisera begreppet **individintegrering.** Vi föreslår därför att detta begrepp endast används för elever som enligt särskilt beslut mottagits för särskoleundervisning men som deltar i undervisning i vanlig klass minst halva antalet veckotimmar, som enligt timplanen gäller för aktuell årskurs. Däremot behövs inte definitionen för bestämning av statsbidragets storlek, eftersom detta enligt vårt förslag beräknas enligt en schablon som är oberoende av formen för undervisningen. Det bör ankomma på skolverket att följa utvecklingen.

6.4 Särskolan och de särskilda omsorgerna - samband och gränsdragningsfrågor

Kommitténs förslag: Kommunen ansvarar för alla de verksamheter inom särskolan som är motiverade av pedagogiska och elevvårdsmässiga skäl.

Skälen för vårt förslag:

6.4.1 Särskild omsorg

Drygt 60 % av särskolans elever erhåller särskild omsorg enligt omsorgslagen.

I omsorgslagen betonas särskilt kommunernas och landstingens ansvar för socialtjänst resp. hälso- och sjukvård åt alla. Detta ansvar regleras i socialtjänstlagen (1980:620) och i hälso- och sjukvårdslagen (1982:763).

I många landsting har man byggt upp en organisation för samordnad barnhabilitering bl.a. för att underlätta föräldrars kontakter med olika social-, hälso- och sjukvårdsinstanser. Denna är ofta organisatoriskt förenad med de särskilda omsorgerna.

Många av särskolans elever får olika slag av behandling även i skolan genom samordnad barnhabilitering och genom omsorgsnämndens distriktsarbetslag för särskilda omsorger. Det kan gälla sjukgymnastisk behandling, insatser av logoped eller arbetsterapeut m.m. Sådan behandling ges också till elever i grundskolan, t.ex. elever med rörelsehinder. Denna behandlingsverksamhet är klart avgränsad från skolans vanliga pedagogiska verksamhet. Man kan säga att landstingen som ansvariga för hälso- och sjukvård och omsorger om vissa psykiskt utvecklingsstörda av praktiska skäl här utför en del av sina uppgifter genom uppsökande verksamhet. Någon motsvarande verksamhet kan inte utföras av skolan själv och ingår inte i skolans uppgifter. I detta fall gäller samma sak för särskolan som för det övriga offentliga skolväsendet.

6.4.2 Elevsociala anordningar

Annorlunda förhåller det sig med det som vanligen går under benämningen elevvård i skolan, dvs. skolhälsovård samt skolpsykologisk och skolkurativ verksamhet. Inom grund- och gymnasieskolan utgör dessa verksamheter ett viktigt inslag i en skolas inre organisation, vilket mera sällan är fallet inom särskolan. I stället är psykologer och kuratorer oftast en del av landstingens organisation för särskild omsorg enligt omsorgslagen.

Alla de verksamheter inom särskolan som är motiverade av pedagogiska hänsyn bör ingå i kommunens ansvar och där tillhöra samma ansvarsområde som det övriga skolväsendet. Däremot är det särskilt viktigt för särskolans elever att det upprättas goda kontakter mellan skolan och samhällets olika sociala och behandlingsinriktade organ. Det praktiska fullgörandet av detta bör i första hand ligga på skolans rektor och på elevvårdspersonalen.

6.4.3 Skola och fritid

Vi måste här också peka på de utvecklingsstörda barnens behov av och rätt till en bra fritidsverksamhet, i likhet med vad som erbjuds andra barn. I den mån den kan bedrivas i eller i nära anslutning till skolans lokaler är det av stor vikt att särskolans elever omfattas av planeringen för denna liksom av annan planering för fritidsverksamhet i kommunen. I synnerhet kan detta gälla svårt skadade barn för vilka det kan vara av stor betydelse att slippa onödiga förflyttningar under dagen och att få vistas i en trygg och invand miljö.

Vi förutsätter att särskolans elever kommer att ha samma tillgång som alla andra till alla de resurser som kan komma att tillskapas i detta avseende.

6.5 Skola och arbetsliv – uppföljningsansvar

Kommitténs förslag: Elever som gått i särskola skall ha rätt till utbildning inom gymnasieskolans individuella program, om de bedömts kunna tillgodogöra sig utbildningen där, och om motsvarande utbildning inom yrkessärskolan inte kan erhållas i hemorten.

Kommunen skall hålla sig underrättad om hur de psykiskt utvecklingsstörda ungdomar som inte deltar i frivillig utbildning inom särskolan är sysselsatta.

Skälen för vårt förslag: I skollagen regleras kommunens ansvar för de ungdomar som slutat skolan. Hittills gällande bestämmelser omfattar inte dem som på grund av psykisk utvecklingsstörning haft särskild skolplikt. För dessa finns i stället en ovillkorlig rätt att erhålla fortsatt utbildning till och med utgången av vårterminen det år de fyller 21 år, i vissa fall 23 år.

De ungdomar som inte vill utnyttja denna rätt har genom omsorgslagen (1985:568) rätt till daglig verksamhet om de begär det. Dessutom kan de enligt lagen (1989:425) om särskilda inskolningsplatser hos offentliga arbetsgivare få särskild inskolningsplats fr.o.m. 20 års ålder. I budgetpropositionen (1990/91:100 bil. 12) föreslår arbetsmarknadsministern att de skall få denna möjlighet direkt efter avslutad särskild skolplikt, således när de fyller 17 år.

Enligt skolöverstyrelsens rapport **Yrkessärskolan 1989** (R 90:13) var det omkring 9 % av särskolans elever som 1988 lämnade årskurs 10 av den obligatoriska särskolan utan att fortsätta inom den frivilliga yrkessärskolan. Under läsåren 1987/88 och 1988/89 hoppade ca 4 % av yrkessärskolans elever av från utbildningen.

Enligt uppgift från skolöverstyrelsen utgörs drygt 30 % av särskolans elever av personer som inte sökt någon särskild omsorg enligt omsorgslagen. De flesta av dem som inte utnyttjat yrkessärskolan eller avbrutit utbildningen hör sannolikt till denna kategori. De har formellt inte omfattats av kommunens uppföljningsansvar som var reglerat i 3 kap. 18 § skollagen

(1985:1100) eftersom detta ansvar endast omfattade elever som lämnat grundskolan. De ingår inte heller i omsorgshuvudmannens ansvar, eftersom de inte begärt särskild omsorg. Trots skollagens bestämmelse har ändå en del av dessa ungdomar funnits inom kommunernas tidigare uppföljningsverksamhet. Det har uppenbarligen funnits ett engagemang från många kommuners sida att inkludera ungdomar med utvecklingsstörning i uppföljningsansvaret. Detta motsvaras också av behov hos ungdomarna, som många gånger inte vill ha kontakt med särskolan eller omsorgsverksamheten.

Enligt riksdagens beslut med anledning av ansvarspropositionen skall statsbidrag för det kommunala uppföljningsansvaret för ungdom ingå i sektorsbidraget. Statsbidraget är beräknat på antalet 16-19-åringar i samtliga primärkommuner. Bidraget beräknas utifrån antalet gymnasieungdomar som kan komma ifråga för sådana uppföljningsinsatser.

I regeringens proposition (1990/91:85) **Växa med kunskaper - om gymnasieskolan och vuxenutbildningen** föreslår föredragande statsrådet att nuvarande reglering av kommunernas uppföljningsansvar upphävs och ersätts av ett åtgärdsansvar som utökas och får en starkare inriktning mot utbildning. Hemkommunen får en skyldighet att erbjuda alla 16-19-åringar som lämnat grundskolan en gymnasieutbildning, vilket medför att kommunens åtgärdsansvar för ungdomar utan genomförd gymnasieutbildning höjs från 18 till 20 år. Denna inriktning mot utbildning medför att det hittillsvarande uppföljningsansvaret kommer att ingå som en naturlig del av gymnasieskolan.

För att stimulera studietrötta eller studiesvaga ungdomar till studier i gymnasieskolan införs individuella studieprogram i vilka stor hänsyn kan tas till de enskilda elevernas behov och förutsättningar.

Vare sig gymnasieskolans nationella eller individuella program är emellertid tillgängliga för elever som fullgjort sin skolplikt i särskolan (prop. 1990/91:85 s. 55). Beträffande de nationella programmen instämmer kommittén i föredragandens bedömning. När det

gäller de individuella programmen däremot innebär uteslutandet av alla elever som gått i särskola en skärpning som kan innebära att den påbörjade individintegreringen av elever från särskolans yrkesutbildning försvåras eller kan tvingas upphöra.

Vi menar att det elevutbyte som redan nu finns mellan gymnasieskolan och särskolans yrkesutbildning och som i ökande omfattning har pågått sedan början av 1980-talet, måste få utvidgas och underlättas. Särskilt efter ett överförande av huvudmannaskapet från landstingen till primärkommunerna kan det ha stor betydelse för elevernas tillgång till ett mer differentierat utbud av valmöjligheter i närområdet och innebära ökade möjligheter till yrkesutbildning på hemorten. Motsatsen kan innebära både minskade valmöjligheter och ett tvång att söka utbildning på annan ort. Det senare kan medföra onödiga kostnader för boende och resor. Särskolekommittén vill i stället föreslå att de individuella programmen i gymnasieskolan hålls öppna för sådana elever från särskolan som kan klara dem med det stöd särskolan kan ge. Det bör också vara fördelaktigt för huvudmännen, eftersom elevunderlaget för bildande av undervisningsgrupper för svagpresterande elever därigenom kan breddas något.

Enligt kunskapspropositionen omfattas särskolans elever inte av kommunernas ansvar för information, vägledning och rekrytering för elever i gymnasieskolan.

Situationen för psykiskt utvecklingsstörda ungdomar som valt att avsluta sin skolgång då skolplikten upphört är alltså för närvarande den, att ingen har det formella uppföljningsansvaret, vilket är mycket otillfredsställande.

Enligt särskolekommitténs uppfattning bör det vara en kommunal skyldighet att sörja för uppföljning av elever som efter avslutad skolplikt lämnat särskolan och som inte deltar i annan utbildning eller som saknar sysselsättning. Uppgiften bör kunna inrymmas i yrkesvägledningsfunktionens verksamhet. Huvudsyftet med uppföljningen bör vara att motivera ungdomarna för fortsatt utbildning, främst inom yrkessärskolan. Ett

hjälpmedel för dessa elever bör liksom för tidigare nämnda elever i gymnasieskolan vara individuella utbildningsplaner. En sådan utbildningsplan bör enligt ansvarspropositionen innehålla t.ex. personlig studie- och yrkesorientering, kurser, praktik eller liknande verksamhet, samt syfta till att hjälpa den unge att så snart som möjligt övergå till reguljär utbildning eller stadigvarande arbete. För utvecklingsstörda ungdomar kan det då röra sig om t.ex. yrkessärskola eller särskild inskolningsplats.

Ansvaret för uppföljning av de elever som lämnar yrkessärskolan efter avslutad utbildning bör ligga på arbetsmarknadsmyndigheterna. Särskolans yrkesvägledare kan t.ex. vara den, som tillsammans med eleven upprättar en plan, där det anges vem som är kontaktperson inom t.ex. länsarbetsnämnd, socialtjänst eller omsorgsverksamhet, och behåller sedan kontakten med eleven och hjälper vid behov denne att få andra kontaktpersoner. En rimlig tid för denna efterkontakt från skolans sida är ett år efter avslutad utbildning.

I skola-arbete-utredningens betänkande (SOU 1989:113) **Ungdomars kompetens. Vägar in i framtidens kunskapssamhälle**, konstateras bl.a. vikten av kontinuitet i personkontakterna, samt att åtgärderna inom uppföljningsansvaret skulle kunna utgöra en tilläggsresurs för utvecklingsstörda ungdomar. Särskolekommittén anser att särskolans hittillsvarande yrkesvägledningsfunktion genom sin specialpedagogiska kompetens och individuella personkännedom utgör en resurs för eleverna som inte utan nackdelar kan undvaras eller ersättas av t.ex. syofunktionärer utan dessa kunskaper och erfarenheter. Även om huvudmännen föredrar en annan organisatorisk lösning än särskolans nuvarande, krävs ändå samma kompetens som i dag finns inom särskolan.

Årligen lämnar ca 850 elever särskolan efter avslutad frivillig yrkessärskola. Av dessa kommer ca 400 från klasser för yrkesutbildning. Det är främst dessa elever som är aktuella för uppföljning eftersom de ofta väljer att söka anställning på den öppna arbetsmarknaden i stället för daglig sysselsättning som sär-

skild omsorg. Kostnaden för uppföljningsverksamheten är budgeterad hos arbetsmarknadsverket genom arvoden till särskolans yrkesvalslärare, varför någon extra kostnad inte väntas uppstå.

6.6 Assistentstöd

Enligt läroplanen för den obligatoriska särskolan (Lsä 90) åligger det den lokala styrelsen för särskolan att på basis av en ingående kännedom om elevernas förutsättningar fördela statsbidragsresurser och kommunala resurser så att varje elevs behov tillgodoses. Detta kan innebära att vissa elever behöver extra stöd av assistent, för att de skall kunna tillgodogöra sig undervisningen och fungera i skolmiljön.

En mycket stor del av särskolans elever är under sin vistelse i skolan beroende av assistans av olika slag utöver den som lärarpersonalen kan ge. Det kan t.ex. gälla hjälp med förflyttningar, hjälp vid måltider, toalettbesök, praktisk hjälp i undervisningssituationen eller att använda tekniska hjälpmedel för synskadade, hörselskadade eller rörelsehindrade eller att fungera som hjälp-jag för barndomspsykotiska elever. För detta finns i särskolan särskilt anställda elevassistenter. Deras utbildningsbakgrund är som regel gymnasieskolans tvååriga vårdlinje, gren BU, eller grund- och påbyggnadskurs för vård av psykiskt utvecklingsstörda i förening med yrkespraktik.

Elevassistenten är en viktig resurs för klassen/gruppen såväl i undervisningen som för stöd och hjälp i skolan och är ofta en förutsättning för att lärarna skall kunna genomföra undervisningen. Den förstärkning som elevassistenten utgör i klassen innebär att den eller de elever i klassen som för tillfället behöver mest hjälp också kan få det.

För mycket svårt handikappade elever är tillgången till **personlig assistent** i skolan ibland en nödvändig förutsättning för att skolplikten skall kunna fullgöras liksom för resorna till och från skolan. En personlig assistent är en person som tillsätts för ett bestämt barn

med svåra funktionsnedsättningar och som följer barnet i olika aktiviteter under dagen. Den personliga assistenten skall hjälpa barnet med allt som denne inte kan göra själv på grund av handikappet. Personliga assistenter utgör inte särskild omsorg enligt omsorgslagen (Regeringsrätten 21/12 1990), och bekostas därför endast i undantagsfall av omsorgshuvudmannen. I stället bekostas denna resurs av elevens hemkommun liksom för elever i grundskolan som har sådant behov. Frågan om personliga assistenter även för elever med psykisk utvecklingsstörning utreds av handikapputredningen (S 1988:02).

Elevassistentresurserna varierar mellan 2,8 och 9,4 veckotimmar per elev. Medelvärdet är 5,1 veckotimmar per elev.

Elevassistenter i särskolan bekostas helt av huvudmannen för särskolan och personliga assistenter bekostas ofta av socialtjänsten i hemkommunen. Ett ändrat huvudmannaskap bedöms inte behöva innebära några ändrade kostnader, endast ändrade kostnadsbärare i vissa fall. Särskolekommittén förutsätter att eleverna skall få det assistentstöd de behöver för att kunna fullfölja sin skolgång

6.7 Skolanknutet elevboende

6.7.1 Allmänt

För psykiskt utvecklingsstörda i skolåldern (7-21/23 år) som behöver bo utanför det egna hemmet bl.a. med anledning av skolgången, är sådant boende en särskild omsorg enligt 6 kap. 12 § skollagen (1985:1100). Landstingets omsorgsnämnd är om inget annat bestämts huvudman för sådana elevhem. Boendet är avgiftsfritt för eleverna. Skälig avgift för kost och logi får dock tas ut av dem som har sjukbidrag eller pension. För elever i gymnasieskolan finns möjlighet till ekonomiskt stöd vid behov av inackordering av samma skäl.

I vissa fall, när behovet av att bo utanför hemmet enbart är betingat av lång skolväg, är inte alltid omsorgsnämndens elevbostad den bästa boendeformen. Om möjlighet till annan form av boende finns, t.ex. på elevhem för andra elever än särskolans, bör även särskolans elever i sådana fall som här avses få bo på dem, om eleven och dennes vårdnadshavare och skolhuvudmannen är överens om det. Boendet skall även då vara avgiftsfritt för eleven.

Tillgången till en boendemiljö med kvalificerat stöd och hjälp är nödvändig för vissa elever. För elever där sådana skäl motiverar boende utanför föräldrahemmet är boende som särskild omsorg troligen mera relevant.

Behovet av att bo på elevhem på grund av behov av särskilt stöd och hjälp utreds för närvarande av 1989 års handikapputredning.

6.7.2 Dammsdalskolan och Salbohedskolan

Kommitténs förslag: Staten blir huvudman för Dammsdalskolan och Salbohedskolan.

Benämningen på skolorna ändras till **specialskola**.

Statens institut för handikappfrågor i skolan får förvaltningsansvaret för skolorna.

Tillsynen för utbildning och boende bör ingå i ansvarsområdet för statens skolverk.

De statsbidrag som hittills utgått till värdlandstingen för driften av Dammsdalskolan och Salbohedskolan överförs från anslaget B 9. Bidrag till driften av särskolor m.m. till anslaget B 13. Specialskolor.

Skälen för vårt förslag:

6.7.2.1 Huvudmannaskap

Dammsdalskolan i Vingåker och Salbohedskolan i Sala är före detta specialsärskolor. Enligt 3 § lagen (1967:940) angående omsorger om vissa psykiskt utvecklingsstörda, vilken reglerade särskolan till år

1986, då bestämmelser om särskolan överfördes till skollagen (1985:1100), var specialsärskolornas uppgift att ta emot elever som var psykiskt utvecklingsstörda, som kunde gå i särskola, men hade svårt att anpassa sig till verksamheten i skolan eller för vilkas undervisning det fordrades särskilda anordningar. I den nya skollagen togs begreppet **specialsärskola** bort, men verksamheten vid skolorna har fortsatt och utvecklats under sina tidigare huvudmän och med oförändrade statsbidrag.

Ursprungligen ägdes och drevs skolorna med elevhem av staten, men överläts 1968 till värdlandstingen utan kostnad. Som motprestation åtog sig värdlandstingen att driva skolorna och att ta emot elever från övriga huvudmän till självkostnadspris. Staten uppförde ett helt nytt skolhem - den nuvarande Dammsdalskolan - som överlämnades till Södermanlands läns landsting 1970. Utöver de nämnda skolorna fanns också en specialsärskola för enbart flickor, Tivedskolan i Laxå. På skolöverstyrelsens initiativ lades denna ned 1981 och verksamheten samlades i de två nuvarande skolenheterna. Salbohedskolan har därefter genomgått en genomgripande ombyggnad och upprustning som stod klar 1985. Både Dammsdalskolan och Salbohedskolan håller en hög standard på såväl verksamhet som tillhörande fastigheter.

Dammsdalskolan och Salbohedskolan har, liksom statens specialskolor, i princip riksupptagning.

De elever som behövt placeras vid skolorna har grava beteendestörningar, andra omfattande psykiska störningar eller kombinationer av störningar. Detta, ofta tillsammans med störda relationer till föräldrar, andra vårdnadshavare eller skola, har gjort det svårt eller omöjligt att ge dem en lämplig utbildning och behandling i hemlandstingen.

Eleverna på Salbohedskolan representerar särskolans yrkesutbildning och yrkesträning, men till Dammsdalskolan antas huvudsakligen elever från 15 år och uppåt till särskolans alla former. Båda skolorna tar emot såväl pojkar som flickor. Den genomsnittliga behandlingstiden är cirka tre år. De vanligaste orsa-

kerna till placering vid skolorna är beteendestörning och psykiska störningar. **Beteendestörning** är ofta manifesterat i utagerande beteende. Många elever har på ett eller annat sätt satt skräck i sin omgivning - hotat, slagits, farit våldsamt fram, handlat impulsivt aggressivt i olika situationer, men alltid på ett för omgivningen ohanterbart sätt. När det gäller **psykiska störningar** har många elever behandlats vid barnpsykiatriska avdelningar. Störningarna har bedömts som allvarliga och tagit sig uttryck på mycket varierande sätt, men har inte varit hanterbara för vårdnadshavarna. En del av placeringarna kan jämföras med omhändertagande enligt lagen om vård av unga (LVU). Barndomspsykoser, schizofrenier, psykoser, borderlinetillstånd och psykopatier är störningar som är starkt representerade i elevgruppen.

Placering sker alltid i samråd med vårdnadshavaren. Ofta fyller placeringen också ett akut behov av avlastning för vårdnadshavaren.

Kommitténs undersökningar visar att båda skolorna utnyttjas till sin fulla kapacitet och att det därutöver finns en efterfrågan på platser. Läsåret 1990/91 utnyttjas platserna vid de två skolorna av femton landsting och eleverna kommer från 45 kommuner. Tillgänglig beläggningsstatistik visar att förhållandet är permanent.

Det utmärkande för skolorna är deras miljöterapeutiska arbetssätt med en sammanhållen resurs för särskola, boende och fritid med hjälp av allsidigt sammansatt behandlingsexpertis.

Kommittén anser att det finns ett behov av de båda skolorna även i framtiden. Vid en kommunalisering av särskolan är det inte osannolikt att behovet kommer att öka ytterligare, i varje fall i ett inledningsskede, beroende på den minskade överblick över tänkbara alternativa skolplaceringar som, i varje fall temporärt, kan bli resultatet av ett ändrat huvudmannaskap. Det är i och för sig önskvärt att tillräckliga resurser finns tillgängliga i varje kommun eller i varje fall för en grupp samverkande kommuner och det bör vara målsättningen på sikt. Det behövs emellertid tid för

sådana resurser att växa fram och bli funktionsdugliga. Att lösa de aktuella elevernas utbildningssituation lokalt i varje kommun är sannolikt ett mycket dyrbart och relativt orealistiskt alternativ. Inte heller är det realistiskt att tänka sig att specialenheternas under lång tid uppbyggda kompetens helt kan ersättas i kommunerna. Däremot bör den kunskap och erfarenhet som finns vid specialenheterna spridas ut till de huvudmän som skall bygga upp egen eller utveckla redan befintlig kompletterande verksamhet. Skolorna bör således kunna bli resurscentra som stöd för huvudmännen när de utvecklar egen verksamhet.

Huvudmän för de två specialenheterna är i dag Södermanlands läns landsting för Dammsdalskolan och Västmanlands läns landsting för Salbohedskolan.

Vad beträffar det framtida huvudmannaskapet för dessa skolor kan vi se tre olika alternativ, nämligen kommunerna där de ligger, värdlandstingen eller staten.

Vid ett överförande av huvudmannaskapet för den vanliga särskolan från landstingen till kommunerna kunde det förefalla logiskt att även överföra skolorna till resp. värdkommuner, Vingåker och Sala.

Detta skulle emellertid innebära att relativt små kommuner påtar sig en uppgift som kan bli övermäktig, och även innebära ett onormalt beroende av en enskild kommun. Konkret skulle det, med utgångspunkt i organisationen för läsåret 1990/91 innebära att t.ex. Vingåkers kommun skulle administrera, organisatoriskt och budgetmässigt, en specialenhet med 35 elever från för närvarande 27 kommuner.

Vid t.ex. underbeläggning kan värdkommunen löpa risk att bli tvingad att täcka underskott med egna kommunala medel. Ett annat alternativ kan bli att de huvudmän som utnyttjar platser drabbas av högre dagkostnader. Ingendera lösningen är rimlig. I stället bör då staten gå in med ett särskilt, behovsprövat statsbidrag, eventuellt enligt samma modell som föreslås i proposition 1990/91:18 om ansvaret för skolan (s. 86 ff.).

Alternativet med värdlandstinget som huvudman skulle visserligen innebära att det i varje fall i ett inledningsskede skulle finnas kompetens och erfarenhet att leda och administrera verksamheten. Vi har dock erfarit att det i Södermanlands län sedan en tid tillbaka finns planer på att överföra även omsorgsverksamheten till kommunerna. Det är en trolig utveckling i alla landsting på sikt. Dammsdalskolan skulle då bli den enda verksamheten med inriktning mot psykiskt utvecklingsstörda barns och ungdomars utbildning som skulle finnas kvar hos landstinget om särskolan i övrigt blir kommunal. Detta skulle i sin tur innebära en risk för isolering av personalen med åtföljande svårigheter för personal- och verksamhetsutveckling.

Det förslag till nytt statsbidragssystem för särskolan som vi redovisar i kapitel 9, innebär att det finansiella stödet för särskoleundervisning tillfaller elevernas hemkommuner. De landsting som är värdkommuner för Dammsdal och Salbohed kommer således inte att få statsbidrag för denna verksamhet. Skolorna kan visserligen drivas som särskilda resultatenheter, där kostnaderna helt bestrids av elevernas hemkommuner, men detta medför extra belastningar av kameral art. Vid en eventuell underbeläggning eller vid behov av kostnadskrävande förändringar är det, liksom om kommunerna blir huvudmän, nödvändigt med riktade statsbidrag till värdlandstingen för att inte belasta dessa landsting med kostnader för verksamhet, vars fortbestånd huvudsakligen är ett riksintresse.

Det är inte möjligt för staten att ställa krav på att en viss primär- eller landstingskommun skall ha skyldighet att driva en verksamhet för andra kommuners räkning. Om en kommun eller ett landsting driver verksamhet för andra huvudmäns räkning, måste det ske frivilligt. Huvudmannen för skolan kan då också lägga ned verksamheten genom ett ensidigt beslut. Att bedriva en rikstäckande verksamhet på sådana villkor förefaller inte lämpligt.

Det tredje alternativet är att staten övertar huvudmannaskapet för Dammsdalskolan och Salbohedskolan. Staten är redan nu huvudman för de fem regiona-

la specialskolorna för döva och hörselskadade elever samt för specialskolorna med riksupptagning, nämligen Hällsboskolan i Sigtuna för talskadade elever, Ekeskolan i Örebro för gravt synskadade psykiskt utvecklingsstörda elever, och Åsbackaskolan i Gnesta för döva psykiskt utvecklingsstörda elever.

Från och med den 1 juli 1991 kommer statens institut för handikappfrågor i skolan (SIH) att ha förvaltningsansvaret för specialskolorna. Såväl specialskolorna som Dammsdalskolan och Salbohedskolan har i princip riksupptagning och är i lika grad beroende av hög specialistkompetens. Alla kommer att ingå i skolverkets tillsynsansvar. Det finns ingen principiell olikhet mellan skolorna som motiverar olika huvudmän.

I den uppkomna situationen ser vi det som den mest logiska och praktiska lösningen att staten åtar sig huvudmannaskapet även för Dammsdalskolan och Salbohedskolan. Vi ser det som naturligt att de i fortsättningen benämns specialskolor för elever med grav beteendestörning eller omfattande psykisk störning. Gravt synskadade och döva psykiskt utvecklingsstörda elever finns redan i dag vid specialskolorna Ekeskolan och Åsbackaskolan.

Vi föreslår därför att Dammsdalskolan och Salbohedskolan blir statliga specialskolor, med SIH som driftansvarig och skolverket som tillsynsmyndighet. Det skulle också innebära att förutsättningar skapas för den särskilda personal- och verksamhetsutveckling som är en nödvändig förutsättning för bibehållande av den kompetens som i dag finns vid skolorna.

De statsbidrag som hittills utgått till värdlandstingen för driften av specialenheterna överförs från anslaget B 9. Bidrag för driften av särskolor m.m. till anslaget B 13. Specialskolor. Övriga kostnader täcks genom avgifter från respektive elevs hemkommun.

6.7.2.2 Tillsyn

En förutsättning för att eleverna skall kunna tas emot vid Dammsdalskolan och Salbohedskolan är att ele-

verna kan bo på elevhem eller motsvarande i anslutning till skolorna. Verksamheten vid skolorna förutsätter och präglas också av en helhetssyn på eleverna, där boende och utbildning är lika viktiga för de enskilda eleverna.

För närvarande har skola och elevhem olika tillsynsmyndigheter. Skolöverstyrelsen är ansvarig för skoldelen och socialstyrelsen för elevhemmen.

Särskolekommittén anser att skola och elevhem utgör en odelbar enhet i det pedagogiska arbetet och elevvårdsarbetet och att både skola och elevhem i fortsättningen bör finnas inom ansvarsområdet för en och samma statliga tillsynsmyndighet. Oavsett vem som kommer att vara huvudman för Dammsdalskolan och Salbohedskolan bör det enligt vår mening vara statens skolverk som är huvudtillsynsmyndighet.

Eventuell medicinsk eller annan behandling ingår givetvis fortfarande i resp. sjukvårdshuvudmans och i socialstyrelsens ansvarsområde.

6.7.3 Träningsboende för elever i yrkesutbildning

Yrkessärskolans yrkesutbildning är som regel koncentrerad till ett fåtal orter i ett län, ibland till en enda. Skälet är att elevunderlaget är litet och sällan medger en mer decentraliserad lokalisering såvida man vill behålla ett någorlunda brett utbud av yrkesutbildningar. Detta förhållande leder ofta till behov av elevhemsboende på skolorten av rent geografiska skäl.

Man har kunnat konstatera att elever som bor på elevhem blir självständigare och över huvud taget lär sig hantera sin vardagstillvaro på ett bättre sätt än kamraterna som bor hemma.

De elever som inte bor på elevhem har motsvarande behov att träna sig i att bo utanför föräldrahemmet, med målet att senare klara ett självständigt boende. Det behöver för dessa elever finnas någon form för träningsboende som eleverna, i varje fall periodvis, kan utnyttja. I en SÖ-rapport (90:13) **Yrkessärsko-**

lan 1989 konstateras det uppenbara behovet av sådant träningsboende.

Boende av ovan nämnt slag finns sedan länge i t.ex. Kristianstads och Stockholms läns landsting. Utan att behöva begära det som en särskild omsorg enligt omsorgslagen, kan särskoleelever i yrkesutbildning bo avgiftsfritt på landstingets bekostnad, såvida de ej har sjukbidrag. I sådant fall betalar de en avgift som motsvarar det inackorderingstillägg som vissa gymnasieelever hittills kunnat få.

En väsentlig del av skolans ADL-undervisning (ADL = Anpassning till Dagligt Liv) kan också på ett naturligt sätt knytas till elevhem och träningsbostäder där många inlärningssituationer uppstår, vilka annars skulle behöva konstrueras i skolan. Särskolans elever måste få möjligheten att utgå från sina egna erfarenheter, bygga vidare på dem och på så sätt knyta ihop vardagskunskap och skolkunskap för att nå livskunskap.

Särskolans elever har redan en omfattande yrkesorientering och praktik på arbetsplatser, men denna behöver kompletteras med praktisk boendeträning.

Målet för särskolans yrkesutbildning är att göra eleverna självständiga, att förbereda dem för arbete, eget boende och en meningsfull fritid. Yrkessärskolan har genom sin kombination av skolundervisning och praktik kommit ett gott stycke på väg när det gäller att förbereda eleverna för arbete. Det är ändå väl känt att åtskilliga elever, som fått ett arbete som de både trivts med och klarat bra, ändå har misslyckats på grund av en torftig fritid och oförmåga att klara ett eget boende.

Skolans insatser måste alltså intensifieras, dels när det gäller att hjälpa eleverna till en meningsfull fritid, dels när det gäller boendeträning. Fritidsundervisning kan med fördel kopplas till boendeträning.

Särskolekommittén vill betona det pedagogiska värdet av träningsboende som en del av yrkessärskolans utbildning. Denna träning i eget boende kan också bidra till ett mindre beroende av samhällets stödresurser då särskoleeleverna slutat skolan och gått ut i vux-

enlivet. Det är därför angeläget att nu befintliga träningsbostäder överförs till kommunerna och att verksamheten byggs ut där den nu saknas.

6.7.4 Bidragsregler rörande särskolans elever

Kommitténs förslag: Reglerna för barnbidrag, studiehjälp och sjukbidrag till elever inom särskolan bör ses över.

Skälen för vårt förslag: En elev i särskolan har inte rätt till studiehjälp, men erhåller förlängt barnbidrag fr.o.m. kvartalet efter det eleven fyllt 16 år och så länge denne går kvar i yrkessärskolan. Detta utbetalas av försäkringskassan. Många elever uppbär också sjukbidrag. Å andra sidan förekommer det inom andra handikappgrupper att en elev i gymnasieålder kan uppbära dels pension/sjukbidrag, dels studiebidrag, samtidigt som eleven har fri bostad och uppehälle vid skolan. Särskolans elever är ensamma om att uppbära barnbidrag efter det att skolplikten är fullgjord. Det finns nu enligt vår bedömning anledning att se över även denna fråga.

Studiehjälp - som således utgår till alla andra ungdomar som genomgår fortsatt utbildning inom ungdomsskolan - består dels av studiebidrag som är lika stort som barnbidraget, dels av olika tillägg som är behovsprövade.

Bland eleverna inom särskolans yrkesutbildning finns många elever som inte vill söka särskild omsorg och för vilka det inte heller finns skäl att medge sjukbidrag. Målet för särskolans yrkesskola är dessutom att föra ut dessa ungdomar på den öppna arbetsmarknaden. Det bör därför vara angeläget att i mån av möjlighet göra dem oberoende av särskild omsorg och sjukbidrag/förtidspensionering eller annat extraordinärt stöd från samhällets sida.

Vi anser att reglerna för i första hand sjukbidrag behöver granskas. Enligt vad kommittén erfarit förekommer det inte sällan att elever i yrkessärskolan som bedöms kunna klara en yrkesutbildning och en anställ-

ning är sjukbidragstagare. Förutom att det har en negativ psykologisk effekt i form av minskat självförtroende, kan det leda till social segregation.

Enligt vår uppfattning bör sjukbidrag inte utgå mer eller mindre automatiskt till ungdomar som genomgår särskola, utan prövas ingående. Det ligger emellertid inte inom särskolekommitténs uppdrag eller kompetensområde att utreda detta, men vi föreslår att frågan blir föremål för översyn.

Inom centrala studiestödsnämnden pågår ett utredningsarbete med översyn av reglerna för bl.a. studiehjälp - förlängt barnbidrag. Särskolekommittén har hos utredningen aktualiserat sådana frågor rörande särskolans elever.

Utgångspunkt för ett förändringsarbete bör enligt särskolekommitténs uppfattning vara att barnbidrag utgår längst till och med det den obligatoriska skolgången avslutats. En logisk konsekvens bör då vara att alla ungdomar som deltar i fortsatt utbildning inom yrkessärskolan har rätt till studiebidrag och hjälp till boende utanför hemorten, då boendet är betingat av att lämplig utbildning saknas på hemorten och då behov av boende som särskild omsorg på grund av handikappets art och omfattning inte finns.

★★★★★

Tabeller och diagram till kapitel 6:

Tabell 1: Särskolans elever i förhållande till folkmängd och ungdomsskolans elevpopulation.

Tabell 2: Elevernas fördelning på former av särskola, samt individintegrering.

Tabell 4: Elevutvecklingen i särskolan. Faktiska tal 1985-1989, samt procentuell andel av det sammanlagda elevantalet i grundskolan och gymnasieskolan.

Tabell 5: Utvecklingen av individ- och gruppintegreringen av särskolans elever, i grund- och gymnasieskolan.

Tabell 6: Lokalintegrerad särskoleundervisning länsvis.

Tabell 7: Procentuell fördelning av eleverna mellan särskolans olika former.

Tabell 8: Förekomsten av tilläggshandikapp hos särskolans elever. Beläggningen vid Dammsdalskolan och Salbohedskolan.

7 Personalfrågor

7.1 Särskolans personal

Kommitténs bedömning: De kommuner som nu har särskola övertar i princip särskolans personal.

Skälen för vår bedömning: Vi har tidigare föreslagit att kommunerna tar över ansvaret för särskolan. För att huvudmannaskapsförändringen skall kunna ske smidigt är det viktigt att kommunerna också tar över den kompetens som finns i dagens särskola.

Särskolans personal har stor och unik kunskap i att arbeta med handikappade och deras anhöriga. För att kunna behålla och utveckla kvaliteten i utbildningen av de psykiskt utvecklingsstörda eleverna krävs bibehållen kompetens, kontinuitet och trygghet för eleverna. Vi är övertygade om att kommunerna kommer att ta vara på den kunniga personalkår som särskolan har inom alla sina verksamhetsområden. Det är enligt vår uppfattning en viktig förutsättning för bibehållande av kompetensen och för en bibehållen kvalitet på särskolans utbildning och elevvård.

7.2 Skolledningsresurser

Kommitténs förslag: Styrelsen för särskolan beslutar om ledningsorganisationen.

Handikappkunskap och specialpedagogiskt kunnande bör finnas inom ledningen i de kommuner som kommer att vara värdkommuner för utbildning av psykiskt utvecklingsstörda elever.

Skälen för vårt förslag:

7.2.1 Bakgrund

7.2.1.1 Grundskolan

Enligt riksdagens beslut med anledning av ansvarspropositionen (1990/91:18, UbU4, rskr. 76) kommer nuvarande skolledningsresurs för grundskolan att ingå som en del i det statliga sektorsbidraget till skolverksamheten i kommunen. Kommunerna får själva avgöra omfattningen och organisationen av sin skolledning.

7.2.1.2 Särskolan

För särskolans del gällde fram t.o.m. utgången av år 1990 att det inom landstingsområdet skulle finnas minst en lönetjänst som rektor. Under vissa angivna förutsättningar kunde SÖ medge inrättande av fler lönetjänster som rektor samt en eller flera lönetjänster som studierektor. Vid särskolan skulle det också finnas arvodestjänster som tillsynslärare och lärare som fullgjorde vissa specialfunktioner.

Läsåret 1989/90 fanns särskola i 178 av landets kommuner. Antalet inrättade tjänster som rektor och studierektor var emellertid endast 145. Det räckte således inte för att förse alla 178 särskolekommunerna med en tjänst. Om man däremot utgår från den sammanlagda skolledningsresurs som rektorer, studierektorer, tillsynslärare och specialfunktionärer utgjorde, disponerade särskolorna i genomsnitt 0,65 veckotimmar/elev för skolledning.

7.2.1.3 Särskolans skolledning under primärkommunal huvudman

Särskolans skolledare är välutbildade. De har en yrkeskunskap rörande undervisning av flerhandikappa-

de som är unik och som de i regel förvärvat under tjänstgöring som lärare och skolledare för elever med handikapp. De måste därför ses som en viktig resurs, som kommunerna bör ta till vara när särskolan övergår till kommunalt huvudmannaskap.

I ansvarspropositionen (s. 35) poängterade föredragande statsrådet statsmaktens ansvar för utbildningens kvalitet och likvärdighet och för att rättssäkerhetsaspekten tillgodoses. Av dessa skäl förordade föredraganden att en viss reglering beträffande skolledningen skulle bibehållas. Propositionens lagförslag beträffande skolledningen antogs av riksdagen. Enligt de nya bestämmelserna som finns i 2 kap. 2 § skollagen skall det för ledningen av utbildningen i skolorna finnas rektorer. Som rektor får bara den anställas som genom utbildning och erfarenhet har förvärvat pedagogisk insikt.

Vi anser att de skolledare som nu finns inom särskolan utgör en viktig kunskaps- och erfarenhetsresurs för kommunerna i samband med och efter överförandet av huvudmannaskapet för särskolan. Det är vår bedömning att kvalificerad handikappkunskap även i framtiden behöver finnas inom skolledningen i de kommuner som kommer att vara värdkommuner för utbildning av psykiskt utvecklingsstörda elever. Vi anser därför att specialpedagogisk utbildning och erfarenhet är viktig för blivande skolledare med ansvar för utbildning av elever med handikapp.

Varje kommun måste få organisera skolledningen så att lokala behov bäst tillgodoses. Vi vill påtala vikten av att kommunerna även i framtiden tillförsäkrar sig skolledare med kunskap om handikappgruppen.

Vi anser att varje kommun som är värdkommun för särskolan inom sin samlade skolledning bör ha kompetens för utbildning av psykiskt utvecklingsstörda elever.

7.3 Lärarpersonal

Kommitténs förslag: Nuvarande utbildningskrav på särskolans lärare behålls.

Skälen för vårt förslag: Särskolans lärarkår är välutbildad. Det är ingen överdrift att säga att det alltid finns ett mycket medvetet yrkesval bakom utbildning till och anställning som lärare i särskolan. Utan ett personligt engagemang går det inte att arbeta framgångsrikt med elever med handikapp och vinna deras anhörigas förtroende.

Inom särskolan finns lärarkategorier som inte återfinns inom det övriga offentliga skolväsendet. Det gäller t.ex. träningsskolans lärare som oftast har en grundutbildning som förskollärare eller fritidspedagoger, eller grundsärskolans speciallärare som ofta har en mer omfattande speciallärarutbildning än vad som är fallet för motsvarande yrkesgrupper inom grundskolan eller gymnasieskolan. Samtidigt finns många av framför allt grundskolans lärarkategorier också inom särskolan. Det gäller t.ex. lärare i praktiskt/estetiska ämnen.

Vissa lärare i särskolan har således samma grundutbildning som gäller för det övriga skolväsendet. Många lärare har emellertid en på väsentliga punkter avvikande grundutbildning och en mer omfattande speciallärarutbildning än grundskolans och gymnasieskolans lärare.

För att bibehålla kompetensen för undervisning av psykiskt utvecklingsstörda elever - ofta med svåra tilläggshandikapp - måste nuvarande kompetensnivå hos särskolans lärare behållas liksom specialinriktningen på vissa tilläggshandikapp vilket understryks i ansvarspropositionens förslag till allmänna behörighetskrav. Vi tänker då särskilt på speciallärare för syn- och/eller hörselskadade och för barndomspsykotiska elever.

7.4 Konsulenter

Kommitténs förslag: All konsulentverksamhet för pedagogiskt stöd till elever med handikapp inom det offentliga skolväsendet för barn och ungdom bedrivs eller samordnas av SIH.

9,6 Mkr. överförs från anslaget B 9. Bidrag till driften av särskolor m.m. till anslaget B 2. Statens institut för handikappfrågor i skolan för inrättande av tjänster som konsulent för elever med flera handikapp i särskolan.

Konsulentorganisationen vid SIH byggs successivt ut för att täcka särskoleelevernas omfattande behov.

Skälen för vårt förslag:

7.4.1 Bakgrund

Enligt förordningen (1984:75) om regional samverkan i fråga om undervisning för elever med handikapp är landet sedan den 1 april 1984 indelat i fem planeringsregioner. I varje region finns en planeringsberedning som skall samordna och planera insatserna så befintliga resurser utnyttjas på bästa möjliga sätt. Budgetåret 1990/91 får högst 22 Mkr. användas för regionala åtgärder för elever med handikapp planerade i samverkan med planeringsberedningarna. Dessa medel utgår till kommunerna och avser elever med synskador, hörselskador och rörelsehinder i grundskolan och gymnasieskolan samt elever i särskolan med flera handikapp. Medlen kan också utgå till teckenspråksundervisning för hörande barn med döva föräldrar eller syskon.

Inom den regionala stödorganisationen för elever med handikapp finns nu 25 konsulenter för rörelsehindrade (RH-konsulenter), 30 konsulenter för synskadade, 9 1/2 konsulenter för dövblinda vuxna (DB-konsulent), samt 30 konsulenter för synskadade förskolebarn. Konsulenterna biträder med rådgivning och stöd i verksamheten för de handikappade elevernas skolgång. I mån av tid kan konsulenterna även ge stöd till särskolans elever.

Vid de fem planeringsberedningarna finns därutöver tio tjänster som konsulent för blinda och döva utvecklingsstörda elever i särskolan (BU- och DU-konsulenter), två inom varje planeringsregion, med i huvudsak samordnande uppgifter. Behovet av konsulentinsatser för särskolans elever är mycket stort och omfattar betydligt fler handikappgrupper än de syn- och hörselhandikappade. Totalt gäller det ca 10 000 barn och ungdomar med flera handikapp än psykisk utvecklingsstörning, vilket skall jämföras med 55 konsulenter för ungefär lika många icke utvecklingsstörda barn och ungdomar. Jämfört med motsvarande resurser riktade till övriga elever i ungdomsskolan är statens regionala stöd till särskolan således blygsamt, om man tar i beaktande den höga frekvensen elever med flera och svåra handikapp i särskolan.

Planeringsberedningarnas verksamhet kommer fr.o.m. den 1 juli 1991 att inordnas i statens institut för handikappfrågor i skolan (SIH).

I propositionen (1990/91:18) om ansvaret för skolan anför föredragande statsrådet (s. 87) att det är viktigt, att verksamheten som bedrivs för elever med handikapp kan fortsätta som hittills. Detta innebär att många av särskolans elever även i fortsättningen inte kommer att omfattas av SIHs verksamhet.

Särskolekommittén har i annat sammanhang betonat vikten av att elevvårdande verksamhet och tillhörande personal är gemensam för skolans verksamhet. Det synsättet gäller även den statliga konsulentverksamheten.

Det är angeläget och ett rättvisekrav att de psykiskt utvecklingsstörda eleverna som har tilläggshandikapp får samma rätt som elever i grund- eller gymnasieskolan att få del av de samlade konsulentresurserna som SIH kommer att förfoga över. Det är också angeläget att successivt bygga ut det regionala konsulentnätet med hänsyn till särskoleelevernas omfattande behov av konsulentstöd.

7.4.2 Landstingskommunala tjänster som konsulenter i särskolan

I särskolan finns lärare som i sin tjänstgöring kan inräkna tjänstgöring som konsulent. Tjänsterna har intill utgången av år 1990 inrättats med stöd av 63 § särskoleförordningen (1986:573). Kostnaderna för tjänsterna har finansierats av statsbidraget till lärarlönekostnaderna.

Konsulenterna skall ge råd och stöd till lärare i praktiskt/estetiska ämnen i grundskolan som undervisar särskoleelever.

Dessutom har huvudmännen för särskolan inrättat konsulenttjänster med inriktning mot olika handikapp. Även sistnämnda tjänster har ofta finansierats med statsbidraget till lärarlönekostnaderna. Stöd för detta har saknats i såväl särskoleförordningen som i statsbidragsförordningen för särskolan.

Under läsåret 1989/90 disponerade skolhuvudmännen följande resurser för handikappkonsulenter:

- för synskadade/blinda totalt 443 lärarveckotimmar, motsvarande ca 17 heltidstjänster för konsulenter,
- för hörselskadade/döva totalt 411 lärarveckotimmar, motsvarande ca 16 heltidstjänster,
- för rörelsehindrade 149 lärarveckotimmar, motsvarande ca 6 heltidstjänster,
- för kommunikationshindrade 14 lärarveckotimmar, motsvarande ca 0,5 tjänst,
- för barndomspsykotiska 131,5 lärarveckotimmar, motsvarande ca 5 heltidstjänster.

Totalt togs resurser i anspråk motsvarande ca 44,5 landstingskommunala handikappkonsulenter.

Vid en kommunalisering av särskolan utgör som regel den enskilda kommunen ett för litet underlag för en komplett konsulentorganisation. Behov av alla slag av handikappkonsulenter kommer inte heller att finnas kontinuerligt i alla kommuner.

Det är därför enligt vår bedömning inte realistiskt att ersätta landstingens reselärar/konsulentorganisation med en motsvarande kommunal organisation för stöd

till elever med flera handikapp i särskolan. Det skulle bl.a. kräva en omfattande samordning över flera kommuner, troligen över minst ett län. Däremot behöver kommunerna ha tillgång till råd och stöd i handikappfrågor som rör även särskolans elever. Denna uppgift bör läggas på statens institut för handikappfrågor i skolan (SIH), vars verksamhet skall vara riktad direkt till enskilda elever.

Vi anser att den regionala konsulentverksamheten för särskolans elever i första hand behöver förstärkas med konsulenter för rörelsehindrade, barndomspsykotiska och kommunikationsstörda. Vi beräknar att huvudmännens nuvarande löneomkostnader för konsulentverksamheten som motsvarar 44,5 befattningar, uppgår till ca 13,5 Mkr. inklusive lkp. Vi föreslår att SIH tillförs medel motsvarande dessa tjänster för att starta en första utbyggnad av konsulentstödet riktat till psykiskt utvecklingsstörda elever. Vi föreslår därför att 9,6 Mkr. (motsvarande statsbidraget, eller 95 % av lönekostnaderna till landstingens konsulenttjänster i handikappkunskap) förs över från anslaget B 9. Bidrag till driften av särskolor m.m. till anslaget B 2. Statens institut för handikappfrågor i skolan för inrättande av konsulenttjänster med inriktning mot olika handikapp för särskolans elever vid det nyinrättade institutet. Dessutom behöver institutet tillföras 7,4 Mkr. varav 3,9 Mkr. för att täcka mellanskillnaden, lkp m.m, samt 3,5 Mkr. till kostnader för resor och kansliresurser. Det bör ankomma på SIH att återkomma med förslag till regeringen i denna fråga.

Regeringen har genom omprioriteringar genomfört en programenlig utbyggnad av konsulentverksamheten för rörelsehindrade elever. Det kan nämnas att integrationsutredningen i sitt slutbetänkande (SOU 1982:19) **Handikappade elever i det allmänna skolväsendet** föreslog en successiv utbyggnad med 25 tjänster för RH-konsulenter. Föredragande statsrådet förordade i propositionen 1983/84:27 om åtgärder för elever med handikapp i det allmänna skolväsendet m.m. en utbyggnad med fem sådana tjänster för redovisningsåret 1984/85. Riksdagen biföll förslaget (UbU8,

rskr. 112). Riksdagen har under senare delen av 1980-talet beviljat medel till ytterligare tjänster som RH-konsulent.

Den av huvudmännen uppbyggda konsulentverksamheten för elever med flera handikapp visar stora variationer över landet, från 0 lärarveckotimmar konsulenttid per elev till 0,3 lärarveckotimmar per elev. För att ge ett likvärdigt stöd till alla elever med flerhandikapp i särskolan skulle en utökning behöva göras motsvarande ytterligare ca 20 heltidstjänster eller 6 Mkr. Till detta kommer kostnader för resor och kansliservice.

Vi föreslår att detta behov täcks genom successiv utbyggnad av konsulentorganisationen vid SIH. Denna successiva utbyggnad finansierar vi inte.

7.4.3 Konsulenter för praktiskt/estetiska ämnen

Enligt 63 § särskoleförordningen (1986:573) i dess lydelse vid utgången av år 1990, kunde tjänstgöring som konsulent i särskolan få inräknas i tjänst som lärare i ämne eller ämnen som kunde ingå i tjänsten, om i tjänsten ingick undervisning i tjänstens ämne eller ämnen som motsvarade minst halvtidstjänstgöring.

Med ämnen avsågs ämne som förekommer i timplan för elevernas undervisning. Handikappen som sådana utgjorde inte ämnen.

Det slag av konsulenter som avsågs i särskoleförordningen var således ämneskonsulenter, främst med tanke på att särskolan under de senaste 20 åren i ökande grad anlitat fyllnadstjänstgörande lärare från grundskolan i ämnena idrott, hemkunskap, slöjd, musik och bild. Dessa lärare hade dels ett relativt litet antal undervisningstimmar per vecka i särskoleklass, dels också mera sällan någon specialpedagogisk påbyggnadsutbildning. Det ansågs därför motiverat att genom ämneskonsulenter från särskolan ge handledning till sådana lärare.

Förutsättningarna för detta har varit att det inom särskolan funnits lärare i dessa ämnen, med stor erfa-

4–11-0200

renhet av undervisning i särskolan som de kunnat dela med sig av. I takt med den tilltagande decentraliseringen av särskolan minskar förekomsten av speciella ämneslärare i särskolan och på så sätt minskar också möjligheten att rekrytera nya konsulenter/handledare. De konsulenter som funnits har fyllt en viktig funktion och varit efterfrågade.

Förutsättningarna för att i fortsättningen bibehålla en konsulentorganisation i praktiskt/estetiska ämnen i särskolan minskar givetvis ytterligare vid överförande av ansvaret för särskolan på kommuner. Underlag kommer helt enkelt inte att finnas i varje kommun, men även i detta fall kan kommunerna genom samverkan och avtal bibehålla konsulenterna. Det är dock stor risk att denna resurs går förlorad, trots att behoven av pedagogisk handledning kommer att öka.

7.5 Fortbildning och personalutveckling

Kommitténs förslag: Staten ansvarar för vissa fortbildningsinsatser, med anledning av förslaget om primärkommunalisering av särskolan.

I skolledarutbildningen bör handikappkunskap ingå som ett obligatoriskt inslag.

Statens skolverk har liksom för övriga skolformer ansvaret för att utveckla och utvärdera fortbildningen tillsammans med kommunerna.

Skälen för vårt förslag:

7.5.1 Inledning

I ansvarspropositionen (1990/91:18) uttalar föredragande statsrådet att staten har ett särskilt ansvar för att det finns tillgång till sådana fortbildningsinsatser som är betingade av centralt beslutade reformer och för en likvärdig utbildning i landet.

Det ändrade huvudmannaskapet kommer att vara en centralt beslutad reform. Den kommer i ett inledningsskede att kräva fortbildning av ansvariga kom-

munalpolitiker, chefstjänstemän och skolpersonal i allmänhet.

7.5.2 Statens ansvar

En överföring av huvudmannaskapet för särskolan till kommunerna innebär att dessa kommer att få ansvaret för helt nya elevgrupper med från grundskolan och gymnasieskolan mycket avvikande behov. Det är av största vikt att kunskap om de handikappade elevernas behov i olika avseenden finns hos berörda politiker och tjänstemän redan i inledningsskedet och att denna kunskap sedan successivt kompletteras.

Det kommer att finnas ett behov av att anordna fortbildningskurser i detta syfte för t.ex. skolpolitiker, skolledare, lärare och elevvårdspersonal. Särskolans skolledare är i dag målgrupp för olika former av personalutbildning och personalutveckling. Dels deltar de i program, vilka innefattar mer generell ledarskapsutveckling inom ramen för landstingens åtaganden, dels omfattas de av befattningsutbildning direkt riktad till skolledare. Detsamma gäller de kommunala skolledarna i flera kommuner. Den förstnämnda utbildningen utvecklar skolledarna i landsting och kommuner och vidgar deras perspektiv mera generellt, medan skolledarutbildningen i olika former avser att höja deras pedagogiska och skoladministrativa professionalism.

Den statliga skolledarutbildningen är för närvarande föremål för översyn, men även i framtiden kommer det att finnas en särskild utbildning direkt riktad till skolledare parallellt med kommunernas program för ledarutbildning. Den direkta befattningsutbildningen för skolledare planeras innefatta bl.a. pedagogiskt ledarskap, läroplansanalys, utvärdering och rättssäkerhetsfrågor. Vi anser, att den skolledarutbildning som kommer att bedrivas av skolverket och av olika högskolor som obligatoriska utbildningsmoment skall innehålla elementär handikappkunskap. Därutöver bör, enligt vår mening, även fördjupningskurser på detta

område förekomma. Enbart allmän information är enligt vår mening helt otillräcklig.

Särskolekommittén anser att det skall ingå i skolverkets skyldigheter att utveckla och utvärdera fortbildningen tillsammans med kommunerna.

7.5.3 Kommunernas ansvar

Kommitténs förslag: Kommunerna vidtar åtgärder för att lokalt anordna fortbildning i handikappkunskap för i första hand politiker, skolledare och elevvårdspersonal.

Skälen för vårt förslag: Enligt 2 kap. 7 § skollagen skall varje kommun se till att fortbildning anordnas för den personal som har hand om utbildningen. Härav följer att kommunerna skall svara för att fortbildning i handikappkunskap kommer till stånd och att berörd skolpersonal omfattas av denna.

Även om särskolan i många fall sedan länge finns etablerad som en lokalintegrerad del i skolanläggningar för grundskola eller gymnasieskola innebär inte det förhållandet med säkerhet att personalen utanför särskolan har någon djupare kunskap om vad särskolan står för. I varje fall innebär det inte någon garanti för att personal vid andra skolor i kommunen har fått ökade kunskaper om handikappade elevers situation och behov. Ansvaret för elevurval, undervisningens anordnande m.m. har hela tiden åvilat landstingskommunala instanser.

Med kommunen som huvudman kommer även skolpersonalens roll att delvis förändras. Hemkommunen får ett fullständigt ansvar för att eleverna får rätt utbildning oavsett var den sker. Detta måste leda till ett ökat engagemang för alla i skolan, eftersom allt fler kommer i kontakt med särskolans elever. För att på ett bra sätt kunna klara att ta ett ökat ansvar för en ny elevgrupp krävs fortbildning av all skolans personal. Inte bara lärare och skolledare behöver utbildas för sin nya uppgift, utan elevvårdspersonal, föräldrar, administrativ personal m.fl. i lika hög grad.

7.5.4 Målgrupper

7.5.4.1 Politiker

Överförandet av särskolan till kommunens ansvarsområde kommer att ställa de förtroendevalda inför delvis nya uppgifter och ställningstaganden som kräver speciell insikt i handikappfrågor. De som har ansvar för skolfrågor bör ges tillfälle till dels direkt utbildning, dels studiebesök och gärna också praktisk erfarenhet av arbete i en särskoleklass. Särskolans personal måste här själva ta initiativ och vara aktiva, visa öppenhet och underlätta så långt möjligt för dem som vill skaffa sig information. De avlämnande huvudmännen/lokala styrelserna för särskolan kan också göra en stor insats redan före ett överlämnande till kommunerna.

7.5.4.2 Grund- och gymnasieskolans personal

Här gäller det främst att vissa nyckelgrupper omedelbart vid och helst före genomförandet av en kommunalisering av särskolan får en introduktionsutbildning och därefter möjlighet till en fördjupningsutbildning i handikappkunskap med inriktning mot psykisk utvecklingsstörning och de vanligaste tilläggshandikappen.

Alla som kan komma att medverka i en utredningsprocess som syftar till en utbildning i särskolan eller som kan komma att fatta beslut i en sådan fråga behöver ha en ingående kunskap om handikapp och om den specialpedagogik som skall tillämpas. Det räcker därför inte att skolledare och elevvårdspersonal på den eller de skolenheter som har särskoleverksamhet hos sig, har kunskap. Elever med varierande handikapp förekommer vid alla skolor och skolledning och elevvårdspersonal överallt bör därför kunna tillräckligt mycket för att förstå elevens behov och vidta lämpliga åtgärder.

I ett inledningsskede är det därför angeläget att alla kommuner, således även de som inte för närvarande

är värd för särskola, vidtar åtgärder för fortbildning av de nämnda personalgrupperna.

Särskolans nuvarande personal bör kunna spela en viktig roll i fortbildningen av övrig skolpersonal när det gäller handikappfrågor. De om några är experter på området.

7.5.4.3 Särskolans personal

Särskolans personalkår kommer att utgöra en minoritet i kommunens personalkår, vilket kan komma att försvåra anordnande av kvalitativt god fortbildning för dem inom kommunen. Särskolans personalkår är dessutom sammansatt av flera specialistgrupper som i vissa fall behöver olika slag av fortbildning. Som exempel kan nämnas lärare och elevassistenter. Bland lärarna finns skilda behov för lärarna i särskolans olika former. Lärare i grundsärskolan har t.ex. ett helt annat fortbildningsbehov än lärare i verksamhetsträning, liksom lärare för blinda, döva eller barndomspsykotiska särskoleelever. Ofta är länet det naturliga planeringsområdet för studiedagar och annan fortbildning. Landstingen samarbetar ofta över länsgränserna. Fortbildningen för särskolans lärare behöver därför i regel samordnas för flera kommuner.

★★★★

Tabeller och diagram till kapitel 7:

Tabell 10: Skolledningsresurserna i särskolan.

Tabell 11: Volymen av konsulentresurser samt kostnadsbärare.

Diagram N: Skolledningsresursen i särskolan. Sammanställning av resurser för R/Str + Tl + Specialfunktioner.

Diagram O: Utbildningsbakgrunden för särskolans rektorer.

Diagram P: Utbildningsbakgrunden för särskolans studierektorer.

Diagram T: Resursinsatser för konsulenter och reselärare.

8 Organisatoriska frågor

8.1 Allmänna planeringsförutsättningar

8.1.1 Hemkommunens ansvar

Kommitténs förslag: Elevens hemkommun har ett grundansvar för alla elevers skolgång, även för psykiskt utvecklingsstörda elever.

Skälen till vårt förslag: Försök med ändrade verksamhetsformer för utbildning av psykiskt utvecklingsstörda barn och ungdomar har pågått framför allt under 1980-talet och på initiativ av såväl kommuner som landsting. Alla har haft till syfte att på olika vägar åstadkomma en så gemensam ungdomsskola som det är möjligt med beaktande av de mycket särskilda behov som vissa elever har, utan att man därför givit avkall på kvalitetskraven.

Utvecklingen under 1970- och 1980-talen har lett till att särskolan är så gott som helt lokalintegrerad i grund- och gymnasieskolan. Utvecklingen har visat att det krävs ett differentierat utbud av utbildningsmöjligheter för att alla psykiskt utvecklingsstörda elever skall kunna få en för dem tillräckligt individuellt anpassad utbildning. Vi tänker då särskilt på elever med omfattande psykisk utvecklingsstörning och elever med tilläggshandikapp, vilka i många fall också är i behov av speciell omvårdnad samt på elever i gymnasieålder som behöver kunna välja vissa bestämda utbildningslinjer.

Hemkommunen skall ha det primära ansvaret för elevens skolgång. Om en elev på grund av mycket

speciella svårigheter behöver en annan sorts utbildning än den som kan anordnas i hemkommunen, skall eleven erhålla sådan vid annan skola där den finns, även i annan kommun.

Eleverna skall ha rätt till ett differentierat utbud av utbildningstillfällen i minst samma omfattning som hittills.

För att barn med handikapp och andra barn skall kunna få en optimalt anpassad utbildning, måste skolan kunna erbjuda olika möjligheter.

För att detta skall kunna ske även i ett längre perspektiv måste specialpedagogiskt kunnande och utveckling av specialmetodik i undervisningen kunna garanteras.

Det är inte troligt att detta alltid kan ske med enbart den enskilda skolan som grund, troligen inte heller inom en enskild kommuns skolväsende.

8.1.2 Skolplan

Kommitténs förslag: Särskolan skall omfattas av den kommunala skolplanen.

Skolverkets fältorganisation får en stödjande funktion för kommunernas särskolverksamhet.

Skälen för vårt förslag: Enligt särskoleförordningen (1986:573) åligger det den lokala styrelsen för särskolan att upprätta en plan för särskolverksamheten i landstingsområdet. Länsskolnämnden skulle fastställa planen.

Enligt de anvisningar som fanns till 1967 års omsorgslag (1967:940) skulle planen ange lokalisering, dimensionering och inriktning av särskolverksamheten i landstingsområdet under femårsperioder. Syftet var dels att upplysa kommunerna om och säkerställa särskolans lokalbehov, dels också att förbereda en tillfredsställande organisation för olika särskilda behov som finns, t.ex. särskolans olika former - grundssärskola, träningsskola, yrkessärskola - eller för elever med vissa tilläggshandikapp eller andra speciella be-

hov t.ex. visst slag av yrkesutbildning. Planen fastställdes av skolöverstyrelsen efter yttrande av bl.a. länsskolnämnden. Statsbidrag utgick till verksamhet som fanns upptagen i fastställd plan.

Planeringsanvisningarna i omsorgslagen och den samlade statliga skoladministrationens medverkan i planeringsprocessen har i hög grad bidragit till den positiva utveckling som integrationen av handikappundervisningen haft i vårt land under tiden mellan 1967 års omsorgslag och 1985 års skollag.

Det delade huvudmannaskapet har icke sällan inneburit att särskolans lokalbehov har haft en relativt låg prioritet i den kommunala skolplaneringen. Med ett samlat och enhetligt huvudmannaskap blir det naturligt att även särskolans behov blir föremål för planering och beslut i samband med att kommunerna behandlar den övriga delen av sitt offentliga skolväsende.

Genom att kommunerna blir huvudmän också för särskolan ökar deras ansvar för dessa kommuninnevånare. Detta innebär att särskolan kommer att ingå i den kommunala skolplanen, omfattas av den samlade kommunala skolplaneringen och från början vara med i fördelningen av skollokaler och övriga resurser. Det administrativa dubbelarbete som i dag förekommer, kommer att försvinna och all verksamhet kommer att samlas under en gemensam styrelse och en gemensam skoladministration. Detta är av stor betydelse, i synnerhet som särskolekommitténs undersökningar har visat att gränsen mellan i första hand grundskolans specialundervisning och grundsärskolan dels är diffus och svårdefinierad, dels varierar över landet. Det är bl.a. med den utgångspunkten vi ansett att det delade huvudmannaskapet är en belastning i strävandena att skapa en sammanhållen och samverkande skola för alla barn och ungdomar i kommunerna.

Särskolans samlade långsiktiga resurs- och personalbehov får enligt vår mening en naturlig plats i den kommunala skolplanen. I den kan också behandlas planer för samverkan med andra kommuner för att trygga särskolans behov på längre sikt.

8.1.3 Elevgrupper med särskilda behov – samverkan mellan kommuner

Kommitténs förslag: Kommunerna ansvarar för att det bildas lämpliga elevupptagningsområden för lågfrekventa utbildningar inom särskolan.

Behovet av specialskola för kommunikationsstörda elever bör utredas.

Skälen för vårt förslag: Särskolans elever omfattar en stor andel barn och ungdomar som förutom psykisk utvecklingsstörning också har ett eller flera tilläggshandikapp.

För en rätt planering av utbildning för alla elever tillhörande särskolans personkrets behöver huvudmannen ha ingående kunskap om olika handikapp och om vad de ställer för krav på lokaler, utrustning och personal, samverkan och utveckling.

För den nuvarande särskolans ansvariga politiker och tjänstemän har det tagit tid att kartlägga behov och organisera utbildning och andra insatser på ett riktigt sätt och ännu återstår mycket att göra för elever med tilläggshandikapp inom särskolan.

När huvudmannaskapet skall överföras till kommunerna anser vi det angeläget att framhålla vad detta innebär i planeringshänseende. Nuvarande huvudmän har här ett stort ansvar för att informera de nya huvudmännen om planering så att skolsituationen för dessa elever inte skall behöva försämras.

1989 års handikapputredning har i sitt delbetänkande (SOU 1990:19) **Handikapp och välfärd – en lägesrapport** redovisat (s. 127) frekvenser av skador och sjukdomar som kan medföra funktionsnedsättningar. Enligt denna är psykisk utvecklingsstörning den klart vanligaste orsaken till funktionshinder med cirka 850 personer per åldersklass varav cirka hälften med svår utvecklingsstörning. En stor del av dem har flera handikapp.

Enligt en kartläggning som särskolekommittén gjort för läsåret 1989/90 genom insamlande av uppgifter från särskolans rektorer är andelen psykiskt utvecklingsstörda elever med ett eller flera tilläggshandikapp

mycket stor. Som exempel kan nämnas att man räknar med att det föds ca 55 barn med barndomspsykos varje år i hela landet. Motsvarande siffra för döva barn är ca 65 per åldersklass och för synskadade ca 200 varav 40 % eller ca 80 barn är psykiskt utvecklingsstörda. Handikappen kan vart och ett för sig utgöra underlag för klasser i särskolan eller i varje fall motivera särskilda förstärkningsresurser för den eller de elever som har ett eller flera av handikappen.

En elevgrupp med kombinationen psykisk utvecklingsstörning och ett eller flera tilläggshandikapp är vanligtvis så liten att det är osannolikt att en kommun med undantag för de allra största har eget underlag för att kunna anordna en rimlig undervisningssituation för dessa elever.

I förarbetena till 6 kap. 2 § skollagen (1985:1100, ändrad 1990:495) har förutsatts att en kommun kan åta sig att driva särskoleverksamhet för en annan kommuns räkning, dvs. utbilda elever som bor i en annan kommun.

Huvudskälet till att landstingen hittills varit och är huvudmän för särskolan är, att vissa elever har behov av en mer tillrättalagd undervisning än den som kan erbjudas i hemkommunen. Skälen kan vara flera, t.ex. grav psykisk utvecklingsstörning eller tilläggshandikapp såsom rörelsehinder, synskada eller barndomspsykos eller att eleven behöver en speciell yrkesutbildning. Dessa grupper är små och det är knappast möjligt att inom en och samma kommun med bibehållen kvalitet anordna en god skolsituation för dem.

För vissa grupper såsom gravt syn-, tal- eller hörselskadade räcker inte ens hela län som upptagningsområde.

För att bibehålla kvaliteten i undervisningen, är det viktigt att understryka betydelsen av att kommunerna genom samverkansavtal kommer överens om var utbildningen skall anordnas.

Enligt vår mening är det nödvändigt att flera kommuner samarbetar och att vissa kommuner åtar sig värdskapet för viss undervisning som övriga kommuner har avtalad tillgång till. Kommunerna behöver

också kunna samverka med varandra när det gäller vissa mycket lågfrekventa utbildningar, t.ex. inom yrkessärskolan.

Det pekar också på behovet av stöd från statens skolverk, från statens institut för handikappfrågor i skolan (SIH) och fortsatt tillgång till de statliga specialskolorna och resurscentra.

För de kommunikationsstörda finns dessutom behov av översyn av resursbehovet. Särskolekommittén föreslår att den frågan utreds av SIH.

För att åstadkomma tillräckligt stora områden som kan ge underlag för en differentierad skolverksamhet för elever med särskilda behov, behövs upptagningsområden, ofta bestående av flera kommuner, ibland av hela län.

8.2 Skolledning

8.2.1 Allmänt

Särskolan är nu organiserad på ett sätt som mycket nära överensstämmer med organisationen för grundskolan. Skillnaden ligger i sådant som rektorsområdenas storlek, personalkårens sammansättning, tim- och kursplaner och elevvårdens uppbyggnad. Särskolan har en egen skolförordning, särskoleförordningen (1986:573), som reglerar frågor som är speciella för särskolan.

Enligt riksdagsbeslut hösten 1989 har särskolans lärare, skolledare och biträdande skolledare i likhet med motsvarande kategorier i grundskolan och gymnasieskolan fr.o.m. den 1 januari 1991 **en** arbetsgivare - landsting resp. kommuner - som har ett samlat och odelat arbetsgivaransvar.

När det gäller skoladministrativa frågor har således särskolans liksom grundskolans och gymnasieskolans skolledare i huvudsak samma utgångsläge.

Vid ett kommunalt huvudmannaskap för särskolan kan därför skolledningsorganisationen smidigt lösas

på flera olika sätt med bibehållen kvalitet för verksamheten.

8.2.2 Exempel på användning av särskolans skolledningsresurser

8.2.2.1 Kommunövergripande

Särskolans rektorsområden omfattar nästan alltid flera kommuner i ett landstingsområde. En modell kan därför vara att i ett inledningsskede bibehålla områdesindelningen med tillhörande skolledartjänster, varvid en av kommunerna påtar sig att vara arbetsgivare för skolledarna och genom avtal förser övriga kommuner med skolledarservice. Innehållet i skolledartjänsterna kan därvid variera. Således kan rektor vid de grund- resp. gymnasieskolor, där särskola är förlagd, vara ansvarig för drift och personal, medan särskolans skolledare är ansvariga för pedagogisk ledning, valda delar av personalutvecklingen och planering av utbildningsorganisationen för de utvecklingsstörda eleverna i den eller de kommuner som utgör arbetsområdet.

En annan möjlighet är att särskolans skolledare bibehåller alla sina nuvarande funktioner. Fördelen med det första alternativet är att utbildningen för de utvecklingsstörda eleverna blir en del av **alla** skolledares ansvar. Med det andra alternativet kan det finnas en risk för att utbildningen av utvecklingsstörda elever fortsätter att vara en främmande verksamhet trots det ändrade huvudmannaskapet.

8.2.2.2 Kommunvis

En helt annan modell är att kommunerna fördelar skolledningsresurserna mellan sig proportionellt efter antalet psykiskt utvecklingsstörda elever i kommunerna.

Eftersom särskolans nu befintliga skolledare vid en övergång till kommunal huvudman enligt vår mening

bör erbjudas en likvärdig funktion i den nya organisationen, kommer kommunerna övergångsvis att ha kompetens av olika slag. Detta behöver inte innebära någon nackdel, men kan innebära olika organisatoriska lösningar i olika kommuner.

8.3 Beslut om mottagande och placering i särskola

Kommitténs förslag: Styrelsen för skolväsendet i elevens hemkommun beslutar om mottagande i särskola.

Sådant beslut kan delegeras till tjänsteman. Med utgångspunkt i rättssäkerhetskrav för särskolans elever, bör detta i så fall ske till klart angiven och ansvarig tjänsteman, som har god kunskap om psykisk utvecklingsstörning.

Skälen för vårt förslag: I 1967 års omsorgslag (1967:940) lades ansvaret för urvalet av elever till särskolan på landstingets särskolchef. Särskolchefens beslut kunde överklagas hos landstingets beslutsnämnd vars ordförande skulle vara en domarkompetent jurist. Sista besvärsinstans var rikets psykiatriska nämnd.

Särskolchefens rätt och skyldighet att fatta beslut i inskrivningsärenden kunde inte delegeras till annan tjänsteman. Ansvarsfördelningen var med andra ord mycket tydlig enligt tidigare lagstiftning.

I 1985 års skollag överflyttades beslutanderätten i ärenden om mottagande i särskola från särskolchefen till den lokala styrelsen för särskolan, som i sin tur med stöd av 3 kap. 12 § andra stycket kommunallagen (1977:179) kan delegera beslutanderätten till tjänsteman som är anställd hos huvudmannen. Detta har också skett i full utsträckning. Vanligtvis har till särskolchefen delegerats beslutanderätten om mottagande i särskola, med andra ord urvalet av elever som skall få tillgång till särskolans resurser av skilda slag. Beslut om placering i grundsärskola, träningsskola eller olika delar av yrkessärskolan samt beslut om placering vid skolenhet har däremot som regel delegerats till särskolans rektorer.

Bestämmelsen i 2 kap. 2 § förordningen (1986:572) med vissa tillämpningsföreskrifter till skollagen (1985:1100) att varje landsting och kommun som är huvudman för särskola skall ha en särskolchef har nyligen upphävts (SFS 1990:1475). Vi anser att beslut om urval av elever till särskolan bör fattas på hög nivå och under medverkan av personer med särskild kompetens inom handikappområdet. Det främsta skälet för detta är rättssäkerheten för eleven. Beslutanderätten bör därför ligga på styrelsen för hemkommunens skolväsende. Intet hindrar att styrelsen med stöd av kommunallagen delegerar beslutanderätten till lämplig befattningshavare.

Om lämplig utbildning i hemkommunen inte kan anordnas, skall eleven hänvisas till annan kommun. Det blir då den mottagande kommunen som får besluta om t.ex. form av särskola och vid vilken skolenhet eleven skall placeras.

Oavsett på vilken nivå besluten fattas kräver, enligt vår mening, rättssäkerheten att det är fullständigt klart vem som skall fatta besluten och därmed ansvara för dem. I propositionen om ansvaret för skolan (1990/91:18 s. 36), betonar föredragande statsrådet detta och att beslutsfattaren "skall ha en med tanke på uppgifterna lämplig kompetens". När det gäller elevärenden som rör särskolans personkrets bör det sista innebära krav på särskild kunskap om psykisk utvecklingsstörning. Särskolans skolledare bör därvid kunna spela en viktig roll som rådgivare till kommunens ledning för skolverksamheten.

8.4 Elevvården

Kommitténs förslag: Elevvården för särskolan skall vara en kommunal uppgift och dess personal bör utgöra en del av skolpersonalen.

Skälen för vårt förslag:

8.4.1 Allmänt

Elevvård i vid bemärkelse omfattar skolans hela sociala och fysiska miljö. Med elevvård menas också de speciella åtgärder som skolan behöver vidta för att hjälpa elever med särskilda svårigheter.

Ansvaret för elevvården vilar på rektor, klassföreståndare och övrig personal som arbetar i skolan. Elevvårdspersonalen utgör tillsammans med eleverna, skolledningen och skolans övriga personal det arbetslag som har att utveckla skolans arbetsklimat och pedagogiska kvalitet, dvs. utveckling av samspelet mellan individer och grupper så att den blir så gynnsam som möjligt.

I skollagen finns föreskrifter om skolhälsovården som är en obligatorisk del av det man menar med skolans elevvård. Skolläkare och skolsköterska skall finnas och eleverna skall genomgå vissa kontroller. För elever i särskolan och specialskolan ingår särskilda undersökningar som föranleds av deras handikapp.

Som komplement till den obligatoriska elevvården finns i de allra flesta kommuner också skolpsykologer och skolkuratorer. Skolöverstyrelsen har i sin rapport (1987:14) **Den särskilda elevvårdspersonalen** utförligt redovisat situationen för grundskolans och gymnasieskolans del.

De olika personalgrupperna förutsätts finnas tillgängliga i alla skolor. I elevvårdskonferens ingår förutom skolledare och lärare bl.a. skolläkare, skolpsykolog, skolsköterska och skolkurator.

Även om föreskrifter eller anvisningar således finns om elevvårdens uppgifter, är den i ekonomiskt hänseende en rent kommunal angelägenhet. Statsbidrag utgår således inte till någon del.

Elevvårdskonferensen är det forum där åtgärder diskuteras och beslutas som rör enskilda elever med olika slag av skolproblem. Den sammanträder på kallelse av rektor och utgör ett viktigt samordningsorgan

för skolans elevvård. Det är viktigt att alla skolans elever kan behandlas där på lika villkor.

Vid ett överförande av huvudmannaskapet för särskolan till kommunerna får man räkna med att dessa kommer att behöva de elevvårdsresurser som särskolan i dag förfogar över. För att elevvården skall bli en naturlig del av skolverksamheten och för att möjliggöra ledningen av den är det viktigt att elevvården, för **alla** elever som undervisas i skolenheten, ingår i samma kommunala organisation och har gemensam ledning.

8.4.2 Nulägesbeskrivning

Det har visat sig att skolhälsovården, som särskolan i mycket stor utsträckning erhåller från värdskolan, fungerar utmärkt. I många fall får den integrerade särskolans elever också del av skolpsykologiska och skolkurativa tjänster från värdskolan.

För elever som också har särskild omsorg enligt omsorgslagen kan det finnas behov av ett nära samarbete mellan skolans elevvård och de särskilda omsorgerna, inte minst för att minska antalet kontaktytor för den utvecklingsstörde själv eller för vårdnadshavarna. Här gäller dock särskilda sekretessregler. Eleven eller ombud för denne bestämmer vad skolan skall få veta om de särskilda omsorger som eleven och dennes familj erhåller och om omständigheter som föranlett dessa.

Inom särskolan är det inte vanligt att skolan förfogar över egen elevvårdspersonal, med undantag av skolläkare och skolsköterska som vanligen erhålls från värdskolorna genom avtal mellan landsting och kommun. Psykolog och kurator är oftast anställda av landstinget för i första hand serviceuppgifter inom de särskilda omsorgerna. Mera sällan är särskilda medel anvisade i särskolans budget till egna eller för köp av tjänster för skolpsykolog eller skolkurator. Hälften av huvudmännen kan inte uppge vilken omfattning skolpsykolog- eller kuratorsverksamheten uttryckt i tjänstgöringstid eller budgetomslutning har i särskolan.

Särskolans skolledare och lärare kan därför i många fall inte heller ställa preciserade krav på insatser i skolan och att elevvårdsfunktionärerna skall närvara vid t.ex. elevvårdskonferenser, vilket särskoleförordningen förutsätter. Det har under en följd av år varit till nackdel för särskolans elever och även inneburit en otydlig arbetsledarroll för rektorer och studierektorer inom särskolan gentemot distriktsarbetslagens eller den samordnade barnhabiliteringens psykologer och kuratorer. Sådana förhållanden blir givetvis omöjliga vid en förändring av huvudmannaskapet.

En utbredd uppfattning är också att särskolans elevvård har kommit i ett sämre läge efter den 1 juli 1986, då särskola och omsorger kom att regleras i olika lagar och det bl.a. kom att råda olika sekretessregler för skolans elevvård och för de särskilda omsorgerna. Oavsett vem som är huvudman för särskolan måste naturligtvis elevvården inom denna skolform fungera minst lika bra som den gör inom andra skolformer.

Vid kommunalt huvudmannaskap för särskolan är det viktigt att kommunerna själva har kompetens för att kunna urskilja de elever som tillhör särskolans personkrets. Elevvården för särskolans och även för övriga skolformers del saknar på många håll tillräckliga resurser, vilket är ett problem vid överförandet av huvudmannaskapet för särskolan från landsting till kommunerna. I nära hälften av landstingen finns medel för särskolans elevvård inte budgeterade i särskolans budget och kan inte identifieras utan ingår i omsorgsverksamhetens totalbudget.

De uppgifter som huvudmännen lämnat om elevvårdens omfattning i fråga om personal och budgetomslutning är mycket bristfälliga, i synnerhet när det gäller tjänster för skolpsykolog eller skolkurator. De beräkningar som ändå gjorts antyder att det i genomsnitt har avsatts för:

skolläkare	ca 1,3 årstimmar/elev
skolsköterska	ca 0,7 veckotimmar/elev
skolpsykolog	ca 0,25 veckotimmar/elev
skolkurator	ca 0,15 veckotimmar/elev

vilket motsvarar en årskostnad av 3-6 % av den genomsnittliga totala årsnettokostnaden per elev.

8.4.3 Elevvården för särskolan under primärkommunal huvudman

Kommittén har i sitt arbete i en enkät sökt att kartlägga organisation, omfattning och kostnader för särskolans elevvård. Fördjupade undersökningar och kommitténs egna erfarenheter har visat att elevvården på sina håll är den svaga länken i de samlade insatser som omger de psykiskt utvecklingsstörda eleverna. Enligt kommitténs bedömning bör detta uppmärksammas vid övergången till ett kommunalt huvudmannaskap. Det ankommer på kommunerna att inom sin samlade organisation verka för ett smidigt samarbete mellan kommunernas olika organ. Det är särskolekommitténs förhoppning att utbildning och elevvård då, på ett bra sätt kommer att samverka för att ge särskolans elever den individanpassade undervisning, genom bl.a. individuella studieplaner, som ger dem en optimal utveckling och förberedelse för vuxenlivet.

Ett sätt kan vara att inordna elevvården inom samma organisation som skolan. Kommittén vill för sin del, på grundval av sina erfarenheter av dagens organisation, rekommendera en sådan lösning. Det är emellertid kommunerna som har att fatta beslut om vilken organisation man bedömer vara till mest gagn för de psykiskt utvecklingsstörda eleverna.

Det är också viktigt att skolans elevvårdspersonal har ett nära samarbete med omsorgsverksamheten liksom med t.ex. den sociala verksamheten i kommunen.

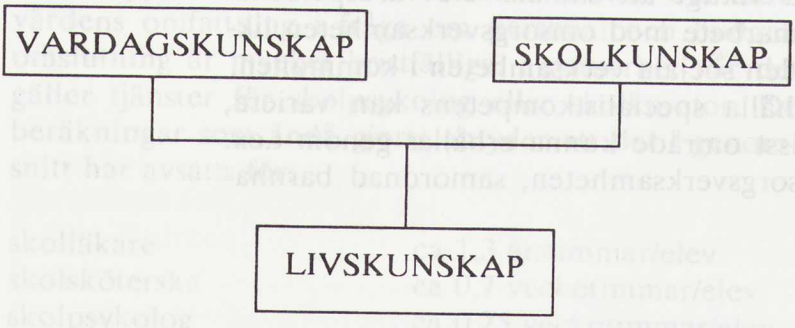
Sättet att erhålla specialistkompetens kan variera, men bör för visst område kunna erhållas genom t.ex. avtal med omsorgsverksamheten, samordnad barnhabilitering etc.

8.5 Studie- och yrkesorienteringen i särskolan

Kommitténs förslag: Den nuvarande yrkesvägledningsfunktionens kompetens för särskolans elever bör behållas, med tonvikt på verksamhetens innehåll och arbetsuppgifter.

Skälen för vårt förslag: Målet för särskolan är att ge eleverna kunskaper och färdigheter och därigenom förbereda de unga för livet som vuxna och då även för delaktighet i bl.a. arbetslivet. En del av skolans undervisning utgörs av studie- och yrkesorientering (SYO) som enligt Lsä 90 är det sammanfattande begreppet för inslag i undervisningen som syftar till att ge eleverna förberedelser för framtida yrkesval och kunskaper om arbetslivet. När eleven i yrkessärskolan bedöms vara färdigutbildad och skall lämna särskolan, bör skolan medverka till att någon form av anställning ordnas för honom (Lsä 73). Detta är en betydelsefull del i syon.

Syon skall planeras och utvärderas i skolans arbetsplan. För särskolans elever är praktisk yrkesorientering (pryo) och praktikinslagen i yrkessärskolans utbildning, de viktigaste instrumenten för förberedelse av framtida yrkesval och kunskaper om arbetslivet. Men pryo och praktikinslag ger dessutom så mycket mer. Det är då erfarenheter från arbetslivet kan knytas samman med skolkunskaper och utvecklas till livskunskap.

Bilden är hämtad ur skola-arbete-utredningens betänkande (SOU 1989:14) **Livlina för livslångt lärande.** I denna utredning påvisas just samma effekter av pryo som särskolans lärare observerat, nämligen socialisationseffekter och positiva effekter på självkänslan. Eleven får också en uppfattning om sina möjligheter och förutsättningar i relation till de krav som arbetsplatsen ställer. Denna självkännedom utgör basen i de vägledningssamtal där eleven väljer fortsatt utbildning eller diskuterar sina förväntningar på ett framtida arbete.

För eleverna i yrkessärskolan har praktiken som syfte att ge dels ökade kunskaper inom yrkesområdet, dels möjligheter till en anställning. Dessa elever har ringa möjlighet att söka arbete på sina betyg utan måste visa i sitt arbete att de är användbara på arbetsmarknaden.

Praktiken i yrkessärskolan är därför omfattande men med stora individuella variationer. I årskurs 3 i yrkesutbildningen varierar praktiken t.ex. mellan sex veckor och femton veckor, och i årskurs 4 från åtta veckor till hela läsåret. Under de sista årskurserna använder sig många yrkessärskolor också av företagsutbildning. Det innebär att eleverna får den praktiska utbildningen på ett företag 3-4 dagar i veckan medan skolan svarar för teoriundervisning 1-2 dagar i veckan.

Varje pryoplats och inte minst praktikplats som förhoppningsvis skall leda till en fast anställning, kräver ett omfattande förberedelsearbete, kunskap om den lokala arbetsmarknaden, handikappkunskap, elevkännedom och kontakter med anhöriga och med myndigheter för att få "rätt man på rätt plats".

Huvudansvariga för denna viktiga verksamhet i särskolan är för närvarande särskilt utbildade lärare - yrkesvalslärare. Ca 80 % av yrkesvalslärarna har särskild speciallärarutbildning. 90 % av dem är också knutna till länsarbetsnämnderna genom arvodesanställning. Som komplement till yrkesvalslärarna finns s.k. kontaktlärare inom högstadiet och yrkessärskolan. Kontaktläraren på yrkessärskolan är oftast en yrkeslärare som vet vilka kunskaper eleven har i yrkesämnet

och hur han bäst kan omsätta dessa kunskaper på en arbetsplats.

I enstaka fall utnyttjas grundskolans eller gymnasieskolans personal för studie- och yrkesorientering.

Vi har i annat sammanhang utgått från att primärkommunerna vid ett förändrat huvudmannaskap i princip bör överta särskolans personal. Denna personal besitter en speciell kompetens och erfarenhet av psykiskt utvecklingsstörda barn och ungdomar. Särskolekommittén har, som tidigare nämnts, utgått från det pedagogiska och elevsociala perspektivet. Med den utgångspunkten blir en bibehållen hög kvalitet på särskolans undervisning och elevvård av central betydelse även efter ett byte av huvudman. Vi utgår från att kommunerna är medvetna om detta och formulerar därför våra förslag i allmänna kvalitetstermer. Vi gör emellertid ett par undantag. Det ena undantaget gäller skolledare, vilka diskuteras i avsnitt 7.2.1.3.

Det andra undantaget gäller den personal som svarar för särskolans yrkesvägledning, i regel yrkesvalslärare. En god yrkesvägledning, vilken innefattar bl.a. uppföljning av elevernas skolgång, val av utbildningsväg vid övergången till särskolans frivilliga utbildningar och aktiv hjälp vid individuell placering efter avslutad särskoleutbildning, kan för denna grupp elever vara av livsavgörande betydelse. Alternativet till meningsfull verksamhet efter avslutad särskola kan vara ett mer passivt liv, låt vara med ekonomiskt stöd från samhället.

För att rätt kunna hjälpa den psykiskt utvecklingsstörde under och efter skolgången krävs av yrkesvägledaren att denne har en gedigen erfarenhet av psykiskt utvecklingsstörda människor, ofta förvärvad genom mångårig verksamhet inom särskolan. Det krävs vidare en ingående kännedom om den begränsade arbetsmarknad och de institutioner som står till särskoleelevernas och de vuxna utvecklingsstördas förfogande. En gedigen kännedom om den lokala arbetsmarknaden och dess olika aktörers vilja och möjligheter att ta hand om människor med psykisk utvecklingsstör-

ning är en kunskaps- och erfarenhetsuppbyggnad på lång sikt.

Det är vår bestämda uppfattning, att särskolans yrkesvägledare vid en huvudmannaskapsförändring inte är utbytbara mot den yrkesvägledningspersonal som i dag arbetar inom det övriga primärkommunala skolväsendet. Under avsevärd tid efter ett övertagande av särskolan måste kommunerna beakta detta förhållande vid sin planering av särskolans yrkesvägledning. Rent praktiskt leder detta sannolikt till att flera kommuner behöver samarbeta kring särskolans yrkesvägledningspersonal. På längre sikt är det möjligt att bredda kunskaper och erfarenheter om psykiskt utvecklingsstörda och deras arbetsvillkor till en större krets av aktiva yrkesvägledare, och därigenom göra organisationen mer flexibel. Detta är en uppgift för de nya huvudmännen.

★★★★★

Tabeller och diagram till kapitel 8:

Tabell 5: Utvecklingen av individ- och gruppintegreringen.

Tabell 8 a: Förekomsten av tilläggshandikapp hos särskolans elever.

Tabell 8 b: Förekomsten av tilläggshandikapp hos särskolans elever.

Tabell 8 c: Elever vid specialsärskolor.

Tabell 10: Skolledningsresurserna i särskolan.

Tabell 13: Yrkesvalslärare, kontaktlärare och syokonsulenter i särskolan.

Diagram F: Utvecklingen av individ- och gruppintegreringen.

Diagram I: Elever i särskolan med tilläggshandikapp.

Diagram K: Elever i särskolan med tilläggshandikapp.

Diagram N: Skolledningsresurserna i särskolan.

Diagram O: Utbildningsbakgrund för särskolans rektorer.

Diagram P: Utbildningsbakgrund för särskolans studierektorer.

Diagram R: Förekomst av tjänster inom särskolan för psykologer och kuratorer.

Diagram S: Särskolans elevvård. För särskolan budgeterade medel.

Diagram W: Den totala yrkesvägledningsresursen.

9 Ett nytt statsbidrag för särskolan

9.1 Inledning

9.1.1 Direktiv och ändrade förutsättningar

Enligt direktiven har särskolekommittén till uppgift att utgå från ett statsbidrag till särskolan som så långt det är möjligt ligger på den resursnivå som följer av nuvarande regler även vid ett överförande av huvudmannaskapet. Kommittén bör vidare se över utformningen av statsbidraget till kostnader för löner åt rektorer och studierektorer i syfte att schablonisera bidraget och om möjligt knyta det till statsbidraget till skolledningen i grundskolan. Därutöver bör kommittén överväga regler för och resurser till särskoleelever som är individintegrerade i grundskol- eller gymnasieskolklasser.

Sedan regeringsbeslutet om direktiven togs i maj 1989 har viktiga beslut fattats av riksdagen, vilka berör statsbidragen till bland annat lärar- och skolledartjänster. Genom beslut i anledning av kommunaliseringspropositionen (1989/90:41, UbU9, rskr. 58) har berörda personalkategorier i särskolan fr.o.m. den 1 januari 1991 landstingskommunala och kommunala tjänster. Den statliga regleringen av tjänsterna har därmed upphört.

De statliga driftbidragen till skolväsendet har varit föremål för utredning inom regeringskansliet (Ds 1990:32). Genom riksdagens beslut i anledning av propositionen 1990/91:18 om ansvaret för skolan (ansvarspropositionen) (UbU4, rskr. 76) får grundskola, gymnasieskola och kommunal utbildning för vuxna ett

helt nytt, förenklat och schabloniserat statligt sektorsbidrag, vilket utan ansökningsförfarande tilldelas samtliga kommuner.

En annan omständighet, som kan ha en avgörande betydelse i sammanhanget, är kommunalekonomiska kommitténs (Fi 1990:04) arbete. Kommittén har i uppdrag att utforma ett nytt system för statens bidrag till kommuner och landsting. Inriktningen av kommitténs arbete är att de statliga bidragen bör samordnas och i framtiden så långt möjligt fördelas efter generella principer. Kommunalekonomiska kommitténs förslag kan komma att beröra också de statliga bidragen till särskolan liksom till alla andra skolformer.

Kommitténs arbete bör enligt sina direktiv vara avslutat senast den 31 oktober 1991. I avvaktan på förslaget lämnar särskolekommittén enligt sina direktiv förslag om hur statsbidrag för särskolan kan tänkas gå in i ett sektorsbidrag för skolväsendet.

Enligt direktiven skall särskolekommittén anpassa särskolans bestämmelser till det kommunala skolväsendet i övrigt, varvid utgångspunkten bör vara, att utbildningen för särskolans elever inte får försämras om och när primärkommunerna övertar huvudmannaskapet för särskolan.

Särskolekommittén föreslår därför ett nytt, förenklat och schabloniserat statsbidrag direkt riktat till elevernas hemkommuner. Bidraget skall beräknas efter särskilda normer, men som en tydligt identifierbar del ingå i sektorsbidraget till kommunernas skolväsende. Avsikten med det nya bidragssystemet är att i allt väsentligt följa förarbetena som ligger till grund för ansvarspropositionen.

Skälen till att föreslå ett helt nytt bidrag är dels ovannämnda riksdagsbeslut, dels behovet av en förutsättningslös översyn av nuvarande bidragssystem för särskolan. Bakgrunden till detta ställningstagande redovisas i det följande.

9.1.2 Grundläggande diskussion

Särskolekommittén har under sitt arbete funnit att resursfördelningen mätt i lärarveckotimmar per elev varierar kraftigt mellan de olika huvudmännen. Vi frågar oss, om det är rimligt att olika landstingskommuner för att sköta samma uppgift - att utbilda de psykiskt utvecklingsstörda eleverna - uppbär statsbidrag av så olika omfattning som i dag, mätt i lärarveckotimmar per elev.

Det vi i första hand vill peka på är de mycket stora skillnader som finns ifråga om tilldelning av den behovsprövade kompletteringsresursen. Den varierar mellan 0,66 och 2,73 lärarveckotimmar per elev och medeltalet läsåret 1989/90 var 1,36 lärarveckotimmar. I några fall har det funnits goda skäl för stora behov av kompletteringsresurs, t.ex. förekomst av specialsärskola inom huvudmannens ansvarsområde eller extrema glesbygdsförhållanden. I andra fall är det svårare att finna motiv.

Det kan å ena sidan sägas vara bra att lokala behov och initiativ tillgodoses, vilket kan betyda att stora variationer kan finnas. Å andra sidan kan ett sådant synsätt konservera obefogade skillnader, vilka uppkommit slumpmässigt och som har en tendens att permanentas utan en mer ingående omprövning.

Visserligen är elevgruppen mycket heterogen till sin sammansättning. Vissa elever i t.ex. grundsärskolan klarar sig med måttliga resurser, medan andra, t.ex. elever med tilläggshandikapp är ytterst resurskrävande. Elevgruppen inom varje landstingsområde är emellertid så stor att det genomsnittliga resursbehovet bör vara jämförbart. Däremot kan en uppdelning av elevunderlaget på kommunerna tillfälligt innebära, att en kommun har en eller flera elever med särskilt stort resursbehov eller att man inte har några särskoleelever alls. Sådana förhållanden måste det finnas former för att bemästra (se avsnitt 9.5.3).

Det finns olika sätt att skapa en jämnare resursfördelning. Vi anser det viktigt att inför ett huvudmanna-

skapsbyte, skapa ett ändrat och mer enhetligt statsbidragssystem till särskolan.

Ett sätt skulle då kunna vara att fastställa entydiga kriterier för inskrivning i särskola och att därefter tilldela huvudmannen ett specialdestinerat statsbidrag för varje elev. Urvalsförfarandet skulle kräva betydligt noggrannare diagnoser än nu, och någon form av standardiserade mätmetoder skulle behövas. Vi tror inte att det är realistiskt att gå denna väg.

Ett annat sätt är att utgå från antagandet att förekomsten av psykisk utvecklingsstörning är i stort sett jämnt fördelad över landet och fördela statsbidrag till kommunerna utifrån en schablon. Man skulle helt enkelt utgå från att en given andel av ungdomsskolans elevpopulation har behov av särskola och utifrån ett så erhållet underlag fördela statsbidrag.

En generell klart identifierbar bidragsdel med utbetalning direkt till alla kommuner skulle innebära stora förenklingar vid statsbidragsfördelningen men ändå kunna förenas med styrning vid användningen på det lokala planet.

9.2 Nuläge

9.2.1 Andel särskoleelever

Elevantalet i särskolan är sett över en längre tid relativt konstant. För de tre senaste läsåren är elevantalet följande:

Lå	Grund-särskola	Trä-nings-skola	Yrkes-utbild-ning	Yrkes-träning	Verk-samhets-träning	S:a
1987/88	4 808	2 845	1 529	1 442	663	11 372 *)
1988/89	4 741	2 792	1 519	1 416	619	11 163 **)
1989/90	4 877	2 833	1 558	1 343	598	11 306 ***)

*) Inkl. 85 elever i särskild undervisning eller ingen undervisning.
**) Inkl. 76 elever i särskild undervisning eller ingen undervisning.
***) Inkl. 97 elever i särskild undervisning eller ingen undervisning.

Relaterad till den totala folkmängden var andelen elever i särskolan läsåret 1989/90 som mest 0,19 % (Gävleborgs län) och som minst 0,09 % (Stockholms län). Medeltalet var 0,13 %. Motsvarande andel relaterad till elevantalet i ungdomsskolan varierar mellan 1,4 % (Gävleborgs län) och 0,72 % (Stockholms län).

Dessa båda variabler uppvisar tydliga samband (r_{xy} = 0,98), vilket innebär att vilken som helst av de två variablerna kan användas vid en jämförelse mellan de olika huvudmännen i landet.

Man kan få en uppfattning om skillnaderna mellan de båda extremerna genom följande jämförelser:

Om elevantalet i Stockholms läns landsting skulle utgöra samma andel som i Gävleborgs län, skulle det ökas med drygt 1 700 elever, och om det skulle ligga på medeltalet för riket skulle det öka med drygt 700 elever. Omvänt skulle elevantalet i Gävleborgs län minskas med drygt 280 elever om detta län skulle ligga på andelsmässigt samma nivå som Stockholms län och med drygt 160 elever om det skulle ligga på genomsnittet för riket.

En naturlig frågeställning är då, om det finns en högre andel psykiskt utvecklingsstörda i vissa län jämfört med andra län. En källa vid en sådan jämförelse är socialstyrelsens meddelandeblad nr 7/90 (tabell 1), vilket redovisar antalet personer som år 1988 erhållit särskilda omsorger. Materialet är uppdelat efter lands-

ting och åldersgupper. En regressionsanalys mellan andelen särskoleelever i procent av den totala befolkningen och samtliga personer, oavsett ålder, vilka erhållit särskilda omsorger i procent av den totala befolkningen ger värdet r_{xy} = 0,40, dvs. ett mindre starkt samband.

En jämförelse mellan andelen elever i särskola i procent av den totala befolkningen och andelen personer i åldern 7-20 år, vilka erhållit särskilda omsorger i andel av den totala befolkningen ger ett samband av r_{xy} = 0,48, dvs. även det ett mindre starkt samband.

9.2.2 Vad påverkar resursfördelningen?

För varje elev som tillhör personkretsen och som är inskriven i särskolan beräknas enligt nuvarande bestämmelser en grundresurs med sju veckotimmar. Därutöver kan huvudmännen tilldelas en behovsprövad kompletteringsresurs. Vid antagandet att de psykiskt utvecklingsstörda eleverna överallt utgör en lika stor andel av alla invånare i åldersgruppen 7-20 år, och att deras genomsnittliga resursbehov är i stort sett lika (elevpopulationer av ett läns storlek har i stort sett jämförbara resursbehov), bör de olika huvudmännens resursbehov per elev i genomsnitt vara ganska lika. Resurserna till särskolan bör då utgöra en relativt konstant andel av statsbidragen till i första hand grundskolan. Med den utgångspunkten skulle de bidrag som ges för att bibehålla en god skolorganisation i glesbygd positivt påverka bidragsgivningen också till särskolan.

Om vi i stället utgår från att acceptera dagens ojämna elevfördelning skulle följande resonemang gälla. I län med en hög andel elever inskrivna i särskolan, sannolikt beroende på att många elever med lätt utvecklingsstörning undervisas i särskola, skulle elevpopulationen i särskolan vara relativt sett mindre resurskrävande än i län med en låg andel särskoleelever. Dessa olikheter borde avspegla sig i resursförbruk-

ningen per elev. Så är inte fallet. Tillgängliga data visar på motsatsen. En jämförelse mellan andel elever i särskolan i förhållande till elevantalet i ungdomsskolan och beviljad kompletteringsresurs (lärarveckotimmar per elev) visar på praktiskt taget obefintliga samband.

Ett annat samband av intresse i denna diskussion är elevernas fördelning på olika former av särskola. Även här uppvisar länen stora olikheter.

Län	Andel särskoleelever (procent)			
	Obl. skolformer		Friv. skolformer	
	Grundsär-skola	Träningss-kola	Yrkesut-bildning	Yrkestr. Verks.tr.
AB	53,9	46,1	29,7	70,3
L	77,3	22,7	59,3	40,7
M			32,3	67,7
S	71,0	29,0		
X			61,2	38,8
Z	69,5	30,5	21,7	68,3
AC	53,2	48,6	61,2	38,8
BD	53,3	46,7		

I ovanstående tabell avseende läsåret 1989/90 har endast vissa extremvärden för de båda grupperna av skolformer redovisats. Av vår undersökning framgår att Stockholms, Västerbottens och Norrbottens län uppvisade en relativt jämn fördelning av elever mellan grundsärskola och träningsskola. I Kristianstads län däremot gick nästan åtta av tio elever i grundsärskola. För frivilliga skolformer uppvisades motsvarande obalanser. Det är här värt att notera att landets tredje kommun i storleksordning - Malmö - läsåret 1989/90 ännu inte hade inrättat någon yrkesutbildning. Överrepresentationen av yrkesutbildning i Gäv-

5 – 11-0200

leborgs län förklaras av att yrkesutbildningen i Bollnäs kommun för närvarande svarar för hela länets yrkesutbildning av särskoleelever.

9.2.3 Elever med tilläggshandikapp. Resurser för konsulentinsatser

Om kompletteringsresursen skall vara ett instrument med vilket man kan ge extra resurser till elever med tilläggshandikapp visar tabellerna 8 a och 8 b dels på förekomsten av tilläggshandikapp, dels på förbrukning av kompletteringsresurs länsvis. Sambandet mellan dessa två faktorer är helt obefintligt (r_{xy} = - 0,03).

I tabell 11 görs en jämförelse mellan volymen konsulentresurser mätt i lärarveckotimmar per elev länsvis och frekvensen elever med tilläggshandikapp. Även här är sambandet obefintligt (r_{xy} = - 0,02).

9.2.4 Användning av kompletteringsresursen. Prioriteringar

En undersökning som gjorts beträffande de olika huvudmännens prioriteringar vid äskande och förbrukning av kompletteringsresurs visar på följande bild.

Av cirka 14 000 lärarveckotimmar är cirka 3 000 timmar (21,3 %) redovisade helt ospecificerade, utan prioritering. Om man beaktar prioriteringar inom ramen för de återstående cirka 11 000 lärarveckotimmarna erhålls följande rangordning (inom parentes anges andelen av redovisad förbrukning av kompletteringsresurs i hela landet):

1. Elever med fysiska tilläggshandikapp (37,6 %)
2. Klass för elever med barndomspsykos (22,4 %)
3. Samordnad specialundervisning (15,0 %)
4. Delning av klass/grupp av elevsociala skäl (11,7 %)
5. Bibehållande av organisation i glesbygd (6,0 %)
6. Delning av klass/grupp allmänt (5,9 %).

Resterande 1,4 % redovisas som förbrukning till elevassistentpersonal på grund av stor vårdtyngd, konsulentinsatser (ett län redovisar drygt tre tjänster, övriga län särredovisar inget), en yrkesvägledartjänst och en halv tjänst för personalsociala skäl (lärarpersonal).

Det är intressant att notera att 60 % av den samlade kompletteringsresursen i landet redovisas som förbrukning till stöd för elever med olika former av tilläggshandikapp utöver den psykiska utvecklingsstörningen. Emellertid finns det, som ovan påvisats, inget samband mellan frekvensen av sådana elever och förbrukningen av kompletteringsresursen. Detta måste innebära, att elever med tilläggshandikapp blir föremål för väsentligt olika insatser, i första hand kvantitativt (men sannolikt också kvalitativt), beroende på i vilken del av landet de är bosatta.

9.2.5 Slutsatser och sammanfattande diskussion

Benägenheten att skriva in elever i särskola varierar uppenbarligen starkt mellan de olika huvudmännen. Detta kan bero på att grundskolan i en del kommuner tar emot en större andel elever med lätt utvecklingsstörning, medan man på andra håll placerar motsvarande elever i särskolan. Detta i sin tur leder till att sammansättningen av elevpopulationerna i såväl särskolan som den övriga ungdomsskolan varierar mellan olika län. Detta borde avspegla sig i den nuvarande resursförbrukningen, mätt i lärarveckotimmar per elev.

Särskolekommittén grundar sina ståndpunkter på enkäter, kompletterande undersökningar och muntlig information från huvudmännen. Härav framgår att uttagningsprinciperna dels till särskolan som skolform, dels till de olika formerna inom särskolan varierar starkt över landet. Några belagda samband mellan elevpopulationernas relativa tyngd i olika län och resursförbrukningen per elev har inte kunnat konstateras. Möjligen kan man finna, att kompletteringsresursen i vissa fall används för att på ett tillfredsställande

sätt upprätthålla en differentierad och tillräckligt spridd särskoleorganisation i glesbygd. Dessa iakttagelser gäller både för de obligatoriska och frivilliga formerna av särskola.

Uttagningsprinciperna till särskolans frivilliga skolformer uppvisar i stort sett samma mönster som elevplaceringarna i de obligatoriska formerna av särskolan. Emellertid grundar sig placeringarna i de olika frivilliga formerna på en analys av de enskilda elevernas förutsättningar att fullfölja vald undervisning. Detta borde rent teoretiskt leda till en relativt lika spridning mellan de olika formerna av frivillig utbildning över landet. Så är emellertid inte fallet.

I dag tilldelas grundresursen lika efter elevantal, medan kompletteringsresursen är behovsprövad. Utgångspunkter för denna tilldelning borde då vara andelen elever med lättare eller tyngre tilläggshandikapp, vilka kräver mindre klasser dvs. ökad lärartäthet och behov av olika former av konsulentinsatser. Ovanstående analys har visat att sådana samband generellt sett inte existerar.

Tidigare reglerades resursfördelningen till särskolan av 39 § stadgan (1968:146) angående omsorger om vissa psykiskt utvecklingstörda (39 § i lydelse enligt 1979:626). Föreskrifterna i stadgan var mycket detaljerade och styrde till väsentliga delar organisationen. De skapade också en långsiktig struktur för tjänsteorganisationen som till stora delar har kommit att bli bestående. Det nya resurssystem som tillämpas från och med den 1 juli 1986 är ett friare och mer elevrelaterat system, men bygger på det gamla systemets totalram och delramar. Detta innebär, att det aldrig har skett någon kritisk granskning av det berättigade i de olika differenserna i resursförbrukning mellan olika landsting, och på vilka grunder besluten om resurstilldelning har fattats.

En förklaring till de stora differenserna i resurstilldelning och resursförbrukning mellan de olika huvudmännen kan vara att besluten om resurstilldelning har fattats av 24 olika länsskolnämnder på grundval av olika icke jämförbara data och utan uppföljning av

den centrala tillsynsmyndigheten SÖ. Kunskaper om särskolans verkliga behov har sannolikt också varierat mellan olika länsskolnämnder. Vi återkommer till detta förhållande i kapitel 10.

Vi har i annat sammanhang pekat på kommitténs uppdrag att så långt det är möjligt anpassa särskolans bestämmelser till skolväsendet i övrigt. Sådana åtgärder får inte ses isolerade utan som ett led i strävandena att närma särskolan till det övriga offentliga skolväsendet för barn och ungdom.

Genom riksdagsbeslutet om ett nytt statsbidragssystem för grundskola, gymnasieskola och kommunal utbildning för vuxna har förutsättningar skapats för en allsidig översyn av statsbidraget även för särskolan i syfte att dels skapa en mer enhetlig tillämpning över landet, dels skapa ett bidrag för särskolan som är mer likformigt i jämförelse med bidragen för det övriga skolväsendet. Utgångspunkten måste emellertid vara att skapa garantier för en bibehållen total resursnivå för undervisning av psykiskt utvecklingsstörda elever i landet inom en bibehållen kostnadsram.

Regeringens proposition 1990/91:18 har som en bärande utgångspunkt att huvudmännen, i detta fall kommunerna, inte skall kunna påverka bidragsgivningen från staten. Överfört på särskolan skulle detta innebära att man initialt utgår från följande två huvudantaganden:

★ Andelen psykiskt utvecklingsstörda elever beräknad på antingen ungdomsskolepopulationen, antalet 7-20-åringar eller den totala befolkningen i olika län är spridda över landet efter samma mönster som någon av dessa jämförelsegrupper.

★ Proportionerna mellan elever i behov av grundsärskola/yrkesutbildning och elever i behov av träningsskola/yrkesträning/verksamhetsträning bör uppvisa mycket små variationer mellan de olika landstingsområdena eller kommunerna.

I den resursmodell vi utvecklar och föreslår, med början i avsnitt 9.5, utgår vi från invånare i åldern 7-20 år.

9.3 Det nya statsbidragssystemet för grundskola, gymnasieskola och kommunal utbildning för vuxna

9.3.1 Beslutets innehåll

Med det nya statsbidragssystemet - ett sektorsbidrag för grundskola, gymnasieskola och kommunal utbildning för vuxna - får kommunerna ansvaret för att organisera och genomföra skolverksamheten. Kommunerna skall utöva detta ansvar utan att hindras av en traditionell och omfattande regel- och resursstyrning.

För grundskolan har det presenterade modellarbetet inriktats mot att med hjälp av generella strukturella kriterier skapa en schabloniserad bedömning av kommunernas behov. Arbetet har utgått från att grunda resursförslaget på sådana kriterier, som kommunerna inte kan påverka och således genom strategisk planering inte heller påverka tilldelningen av statsbidrag.

Beräkningsmodellen för grundskolan omfattar grundresurs och två specialresurser.

Grundresursens relation till dagens bidragsdelar redovisas i avsnitt 6.5.1 av propositionen. Specialresursernas relationer till dagens bidragsdelar redovisas i avsnitt 6.5.2.

I det nya statsbidraget inräknas de bidrag som i dag är permanenta. Utanför ligger de särskilda stimulansbidrag som är anvisade för kortare perioder, och delar av det nuvarande SIS-anslaget som är avsedda för undervisningsinsatser av regional art för elever med handikapp och andra särskilda behov.

Modellarbetet har haft två olika utgångspunkter, en för grundresursen och en för specialresurserna. Grundresursen skall ge ett minimum av omfördelningseffekter mellan kommunerna. Detta är en hållbar utgångspunkt, eftersom ingen i dag har hävdat att nuvarande fördelning mellan kommunerna är orättvis. Modellen tar därvid hänsyn till dagens resursfördelning. Vidare beaktar modellen, över tiden, även kommunernas skilda strukturella förutsättningar avseende befolkningstäthet (elever/km^2).

När det gäller modeller för fördelning av specialresurserna har utgångspunkten varit en annan. Eftersom specialresurserna är tänkta för särskilda stödbehov i skolan kan de tänkas ge omfördelningseffekter. I förslaget har man delvis strävat mot att fördela resurserna mer rättvist mellan kommunerna, dvs. en fördelning som bättre svarar mot behoven. Man har inte varit främmande för att åstadkomma omfördelningseffekter. Problemet har varit att i den offentliga statistiken finna underlag för lämpliga behovsindikatorer.

Syftet med beräkningsmodellen - **Specialresurs 1** - är att inom den givna resursramen lyfta fram kommuner med ett relativt större behov av stödinsatser till enskilda elever.

Med hjälp av följande tre strukturella kriterier

- andelen invånare i kommunen med enbart grundskoleutbildning eller kortare
- andelen barn i hushåll som uppbär socialbidrag i kommunen
- andelen barn (i skolpliktig ålder 7-15 år) i kommunen boende med en förälder

fastställs för varje kommun en sammanvägd faktor.

Valet av kriterier har gjorts mot bakgrund av empirisk kunskap. I kommuner med hög andel av dessa kriterier behöver relativt sett flera elever extra stödinsatser. Vid sammanvägningen av kriterierna har de olika faktorerna erhållit olika viktning.

Specialresurs 2 bygger på dagens resurser för undervisning i och på hemspråk, studiehandledning på hemspråk samt undervisning i svenska som andraspråk. Kriterierna är antal barn med utländska föräldrar och aktivitetsgraden som varierar mellan landets kommuner.

Utgångspunkten för bidragssystemet är att det dels skall vara kostnadsneutralt för staten, dels ge så små förändringar som möjligt för landets kommuner. Med få undantag ligger de kommuner som vunnit på det nya systemet i relativt glest befolkade kommuner, medan 23 av de 26 kommuner, vilka förlorar på bidragssystemet, i huvudsak återfinns i de tre största tätortsregionerna.

9.3.2 En jämförelse mellan grundskola och särskola

Vi har i annat sammanhang pekat på den ojämna fördelningen av särskoleelever över landet. Vi har vidare antagit att vissa tätortsregioner med lägre andel särskoleelever än riksgenomsnittet sannolikt har en större andel mer resurskrävande elever kvar i grundskolan, och av det skälet borde ha en större resurstilldelning till grundskolan mätt i lärarveckotimmar per elev än riksgenomsnittet. I konsekvens med ovannämnda antagande har sannolikt särskolan i första hand i de tre tätortslänen en större andel av mer resurskrävande elever. Sammantaget borde således såväl särskolan som grundskolan i dessa regioner uppvisa en större resursförbrukning, mätt i lärarveckotimmar per elev, i jämförelse med andra mellansvenska och sydsvenska län utan påtaglig glesbygd. Så är inte fallet. De tre storstadslänen uppvisar de högsta elevmedeltalen per klass i grundskolan och därmed den lägsta resursförbrukningen per elev. Detta förhållande har i huvudsak sin förklaring i föreskrifter om klassmedeltal på mellanstadiet jämte vissa fördelar med närhet mellan skolenheter och stordrift. Med dessa inbyggda regionala obalanser på den samlade ungdomsskolans område, är det, enligt särskolekommitténs bedömning, svårt att direkt anknyta ett resurssystem för särskolan till det nya resurssystemet för den övriga ungdomsskolan.

I konsekvens därmed föreslår vi i det följande en särskild beräkningsmodell för särskolan med en annan beräkningsgrund än modellen för grundskolan.

9.4 Utgångspunkter för ett förändrat statsbidragssystem för särskolan

Vi har i kapitel 5 föreslagit att ansvaret för särskolan förs över till kommunerna med bibehållna resurser för särskolan. Ett skäl för att inte avveckla särskolan som skolform är bl.a. behovet att under åtminstone en

övergångsperiod inom ramen för sektorsbidraget bibehålla särskilt beräknade och redovisade resurser som möjliggör att undervisningen av de psykiskt utvecklingsstörda eleverna även i fortsättningen kan bedrivas på nuvarande kvantitativa och kvalitativa nivå.

Om bidraget för särskolan skulle utgöra en ospecificerad andel av sektorsbidraget till kommunerna, beräknat på grundval av samma kriterier som gäller för grundskolan, skulle konsekvenserna kunna bli följande.

En kommun med t.ex. en låg andel lågutbildade invånare, med låg andel hushåll som uppbär socialbidrag och med låg andel barn i skolpliktig ålder boende med enbart en förälder erhåller en mindre relativ andel av **specialresurs 1 för grundskolan**.

Om en del av statsbidraget till särskolan skulle beräknas på samma kriterier som för grundskolan skulle en sådan kommun få en sämre bidragstäckning generellt sett, för sin särskoleundervisning.

En resurskrävande särskoleelev i en sådan kommun med lägre resurstilldelning per elev än riksgenomsnittet skulle därigenom komma att belasta kommunen med större nettoutlägg än en elev med samma resursbehov i en kommun med högre resurstilldelning än riksgenomsnittet. Detta skulle kunna leda till spänningar mellan olika intressegrupper och därigenom motverka strävandena att närma särskolan till den övriga ungdomsskolan.

Vi föreslår i likhet med vad som gäller för det nya statsbidragssystemet för grundskola, gymnasieskola och kommunal utbildning för vuxna, att samtliga kommuner erhåller statsbidrag som ett finansiellt stöd för särskoleundervisning, oavsett om de har särskola i sin skolorganisation eller inte. Detta bidrag skall användas för att finansiera utbildningen av kommunens särskoleelever, oavsett i vilken kommun denna utbildning äger rum. Målsättningen bör vara ett bidrag som - i likhet med resurserna för grundskolan och gymnasieskolan - så långt det är möjligt tillgodoser kommunernas behov av långsiktig ekonomisk planering av skolan.

Kommittén har inte kunnat finna att det finns några belagda samband mellan andelen psykiskt utvecklingsstörda elever och dessa elevers olika behov och de strukturella kriterier som ligger till grund för beräkning av det nya statsbidraget för grundskolan. Vi har inte heller kunnat finna att det existerar något samband mellan dessa kriterier och frekvensen elever med större behov av resursinsatser än genomsnittet, t.ex. elever i träningsskola, yrkesträning och verksamhetsträning. Mot den bakgrunden föreslår vi helt andra beräkningsgrunder för ett nytt bidrag för särskolan än de som legat till grund för beräkningen av sektorsbidraget till grundskolan.

Den av oss föreslagna modellen är inte helt invändningsfri. Riksdagens beslut beträffande tilldelningen till gymnasieskola och kommunal utbildning för vuxna bygger på tanken, att det i samtliga kommuner finns elever som deltar i dessa utbildningsformer även om de inte anordnas av resp. hemkommuns skolväsende. När det gäller psykiskt utvecklingsstörda elever är det inte lika självklart, att det varje läsår i varje kommun kommer att finnas elever i behov av särskoleundervisning. Att då tilldela alla kommuner ett visst statligt bidrag är en eftergift åt uniformiteten och helheten. Vi menar att över en längre tidsperiod kommer det sannolikt att jämna ut sig i flertalet av kommunerna.

En annan frågeställning kan också uppkomma. Kommer ett system med särskilt rubricerat bidrag att stimulera kommunerna till en ökad - och kanske felaktig - individintegrering inom kommunens skolväsende till förfång för en grundligare analys av elevernas utbildningsbehov och en riktig skolplacering av dessa elever? Kommitténs undersökningar och analyser pekar entydigt på att det huvudsakligen är elever på grundsärskolenivå med lättare utvecklingsstörning som individintegreras, och det är knappast troligt att ett ändrat system för resurstilldelning ensamt skulle komma att ändra på detta mönster. Kommunernas vilja att ge alla sina elever en god och för varje elev rätt anpassad utbildning i kombination med ett ökat för-

äldrainflytande och en kompetent statlig stöd- och tillsynsorganisation kommer, enligt vår bedömning, att även i framtiden garantera att de psykiskt utvecklingsstörda eleverna får en rätt skolplacering och en för dem anpassad utbildning oavsett hemortskommun. Ett förändrat och förenklat resurssystem får i detta sammanhang inte leda till en försämrad undervisning för de psykiskt utvecklingsstörda eleverna.

9.5 Principer för ett nytt bidrag

9.5.1 Inledning

I likhet med vad fallet är beträffande grundskolan har dagens bidragssystem för särskolan en stark och automatisk koppling dels till en av länsskolnämnderna godkänd skolorganisation som bygger på elevernas fördelning på skolformer och skolenheter, dels till vissa bestämda kostnader, i första hand de över landet varierande veckotimpriserna för lärarlöner. Detta har medfört en låsning till befintlig organisation och verksamhetsvolym och är, enligt kommitténs mening, ett starkt argument för en förändring av systemet. I viss utsträckning har systemet verkat för ett bibehållande av en spridd särskoleorganisation i glesbygd, ett förhållande som måste uppmärksammas även med ett nytt statsbidragssystem för särskolan.

I förarbetena till det nya statsbidragssystemet för bland annat grundskolan framhålls, att det nuvarande statsbidraget med sin kostnadsrelatering och nära koppling till befintlig skolorganisation, styr verksamheten på ett sådant sätt att de inte går att förena med ett decentraliserat verksamhetsansvar för kommunerna (prop. 1990/91:18 s. 55). Förhållandet är detsamma beträffande nuvarande statsbidragssystem för särskolan, där dagens organisation och kostnadsfördelning har en historisk förklaring med rötter i det gamla genomreglerade och styrande statsbidragssystemet. Om primärkommunerna, i enlighet med vårt förslag, skall ta över ansvaret också för särskolan, är det rimligt att

för denna skolform föreslå ett bidrag som i sin konstruktion liknar det bidrag som kommer att tillämpas för den övriga delen av det kommunala skolväsendet.

9.5.2 Ett generellt finansiellt stöd för särskola till samtliga kommuner

Kommitténs förslag: Ett finansiellt stöd i form av ett statsbidrag för särskoleundervisning skall utbetalas till samtliga kommuner. Bidraget skall beräknas i form av ett krontal. Bidraget skall ingå i sektorsbidraget. Beräkningsmodellen skall redovisas och ligga till grund för utbetalningen av sektorsbidraget.

Den statliga styrningen genom statsbidragssystemet av undervisningsvolymen upphör.

Skälen för vårt förslag: I likhet med vad fallet är beträffande det nya bidragssystemet för grundskolan skall principen vara ett mål- och resultatorienterat styrsystem, där verksamhetsansvar och ansvaret för de finansiella resuserna kopplas samman. Vårt förslag innebär att bidragen för särskolan fördelas till samtliga kommuner inom ramen för ett generellt finansiellt stöd (sektorsbidraget).

Undervisningsvolymen kommer inte längre att dimensioneras genom statsbidragssystemet. Inte heller kommer den inre organisationen att behöva påverkas. Skollokalisering samt klass- och gruppstorlekar kommer på sikt att kunna förändras med utgångspunkt i elevernas behov i olika delar av landet med olika befolkningstäthet och bebyggelsestruktur. Även om det i samband med särskolans verksamhet inte direkt går att tala om effektivitetsmått, bör ett förändrat bidragssystem kunna leda till en effektivare resursanvändning i särskolan, utan att detta är till nackdel för eleverna. Vårt förslag till beräkningsmodell anknyter till grundkonstruktionen för modellerna i sektorsbidraget. För att ge kommunerna bästa möjliga planeringsförutsättningar föreslår vi att särskolemodellen, liksom övriga modeller, och de ingående variabelvärdena, redovisas i beräkningsunderlaget för sektorsbidraget. En sådan redovisning gör det möjligt för kommunerna att sär-

skilja alla beräkningar som ligger till grund för sektorsbidraget.

9.5.3 En schabloniserad resurstilldelning

Kommitténs förslag: En schabloniserad behovsrelaterad beräkning av statsbidragen skall göras. Vid beräkningen skall vissa kriterier som bygger på offentlig nationell statistik användas. Bidragets storlek skall inte kunna påverkas av kommunala beslut rörande särskolan.

Beräkningsmodellen skall beakta vissa demografiska och bebyggelsemässiga olikheter i kommunerna. Den utgår initialt från dagens bidragsnivåer hos de olika huvudmännen men siktar mot en förändring innebärande omfördelningar av bidragen över landet.

För elever med mycket speciella och omfattande resursbehov skall en kommun om särskilda skäl föreligger kunna få behovsprövat bidrag. Medel bör därför föras över från anslaget B 9. Bidrag till driften av särskolor m.m. till anslaget B 7. Särskilda insatser på skolområdet.

Bidrag till undervisning i hemspråk och svenska som andraspråk beräknas på samma sätt som specialresurs 2 till grundskolan.

Skälen för vårt förslag: Det nuvarande beräkningssystemet har en stark koppling dels till en bestämd skolorganisation, dels till ett visst kostnadsslag - lärarlönekostnaderna - i dag med varierande veckotimpris för olika huvudmän. Statsbidragen relateras till lärartimmar och bestämmer på så sätt en viss undervisningsvolym. Systemet bygger på ett delat huvudmannaskap, där staten också som part har ett inflytande över lönenivån för lärare och skolledare och därigenom också indirekt styr verksamheten i skolsystemet.

Genom riksdagens beslut vid 1989/90 års riksmöte (prop. 1989/90:41, UbU9, rskr. 58) upphörde den statliga regleringen av lärar- och skolledartjänster med utgången av år 1990. Avvecklingen av den statliga regleringen innebär dels att den statliga styrningen via statsbidragen till lärarlönerna upphör, dels att kommunerna får större frihet att anpassa skolväsendet till lokala behov.

Det av riksdagen beslutade sektorsbidraget (prop. 1990/91:18, UbU4, rskr. 76) till övriga kommunala skolformer bygger på vissa strukturella kriterier. Dessa är inte till alla delar tillämpliga på särskolan.

För att tillförsäkra elever med extraordinära behov resurser utöver vad som täcks av schablonbidraget föreslår vi att skolverkets eller statens institut för handikappfrågor i skolan (SIH) fältorganisation disponerar medel som fördelas till kommunerna efter särskild framställning och prövning, i likhet med vad som nu gäller enligt 1 § första stycket 2 förordningen (1987:738) om statsbidrag till särskilda insatser inom skolområdet.

9.5.4 Beräkningsmodell för särskolan

9.5.4.1 Inledning

Reformeringen av statsbidragen till alla kommunala skolformer, där särskolan föreslås ingå, har som principiell utgångspunkt att landets alla kommuner skall tilldelas finansiellt stöd i kronor till den utbildning som motsvarar de uppställda målen. Statens bidrag riktas direkt till kommunerna.

Detta innebär att det nuvarande bidragssystemet för resurstilldelningen i grunden måste reformeras. Nuvarande system bör ersättas av ett förenklat och behovsrelaterat statsbidrag som baseras på några få statistiskt angivna, men objektiva och generella kriterier.

I proposition 1990/91:18 om ansvaret för skolan har motiven och förutsättningarna för ett sådant behovsrelaterat, schabloniserat sektorsbidrag till kommunernas skolverksamhet utvecklats.

Sammanfattningsvis syftar reformeringen till att;

- bidragen inte längre skall reglera utbildningens organisation i kommunerna,
- bidragen skall ge möjligheter till en fri resursanvändning i kommunerna,
- bidragen skall uppmuntra till ett vardagligt rationaliseringsarbete,

- bidragen skall stimulera till en ökad samverkan mellan olika utbildningsanordnare i en kommun och mellan kommunerna.

9.5.4.2 Modellkonstruktion

Den nya statsbidragsdelen till särskolan omfattar följande bidragsdelar:

- grundresurs
- kompletteringsresurs
- resurser till särskild undervisning
- resurser till undervisning av individintegrerade elever
- löner till rektor och studierektor
- bidrag till lokal skolutveckling
- bidrag till ATP-avgifter.

Undantag görs för bidraget till hemspråksundervisning och undervisning i svenska som andraspråk.

Den på detta sätt definierade resursen omfattade budgetåret 1989/90 totalt ca 751 Mkr. Utgångspunkten för beräkning av kommunernas bidrag är det faktiska slutreglerade statsbidraget för ett år, basåret 1989/90. Bidraget till kommunerna för basåret/utgångsåret beräknas genom att kommunerna tilldelas sin andel av det totala bidraget basåret. Kommunens andel beräknas i denna modell utifrån tre kriterier som fångar upp de strukturella förändringarna i kommunen.

De tre kriterierna är:

- en behovsvariabel, antalet invånare i åldern 7-20 år
- en särskolestrukturvariabel, andelen elever inskrivna i särskolan i relation till andelen 7-20-åringar och
- en glesbygdsfaktor, andelen 7-20-åringar per km^2.

För de tre kriterierna fastställs för varje kommun en sammanvägd faktor. Faktorn uttrycker kommunens andel av kriterierna i relation till genomsnittet för riket.

Resultat från kommitténs undersökningar har visat, att det i ett antal landsting är mindre god överensstämmelse mellan ett landstings andel av särskoleeleverna i landet och samma landstings andel av samtliga invånare i åldern 7-20 år. Förhållandet gäller såväl på landstingsnivå som på kommunnivå. I de fall överensstämmelsen inte är tillfredsställande kan detta under en övergångsperiod justeras med särskolestrukturvariabeln. Variabeln fångar upp om en kommun i dag har större eller mindre andel inskrivna särskoleelever jämfört med andelen 7-20-åringar.

Variabeln antal inskrivna särskoleelever bör inrapporteras årligen dels av kommunen, där eleven är folkbokförd, dels av särskolan där eleven undervisas. Uppgiften från kommunen bör omfatta antalet inskrivna särskoleelever och i vilken kommun eleven är inskriven. Utbildningsanordnaren inrapporterar antal elever och deras resp. folkbokföringskommuner. Principerna för inskrivning av elever i särskolan varierar, som vi tidigare konstaterat, över landet. Enligt vår bedömning måste det nya fördelningssystemet tvingas acceptera vissa variationer om alternativet skulle vara någon form av generellt använda standardiserande diagnosinstrument. Strukturvariabeln kommer, med det system för resursfördelning vi föreslår, att med tiden få en mindre betydelse.

Undersökningen har även visat att det i många fall är dyrare att bedriva särskoleverksamhet i glesbygd jämfört med tätort. Modellen bör av detta skäl innehålla en glesbygdsfaktor.

Kriterierna bör sinsemellan viktas med hänsyn till deras betydelse som schabloniserade behovsindikatorer. Därtill bör vikterna justeras successivt över en femårsperiod så att strukturfaktorn andelen särskoleelever i förhållande till andelen 7-20-åringar i kommunen ges en lägre vikt till förmån för behovsvariabeln. Justeringen kan förslagsvis från början ske med 10 procentenheter per läsår.

Viktningen bör, enligt vår bedömning, justeras på följande sätt:

Alternativ 1:	År 1	År 2	År 3	År 4	År 5
Behovsvariabel	10 %	20 %	30 %	50 %	70 %
Särskoleelevs-strukturen	87,5 %	77,5 %	67,5 %	47,5 %	27,5 %
Glesbygdsfaktor	———	konstant 2,5 %	———		

Vi har även diskuterat att inledningsvis (År 1) utgå från följande viktning:

Alternativ 2:	
Behovsvariabel	30 %
Särskoleelevs-strukturen	67,5 %
Glesbygdsfaktor	2,5 %

med en stegvis förändring av behovsvariabeln med + 10 procent och en motsvarande minskning av särskolevariabeln med 10 procent per läsår. Effekterna år 1 av det förstnämnda alternativet kan avläsas i tabell 17.

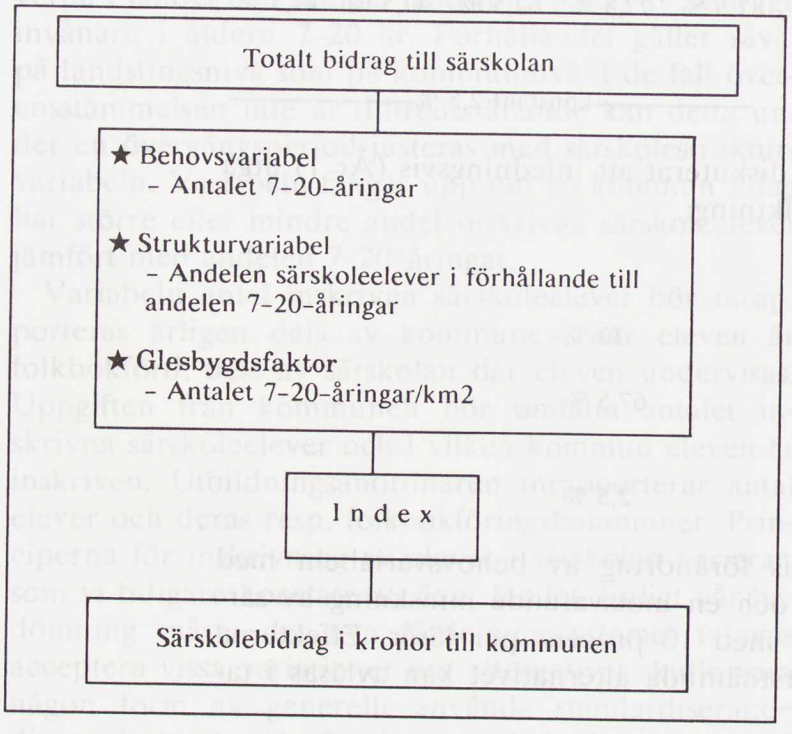
Konsekvenserna av de olika ansatserna redovisas i avsnitt 9.5.4.4.

En kommun som har en hög andel särskoleelever i förhållande till andelen 7-20-åringar och till andelen 7-20-åringar per km^2 erhåller inledningsvis ett högre bidrag per 7-20-åring än en kommun med lägre andel av någon av dessa variabler.

Kommunernas sammanvägda faktor bör, enligt vår uppfattning, beräknas varje år bl.a. av det skälet att antalet särskoleelever i förhållande till andelen 7-20-åringar varierar över tiden.

Sedan det totala bidraget till kommunen framräknats kommer beloppet att justeras enligt de principer som gäller för kostnadskompensation i skolsektorn (indexkonstruktion). Det totala särskolebidraget, som skall fördelas enligt denna modell, bör dessutom årligen justeras utifrån förändringar i behovsvariabeln, 7-20-åringar.

Den schabloniserade behovsrelaterade beräkningsmodellen för statsbidrag till särskolan kan schematiskt sammanfattas i följande figur:

9.5.4.3 Hemspråksresurser m.m.

I det föregående har följande resursslag inte berörts, nämligen,

- undervisning i hemspråk,
- studiehandledning på hemspråket och
- svenska som andraspråk.

För budgetåret 1989/90 uppgick det samlade statsbidraget för undervisning för dessa ändamål till ca 24 Mkr., vilket skall jämföras med det övriga statsbidraget till särskolan på ca 751 Mkr. Beträffande grundskolan grundar sig resursfördelningen till hemspråk m.m. (Specialresurs 2) på bl.a. deltagande elever, dvs. en aktivitetsgrad.

Omfattningen av ovannämnda undervisning varierar starkt över landet både i grundskolan och i särskolan. För särskolans del är det, enligt särskolekommitténs

mening, inte möjligt att för en liten, mycket spridd grupp elever i särskolan, vilka förbrukar en relativt liten resurspost, arbeta med en särskild beräkningsgrund för ett stort antal kommuner.

Vi föreslår att statens bidrag till undervisningen av hemspråkselever i särskolan beräknas efter samma normer (specialresurs 2) som gäller för grundskolan.

9.5.4.4 Konsekvenser av olika alternativ

Vi har i det föregående beskrivit två olika alternativ för resursfördelning till särskolan. Inledningvis (år 1) får de två modellerna följande konsekvenser:

Procentuell förändring	Antal kommuner vid	
	Alternativ 1 10%-87,5 %-2,5%	Alternativ 2 30%-67,5%-2,5%
≥ + 10 %	42	72
+ 5 - + 9,99 %	16	22
+ 4,99 - - 4,99 %	208	109
- 5 - - 9,99 %	18	52
≤ - 10 %	29	- - -

Av ovanstående framställning framgår att den mjukaste initiala förändringen erhålls vid alternativ 1, där under det första året (År 1) behovsvariabeln viktas med 10 %, särskolestrukturvariabeln med 87,5 % och glesbygdsfaktorn konstant med 2,5 %. Denna mjukare ansats kan sedan, som vi föreslagit, kompenseras med ett snabbare förändringsförlopp fr.o.m. år 3.

För att mer konkret beskriva utfallet av den föreslagna modellen väljer vi två kommuner i Gävleborgs län, Nordanstig och Ockelbo. Utgångsläget är att vi skall försöka beskriva hur kostnadsutfallet kan bli vid en inledningsvis tillämpning av 10 % resp. 30 % viktning av behovsvariabeln. Länet hade år 1989 en nettokostnad för särskolan med 47,234 Mkr.

Vid 30 % viktning av behovsvariabeln får länet ett utfall som innebär att nettokostnaden ökar till 51,133 (+ 3,899 Mkr.). Vid 10 % viktning blir motsvarande

belopp 49,177 (+ 1,943 Mkr.). Detta ger en ny nettokostnad per elev med 94 867 kr./elev (30 %) resp. 91 239 kr./elev (10 %).

Följande jämförelser gäller:

Enhet (kommun/län)	Antal invånare 7-20 år	Antal särskoleelever
Nordanstigs kommun	1 955	35
Ockelbo kommun	1 064	7
Gävleborgs län	48 335	539

Om vi antar att alla elever i resp. kommuner inom samma landstingsområde (län) svarar för samma snittkostnad och att vi gör en genomsnittlig skatteväxling kan följande beräkningar göras utifrån 30 %-modellen:

I länet finns 539 särskoleelever på 48 335 invånare i åldern 7-20 år (1,12 %). För Nordanstigs kommun blir motsvarande värde 1,79 %. Med en analog beräkning borde kommunen ha 21,8 elever men har i stället 35 elever dvs. en överrepresentation med 13,2 elever som man inte får betalt för enligt ny skatteväxling och utfall av statsbidrag. Merkostnaden för kommunen blir alltså 13,2 x 94 876 = 1 252 244 kr.

Sätts denna summa i relation till ett beräknat skatteunderlag (inkl. tillskott) för 1989 (1988 + 10 %) medför överepresentationen av särskoleelever en kommunal skattehöjning med ca 16,2 öre (1 252 244 : 7 718 277), om inga omfördelningar görs inom kommunen.

En liknande beräkning för Ockelbo kommun visar på en underrepresentation med 2,6 särskoleelever. Detta ger ett intäktsöverskott på ca 417 145 kr. Satt i relation till skatteunderlaget innebär det en minskad skattebelastning av 10,1 öre.

Om man i stället för 30 % utgår från en viktning av behovsvariabeln med 10 % blir utfallet för Nordanstigs kommun en ökning med ca 15,8 öre och för Ockelbo komun en minskning med ca 10,8 öre.

Man kan således konstatera, att de två olika alternativen av statbidragsansats har en relativt marginell inverkan på den totala finansieringen. Den avgörande faktorn torde i stället vara den **genomsnittliga skatteväxlingen**. Den tillsammans med det faktum att kommunen har **fler eller färre särskoleelever än genomsnittet för länet** är det som påverkar den kommunala utdebiteringen.

9.6 Kommunala kostnader

De landstingskommunala kostnaderna för att driva särskola redovisas i tabellerna 16 a-d och i diagrammen Z och Å.

Utgångspunkten är den teoretiska ansatsen att staten svarar för 95 % av de statsbidragsberättigade lönerna för lärare och skolledare m.fl. Det verkliga statliga täckningsbidraget för lärarlönekostnaderna är emellertid ca 73,4 % men varierade budgetåret 1989 mellan 83,7 % och 64,9 %.

Betraktar man de samlade kostnaderna för att driva särskola är statens bidrag i genomsnitt ca 36,4 % med variationer mellan 30,4 % och 46,1 %. Andelarna för de olika kostnadsslagen varierar starkt mellan de olika huvudmännen. Ett sådant exempel är transportkostnaderna i form av skolskjutsar m.m. Genomsnittskostnaden per elev budgetåret 1989 var i Stockholms län nästan 28 000 kr., medan den i Gävleborgs län var endast drygt 6 000 kr. Det kan finnas flera förklaringar till dessa anmärkningsvärda skillnader. Som vi i annat sammanhang påpekat utgör dessa båda län extremer när det gäller särskoleorganisation, mätt i relation till elevpopulationen i den övriga ungdomsskolan. Stockholms län har en elevpopulation som är relativt sett mer resurskrävande när det gäller efterfrågan på specialiserad utbildning, inte alltid lokaliserad nära bostaden. Samtidigt kräver dessa elever i större utsträckning daglig skolskjuts till och från skolan. I Gävleborgs län är sannolikt förhållandena de motsatta trots att delar av länet är glesbygd. Genom att staten för

närvarande ger ett frikostigare stöd, mätt i lärarveckotimmar per elev, till detta län innebär detta beträffande skolskjutskostnaderna också ett indirekt stöd till landstingets finansiering av denna kostnadspost.

Det har inte varit möjligt för kommittén att ytterligare analysera dessa kostnader, men sannolikt kan mer eller mindre förmånlig upphandling av transporttjänster också påverka kostnadsbilden. Det har inte heller varit möjligt att närmare analysera och kommentera de övriga landstingskommunala kostnaderna för att driva särskola. Kommittén har emellertid ansett det vara av värde med en summarisk redovisning av de nuvarande huvudmännens kostnader för att därigenom ge en så fullständig bild som möjligt av de samhälleliga kostnaderna för särskolan.

9.7 Skatteväxling

Kommitténs förslag: Från och med det kalenderår beslut fattas om att överföra särskolan från landstingskommun till primärkommunerna inom ett landstingsområde sänker resp. landsting sin skattesats varvid kommunerna inom resp. landstingsområde tillåts höja sin skattesats motsvarande landstingets sänkning.

Storleken av det skatteutrymme som växlas bestäms så att den sammanlagda minskningen av ett landstings ekonomiska utrymme genom förändrad skattesats och förändringar i skatteutjämningssystemet jämte statsbidragen så nära som möjligt motsvarar den nettoavlastning som landstinget får genom huvudmannaskapsförändringen.

Skälen för vårt förslag: Genom en växling av skatteutrymme kan en ekonomisk resurs föras över från landstingskommun till primärkommunerna inom samma landsting. Eftersom skatteinkomsterna är den viktigaste inkomstkällan för kommuner och landsting är det av stor betydelse hur villkoren för beskattning ser ut.

Enligt vårt förslag bör underlaget för skatteväxlingen beräknas på följande sätt. Kommuner och landsting skall tillsammans beräkna den ekonomiska omfattningen av huvudmannaskapsförändringen. Det är

den beräknade nettoavlastningen till följd av förändringen som skall utgöra grunden för skatteväxlingen. Med nettoavlastning menas här bruttokostnaderna för den aktuella verksamheten med reducering för i första hand statsbidraget till särskolan.

Genom att relatera den framräknade nettoavlastningen för varje landsting till landstingets skatteunderlag kan den förändring i skattesats som behövs för att reglera den framräknade summan beräknas. Kommunerna inom landstingsområdet tillåts höja sin skattesats lika mycket som landstinget sänker sin skattesats. Härigenom kommer huvudmannaskapsförändringen ej att påverka den sammanlagda skatteutdebiteringen i ett län.

Vårt förslag grundar sig för närvarande på riksdagens beslut att genom en lag (1990:608) tillfälligt begränsa landstingens och kommunernas rätt att för åren 1991 och 1992 ta ut skatt.

För övrigt får särskolekommittén hänvisa till regeringens proposition 1990/91:14 om ansvaret för service och vård till äldre och handikappade m.m., i vilken (s. 123 ff.) ett liknande resonemang förs. Riksdagens behandling av samma fråga redovisas i socialutskottets betänkande 1990/91:SoU9 i första hand på s. 77 ff.

9.8 Genomförande

Kommitténs förslag: Under förutsättning av riksdagens beslut bör det föreslagna statsbidragssystemet för särskolan generellt börja tillämpas fr.o.m. den 1 juli 1992.

Skälen för vårt förslag: Kommunerna kommer fr.o.m. den 1 juli 1991 att tillämpa det nya statsbidragssystemet för grundskola, gymnasieskola och kommunal vuxenutbildning. Särskolekommittén har tidigare redovisat att den vill behålla särskolan som skolform under ett primärkommunalt ansvar med en egen klart identifierbar statsbidragsdel, men ser ingen koppling mellan statsbidragets konstruktion och huvudmannaskapsfrågan. Helt oavsett vilka beslut som

kommer att fattas beträffande takten i överförandet av särskolan från landstingen till kommunerna måste tillämpning av ett nytt bidrag för särskolan ske samtidigt i hela landet. Vi föreslår att det nya statsbidraget för särskolan skall börja tillämpas generellt fr.o.m. den 1 juli 1992 på följande sätt utan koppling till huvudmannaskapsfrågan.

I de fall landstinget fortfarande är huvudman för särskolan beräknas särskolans statsbidragsdel efter underlaget för de olika kommunerna inom ett landstingsområde, varefter det samlade beloppet av denna bidragsdel betalas ut till landstinget. I de fall kommunerna inom ett landstingsområde har blivit huvudmän för särskolan betalas statsbidragen ut till resp. kommuner tillsammans med de övriga delarna av sektorsbidraget.

Tabeller och diagram till kapitel 9:

Tabell 1 a: Elevantalet i särskolan läsåren 1987/88-1989/90.

Tabell 3: Befolkning i åldrarna 7-20 år 1989 samt antal och andel särskoleelever läsåret 1989/90.

Tabell 4: Elevutvecklingen i särskolan 1985-1989.

Tabell 7: Elevernas fördelning på särskolans olika former läsåret 1989/90.

Tabell 8 a: Förekomsten av tilläggshandikapp hos särskolans elever läsåret 1989/90.

Tabell 8 b: Elever i särskolan med tilläggshandikapp läsåret 1989/90.

Tabell 9 a: Utveckling av kompletteringsresursen.

Tabell 11: Volymen av konsulentresurser och kostnadsbärare läsåret 1989/90.

Tabell 14: Sammanställning av statsbidrag läsåret 1989/90.

Tabell 16 a: Kostnader för särskoleverksamheten budgetåret 1989.

Tabell 16 b: Specificerad budget för särskoleverksamheten budgetåret 1989/90.

Tabell 16 c: Kostnadsfördelning mellan staten och huvudmännen budgetåret 1989/90.

Tabell 16 d: Kostnader (kronor/elev) för olika kostnadsslag i särskolan budgetåret 1989/90.

Tabell 17: En ny statsbidragsmodell för särskolan.

Diagram A: Andel elever i procent av ungdomsskolans elevpopulation läsåret 1989/90.

Diagram B: Andel elever i särskola i procent av folkmängden. Länsvis 31/12 1989.

Diagram E: Antal invånare 7-20 år per kvadratkilometer 1989.

Diagram G: Elevernas fördelning på särskolans olika former. Obligatoriska skolor läsåret 1989/90.

Diagram H: Elevernas fördelning på särskolans olika former. Frivilliga skolor läsåret 1989/90.

Diagram K: Förekomst av tilläggshandikapp hos särskolans elever läsåret 1989/90. Procent av hela elevpopulationen.

Diagram L: Kompletteringsresursens omfattning. Lärarveckotimmar per elev läsåret 1989/90.

Diagram M: Kompletteringsresursens användning. Landstingens prioritering läsåret 1989/90.

Diagram X: Statsbidrag läsåret 1989/90.

Diagram Y: Statsbidrag Kkr/elev läsåret 1989/90.

Diagram Z: Statsbidragsandel av löner till lärare m.m. budgetåret 1989/90.

Diagram Å: Statsbidragsandel av totala kostnader budgetåret 1989.

10 Uppföljning, utvärdering och tillsyn

10.1 Inledning

I regeringens ansvarsproposition (1990/91:18) betonas vikten av att uppföljning och utvärdering blir en del av verksamheten i skolan. Dessa insatser skall ge underlag för att bedöma resultaten av arbetet och främja utveckling av verksamheten. Uppföljning och utvärdering skall bedrivas såväl i den enskilda skolan som på kommunal och nationell nivå. Detta arbete skall fullgöras av den statliga skoladministrationen, idag bestående av skolöverstyrelsen (SÖ) och länsskolnämnderna. Vi skall i det följande försöka beskriva bakgrund och nuläge samt lämna förslag till statliga insatser för uppföljning, utvärdering och tillsyn med inriktning mot särskolan.

10.2 Bakgrund

10.2.1 Länsskolnämnderna

Länskolnämnderna tillkom den 1 juli 1958. Fr.o.m. 1961 var nämndernas roll tvåfaldig. Dels skulle nämnderna fatta en rad beslut rörande ekonomi, organisation och personal, dels skulle de i växande omfattning bedriva fortbildning och utvecklingsarbete i kommunerna. För de förstnämnda arbetsuppgifterna svarade skolinspektörer och administrativa handläggare. Fortbildningsarbetet bedrevs av fortbildningskonsulenter, fr.o.m. 1963 under ledning av fortbildningsledare. Ar-

betet vid varje länsskolnämnd leddes av en länsskolinspektör.

Efter förslag av skolforskningskommittén i betänkandet (SOU 1980:2) **Skolforskning och skolutveckling** och den skoladministrativa kommittén i betänkandet (SOU 1980:5) **Förenklad skoladministration**, samt viss överarbetning fattade riksdagen på grundval av propositionerna 1980/81:97 (UbU 37, rskr. 385) och 1980/81:107 (UbU 38, rskr. 395) beslut om ändrade rollfördelningar inom den statliga tillsyns-, stöd- och fortbildningsverksamheten. Länsskolnämndernas fortbildningsverksamhet överfördes till kommunerna och till de sex fortbildningsnämnderna. För fullgörande av dessa uppgifter tilldelades kommunerna särskilda statliga bidrag. Länsskolnämndernas fortbildningsavdelningar avvecklades. I gengäld fick nämnderna en ny grupp av tjänstemän, kvalificerade pedagogiska handläggare, vilka skulle biträda skolinspektörerna med aktiv tillsyn.

Länsskolnämnderna hade svårt att finna sin roll i det nya systemet både vad avser arbetsuppgifter och intern arbetsfördelning. SÖs roll som överordnad länsskolnämnderna markerades tydligare i både förordning och i det vardagliga arbetet. De tydligaste exemplen på detta var dels SÖs verksamhetsplanering för hela den samlade statliga skoladministrationen, dels skolformsvisa konferenser.

Både inom SÖ och vid länsskolnämnderna kom tolkningen av besluten inför 1982 års omorganisation att leda till en nedtoning av den formella inspektionsverksamheten. Till en del berodde detta på att en viss del av inspektionsverksamheten hade varit kopplad till beslut, vilka nu hade flyttats över till kommunerna.

För särskolans del innebar denna nya verksamhetsinriktning bland annat att de formella lokalbesiktningarna försvann. Ett godkännande av särskolans lokaler för viss angiven verksamhet under viss tid var tidigare ett villkor för att huvudmännen skulle erhålla statsbidrag. Det innebar samtidigt en möjlighet för länsskolnämndens inspektörer att på ett naturligt sätt komma

i kontakt med särskolans verksamhet och denna skolforms speciella problem.

Särskolekommittén gjorde under våren 1990 en enkät till samtliga 24 länsskolnämnder. Frågorna gällde

- ★ huruvida särskolan berördes i verksamhetsplanerna för verksamhetsåren 1988/89-1990/91,
- ★ huruvida inspektionsrapporter eller motsvarande hade upprättats,
- ★ förekomsten av kompetens på särskoleområdet.

Verksamhetsåret 1988/89 ingick särskolan i verksamhetsplanerna vid 14 av de 24 länsskolnämnderna. För verksamhetsåret 1990/91 hade siffran stigit till 19, men det innebär att för innevarande verksamhetsår redovisar fortfarande fem länsskolnämnder, att de inte har planerat någon tillsyns- eller stödverksamhet för särskolan.

Endast två länsskolnämnder redovisar förekomsten av granskningsrapporter. Ett par nämnder redovisar att handläggning av ärenden rörande särskolan sker helt informellt och muntligt.

13 länsskolnämnder redovisar en tillgång på sakkunskap rörande psykiskt utvecklingsstörda inom den fast anställda personalen. Fem nämnder redovisar som grund för denna sakkunskap att de har befattningshavare, pedagogiska avdelningsdirektörer (biträdande skolinspektörer), med psykologutbildning. Nämnden i ett av de större länen redovisar en expertinsats motsvarande 20 arbetsdagar per år för utvärdering av särskolan. Dessa insatser motsvarar ca 4 % av länsskolnämndens utvärderingsinsatser.

10.2.2 Skolöverstyrelsen

10.2.2.1 Tillsynsverksamhet

Skolöverstyrelsen har varit central tillsynsmyndighet för särskolan och haft att varje år begära medel till denna skolform, även under de år särskolan behandlades under socialdepartementets huvudtitel. Före år 1982 fanns på planeringsavdelningen en särskolin-

spektör och på skolavdelningen en biträdande särskolinspektör. Till denna kompetens skall läggas skolkonsulenter och handläggare, som hade psykiskt utvecklingsstörda elever inom sina arbetsområden.

I samband med omorganisationen 1982 minskades SÖs personalstyrka på detta område. Inom avdelningen för obligatoriska skolformer, O-avdelningen, hade personalen med ansvar för handikappfrågor skurits ner relativt sett mer än andra sektorer inom myndigheten. Samtidigt har länsskolnämnderna tillförts konsulenter på handikappområdet. Dessa konsulenter är emellertid inte handläggare utan arbetar till största delen med individuell rådgivning till elever, föräldrar och skolpersonal kring de handikappade eleverna.

Genom de strukturella förändringarna blev den statliga skoladministrationens pedagogiska profil mindre tydlig, samtidigt som förarbetena betonade att den skulle ägna mer tid åt just pedagogiska arbetsuppgifter. Det fanns således en bristande logik mellan målsättningarna i förarbetena och de beslut som ledde fram till den nya organisationen. Samtidigt som de pedagogiska arbetsuppgifterna för den samlade statliga skoladministrationen betonades, avskaffades tjänsterna som särskolinspektör och skolkonsulenter vid SÖ och som fortbildningskonsulenter vid länsskolnämnderna. Den av SÖ och dess personal anordnade kursverksamheten, i första hand för små målgrupper, däribland särskolepersonal, försvann i den dåvarande formen.

Den nuvarande organisationen på SÖs O-avdelning med direkt anknytning till **särskolan** består av två handläggartjänster. Dessa båda skall svara för beslut, beredning av anslagsframställning och central tillsyn rörande särskolan. Till detta kommer också ansvaret för skolutveckling inom särskolan såsom utarbetande av läroplaner med åtföljande kommentarmaterial för särskolans olika verksamhetsformer liksom ansvaret för viss centralt anordnad fortbildning och information. I jämförelse med organisationen före år 1982 är detta en kännbar kapacitetsminskning.

Den bristande strukturen i den statliga tillsynen av skolväsendet blev föremål för debatt, och ledde till att regeringen gav SÖ i uppdrag att utarbeta ett program för en mer landsomfattande och strukturerad utvärdering. Detta ledde fram till ett program för nationell utvärdering (NU-programmet), som startade läsåret 1988/89. Särskolan omfattades läsåret 1989/90 inte av detta utvärderingsprogram.

10.2.2.2 Forsknings- och utvecklingsverksamhet (FoU)

SÖ disponerar dels ett anslag för forskning inom skolväsendet, dels ett anslag för centralt utvecklingsarbete. Det förra uppgår budgetåret 1990/91 till ca 25 Mkr., det senare till ca 15,7 Mkr. Medlen inom forskningsanslaget disponeras för projekt och forskartjänster vid universitet och högskolor. Tre miljoner kronor av forskningsmedlen skall enligt regleringsbrev disponeras för forskning i anslutning till lärarutbildning.

Medlen till centralt utvecklingsarbete disponeras för läroplansarbete och kursplanearbete inom obligatorisk skola, gymnasieskola och kommunal vuxenutbildning samt för centralt utvecklingsarbete inom särskola, specialskola och rörande invandrare och nationella minoriteter inom ungdomsskolan och vuxenutbildningen. Drygt nio miljoner kronor av de 15,7 disponeras för kursplanearbete inom gymnasieskolan, i första hand inom försöksverksamheten med treåriga yrkesinriktade utbildningar. Exempel på medelsanvändning inom särskola är SÖs finansiering av uppföljning och utveckling av särskolans läroplan till en kostnad av 1,4 Mkr. över en 7-årsperiod.

Genom främst ökade lönekostnader samt, vad gäller forskningsmedlen, även ökade avgiftsuttag från högskoleförvaltningarna, har de båda anslagen successivt urholkats.

Forskningskontakterna sker så gott som uteslutande med olika högskoleinstitutioner. Kontakter med SÖs fältorganisation, länsskolnämnderna, inskränks till en-

staka handläggare med forskarkompetens vid nämnderna. Resultaten av forskningsprojekten redovisas huvudsakligen till SÖ och till ansvariga inom de olika verksamheterna. Den viktigaste kanalen för vidareföring av forskningsresultat och erfarenheter är de läroplaner som utarbetas inom SÖ samt de olika kommentar- och servicematerial som hör till dessa. Informationsöverföringen mellan projekt och den reguljära tillsyns- och uppföljningsverksamheten på regional nivå är mindre påtaglig och får därigenom inte alltid effekt på skolutvecklingen. Däremot sker givetvis sammanställningar och analyser av olika former av information inom SÖ som ett led i myndighetens löpande översyns- och utvecklingsarbete.

I detta sammanhang är forskningsprojekten på särskoleområdet av intresse. Nedanstående projekt är exempel på insatser på särskoleområdet under åren 1983/84–1991/92 (planering), vilka finansierats över anslaget för forskning resp. centralt utvecklingsarbete:

- ★ Uppföljning och utveckling av särskolans läroplan.
- ★ Handikappgrupper i utbildning och samhälle.
- ★ Datorbaserade hjälp- och läromedel i särskolan.
- ★ Integrering av särskoleelever i grundskola och gymnasieskola.
- ★ Invandrarelever i särskola och specialskola.
- ★ Särskolans funktion i ett arbetsmarknadsperspektiv.
- ★ Särskola och arbetsmarknad.
- ★ Läs- och skrivprocessen hos barn med Downs syndrom.

Det stora problemet, när det gäller forskningsinsatser på särskoleområdet är de stora relativa kostnaderna i förhållande till den erhållna informationsmängden. Vid kontakter med projektansvariga hänvisar de till detta problem. Det i kapitel 4 redovisade projektet med integrerade särskoleelever i grundskola och gymnasieskola byggde på intervjuer med skolpersonal och personal vid länsskolnämnder. Det centrala var emellertid uppföljning av endast 21 individintegrerade sär-

skoleelever. Totalkostnaden för projektet var drygt 455 000 kr. fördelade på fyra budgetår.

Mot den bakgrunden är det enligt kommitténs mening, viktigt att skolverket tillförs och beslutar om att disponera resurser för forskningsinsatser på särskoleområdet. I anslagsframställningen för budgetåret 1983/84 framhåller SÖ betydelsen av forskning på handikappområdet och konstaterar, att forskning och utvecklingsarbete om dessa grupper och deras speciella villkor alltid måste ha sin givna plats i SÖs forskningsprogram. Kommittén instämmer i detta.

10.2.3 Planeringsberedningarna

Planeringsberedningarna inrättades från och med den 1 april 1984 på grundval av riksdagens beslut i anledning av proposition 1983/84:27 (UbU 8, rskr. 112) om åtgärder för elever med handikapp i det allmänna skolväsendet m.m.

Beslutet grundade sig på integrationsutredningens slutbetänkande (SOU 1982:19) **Handikappade elever i det allmänna skolväsendet.**

Planeringsberedningarnas verksamhet regleras i förordningen (1984:75) om regional samverkan i fråga om undervisning för elever med handikapp, men dess ställning i organisationen är något oklar. De fem planeringsberedningarna är administrativt knutna till fem länsskolnämnder, och deras uppgift är att samordna insatser för handikappade elever i landets fem regioner. Deras samverkan med berörda länssskolnämnder, såväl nämnderna på stationeringsorterna som andra nämnder inom resp. regioner, uppvisar olika mönster. En av länsskolnämnderna som administrerar en planeringsberedning redovisar att den saknar egen sakkunskap på särskoleområdet, men att det förekommer viss samverkan med planeringsberedningen. Samma länsskolnämnd redovisar samtidigt ingen formell tillsyn av särskolan. Några tillsynsrapporter finns ej.

6 – 11-0200

10.2.4 Sammanfattning

Den statliga skoladministration som verkat under de senaste åren har inom ramen för tilldelade personella resurser inte ansett sig ha möjligheter att kontinuerligt tillse och följa versamheten i särskolan. Detta har, som vi tidigare påpekat, avspeglat sig i resurstilldelning och resursuppföljning. Detta har bl.a. lett till att landstingskommunernas resursäskanden mera sällan har ifrågasatts. SÖs personella situation har varit sådan, att myndigheten inte haft möjligheter att göra kontinuerliga nationella kvantitativa uppföljningar, vilka skulle kunna ha lett till vissa direktiv till länsskolnämnderna. Beträffande den kvalitativa tillsynen och uppföljningen har förhållandet varit detsamma. Inför ett förändrat och mera spritt huvudmannaskap för särskolan måste, enligt särskolekommitténs uppfattning, den statliga tillsynen och uppföljningen av särskolan väsentligt förstärkas.

10.3 Tillsyn, utvärdering och utveckling i en ny organisation

10.3.1 Kommunernas ansvar

Kommitténs förslag: I samband med att primärkommunerna övertar ansvaret också för särskolan skall de, som en del av arbetet med de lokala skolplanerna, utarbeta program för en uppföljning och utvärdering också av särskolan. Individuella undervisningsprogram och utvecklingsplaner kopplade till undervisningsprocess och resursförbrukning bör utgöra permanenta instrument i denna process.

Skälen för vårt förslag: Enligt 2 kap. 8 § skollagen skall kommunerna arbeta fram lokala skolplaner. Dessa planer är viktiga styrinstrument, när det gäller uppföljning och utvärdering av kommunens skolväsende. Särskolan kommer enligt vårt förslag att bli en del av detta skolväsende.

Det måste vara av stort intresse för de politiskt ansvariga för skolan och för kommunernas skolledningar

på olika nivåer att erhålla säkra uppgifter om skolans verksamhet. I ett större perspektiv har samhället ett starkt intresse av att skolans verksamhet utvärderas. En resultatredovisning kan bland annat tjäna som underlag för beslut om resurstilldelning.

För en så resurskrävande verksamhet som särskolan bör olika former av uppföljning och utvärdering kunna leda till ett bättre utnyttjande av samhällets resurser på detta område. Eftersom en spridd särskoleorganisation är en skör och känslig verksamhet är det knappast rimligt att i detta sammanhang diskutera rationaliseringar och besparingar inom ramen för de direkta undervisningsinsatserna. För vissa andra kostnadskrävande insatser, t.ex. skolskjutsar, kan däremot en kommun finna fördelaktiga ekonomiska lösningar utan att undervisningen för särskolans elever försämras.

Utvärderingen av skolan fyller i huvudsak följande två funktioner:

1. Att ge information om elevernas studieresultat.
2. Att ge information om skolan och hur den förmår att uppnå de uppställda målen.

Den traditionella utvärderingen av skolan har huvudsakligen uppehållit sig vid elevernas kunskaper och färdigheter. En utvärdering av särskolan måste, enligt vår bedömning, ske på en bredare bas av information. En viktig del vid utvärdering av särskolan är ett studium av undervisningsprocessen, varvid resultaten inte kan uppehålla sig vid snäva kunskapsmått. Utvärderingen måste bygga på konkreta och fortlöpande eleviakttagelser dokumenterade i **individuella undervisningsprogram och utvecklingsplaner**. I dag är det vanligt att s.k. åtgärdsprogram upprättas, men det är inte formellt tvingande för skolan att utforma sådana. Kvaliteten liksom kontinuiteten varierar också mycket. Enligt vår mening är ett villkor för att kunna utvärdera resursinsatser för enskilda elever och grupper av elever, att det finns individuella program för de enskilda särskoleeleverna. Särskolekommittén vill i detta sammanhang peka på det projekt för resursuppföljning genom individuella program för flerhandikap-

pade särskoleelever som bedrivs vid mellersta planeringsregionen i Örebro.

10.3.2 Skolverkets ansvar

Kommitténs förslag: Med en ökad decentralisering, varav primärkommunalt huvudmannaskap är en del, ökar kravet på kvaliteten hos den statliga tillsynen. Av det skälet bör skolverkets olika delar ha kompetens när det gäller utbildning av psykiskt utvecklingsstörda elever.

Skälen för vårt förslag: Den nationella uppföljningen och utvärderingen skall utformas så att den kan ge en samlad bild av skolans verksamhet. I detta arbete kommer det nya skolverket att spela en central roll. I ansvarspropositionen (1990/91:18) betonas behovet av uppföljning, utvärdering och tillsyn. Denna verksamhet bör omfatta såväl utbildningens resultat som organisation och kostnader. Detta behov har alltid funnits och kommer, enligt särskolekommitténs bedömning, inte att minska i ett läge då en detaljerad regelstyrning lämnar plats för en mål- och resultatstyrning samtidigt som särskolan delas upp på ett stort antal nya huvudmän med ringa eller ingen erfarenhet av psykiskt utvecklingsstörda elever.

Som vi tidigare framhållit åligger det i första hand de enskilda skolorna och kommunerna att svara för sin egen utvärdering. Det finns och kommer alltid att finnas ett behov av viss uppföljning, utvärdering och tillsyn av organ som är fristående från de enskilda skolenheterna och kommunernas skolväsende.

De samlade iakttagelserna på kommunal nivå bör ligga till grund för den regionala och nationella utvärderingen. Även om skolverkets fältorganisation inte kommer att ha några beslut om resurstilldelning, är det ändå på den nivån som utvärdering av skolverksamheten på regional nivå skall ske. En viktig del av denna utvärdering är att klarlägga huruvida samhällsmålen för särskolan kan uppnås inom existerande organisatoriska och ekonomiska ramar.

En huvuduppgift för skolverket är att förse riksdag och regering med en samlad, tydlig och tolkbar nationell bild av skolans utveckling och problem. Tillsynen kompletterar uppföljningen och utvärderingen och syftar till att rätta till brister och förhållanden som inte kan ge utslag i en samlad utvärdering, men som kan ha stor betydelse för enskilda brukare och intressenter. Skolverkets sektorsforskning är av stort värde i detta sammanhang, under förutsättning att den samverkar med andra former av uppföljning och utvärdering.

Vad gäller särskolan och dess intressenter är det av centralt intresse att skolverksamheten kontinuerligt följs och utvärderas. För en uppföljnings- och tillsynsverksamhet som skall stödja verksamheten och inge förtroende hos huvudmän och skolpersonal är det nödvändigt att det på det nya skolverkets båda nivåer finns personer med kunskap om psykiskt utvecklingsstörda elever.

Den nuvarande särskoleorganisationen med landstingskommunalt huvudmannaskap har inom sig rymt kompetens för utbildning av utvecklinggstörda barn och ungdomar. Vi har i det föregående utförligt berört detta.

I en primärkommunal särskoleorganisation saknas för närvarande denna kompetens. Det är naturligt, som vi tidigare påpekat, att vissa kommuner vid ett övertagande av särskolan tillförs sådan sakkunskap i samband med att de också övertar lärare och skolledare från de tidigare huvudmännen.

Enligt direktiven skall särskolekommittén utreda hur den kompetens som de särskilda tjänsterna som särskolchef varit avsedda att garantera skall kunna tillgodoses på annat sätt.

På regional nivå inom den nuvarande statliga tillsynsorganisationen är, som vi tidigare visat, kunskaper om och erfarenheter av undervisning av psykiskt utvecklingsstörda företrädda i endast ringa omfattning. Det är, enligt vår mening, av vital betydelse för ett framgångsrikt huvudmannaskapsbyte att de nya huvudmännen, kommunerna, både vid genomförandet

och i det fortsatta löpande arbetet dels har den expertis som behövs, dels kan få vägledning av en sakkunnig statlig stöd- och tillsynsorganisation på regional nivå. Det är i det sammanhanget naturligt att utnyttja den sakkunskap och kompetens som i dag finns hos de särskolchefer som har pedagogisk bakgrund och praktisk erfarenhet av den aktuella personkretsen.

Skolverksutredningen har i sitt förslag till skolministern föreslagit att skolverkets fältorganisation inledningsvis skall bestå av 8 regioner. Inom dessa regioner varierade elevantalet i särskolan läsåret 1989/90 från 603 elever till 1 950 elever. Elevantalet är inte omfattande, men i gengäld är dessa elever utspridda över flera län och får sin undervisning inom varje region i ett stort antal olika skolanläggningar. Enligt kommitténs bedömning är det av stor betydelse för att kvalitativt kunna stödja de nya huvudmännen vid genomförande av förändringen och i det fortsatta arbetet med särskola på kommunnivå att det inom dessa regioner finns personer med kunskap om särskolan.

En komplikation i särskolekommitténs arbete, när det gäller att lämna konkreta förslag beträffande uppbyggnaden av det centrala och regionala uppföljnings- och tillsynsansvaret för särskolan, är det samtidigt pågående utredningsarbetet rörande skolverket och den nya statliga handikappmyndigheten. I det läget får kommittén peka på det angelägna i att det nya skolverket på såväl central nivå som inom fältorganisationen har kompetens på särskoleområdet. Vi har i det föregående pekat på behovet, med utgångspunkt i dagens förhållanden. Behovet av en förstärkt kompetens på särskolområdet kan lösas genom att personer med kunskap om särskolan anställs i den nya organisationen. De nuvarande särskolcheferna besitter sådan kunskap.

11 Översyn av gällande bestämmelser

På skolområdet pågår ett intensivt arbete med att förändra skolan från en regelstyrd till en målstyrd skola. Följande dokument utgör steg i denna förändring:

★ **Ansvarsfördelning och styrning på skolområdet.** Ett beredningsunderlag utarbetat inom utbildningsdepartementet (DsU 1987:1).

★ **En förändrad ansvarsfördelning och styrning på skolområdet.** Betänkande från beredningen om ansvarsfördelning och styrning på skolområdet (SOU 1988:20).

★ Propositionen 1988/89:4 (UbU7, rskr. 95) om skolans utveckling och styrning (Styrpropositionen).

★ Propositionen 1989/90:41 (UbU9, rskr. 58) Kommunalt huvudmannaskap för lärare m.fl. på skolområdet (Kommunaliseringspropositionen).

★ Propositionen 1990/91:18 (UbU4, rskr. 76) om ansvaret för skolan (Ansvarspropositionen).

★ Propositionen 1990/91:85, Vägen till kunskap - om gymnasieskolan och vuxenutbildningen.

★ Propositionen 1990/91:115, om vissa skollagsfrågor m.m.

Beslutet med anledning av styrpropositionen ledde fram till vissa principer rörande styrning på skolområdet. Beslutet med anledning av kommunaliseringspropositionen ledde bl.a. fram till att skolförordningen och personalbestämmelser i särskoleförordningen upphävdes med utgången av år 1990. Beslutet med anledning av ansvarspropositionen ledde bl.a. till vissa ändringar i skollagen. Regeringen har nyligen i propositionen 1990/91:115 om vissa skollagsfrågor m.m. föreslagit ytterligare ändringar i skollagen. Ändringarna

bygger på principerna om en mål- och resultatorienterad styrning av skolan, varvid vikt läggs vid bestämmelser om vad som skall - eller i vissa fall bör - uppnås. Däremot begränsas föreskrifter om hur de angivna målen skall nås till vad som bedöms nödvändigt för att säkerställa kvaliteten, en nationellt likvärdig skola och den enskildes rättssäkerhet. Lagstiftningen utformas med tanke på att uppföljning och utvärdering blir viktiga instrument för att utveckla styrningen.

Riksdagens beslut med anledning av ansvarspropositionen innebär också att skolöverstyrelsen och länsskolnämnderna skall avvecklas vid utgången av juni 1991. Ett nytt ämbetsverk, statens skolverk, och en ny myndighet, statens institut för handikappfrågor i skolan, kommer att inrättas den 1 juli 1991.

Med utgångspunkt i de särskilda motiveringarna på resp. avsnitt i betänkandet har upprättats förslag till lag om ändring i skollagen (1985:1100). Följande förslag av kommittén kräver ändringar i 1, 3, 5-7 och 12 kap. skollagen:

1. Förslaget att huvudmannaskapet för särskolan skall överföras till kommunerna (kap. 5).

2. Förslaget om 9-årig skolplikt för särskolans elever (avsnitt 6.1).

3. Förslaget att skolgången för en elev om möjligt skall ske i samma skola som för andra elever i samma bostadsområde (avsnitt 6.2.4).

4. Förslaget att elever från särskolan under vissa förutsättningar skall ha tillträde till gymnasieskolans individuella program (avsnitt 6.5).

5. Förslaget om kommunens skyldighet att hålla sig underrättad om hur psykiskt utvecklingsstörda ungdomar som inte deltar i utbildning i frivillig utbildning är sysselsatta (avsnitt 6.5).

6. Förslaget om statligt huvudmannaskap för de två specialsärskolorna Dammsdalskolan och Salbohedskolan (avsnitt 6.7.2).

Större delen av de paragrafer som föreslås ändrade har nyligen föreslagits få ändrad lydelse också i propositionerna 1990/91:85 och 1990/91:115. När så är fallet har som "nuvarande lydelse" i förevarande skollagsförslag tagits in den föreslagna lydelsen i de nämnda propositionerna. För överskådlighetens skull har alla paragrafer i 6 kap. Särskolan tagits med, alltså även de paragrafer som inte här föreslås ändrade.

Förslag till ändrad lydelse redovisas i *bilaga 1*.

12 Genomförande av en generell kommunalisering av särskolan

12.1 Bakgrund

Särskolekommittén har tagit del av de utredningar och det utvecklingsarbete som gjorts i de olika landsting, vilka överlämnat eller står i begrepp att överlämna huvudmannaskapet för särskolan till kommuner. I flera fall har kommittén avgivit yttranden till regeringen rörande sådana framställningar. I några fall har kommittén skaffat sig detaljerad kunskap om det planerade tillvägagångssättet för huvudmannaskapsskifte genom studiebesök och samråd på platsen med berörda parter. Vi har också genom egna detaljstudier - simuleringsmodeller - sökt bilda oss en uppfattning om vilka svårigheter som kan uppstå vid ett byte av huvudmannaskap.

Vi har tidigare redovisat de problem som beror på elevgruppens komplexa sammansättning och därav följande behov av individualiserad och differentierad undervisning. Vi har också diskuterat behovet av fortbildning och en ny form för statsbidrag.

I detta kapitel skall vi beröra tidsschemat vid en eventuell kommunalisering, samt behovet av statligt stöd i form av en särskild genomföranderesurs.

12.2 Tidplan för en huvudmannaskapsförändring

Kommitténs förslag: Överförandet av huvudmannaskapet för särskolan från landstingen till kommunerna bör ske successivt, och vara genomfört senast tre år efter riksdagens principbeslut om kommunalisering av särskolan.

Skälen för vårt förslag: Som tidigare har påpekats, har frågan om överlämnande av huvudmannaskapet för särskolan från landstingen till kommunerna varit aktuell tidigare, senast år 1981. Omsorgskommittén föreslog då i sitt betänkande (1981:26) **Omsorger om vissa handikappade** att genomförandet borde kunna variera från län till län i takt med lokala förutsättningar, men att reformen borde vara genomförd i hela landet inom tre år från riksdagens beslut i frågan.

Intresset för en huvudmannaskapsförändring har ökat påtagligt under senare år. Regeringen har redan medgivit ändrat huvudmannaskap för särskolan i flera län och i många andra län pågår utredningar inom landsting och kommuner om ett ändrat huvudmannaskap för särskolan och ibland också för de särskilda omsorgerna om psykiskt utvecklingsstörda.

Regeringen har således medgivit huvudmannaskapsöverlåtelser enligt följande:

Fr.o.m. 1 januari 1990 till Linköpings och Norrköpings kommuner från Östergötlands läns landsting,

fr.o.m. 1 januari 1991 till alla kommuner i Hallands och Jämtlands län från respektive landsting,

till Lidköpings och Vara kommuner från Skaraborgs läns landsting,

till Avesta kommun från Kopparbergs läns landsting,

till Södertälje kommun från Stockholms läns landsting.

Långt framskridet utredningarbete finns utfört i t.ex. Stockholms, Södermanlands, Malmöhus, Göteborgs och Bohus, Gävleborgs samt Norrbottens läns landsting.

Verksamhet med ändrat huvudmannaskap med stöd av 6 kap. 2 § skollagen har alltså pågått dels under mycket kort tid, dels i ringa omfattning. Det är således inte möjligt att ännu dra några generella slutsatser av vad ett förändrat huvudmannaskap ger för konsekvenser för särskoleverksamheten.

Försök med överlåtelse av driftansvaret med stöd av 6 kap. 4 § skollagen från landsting till värdkommun för särskola har förekommit i t.ex. Södertälje och Helsingborgs kommuner. Utvärdering av försöksverksamheten har gjorts, och givit ett delvis blandat och svårtolkat resultat. Göteborgs stad, som är landstingsfri, har sedan länge varit huvudman för särskolan. I samband med indelning av kommunen i 21 självständiga stadsdelar, gjordes försök med decentraliserat driftansvar för särskolan till skolledarna i grundskolan. Det har prövats under 1990, men fallit mindre väl ut. Ett samlat driftansvar återgår nu, enligt vad kommittén erfarit, till särskolans skolledning.

Den slutsats som kan dras av försöken är att det krävs en mycket noga genomtänkt planering före en huvudmannaskapsförändring, för att denna inte skall upplevas som negativ av föräldrar och personal.

Det är emellertid ingen överdrift att säga att en så gott som allmän kommunalisering av särskolan är på väg, oavsett centrala beslut. De centrala beslutens uppgift blir då att påskynda, tidsbestämma och styra en påbörjad process.

Särskolekommittén vill förorda, att en generell kommunalisering av särskolan får ske successivt, under en treårsperiod.

Skälet till detta är det mycket varierande utgångsläget för de olika kommunerna och landstingen. Vi anser att det är av vikt att alla berörda parter får tid på sig för en noga genomtänkt planering för särskolan inom och mellan kommunerna i ett län eller en region. De överlåtelser av huvudmannaskap som hittills skett har alla föregåtts av omfattande utrednings- och planeringsarbete. Visserligen bör återstående kommuner och landsting kunna dra nytta av utredningsarbete som gjorts på annat håll, men mycket är beroende av

lokala förhållanden. Erfarenheten visar att en huvudmannaskapsförändring behöver minst två års förberedelser för planering och upprättande av avtal mellan landsting och kommuner. I flera av de aktuella fallen har utredningsarbete pågått betydligt längre.

Särskolekommittén förordar därför att en huvudmannaskapsförändring skall ske inom högst tre år från ett riksdagsbeslut om ett generellt överförande av huvudmannaskapet för särskolan från landstingen till kommunerna.

En annan fråga är om det är lämpligt med ett successivt överlåtande till ett antal kommuner **inom ett län**, alltså på så sätt att kommunerna inom ett landstingsområde övertar huvudmannaskapet för särskolan vid olika tidpunkter under genomförandeperioden.

Särskolekommittén vill för sin del avråda från en sådan metodik. Skatteväxling mellan landsting och kommuner omöjliggörs i sådant fall. Likaså blir planeringsansvaret oklart, vilket blir till nackdel för verksamheten och försvårar kommunernas ekonomiska planering.

Särskolekommittén förordar att huvudmannaskapet för särskolan inom ett landstingsområde överlämnas till alla kommuner i länet vid en och samma tidpunkt. Erfarenheter från andra omorganisationer inom särskolan visar att det kan vara en fördel att överlämnandet sker per den 1 januari, emedan både landstingen och kommunernas budgetar löper kalenderårsvis. Dessutom kan det vara en fördel för de nya huvudmännen att överta en fungerande skolorganisation och ha tid till förberedelser inför ett nytt läsår.

I kapitel 9 har vi förslagit att ett nytt statsbidragssystem för särskolan införs fr.o.m. den 1 juli 1992 utan koppling till ett ändrat huvudmannaskap. Primärkommunerna kommer att utgöra beräkningsgrund även om de flesta landstingskommuner fortfarande är huvudmän för särskolan och driver den. Med stöd av 6 kap. 2 § skollagen (1985:1100) kan kommunerna under en övergångstid genom avtal köpa tjänster av landstingen. Denna möjlighet kan också utnyttjas för

en stegvis övergång och introduktion av särskolan i den kommunala förvaltningen.

12.3 Genomföranderesurs - statsbidrag

Kommitténs förslag: Staten bör som genomföranderesurs avsätta 6 Mkr. att fördelas under en treårsperiod, med början budgetåret efter riksdagsbeslut om kommunalisering.

Medlen föreslås erhållas genom omfördelning ur anslaget B 4. Stöd för utveckling av skolväsendet.

Huvudmännen bör också planera och ansvara för information och fortbildning med anledning av reformen.

Skälen för vårt förslag: I avsnitt 7.5 "Fortbildning och personalutveckling" har vi dragit upp riktlinjerna för hur överförandet av huvudmannaskapet för särskolan skall förberedas och följas upp genom information och fortbildning av olika intressentgrupper. Vi konstaterar också, att om riksdagen beslutar att huvudmannaskapet för särskolan skall föras över från landstingen till kommunerna, blir det en centralt beslutad reform, för vilkens genomförande staten bör ta på sig ett kostnadsansvar, vilket betonas i ansvarspropositionen (1990/91:18).

Ett ansvar vilar också på landstingen och kommunerna för att ett överförande och mottagande kommer att ske i en positiv anda. I synnerhet är detta angeläget i ett förberedande skede, eftersom särskolan för många, såväl politiker som tjänstemän ute i kommunerna, är en relativt okänd verksamhet, ibland också omgiven av fördomar.

Särskolekommittén har i hela denna utredning sökt ge en allsidig bild av vilka behov av tillrättalagd undervisning som elevgruppen har. Vi har också redovisat vilka kunskaper som krävs av beslutsfattare och personal på olika nivåer och av olika slag. Vi upprepar därför inte argumenten här.

Kommunerna kommer att ha ett behov av att förbereda reformen genom t.ex. utbildningsinsatser. Visst informationsmaterial finns redan nu att tillgå vid

Rikscentralen för pedagogiska hjälpmedel för särskolan, Umeå.

Fortbildning och information med anledning av huvudmannaskapsförändringen kan även ses som en samverkansåtgärd mellan olika skolformer.

Särskolekommittén föreslår en minsta omfattning av information och fortbildning till de prioriterade målgrupperna enligt följande:

Målgrupp:	Utbildningens omfattning:
Förtroendevalda	8 timmar
Skolledare och elevvårdspersonal	40 timmar

Ovanstående fortbildning omfattar således minst 48 utbildningstimmar per kommun eller totalt 13 728 utbildningstimmar till en beräknad kostnad av ca 12 Mkr.

Förtroendevalda i skolstyrelser och motsvarande torde utgöra ca 4 000 inklusive suppleanter. Skolledare och elevvårdspersonal uppskattas uppgå till minst 6 000 befattningshavare. Det är således ca 10 000 personer fördelade på 286 kommuner, som behöver nås av utbildning och information.

Även föräldrar till särskolans elever samt all övrig skolpersonal bör erhålla information om vad ett förändrat huvudmannaskap för särskolan innebär.

Kostnaderna för fortbildningen utgörs t.ex. av kostnader för föreläsare och kursmaterial, framställning av kursmaterial, kostnader för eventuella vikarier samt resekostnader.

Särskolekommittén föreslår att staten bidrar med medel för framställning och tillhandahållande av kursmaterial samt för föreläsararvoden.

Eftersom alla kommuner, oavsett storlek, behöver genomföra minimifortbildningen i handikappkunskap, bedömer särskolekommittén det rimligt att tilldela alla kommuner ett lika stort bidrag till kursmaterial och föreläsare för denna. Kostnaden härför beräknas till 6 Mkr., som bör fördelas under en treårsperiod, räk-

nad från riksdagens beslut om ett generellt överförande av huvudmannaskapet. Vi föreslår att stimuleringsmedel utgår ur anslaget B 4. Stöd för utveckling av skolväsendet alt. B 6. Fortbildning m.m.

Särskolekommittén föreslår att skolverket efter samråd med statens institut för handikappfrågor i skolan och kommunförbundet får disponera medlen, dels för produktion av kursmaterial, dels för utbildning. Skolverket bör också kunna fördela medlen för utbildning, efter rekvisition från kommunerna, vartefter behovet uppstår.

Huvudmännen bör också planera och ansvara för information och fortbildning med anledning av reformen.

Särskilt yttrande

av ledamoten Matti Hiitti

I särskolekommitténs direktiv sägs bl.a. att "utbildningen för särskolans elever inte skall försämras om och när primärkommunerna övertar huvudmannaskapet". Detta har varit en ledstjärna i kommitténs arbete, vilket inneburit att vi ansett att betänkandet skall ge en relativt noggrann beskrivning av särskolans bakgrund och nuläge. Beskrivningen behövs också som informations- och utbildningsmaterial för dem som ska ta över och ansvara för verksamheten om riksdagen beslutar om ett ändrat huvudmannaskap för särskolan.

Särskolekommitténs arbete har präglats av det med stor intensitet pågående arbetet med en långtgående decentralisering och överförande av ansvaret till kommunerna. Kommunförbundet har i kommittén med kraft drivit frågan om kommunernas vilja och förmåga att ta över särskolan utan att det är förknippat med några som helst villkor eller styrande anvisningar. Varje förslag till förtydliganden på dessa punkter har betecknats som "pekpinnar" och "otillåten styrning av den kommunala demokratin". De har bl.a. berört den statliga skoladministration som nu är under uppbyggnad. Där har kommunförbundets representant inte velat föreslå några arbetsuppgifter som skulle kunna innebära samordnande uppgifter, när det gäller organisationen av särskolan.

Andra exempel gäller särskolans personal. Där har kommunförbundet inte velat binda sig för skrivningar att ta över särskolans personal, och inte heller velat godta skrivningar om att elevvårdspersonalen skall vara underställd skolledningen i kommunerna.

Ett schabloniserat statsbidrag föreslås för särskolan. I den ursprungliga skrivningen fanns uttrycket "riktat till särskolan". Det uppfattades som styrande och togs bort.

Exemplen skulle kunna utökas ytterligare. Det finns ett flertal exempel som visar denna känslighet mot s.k. påverkan, styrning av tänkt kommunal verksamhet. Anledningen till detta kan man fundera över, men jag ser dessa styrningar mer som en hjälp på vägen till dess de nya huvudmännen har fått grepp om särskolan, än att bevara befintlig organisation. Steget därefter är utveckling och rationalisering.

Jag anser att kommittén på olika ställen i betänkandet borde ha haft mer distinkta och gärna styrande formuleringar, eftersom betänkandet är ett viktigt förarbete, som man vid olika tolkningstvister kommer att återvända till.

Med existerande mer allmänna skrivningar lämnas fältet öppet för en organisation av morgondagens särskola, som kanske inte alltid tillgodoser särskoleelevernas behov och intressen.

Särskilt yttrande

av ledamoten Gudrun Sandström

6.2.4 Val av skola

Undertecknad vill stärka vårdnadshavarens inflytande vid val av skola enligt följande:

Hemkommunen har ett grundläggande ansvar för att alla elever får lämplig undervisning. Därför skall alla möjligheter prövas att lösa den utvecklingsstörde elevens undervisning i samma skola som för andra elever i samma bostadsområde. Endast i samråd med förälder/vårdnadshavare och av särskilda skäl skall eleven kunna anvisas till annan skola i kommunen eller till skola i annan kommun.

6.2.5 Vårdnadshavarens inflytande

Också på denna punkt vill undertecknad stärka vårdnadshavarens inflytande enligt följande:

Föräldrarna/vårdnadshavarna är de som bäst känner barnets behov och möjligheter.

När frågan om val av skolform väcks och om förälder/vårdnadshavare anser att deras barn skall gå i vanlig klass trots att lärare och skolledning avråder - då skall vårdnadshavaren ha rätt att få pröva individintegrering och erforderliga resurser sättas in.

6.7.2 Dammsdalskolan och Salbohedskolan

I frågan om kommitténs förslag till statligt huvudmannaskap för specialskolorna Dammsdal och Salbohed

kan jag konstatera att förslaget strider mot FUBs mål om att alla barn/elever skall få sin undervisning på hemorten. Därför anser jag att kommunerna, med samma övergångstid som föreslås för genomförd kommunalisering skall ges ansvar för att bereda även dessa elever en god undervisning.

Särskilt yttrande

av sakkunnige Carl Leczinsky

Särskolekommittén föreslår att staten blir huvudman för Dammsdalskolan och Salbohedskolan och att dessa båda skolor som specialskolor skall ingå under statens institut för handikappfrågor i skolans ansvarsområde. Bakom kommitténs förslag ligger ett konstaterande att vare sig kommun eller landsting kan stå som huvudman för dessa skolor, som har hela riket som upptagningsområde.

Kommittén drar då paralleller till specialskolorna för synskadade, döva, hörselskadade eller talskadade elever, för vilka skolor staten redan är huvudman.

Eleverna vid Dammsdals- och Salbohedskolorna skall förutom psykisk utvecklingsstörning även förete svåra beteendestörningar. I de allra flesta fall orsakas beteendestörningar av sociala komplikationer och otrygghet under de första levnadsåren. I mycket få fall torde beteendestörningar ha sin grund i kroppsliga skador eller sjukdomar.

Att på så naturligt sätt som möjligt kompensera bristerna i elevernas uppväxt genom att ge dem en trygg tillvaro, måste därför stå som inriktning för både skola och omsorger. Detta bör enligt min mening ske i elevens naturliga miljö, där man kan bygga på de relationer som eleven har och som är betydelsefulla i elevens framtid. Därtill kommer att de långsiktiga stödinsatser som eleven behöver, från bl.a. barn- och ungdomspsykiatrin, omsorgsverksamhet och socialtjänst, bör ges med kontinuitet och i det sammanhang där eleven hör hemma.

Av denna anledning ser jag specialskolorna som en i grunden felaktig skolform. Relationsstörningar hos

en ung människa är inte något som kan botas långt hemifrån och avskiljt från de människor som är betydelsefulla för honom/henne. Denna min uppfattning torde också delas av många andra, något som också kan spåras i att många landsting inte längre använder sig av specialsärskolor utan bygger upp egna speciella stödresurser.

Det naturliga är därför enligt min uppfattning, att det för dessa elever byggs upp ett stöd i skola och omsorger i elevens hemkommun, eller om det inte går eller är lämpligt, i samverkan mellan två eller flera kommuner så nära elevens hemort som möjligt.

Om så inte blir fallet i alla landsting eller om de befintliga specialsärskolorna behöver användas under en övergångsperiod, förordar jag kommunalt huvudmannaskap för dessa, bl.a. för att undvika att placering i sådan skola kan frammanas av att kostnader och ansvar för en elev med ungdomsproblematik avlastas elevens hemkommun av annan huvudman.

Kommittén föreslår att statens skolverk skall vara huvudtillsynsmyndighet för både den pedagogiska verksamheten och elevhemsverksamheten i specialsärskolorna. Placering på specialsärskola är en genomgripande åtgärd i en ung människas liv, som i regel inte är föranledd av enbart pedagogiska skäl, utan också av sociala och psykologiska orsaker. Liksom då det gäller de särskilda ungdomshemmen, torde socialstyrelsen vara den centrala myndighet som har kompetens då det gäller att bedöma elevens sociala situation och att ge råd och stöd om sociala åtgärder. Jag förordar därför att socialstyrelsen kvarstår som tillsynsmyndighet för den del av specialsärskolans verksamhet som inte är undervisningsanknuten.

Särskilt yttrande

av sakkunniga Monica Martinson

Som skäl för sitt förslag att förstatliga Dammsdalskolan och Salbohedskolan anger särskolekommittén bl.a., att skolorna i likhet med vissa specialskolor i princip tar emot elever från hela landet. Kommittén ser därför vissa paralleller med Ekeskolan i Örebro och Åsbackaskolan i Gnesta.

Dessa skolor är specialskolor med riksupptagning. Ekeskolan tar emot synskadade elever, som också är döva eller hörselskadade eller psykiskt utvecklingsstörda. Åsbackaskolan tar emot döva eller hörselskadade elever som också är psykiskt utvecklingsstörda.

De vanligaste orsakerna till placering av elever vid Dammsdalskolan och Salbohedskolan är - enligt kommittén - beteendestörningar, andra omfattande psykiska störningar eller kombinationer av störningar.

Jag motsätter mig kommitténs förslag att göra Dammsdalskolan och Salbohedskolan till specialskolor och därigenom föra över ansvaret för skolorna och dess elever till staten. Mina motiv är följande:

I de flesta fall orsakas beteendestörningar av sociala komplikationer och otrygghet under de första levnadsåren. I mycket få fall torde beteendestörningar ha sin grund i kroppsliga skador eller sjukdomar. Därmed kan - enligt min uppfattning - inte någon parallell dras till de statliga specialskolorna. Kommittén borde därför ha prövat andra lösningar på huvudmannaskapsfrågan, lösningar som står i bättre överensstämmelse med förhållandena för barn som fullgör vanlig skolplikt. Jag anser att en sådan lösning dessutom står i bättre överensstämmelse med kommitténs direktiv.

Vård på särskilda institutioner, ofta långt från hemmet, bör inte sättas in annat än som en absolut sista-handslösning. Omsorgen om barnet måste vara den faktor som avgör vårdformen. För en kommun kan det vara ekonomiskt fördelaktigt att ett barn placeras i specialskola i stället för i särskola. Därmed kan ekonomiska skäl komma att påverka önskemålen om skolplacering, vilket vore olyckligt.

Som en följd av mitt ställningstagande bortfaller skälen till de föreslagna ändringarna av 1 kap. 6 § och 7 kap. 1 § skollagen (1985:1100).

KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING

KÄLLOR:

Offentliga utredningar:

SOU 1948:27, Riktlinjer för det svenska skolväsendets utveckling. Betänkande från 1946 års skolkommission.

SOU 1949:11, Om sinnesslövården. Betänkande av 1946 års sinnesslövårdsutredning.

1952, Betänkande med förslag till lag om undervisning och vård av vissa psykiskt efterblivna m m, av 1951 års sinneslövårdsutredning (Stencil).

SOU 1966:9, Omsorger om psykiskt utvecklingshämmade. Betänkande av särskild sakkunnig.

SOU 1974:36, Skolan, staten och kommunerna. Betänkande av utredningen om skolan, staten och kommunerna - SSK.

SOU 1974:53, Skolans arbetsmiljö. Betänkande av Utredningen om skolans inre arbete - SIA.

SOU 1975:6, Huvudmannaskapet för specialskolan och särskolan. Betänkande av utredningen om skolan, staten och kommunerna - SSK.

SOU 1976:10, Skolans ekonomi. En redovisning av de ekonomiska förhållandena i skolväsendet. Betänkande av utredningen om skolan, staten och kommunerna - SSK.

SOU 1979:50, Huvudmannaskapet för specialskolan. Betänkande av integrationsutredningen.

SOU 1980:5, Förenklad skoladministration. Betänkande av skoladministrativa kommittén.

SOU 1980:34 Handikappad, Integrerad, Normaliserad, Utvärderad. Delbetänkande från integrationsutredningen.

SOU 1981:26, Omsorger om vissa handikappade. Betänkande från omsorgskommittén.

SOU 1981:27, Omsorger om vissa handikappade - sammanfattning, lagförslag, specialmotiveringar. Betänkande från omsorgskommittén.

SOU 1982:19, Handikappade elever i det allmänna skolväsendet. Betänkande från integrationsutredningen.

SOU 1983:63 "Utslagningen i grundskolan" - en analys av hur reglerna om anpassad studiegång, skolgångsbefrielse och särskild undervisning tillämpas i praktiken.

SOU 1988:20, En förändrad ansvarsfördelning och styrning på skolområdet. Betänkande från beredningen om ansvarsfördelning och styrning på skolområdet.

SOU 1989:113. Ungdomars kompetens . Vägar in i framtidens kunskapssamhälle. Betänkande av skola-arbete-utredningen.

SOU 1989:114. Livlina för livslångt lärande. Betänkande från skola-arbete-utredningen.

SOU 1990:19. Handikapp och välfärd - en lägesrapport. Betänkande av 1989 års handikapputredning.

Riksdagstryck:

Proposition 1950:70, angående riktlinjer för det svenska skolväsendets utveckling, SäU 1, rskr. 341.

Proposition 1954:26, förslag till lag om undervisning och vård av vissa psykiskt efterblivna, L2U 27, rskr. 239.

Proposition 1963:171, angående landstingskommunernas övertagande av statens mentalvård m.m., SU 201, rskr. 403.

Proposition 1965:70, angående blind- och dövskoleväsendets organisation m m, SU 101, rskr. 275.

Proposition 1965:118, förslag till lag om ändring i skollagen, L2U 53, rskr. 318.

Proposition 1967:142, med förslag till lag angående omsorger om vissa psykiskt utvecklingsstörda m m., L2U 67, rskr. 400.

Proposition 1975/76:39, om skolans inre arbete, UbU 30, rskr. 367.

Proposition 1978/79:180, om läroplan för grundskolan m.m, UbU 45, rskr. 422.

Proposition 1979/80:1, om socialtjänsten, SoU 44, rskr. 385.

Proposition 1983/84:27 om åtgärder för elever med handikapp i det allmänna skolväsendet m.m., UbU 8, rskr. 112.

Proposition 1984/85:176, med förslag till lag om särskilda omsorger om psykiskt utvecklingsstörda m.fl., SoU 27, rskr. 386.

Proposition 1985/86:10, ny skollag m.m., UbU 6, rskr. 39.

Proposition 1988/89:4, om skolans utveckling och styrning, UbU 7, rskr. 95.

Proposition 1989/90:132, om vissa ändringar i omsorgslagstiftningen m.m., SoU25, rskr.315.

Proposition 1989/90:41, om kommunalt huvudmannaskap för lärare, skolledare, biträdande skolledare och syofunktionärer, UbU9, rskr. 58.

Proposition 1990/91:18 om ansvaret för skolan, UbU4, rskr. 76.

Proposition 1990/91:85 Växa med kunskaper - om gymnasieskolan och vuxenutbildningen

Proposition 1990/91:100 Bilaga 10 Utbildningsdepartementet

Proposition 1990/91:100 Bilaga 12 Arbetsmarknadsdepartementet

Proposition 1990/91:115 om vissa skollagsfrågor m.m.

Utbildningsutskottets betänkande 1988/89:UbU4, Vissa skolfrågor, rskr. 22.

Svensk författningssamling (SFS):

Lag om undervisning och vård av vissa psykiskt efterblivna (1954:483).

Skollagen (1962:319).

Specialskolförordningen (1965:478).

Lagen angående omsorger om vissa psykiskt utvecklingsstörda (1967:940).

Stadgan angående omsorger om vissa psykiskt utvecklingsstörda (1968:147).

Skolförordningen (1971:235).

Omsorgsstadgan (1972:456).

Studiestödslag (1973:349)

Studiestödsförordningen (1973:418)

Förordningen om mål och riktlinjer i 1980 års läroplan för grundskolan (1980:64).

Socialtjänstlagen (1980:620).

Socialtjänstförordningen (1981:750).

Lagen om särskilda omsorger om vissa psykiskt utvecklingsstörda m.fl. (1985:568).

Skollagen (1985:1100).

Förordningen om statsbidrag till driftkostnader för särskolan m.m. (1986:188).

Lag om förlängt barnbidrag (1986:378)

Förordningen om särskilda omsorger om psykiskt utvecklingsstörda m fl. (1986:565).

Särskoleförordningen (1986:573).

Ds-serien:

DsS 1978:9 Rapport om omsorger om psykiskt utvecklingsstörda. Promemoria från omsorgskommittén.

DsS 1979:10 Undervisning av psykiskt utvecklingsstörda. Promemoria från omsorgskommittén.

DsU 1987:1 Ansvarsfördelning och styrning på skolområdet. Promemoria från en arbetsgrupp i utbildningsdepartementet.

Rapporter:

Rapport från omsorgsberedningen (1984-12-18).

BDU-gruppens principförslag (1974-02-28)

K.G. Stukat. Integration, forskning - utvecklingsarbete - praktik. Symposierapport. Göteborgs Universitet. Institutionen för praktisk pedagogik. 1982.

Inge Carlström och Lena-Pia Lindholm. Problem vid undervisning av utvecklingsstörda elever i grundskolan. Ett utredningsuppdrag för Skolöverstyrelsen. Forum för pedagogisk orientering och debatt serie B nr. 21. Högskolan i Kristianstad 1986.

Inger Eriksson. Integrering av särskoleklasser i grundskolan. Lärarhögskolan, Lunds Universitet, Institutionen för pedagogik och specialmetodik, 1989.

Ingvar Sandling. Några grundskolelevers syn på psykiskt utvecklingsstörda - ett försök att påverka attityder. Lärarhögskolan i Malmö, speciallärarlinjen. 1989. (Stencil).

Carlström I. och Hagman L-P. Undervisning av utvecklingsstörda elever i grundskolan. Synpunkter från särskolechefer, ansvariga på länsskolnämnder samt rektorer i grundskolan. Rapport 1. Forum för pedagogisk orientering och debatt serie A Nr. 109. Högskolan i Kristianstad. 1989.

Inge Carlström och Lena-Pia Hagman. Undervisning av utvecklingsstörda elever i grundskolan. Redovisning av fälterfarenheter. Rapport 2. Pedagogisk metodisk utveckling. Serie A, nr. 112. Högskolan i Kristianstad. 1989.

Roger Lindblom. Som andra i grundskolan? Om individualintegrering av utvecklingsstörda barn. Allmänna Barnhuset i samarbete med Riksförbundet FUB. 1990.

Elever med flerhandikapp i särskolan. Rapport 1990:2 från planeringsberedningen i östra regionen och rapport 1990:8 från planeringsberedningen i mellersta regionen.

Skolöverstyrelsen:

Läroplan för grundskolan (Lgr 69). Allmän del. SÖ och Liber Utbildningsförlaget. 1969.

Läroplan för särskolan (Lsä 73). Allmän del. SÖ och Liber Utbildningsförlaget. 1973.

Läroplan för grundskolan (Lgr 80). Allmän del. SÖ och Liber Utbildningsförlaget. 1980.

Läroplan för den obligatorisk särskolan (Lsä 90). Allmän del. SÖ och Liber Utbildningsförlaget. 1990.

Yrkessärskolan 1989. SÖ, rapport R 90:13.

ÖVRIG LITTERATUR:

Hadenius, Karin. Jämlikhet och frihet. Politiska mål för den svenska grundskolan. Acta Universitatis Upsaliensis. Almqvist och Wiksell. 1990.

Kylén, Gunnar. Begåvning och begåvningshandikapp. ala 39/366 1981. Stiftelsen Ala.

Rosenqvist, Jerry. Särskolan i ett arbetsmarknadsperspektiv. Om lärares och handledares uppfattningar av arbete och elevernas framtid i arbetslivet. Studia Psychologica Et Paedagogica. Series Altera LXXXIX. Almqvist & Wiksell 1988.

Söder, Mårten. Tränings- och grundsärskolans fysiska och funktionella integrering. Uppsala Universitet: Sociologiska institutionen, 1978.

Söder, Mårten. Skolintegrering av utvecklingsstörda - begreppsanalys, forskning och forskningsbehov. Forskning och utvecklingsarbete om integration av handikappade elever i det allmänna skolväsendet. Stockholm, Skolöverstyrelsen 1979.

Österling, Olle. The efficacy of special education. A comparative study of classes för slow learners. Studia Scientiae Paegogicae Upsaliensia. Sv. Bokförlaget. 1967.

Förslag till
Lag om ändring i skollagen (1985:1100)

Härigenom föreskrivs i fråga om skollagen (1985:1100)

dels att 12 kap. 4 § skall upphöra att gälla,

dels att 1 kap. 5, 6 och 10 §§, 3 kap. 4, 10, 13 och 14 §§, 5 kap. 13 §, 6 kap. 3, 5 och 6 §§, 7 kap. 1 § samt 12 kap. 3, 5, 7 och 9-11 §§ skall ha följande lydelse,

dels att det i lagen skall införas två nya paragrafer, 6 kap. 9 och 10 §§, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse[1]	*Föreslagen lydelse*
1 kap. Allmänna föreskrifter	
5 §[2]	
För barn och ungdomar som inte kan gå i grundskolan och gymnasieskolan därför att de är psykiskt utvecklingsstörda finns särskolan. *Landstingskommuner och i vissa fall kommuner* är huvudmän för särskolan.	För barn och ungdomar som inte kan gå i grundskolan och gymnasieskolan därför att de är psykiskt utvecklingsstörda finns särskolan. *Kommunerna* är huvudmän för särskolan.
6 §[3]	
För barn som på grund av synskada, dövhet, hörselskada eller talskada inte kan gå i grundskolan eller motsvarande del av särskolan finns specialskolan. Staten är huvudman för specialskolan.	För barn som på grund av synskada, dövhet, hörselskada eller talskada inte kan gå i grundskolan eller motsvarande del av särskolan *samt för psykiskt utvecklingsstörda barn och ungdomar med grav beteendestörning eller omfattande psykisk störning som inte kan gå i särskolan* finns specialskolan. Staten är huvudman för specialskolan.

[1] I dess lydelse enligt prop. 1990/91:85, såvitt avser 10 §.
[2] Senaste lydelse 1990:1477.
[3] Senaste lydelse 1990:1477.

7 – 11-0200

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
10 §	
Kommuner och landstingskommuner är huvudmän för komvux.	
Landstingskommuner och i vissa fall kommuner är huvudmän för särvux.	
Kommunerna är huvudmän för sfi.	Kommunerna är huvudmän för *särvux och* sfi.

Nuvarande lydelse[1]	*Föreslagen lydelse*

3 kap. Skolplikt och motsvarande rätt till utbildning

4 §

Huvudmannen för *särskolan* prövar om ett barn skall tas emot i särskolan under sin skolpliktstid. Fråga om mottagande får väckas av barnets vårdnadshavare eller av barnets hemkommun.	*Styrelsen* för *utbildningen i hemkommunen* prövar om ett barn skall tas emot i särskolan under sin skolpliktstid. Fråga om mottagande får väckas av barnets vårdnadshavare eller av barnets hemkommun.
Huvudmannen för specialskolan prövar om ett barn skall tas emot i specialskolan under sin skolpliktstid. Fråga om mottagande får väckas av barnets vårdnadshavare, barnets hemkommun *eller huvudmannen för särskola där barnet har tagits emot.*	Huvudmannen för specialskolan prövar om ett barn skall tas emot i specialskolan under sin skolpliktstid. Fråga om mottagande får väckas av barnets vårdnadshavare *eller av* barnets hemkommun.
Om ett barn, som har tagits emot i särskolan, bedöms kunna gå över till grundskolan skall *huvudmannen* för *särskolan* besluta att barnet inte längre skall vara elev där. Motsvarande gäller för huvudmannen för specialskolan, om den som tagits emot i specialskolan, bedöms kunna gå över till grundskolan eller särskolan.	Om ett barn, som har tagits emot i särskolan, bedöms kunna gå över till grundskolan, skall *styrelsen* för *utbildningen* besluta att barnet inte längre skall vara elev där. Motsvarande gäller för huvudmannen för specialskolan, om den som tagits emot i specialskolan, bedöms kunna gå över till grundskolan eller särskolan.

[1] I dess lydelse enligt prop. 1990/91:115, såvitt avser 4, 10, 13 och 14 §§.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
10 §	
Skolplikten upphör vid utgången av vårterminen det kalenderår då barnet fyller 16 år eller, om barnet *har* särskild skolplikt, 17 år.	Skolplikten upphör vid utgången av vårterminen det kalenderår då barnet fyller 16 år eller, om barnet *fullgör* särskild skolplikt *i specialskolan*, 17 år.
Om barnet dessförinnan tillfredsställande slutför högsta årskursen i grundskolan eller motsvarande i någon annan skola där barnet får fullgöra sin skolplikt, upphör därmed denna. Skolplikten upphör också, om barnet vid särskild prövning visar att det har motsvarande kunskaper. Sådan prövning anordnas av styrelsen för utbildningen.	
Beslut av styrelsen för utbildningen i ärende om skolpliktens upphörande får överklagas hos skolväsendets överklagandenämnd.	
13 §	
Kommunen skall se till att skolpliktiga elever i dess grundskola fullgör sin skolgång. Kommunen skall också se till att skolpliktiga barn, som är bosatta i kommunen men inte går i dess grundskola, på något annat sätt får föreskriven utbildning.	Kommunen skall se till att skolpliktiga elever i dess grundskola *och särskola* fullgör sin skolgång. Kommunen skall också se till att skolpliktiga barn, som är bosatta i kommunen men inte går i dess grundskola *eller särskola*, på något annat sätt får föreskriven utbildning.
Huvudmannen för *särskolan eller* specialskolan skall se till att skolpliktiga elever i skolor under dess ledning fullgör sin skolgång.	Huvudmannen för specialskolan skall se till att skolpliktiga elever i skolor under dess ledning fullgör sin skolgång.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
14 §	
Om en skolpliktig elev i en skola utanför det offentliga skolväsendet för barn och ungdom är frånvarande i stor utsträckning utan giltig orsak, skall huvudmannen för skolan anmäla förhållandet till barnets hemkommun. Kommunen skall pröva om barnet skall åläggas skolgång i grundskolan eller, om skäl föreligger, överlämna anmälan till huvudmannen för *särskolan eller* specialskolan, som skall pröva om barnet skall åläggas skolgång där.	Om en skolpliktig elev i en skola utanför det offentliga skolväsendet för barn och ungdom är frånvarande i stor utsträckning utan giltig orsak, skall huvudmannen för skolan anmäla förhållandet till barnets hemkommun. Kommunen skall pröva om barnet skall åläggas skolgång i grundskolan *eller särskolan* eller, om skäl föreligger, överlämna anmälan till huvudmannen för specialskolan, som skall pröva om barnet skall åläggas skolgång där.
Beslut om att ålägga barnet skolgång får överklagas hos kammarrätten.	

Nuvarande lydelse[1]	*Föreslagen lydelse*

5 kap. Gymnasieskolan

13 §

Varje kommun är skyldig att erbjuda gymnasieutbildning i form av individuella program för de ungdomar i kommunen som avses i 1 § och som inte har tagits in på något nationellt program. *I fråga om elever från särskolan gäller dock särskilda bestämmelser.*	Varje kommun är skyldig att erbjuda gymnasieutbildning i form av individuella program för de ungdomar i kommunen som avses i 1 § och som inte har tagits in på något nationellt program. *Elev från särskolan får utan hinder av kravet på avslutad grundskoleutbildning i 1 § första stycket genomgå utbildning på individuella program, om eleven bedöms ha förutsättning att tillgodogöra sig utbildningen.*

Ett individuellt program bör motsvara ett nationellt program eller syfta till att stimulera eleven att senare gå över på ett sådant program.

Utbildningen på ett individuellt program skall följa en plan, som skall fastställas av styrelsen för utbildningen.

[1] I lydelse enligt prop. 1990/91:85.

Nuvarande lydelse[1]	*Föreslagen lydelse*
6 kap. Särskolan	
1 §	
Utbildningen i särskolan syftar till att ge psykiskt utvecklingsstörda barn och ungdomar en till varje elevs förutsättningar anpassad utbildning som så långt det är möjligt motsvarar den som ges i grundskolan och gymnasieskolan.	
2 §	
Eleverna skall ha inflytande över hur deras utbildning utformas. Omfattningen och utformningen av elevernas inflytande skall anpassas efter deras ålder, mognad och förutsättningar i övrigt.	
3 §	
Särskolan omfattar grundsärskola, träningsskola och yrkessärskola.	
Grundsärskolan och träningsskolan skall ha *tio* årskurser. Av dessa utgör 1-3 lågstadium, 4-6 mellanstadium och 7-*10* högstadium. Träningsskolan är avsedd för elever som inte kan gå i grundsärskolan. Styrelsen för utbildningen avgör om en elev som tas emot i särskolan skall gå i grundsärskolan eller träningsskolan.	Grundsärskolan och träningsskolan skall ha *nio* årskurser. Av dessa utgör 1-3 lågstadium, 4-6 mellanstadium och 7-*9* högstadium. Träningsskolan är avsedd för elever som inte kan gå i grundsärskolan. Styrelsen för utbildningen avgör om en elev som tas emot i särskolan skall gå i grundsärskolan eller träningsskolan.
Yrkessärskolan bygger på grundsärskolan och träningsskolan. Styrelsen för utbildningen avgör om en elev i yrkessärskolan skall få yrkesutbildning, yrkesträning eller verksamhetsträning.	
	Styrelsen för utbildningen skall samråda med eleven och dennes vårdnadshavare före beslut som avses i denna paragraf.

[1] I lydelse enligt prop. 1990/91:115.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
4 §	
Utbildningen i särskolan skall vara avgiftsfri för eleverna. De skall utan kostnad ha tillgång till böcker, skrivmateriel, verktyg och andra hjälpmedel som behövs för en tidsenlig utbildning. I verksamheten får dock förekomma enstaka inslag som kan föranleda en obetydlig kostnad för eleven.	
5 §	
För var och en som enligt denna lag har rätt att gå i särskolan skall *hemlandstingskommunen* sörja för att sådan utbildning kommer till stånd. *Motsvarande gäller för kommuner som inte ingår i någon landstingskommun.*	För var och en som enligt denna lag har rätt att gå i särskolan skall *hemkommunen* sörja för att sådan utbildning kommer till stånd.
	Denna skyldighet skall fullgöras genom att hemkommunen anordnar särskola i den omfattning som krävs för att bereda utbildning åt samtliga i kommunen som har rätt till sådan eller kommer överens med annan kommun att denna i sin särskola skall ta emot elever vars särskoleutbildning hemkommunen har att sörja för.
En landstingskommun får komma överens med en kommun som ingår i landstingskommunen om att kommunen skall överta skyldigheten att sörja för särskoleutbildning såvitt avser barn och ungdomar i kommunen. Kom-	

Nuvarande lydelse *Föreslagen lydelse*

munen får därvid i sin särskola ta emot barn från andra kommuner om den som har att sörja för barnens särskoleutbildning medger det. Om en överlåtelse av huvudmannaskapet har skett får landstingskommunen lämna ekonomiskt bidrag till kommunen. Har överlåtelse skett till samtliga kommuner i landstingskommunen får kommunerna samverka med varandra för att anordna utbildningen och lämna ekonomiska bidrag till varandra, om det behövs för kostnadsutjämning mellan kommunerna.

En landstingskommun får med bibehållande av huvudmannaskapet överlåta ledningen av en enhet av särskolan till den kommun där enheten är belägen, om kommunen samtycker till detta.

6 §

Landstingskommun och kommun som anordnar särskola är skyldig*a* att så långt det är möjligt organisera särskolan så att ingen elev blir tvungen att bo utanför det egna hemmet på grund av skolgången. Även i övrigt

Varje kommun som anordnar särskola är skyldig att så långt det är möjligt organisera särskolan så att ingen elev blir tvungen att bo utanför det egna hemmet på grund av skolgången. Även i övrigt skall *kommunen* vid ut-

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
skall *huvudmannen* vid utformningen av sin särskoleverksamhet beakta vad som ur kommunikationssynpunkt är ändamålsenligt för eleverna.	formningen av sin särskoleverksamhet beakta vad som ur kommunikationssynpunkt är ändamålsenligt för eleverna. *Kommunen skall eftersträva att eleverna vid fördelningen på olika skolor placeras så att de får så kort skolväg som möjligt.*

Varje huvudman är skyldig att för eleverna i sin särskola anordna kostnadsfri skolskjuts, om sådan behövs med hänsyn till färdvägens längd, trafikförhållandena, elevens handikapp eller någon annan särskild omständighet.

I lagen (1985:568) om särskilda omsorger om psykiskt utvecklingsstörda m.fl. finns föreskrifter om särskilda omsorger i form av boende i familjehem eller elevhem för barn och ungdomar som behöver bo utanför föräldrahemmet.

7 §

Ungdomar som inte kan gå i gymnasieskolan därför att de är psykiskt utvecklingsstörda har rätt att efter skolpliktens upphörande tas emot i särskolan intill utgången av vårterminen det kalenderår då de fyller 21 år om de inte bereds utbildning i specialskolan.

En elev som har påbörjat yrkesutbildning eller motsvarande i särskolan före utgången av vårterminen det kalenderår då eleven fyller 21 år, skall beredas möjlighet att fortsätta i särskolan till utgången av vårterminen det kalenderår då eleven fyller 23 år, om det behövs för att slutföra utbildningen.

8 §

Beslut som styrelsen för utbildningen fattar enligt 7 § om att en elev inte skall tas emot i särskolan därför att denne bedöms kunna gå i gymnasieskolan trots att eleven är utvecklingsstörd får överklagas av eleven eller företrädare för denne hos skolväsendets överklagandenämnd.

Nuvarande lydelse *Föreslagen lydelse*

9 §

En kommun som i sin särskola har tagit emot en elev som inte är hemmahörande i kommunen, har rätt till ersättning för sina kostnader för elevens utbildning från elevens hemkommun.

10 §

Hemkommunen skall hålla sig underrättad om hur psykiskt utvecklingsstörda ungdomar som lämnat grundsärskolan eller träningsskolan är sysselsatta. Har de inte fast anställning eller stadigvarande sysselsättning på annat sätt skall kommunen erbjuda dem individuella utbildningsplaner, som innehåller personlig studie- och yrkesorientering, kurser, praktik eller annan liknande verksamhet. Denna skyldighet gäller intill utgången av vårterminen det kalenderår då ungdomarna fyller 21 år.

Nuvarande lydelse[1]	*Föreslagen lydelse*

7 Kap. Specialskolan

1 §

Utbildningen i specialskolan skall syfta till att ge barn och ungdomar med synskada, dövhet, hörselskada eller talskada en till varje elevs förutsättningar anpassad utbildning som så långt det är möjligt motsvarar den utbildning som ges i grundskolan.	Utbildningen i specialskolan skall syfta till att ge barn och ungdomar med synskada, dövhet, hörselskada eller talskada *samt psykiskt utvecklingsstörda barn och ungdomar med grav beteendestörning eller omfattande psykisk störning* en till varje elevs förutsättningar anpassad utbildning som så långt det är möjligt motsvarar den utbildning som ges i grundskolan.

Därutöver kan specialskolan tillhandahålla sådan utbildning som avses i 6 § andra stycket.

[1] I lydelse enligt prop. 1990/91:115.

Nuvarande lydelse[1]	*Föreslagen lydelse*

12 Kap. Vuxenutbildning för psykiskt utvecklingsstörda (särvux)

3 §

Landstingskommunerna skall erbjuda särvux. De skall härvid sträva efter att erbjuda utbildning som svarar mot behov och efterfrågan.	*Kommunerna* skall erbjuda särvux. De skall härvid sträva efter att erbjuda utbildning som svarar mot behov och efterfrågan.
En landstingskommun får överlåta till en kommun som ingår i landstingskommunen att erbjuda särvux, om kommunen medger det.	

5 §

Varje *landstingskommun* skall informera om möjligheterna till särvux samt verka för att vuxna psykiskt utvecklingsstörda deltar i sådan utbildning.	Varje *kommun* skall informera om möjligheterna till särvux samt verka för att vuxna psykiskt utvecklingsstörda deltar i sådan utbildning.

7 §

En *landstingskommun* är skyldig att till sin särvux ta emot en sökande som kommer från en annan *landstingskommun*, om *hemlandstingskommunen* har åtagit sig att svara för kostnaderna för elevens utbildning.	En *kommun* är skyldig att till sin särvux ta emot en sökande som kommer från en annan *kommun*, om *hemkommunen* har åtagit sig att svara för kostnaderna för elevens utbildning.

9 §

Landstingskommuner får uppdra åt andra att	*Kommuner* får uppdra åt andra att anordna sär-

[1] I lydelse enligt prop. 1990/91:85.

Nuvarande lydelse	*Föreslagen lydelse*
anordna särvux. Regeringen får meddela föreskrifter om vem som får ges ett sådant uppdrag och om villkor för det.	vux. Regeringen får meddela föreskrifter om vem som får ges ett sådant uppdrag och om villkor för det.
10 §	
För sådan särvux som anordnas av någon annan än en kommun *eller en landstingskommun* gäller inte bestämmelserna i 2 kap. 4–7 §§.	För sådan särvux som anordnas av någon annan än en kommun gäller inte bestämmelserna i 2 kap. 4–7 §§.
11 §	
Den som vill delta i särvux skall ansöka om detta hos styrelsen för utbildningen i sin *hemlandstingskommun*. Om ansökan avser en utbildning som en kommun *eller en annan landstingskommun* anordnar eller låter anordna skall styrelsen skyndsamt sända ansökan vidare till styrelsen för utbildningen där. Till ansökan skall styrelsen foga ett yttrande av vilket det framgår om *hemlandstingskommunen* åtar sig att svara för kostnaderna för elevens utbildning, såvida det inte på grund av tidigare överenskommelse är onödigt.	Den som vill delta i särvux skall ansöka om detta hos styrelsen för utbildningen i sin *hemkommun*. Om ansökan avser en utbildning som en *annan* kommun anordnar eller låter anordna skall styrelsen skyndsamt sända ansökan vidare till styrelsen för utbildningen där. Till ansökan skall styrelsen foga ett yttrande av vilket det framgår om *hemkommunen* åtar sig att svara för kostnaderna för elevens utbildning, såvida det inte på grund av tidigare överenskommelse är onödigt.

1. Denna lag träder i kraft den .....

2. En landstingskommun skall senast inom tre år från ikraftträdandet överlåta till de kommuner som ingår i landstingskommunen att anordna särskola och särvux för dem som är bosatta i kommunerna. Överlåtandet skall ske vid samma tidpunkt till samtliga kommuner i landstingskommunen.

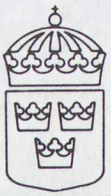
Fram till den tidpunkt då sådant överlåtande sker gäller följande föreskrifter i sin äldre lydelse, nämligen

1 kap. 5 och 10 §§,
3 kap. 4, 13 och 14 §§,
6 kap. 5 och 6 §§ samt
12 kap. 3, 5, 7 och 9-11 §§.

3. Föreskrifterna i 6 kap. 10 § skall tillämpas från och med den tidpunkt då sådant överlåtande sker som avses i punkten 2.

Bilaga 2

Kommittédirektiv

Dir. 1989:20

Kommunalisering av särskolan

Dir. 1989:20

Beslut vid regeringssammanträde 1989-05-11.

Statsrådet Persson anför.

Mitt förslag

Jag föreslår att en kommitté tillkallas för att utreda frågan om huvudmannaskapet för särskolan. Kommitténs huvuduppgift bör vara att överväga frågan om ett generellt överförande av ansvaret för särskolan från landstingskommunerna till primärkommunerna och i så fall lämna förslag till hur ett sådant överförande skall genomföras.

Innan kommitténs betänkande föreligger, måste regeringen emellertid ta ställning till ansökningar från vissa landstingskommuner om att få överlåta huvudmannaskapet för särskolan till kommuner enligt bestämmelser i 6 kap. 2 § skollagen. För dessa prövningar behöver regeringen få de principiella konsekvenserna i ett antal avseenden belysta. Kommittén bör därför utreda behovet av underlag inför dessa ställningstaganden. Den senare uppgiften bör kommittén behandla med förtur samt redovisa resultatet till regeringen senast den 1 december 1989.

Bakgrund

Skolplikten och skolundervisningen för psykiskt utvecklingsstörda barn och ungdomar regleras fr.o.m. den 1 juli 1986 i skollagen (1985:1100), i förordningen (1986:572) med tillämpningsföreskrifter till skollagen (1985:1100) samt i särskoleförordningen (1986:573). Från samma tidpunkt gäller även nuvarande omsorgslag, lagen (1985:568) om särskilda omsorger om psykiskt utvecklingsstörda m.fl. Bestämmelserna baseras på riksdagens beslut med anledning av propositionen med förslag till lag om särskilda omsorger om psykiskt utvecklingsstörda m.fl. (prop. 1984/85:176, SoU 27, rskr. 386) samt propositionen om ny skollag m.m. (prop. 1985/86:10, UbU 6, rskr. 39)

I omsorgspropositionen konstaterade dåvarande socialministern att en så gott som enig remissopinion motsatte sig omsorgskommitténs förslag att bl.a. överföra särskolan till primärkommunalt huvudmannaskap. Däremot var remissinstanserna positiva till ett närmande mellan särskolan och ungdomsskolan genom att författningsmässigt reglera särskolan i skollagen.

I omsorgspropositionen framhölls vidare att utvecklingen går mot att kommunerna får fler uppgifter inom omsorgsverksamheten, men att kommunernas möjligheter och förutsättningar att snabbt bygga upp en bra verksamhet för psykiskt utvecklingsstörda är såväl begränsade som olika i skilda delar av landet.

För att underlätta en successiv överföring av verksamheten till kommunalt huvudmannaskap infördes i omsorgslagen en bestämmelse som gör det möjligt för landstingskommuner att genom avtal föra över verksamheten för de särskilda omsorgerna till primärkommuner.

Motsvarande bestämmelse infördes i 1985 års skollag för särskolan. För ett sådant överlåtande krävs regeringens medgivande. Flera landstingskommuner planerar för närvarande att, enligt 6 kap. 2 § skollagen, överlåta huvudmannaskapet för särskolan till kommunerna. Vidare har flera landstingkommuner, enligt 6 kap. 4 § samma lag, på försök överlåtit ledningen av en enhet av särskolan till skolstyrelsen i den kommun där enheten är belägen.

Numera är nästan all särskoleverksamhet lokalt integrerad i primärkommunernas grundskolor och gymnasieskolor. I viss utsträckning förekommer också individuell integrering av särskoleelever i klasser av grundskolan och gymnasieskolan.

Efter en mångårig försöksverksamhet infördes den 1 juli 1988 vuxenutbildning för psykiskt utvecklingsstörda, särvux (prop. 1987/88:113, UbU 33, rskr. 323). Föreskrifter om anordnande av särvux finns i vuxenutbildningslagen (1984:1118).

Huvudmannaskapet för särvux är landstingskommunalt enligt 1 kap. 3 a § vuxenutbildningslagen. Lagen ger också möjlighet för en landstingskommun att till en kommun som ingår i landstingskommunen överlåta att anordna särvux, om kommunen medger det och regeringen lämnar sitt tillstånd.

När skolplikt infördes för utvecklingsstörda barn var det naturligt att landstingskommunerna blev huvudmän för särskolan bl.a. mot bakgrund av den syn som då fanns på psykisk utvecklingsstörning. Skolan sågs som en del av den totala omsorgen.

I och med att normaliserings- och integreringsprincipen vunnit allt större genomslag i vårt samhälle har det blivit naturligt att ifrågasätta om det skall vara olika huvudmän för utbildning av dessa barn och ungdomar.

Uppdraget

Inom flera landstingskommuner pågår för närvarande förhandlingar med kommunerna om överlåtande av huvudmannaskapet för särskolan enligt 6 kap. 2 § skollagen. Enligt min mening tyder detta på att tiden nu är mogen att på nytt pröva frågan om ansvaret för särskolan generellt bör föras över till primärkommunerna och hur ett sådant överförande i så fall skall genomföras. En kommitté bör därför tillsättas för att utreda denna fråga.

Kommittén bör inledningsvis ha till uppgift att bedöma behovet av underlag för regeringens ställningstagande till överenskommelser som planeras eller redan har träffats om överlåtande av huvudmannaskapet för särskolan till kommunerna. Syftet bör vara att garantera en likvärdighet i vissa grundläggande avseenden. Det kan gälla frågor om t.ex. skolledarorganisationen, beslut om skolgång i särskolan, beslutsnivån i olika frågor samt frågan om att anordna undervisning för särskoleelever i sådana kommuner som inte har egen särskola. Om kommittén därvid bedömer att det finns behov av sådant underlag bör kommittén utarbeta detta.

Mycket förenklat kan man säga att normaliseringsprincipen innebär att utvecklingsstörda barn och ungdomar så långt möjligt skall kunna leva som andra barn och ungdomar. Liksom andra skolbarn skall de kunna bo hos sina föräldrar under skoltiden. En följd av normaliseringsprincipen är principen om integrering. Den innebär att eleverna antingen undervisas i den klass i grundskolan där de skulle ha gått om de inte varit utvecklingsstörda (individuell integrering) eller att särskolan åtminstone flyttar in sin verksamhet i lokaler i grundskolor och gymnasieskolor (lokal integrering).

Enligt min mening skulle ett överförande av huvudmannaskapet för särskolan till kommunerna kunna skapa förutsättningar för att integreringen av de psykiskt utvecklingsstörda eleverna skall kunna utvecklas ytterligare. Självfallet får en sådan utveckling inte leda till att de särskilda insatserna för utvecklingsstörda elever försvåras. Det finns inte elevunderlag för särskola i alla kommuner. Kommittén bör därför särskilt beakta att behovet av kommunsamverkan uppmärksammas. Detta gäller såväl den obligatoriska delen av särskolan som yrkessärskolan.

Kommittén bör kartlägga såväl vilka vinster som vilka problem som kan uppstå om en kommun tar över ansvaret för särskolan. I detta arbete bör kommittén ta del av det arbete som görs inom olika landstingskommuner för att kommunalisera särskolan. Med utgångspunkt i en sådan kartläggning bör kommittén ta ställning till det framtida huvudmannaskapet för särskolan.

Om kommittén föreslår ett generellt överförande av huvudmannaskapet för särskolan, bör kommittén så långt möjligt anpassa särskolans bestämmelser till det kommunala skolväsendet i övrigt.

Utgångspunkten för kommitténs arbete bör därvid vara att utbildningen

för särskolans elever inte skall försämras om och när primärkommunerna övertar huvudmannaskapet för särskolan.

Statsbidrag till särskolan bör därför så långt möjligt ges på den resursnivå som följer av nuvarande regler även vid ett eventuellt överförande av huvudmannaskapet. Kommittén bör se över utformningen av statsbidraget till kostnader för löner åt rektorer och studierektorer i syfte att schablonisera bidraget och om möjligt knyta det till statsbidraget till skolledningen i grundskolan.

Bestämmelser om individuell integrering av särskoleelever i grundskole- eller gymnasieskolklasser finns endast i förordningen (1986:188) om statsbidrag till driftkostnader för särskolan m.m. Enligt 12 § förordningen får högst sju lärartimmar i veckan beräknas för individuellt integrerade särskoleelever. Kommittén bör överväga hur regler för resurser för sådana elever skall utformas så att å ena sidan dessa elevers extra behov tillgodoses, å andra sidan att definitionen av individuellt integrerade elever inte vidgas.

Enligt 2 kap. 2 § förordningen (1986:572) med vissa tillämpningsföreskrifter till skollagen (1985:1100) skall varje landstingskommun och kommun som är huvudman för en särskola ha en särskolechef som närmast under den lokala styrelsen leder särskolan. I 1988 års budgetproposition (prop. 1987/88:100 bil. 10 s. 134) uttalade dåvarande skolministern att avsikten med denna bestämmelse är att en landstingskommun normalt skall ha en heltidstjänst som särskolechef. Vid en kommunalisering av särskolan kan särskilda kompetenskrav för särskolan inte ställas på skolcheferna i kommunerna. Kommittén bör utreda hur den kompetens som de särskilda tjänsterna som särskolechef varit avsedda att garantera skall kunna tillgodoses på annat sätt. Kommittén bör särskilt överväga en lösning som innebär en kompetens på regional nivå genom att personer med särskolekompetens knyts till länsskolnämnderna.

Kommittén bör också belysa hur kunskaper om särskolan skall kunna tillgodoses på skolledningsnivå.

Enligt 63 § särskoleförordningen (1986:573) finns möjlighet att i en lärartjänst inräkna konsulenttjänstgöring i vissa ämnen. Kommittén bör se över hur denna fråga skall lösas vid en kommunalisering av särskolan.

Det är angeläget att man vid ett förändrat huvudmannaskap uppmärksammar hur behovet av konsulenter och stödinsatser med inriktning på flerhandikappade elever skall tillgodoses. Redan när man i dag har ett landsting som "upptagningsområde" finns det elever med så speciella behov och komplicerade störningar att det är svårt att bygga upp en kunskap om hur man ger dem en god utbildning och omvårdnad. Mycket talar för att samverkan mellan flera kommuner inom t.ex. ett län blir nödvändig för att kunna erbjuda kvalificerat stöd till dessa elever och deras lärare.

Regeringen har den 27 oktober 1988 tillkallat en utredning (dir. 1988:60) om verksamhets- och kostnadsansvar m.m. för utbildning av psykiskt utvecklingsstörda vuxna, särvux-kommittén. Enligt sina direktiv skall denna kommitté bl.a. framlägga vissa förslag om vuxenutbildning på träningsskolenivån och överväga behovet av vuxenutbildning motsvarande yrkessärskolan. Särvux-kommittén beräknas slutföra sitt arbete under hösten 1989.

Den nu tillkallade kommittén bör efter samråd med särvux-kommittén framlägga förslag i huvudmannaskapsfrågan även beträffande särvux.

Ramar för arbetet, samråd m.m.

Under sitt arbete bör kommittén samråda med berörda myndigheter och utredningar samt inhämta synpunkter från berörda personal-, intresse- och elevorganisationer.

Utredningen bör slutföras senast den 1 december 1990.

För kommittén gäller regeringens direktiv (dir. 1984:5) till samtliga kommittéer och särskilda utredare angående utredningsförslagens inriktning.

Hemställan

Med hänvisning till vad jag nu har anfört hemställer jag att regeringen bemyndigar det statsråd som har till uppgift att föredra ärenden som rör skolan att tillkalla en kommitté – omfattad av kommittéförordningen (1976:119) – med högst sex ledamöter med uppdrag att utreda vissa frågor om kommunalisering av särskolan,

att utse en av ledamöterna till ordförande,

att besluta om sakkunniga, experter, sekreterare och annat biträde åt kommittén.

Vidare hemställer jag att regeringen beslutar att kostnaderna skall belasta åttonde huvudtitelns anslag Utredningar m.m.

Beslut

Regeringen ansluter sig till föredragandens överväganden och bifaller hans hemställan.

(Utbildningsdepartementet)

REGERINGSKANSLIETS
OFFSETCENTRAL
Stockholm 1989

Bilaga 3

SÄRSKOLEKOMMITTÉN 1989-12-20 1 (8)

Per-Erik Eriksson
Lars Ekblad

Särskolekommitténs förslag till riktlinjer för kommuner och landsting inför planläggningen av verksamhet med inriktning mot ett ändrat huvudmannaskap för särskolan (kommittédirektiven 1989:20).

Enligt 6 kap. 2 § skollagen (1985:1100) får en landstingskommun till en kommun som ingår i landstingskommunen överlåta att anordna särskola för barn och ungdomar som är bosatta i kommunen, om kommunen medger det och regeringen lämnar sitt tillstånd.

I 1989 års budgetproposition (prop. 1988/89:100 bil. 10 s. 89) uttalade föredragande statsrådet bl.a. följande:

> "Inom flera landstingskommuner planeras ett överförande av särskolan till primärkommunalt huvudmannaskap enligt nämnda bestämmelse i skollagen. Det kan vara fråga om att en, flera eller alla kommuner inom en landstingskommun tar över ansvaret för särskolan. Jag ser positivt på en sådan utveckling. Ett problem i sammanhanget är att särskolan också i frågor av övergripande och principiell natur kan komma att organiseras på olika sätt i landet beroende på de överenskommelser som träffas mellan resp. landstingskommun och primärkommunerna. Detta kan t.ex. gälla skolledning, beslutsnivån i olika frågor och anordnande av undervisning för särskoleelever i små kommuner som inte har egen särskola. I vissa fall kan t.ex. frågor som rör grundläggande regler för skolplikt och beslut om skolgång i särskola komma att beröras. Enligt min mening är dessa frågor av sådan vikt att det bör utredas om regeringen bör utfärda särskilda riktlinjer för vad som skall gälla vid en kommunalisering av särskolan. Jag har för avsikt att föreslå regeringen att tillkalla en sådan utredning. Denna bör också överväga om tiden är mogen för att generellt föra över ansvaret för särskolan till kommunerna och i så fall lämna förslag till hur ett sådant överförande skall ske."

Regeringen beslutade den 11 maj 1989 att tillkalla en kommitté för att utreda frågan om huvudmannaskapet för särskolan (Dir. 1989:20). Kommittén förordnades den 1 augusti och sekretariatet började arbeta i mitten på september. Kommittén har antagit namnet *SÄRSKOLEKOMMITTÉN.*

I direktiven till kommittén pekas på behovet av principiella ställningstaganden i frågan, men också på behovet för regeringen att ta ställning till ansökningar från vissa landstingskommuner om att få överlåta huvudmannaskapet för särskolan till kommuner. För dessa prövningar behöver regeringen få de principiella konsekvenserna i ett antal avseenden belysta. Regeringen uppdrar därför till kommittén att utreda behovet av underlag inför dessa ställningstaganden och uppdrar åt kommittén att behandla dessa frågor med förtur samt redovisa resultatet till regeringen under senare delen av 1989.

Enligt kommitténs mening är det nödvändigt att den verksamhet med ändrat huvudmannaskap som planeras i kommuner och landsting nära ansluter till de direktiv som ligger till grund för kommitténs arbete. De förslag till riktlinjer som kommittén i det följande redovisar ansluter således i allt väsentligt till direktiven. Även om beslut om överlåtande av huvudmannaskapet för särskolan inte i formell mening är att anse som försöksverksamhet, används i detta förslag begreppen *försöksverksamhet* och *försöksområden.*

I det följande utgår kommittén från direktivens olika delar och för i anslutning till de olika momenten en diskussion om vilka problem kommittén anser är väsentligt att få belysta i samband med olika former av försöksverksamhet med primärkommunal huvudman.

---

1. Utgångspunkten skall vara att utbildningen för särskolans elever inte skall försämras om och när primärkommunerna övertar huvudmannaskapet för särskolan.

Kommittén anser att en förändrad verksamhet med inriktning mot en huvudmannaskapsreform inte i första hand får bli en teknisk/ekonomisk reform utan anser, att försöksverksamheten måste ha sin utgångspunkt i pedagogiska och elevsociala frågeställningar. Av det skälet bör berörda kommuner och landsting redovisa den grundläggande diskussion som förts med inriktning mot en god kvalitet och utveckling av undervisningen för särskolans elever.

Instrument för en god kvalitet är bland annat bibehållen och utvecklad kompetens, grundad på utbildning och insikt, hos all personal som i sin dagliga verksamhet arbetar i kontakt med de utvecklingsstörda eleverna och deras föräldrar/vårdnadshavare. Kommittén förutsätter att vederbörande huvudmän även i fortsättningen arbetar mot detta mål.

Landstingen har i dag inom ramen för de samlade statsbidragen tilldelats resurser för personalfortbildning och lokal skolutveck-

ling inom särskolan. Genom en långsiktig planering har det varit möjligt att utnyttja dessa medel mer planmässigt för att fortbilda personalen och därigenom utveckla särskolan. Om dessa medel splittras i mindre andelar på flera huvudmän, finns det en risk att en kontinuerlig kvalitativ fortbildning inte kan komma till stånd. Detta kan bli till förfång för särskolans utveckling. I detta sammanhang måste också beaktas de rent landstingskommunala medel, vilka i dag satsas på fortbildning och personalutveckling i särskolan.

Samtidigt är det naturligt att respektive personalkategorier kommer att omfattas av de utbildnings- och personalutvecklingsprogram, som i dag finns i kommunerna och som syftar till en utveckling av skolverksamheten.

Inom ramen för särskoleorganisationen i ett sammanhållet landsting är det i dag möjligt att erbjuda vissa elever ett val mellan olika utbildningslinjer på det gymnasiala stadiet.

Det finns också små elevgrupper i särskolan med behov av extra mycket stöd och stimulans. Det gäller då främst flerhandikappade elever, som förutom att de är psykiskt utvecklingsstörda kan vara gravt synskadade, döva, dövblinda, gravt tal- och språkskadade, rörelsehindrade eller barndomspsykotiska. För att barn med sådana svårigheter skall kunna få en individanpassad undervisning, är ett samarbete över kommungränserna vanligtvis nödvändigt. Kraven på en individanpassad undervisning måste dock vägas mot närhetsprincipen.

Vid ett övertagande av särskolan måste sådana avtal träffas mellan landstingskommunen och berörda primärkommuner eller mellan primärkommunerna så att samtliga elever kan erhålla adekvat utbildning inom landstingsområdet. De bärande tankegångarna är, att utbildningen *inte* får försämras för någon av särskolans olika elevkategorier. Därför är det angeläget att försöksområdena tydligt redovisar den tänkta organisationen för att tilgodse dessa olika utbildningsbehov för särskolans elever.

---

2. *På nytt pröva frågan om ansvaret för särskolan generellt bör föras över till primärkommunerna. Vinster och problem vid en kommunalisering.*

Ett överförande av huvudmannaskapet för särskolan till primärkommunerna inom ett landsting kan inledningsvis ta sig olika former. En utredning om ett ändrat huvudmannaskap kan enligt kommitténs uppfattning fullständigt belysa olika vinster och problem endast i det fall särskolan i en hel landstingskommun överförs till primärkommunerna. Samtidigt kan då en fullständig bild av de ekonomiska förutsättningarna för verksamheten erhållas.

Det finns för närvarande inget hinder mot att begränsa överlåtelsen av huvudmannaskapet till några kommuner inom ett landsting, och att landstinget har kvar en del av särskoleverksamheten i landstingsområdet.

I detta sammanhang vill vi peka på det aktuella rättsläget. Ansvaret för särskolan regleras i 6 kap. 1 och 2 §§ jämfört med 1 kap. 4 § skollagen (1985:1100). Enligt 6 kap. 1 § skollagen skall varje landstingskommun anordna särskola för psykiskt utvecklingsstörda barn och ungdomar som är bosatta inom landstingskommunen. Med psykiskt utvecklingsstörda barn och ungdomar avses i skollagen samma personkrets som i 1 § lagen (1985:568) om särskilda omsorger om psykiskt utvecklingsstörda m.fl. (omsorgslagen). Med psykiskt utvecklingsstörda likställs dels personer som har fått ett betydande och bestående begåvningshandikapp på grund av hjärnskada föranledd av yttre våld eller kroppslig sjukdom, dels personer med barndomspsykos. Detta innebär bland annat att barn i samtliga grupper skall beredas utbildning i särskolan.

I 6 kap. 2 § skollagen finns bestämmelsen om möjligheten att överlåta uppgiften att anordna särskola på primärkommuner. Med stöd av detta lagrum får en landstingskommun till en kommun som ingår i landstingskommunen överlåta att anordna särskola för barn och ungdomar som är *bosatta* i kommunen, om kommunen medger det och regeringen lämnar sitt tillstånd. Vad som skall ingå i en överlåtelse med stöd av 6 kap. 2 § skollagen framgår inte närmare av vare sig skollagen eller förarbetena (prop. 1985/86:10). Av den allmänna motiveringen (s. 44) framgår dock, att det handlar om överlåtelse av huvudmannaskapet genom avtal. I sammanhanget skall också nämnas att enligt 6 kap. 4 § skollagen, kan landstingskommun med bibehållande av huvudmannaskapet överlåta ledningen av en enhet av särskolan till skolstyrelsen i den kommun, där enheten är belägen, om kommunen medger det. Vid en jämförelse av ordalydelsen i 6 kap. 2 § och 6 kap. 4 § framgår indirekt att en överlåtelse med stöd av förstnämnda bestämmelse avser en överföring av huvudmannaskapet.

Innehållet i huvudmannaskapet har dock inte närmare berörts i propositionen. Överlåtelsen torde - enligt vår tolkning - innebära, att landstingets ansvar helt upphör för den överlåtna verksamheten. Kommunen får därmed ansvaret för att elever som är berättigade till särskola bereds sådan undervisning.

Beträffande begreppet *bosatt* kan konstateras, med utgångspunkt i folkbokföringens bestämmelser, att en person i regel kan anses bosatt på den ort, där vederbörande är kyrkobokförd.

I praktiken kompliceras en tillämpning av ovanstående regler av att endast ett fåtal kommuner har ett befolkningsunderlag, och därmed elevunderlag, som gör det möjligt att inom den egna kommunen anordna särskola för alla sina särskoleelever.

I 6 kap. 2 § talas endast om barn och ungdomar som är bosatta i kommunen. Inget sägs däremot om barn och ungdomar som är bosatta i andra kommuner. Frågan berörs dock i propositionen 1985/86:10 s. 110. Där sägs, att när en kommun med stöd av 2 § anordnar särskola för barn som är bosatta i kommunen, bör barn från grannkommuner vid behov tas emot efter överenskommelse i de enskilda fallen. Föredraganden fann dock inte skäl föreslå någon föreskrift om skyldighet i detta hänseende. Motsvarande frågor uppkommer även landstingskommuner emellan och förutsätts då kunna lösas utan särskilda bestämmelser.

Den nuvarande särskoleorganisationen kommer i regel att bli utgångspunkten för en överlåtelse. I de kommuner, där särskola inte anordnas utan eleverna bereds undervisning i andra kommuner inom samma landstingsområde blir de kommuner, som övertar särskolan beroende av att elever från andra kommuner kan tas emot. Många kommuner torde inte heller kunna anordna alla utbildningsformer inom särskolan, utan vissa elever måste beredas undervisning i andra kommuner.

Särskolans huvudman är för närvarande enligt 5 § särskoleförordningen (1986:573) skyldig att upprätta en plan för särskolorganisationen avseende viss tid, högst fem år. Planen skall fastställas av länsskolnämnden. Särskolorganisationen skall utgå från en indelning av landstingsområdet i elevområden. Dessa omfattar i regel mer än en kommun.

Särskolekommittén utvecklar inte ytterligare rättsläget i detta skede av sitt arbete, utan återkommer mer utförligt till dessa frågor i samband med sina slutliga ställningstaganden. Vi vill emellertid hänvisa till omsorgskommitténs slutbetänkande *Omsorger om vissa handikappade* (SOU 1981:26), i vilket dessa frågor behandlades (s. 63 ff.).

Det är angeläget att försöksområden i sina ansökningar till regeringen redovisar de diskussioner som föregått förslaget om ändrat huvudmannaskap. En sådan redovisning bör innehålla avtal mellan berörda parter och en plan för den tänkta verksamheten vilken visar att alla särskoleelever inom försöksområdet kan erhålla en adekvat undervisning inom särskolans olika utbildningsformer, både vad avser obligatoriska delar av särskolan och yrkessärskolan. MBL-protokoll över slutförda förhandlingar och beslut av kommunfullmäktige och landstinget bör bifogas ansökan.

---

3. *Definiera normaliseringsprincipen och olika former av integrering. Innebär ett överförande av huvudmannaskapet att det skapas förutsättningar för att integreringen av de psykiskt utvecklingsstörda eleverna skall kunna utvecklas ytterligare?*

I 3 kap. skollagen (1985:1100) finns bestämmelser om skolplikt och rätt till utbildning. Barn som inte kan gå i grundskolan därför att de är psykiskt utvecklingsstörda har särskild skolplikt. Särskild skolplikt fullgörs normalt i särskolan.

Barn som har särskild skolplikt kan i vissa fall få sin undervisning i en grundskoleklass (individuell integrering).

För en elev som är inskriven i särskolan men som får sin undervisning i en grundskole- eller gymnasieskolklass (individuell integrering), utgår en lärarresurs om högst sju veckotimmar enligt förordningen (1986:188) om statsbidrag till driftkostnader för särskolan m.m. Resursen är avsedd för undervisningsinsatser för eleven i den skola där eleven är integrerad.

Enligt kommitténs uppfattning är det angeläget att berörda kommuner och landstingskommuner redovisar hur de ser på begreppen normalisering och integrering dels ideologiskt/pedagogiskt, dels praktiskt/administrativt. Det är även angeläget att försöksområdena redovisar existerande och planerade former av dels lokalmässig integrering, dels individuell integrering.

I kommitténs arbete ingår bland annat att se över gällande bestämmelser om individuell integrering och överväga hur regler för resurser för sådana elever skall utformas så att å ena sidan dessa elevers extra behov tillgodoses, å andra sidan definitionen av individuellt integrerade elever inte vidgas. I ett sådant arbete är det av värde, att praktiska erfarenheter från fältet kan ligga till grund för arbetet.

---

4. *Garantera en likvärdighet i vissa grundlägande avseenden t.ex.*
   - *skolledarorganisationen*
   - *beslut om skolgång i särskolan*
   - *beslutsnivån i olika frågor*
   - *frågan om att ordna undervisning för särskoleelever*
   - *i sådana kommuner som inte har egen särskola.*

Kommitténs förslag under *punkt 1* uppehöll sig vid garantier för bibehållen kompetens för personal inom särskolan vid en eventuell kommunalisering. I detta avsnitt behandlas kompetensen inom särskolan i samband med handläggning och beslut rörande i första hand elevärenden. Vi anser detta vara en väsentlig del av den fortsatta och oförändrade rättstrygghet som måste tillförsäkras särskolans elever vid en eventuell kommunalisering.

Utgångspunkten är således en bibehållen rättstrygghet för särskolans elever och dessa elevers berättigade krav på kvalitet vid handläggningen av elevärenden. Det är då, enligt vår mening, angeläget att klargöra den tänkta beslutsnivån i olika frågor, i första hand frågor rörande placering av elever, bedömning av skolform för olika elever m.m. Genom en sådan redogörelse blir det möjligt att bedöma den tidigare beskrivningen av särskolans yttre organisation mot den inre organisationen.

---

5. *Vid en kommunalisering av särskolan kan särskilda kompetenskrav för särskolan inte ställas på skolcheferna i kommunerna. Utreda hur den kompetens som de särskilda tjänsterna som särskolechef varit avsedda att garantera skall kunna tillgodoses på annat sätt.*

   Belysa hur kunskaper om särskolan skall kunna tillgodoses på skolledningsnivå.

   I dag möjlighet att i en lärartjänst inräkna konsulenttjänstgöring i vissa ämnen. Se över hur denna fråga skall lösas vid en kommunalisering av särskolan.

   Det är angeläget att man vid ett ändrat huvudmannaskap uppmärksammar hur behovet av konsulenter och stödinsatser med inriktning på flerhandikappade elever tillgodoses.

   Samverkan mellan flera kommuner för att kunna erbjuda kvalificerat stöd till dessa elever och deras lärare.

Försöksområdena skall beakta dessa frågor och redovisa de olika punkterna i sina framställningar till regeringen. Behovet av fortsatt konsulentverksamhet för särskolan på kommunal nivå bör också redovisas. Därvid bör också finansiering och kostnadsbärare på kort och lång sikt anges.

---

6. *Så långt möjligt anpassa särskolans bestämmelser till det kommunala skolväsendet i övrigt.*

Genom tillkomsten av en skollag, gemensam för både särskolan och det kommunala skolväsendet i övrigt, har ett viktigt steg tagits mot ett gemensamt rättssystem för samtliga skolformer. Emellertid finns det en rad bestämmelser som reglerar de olika

skolformernas verksamhet. I samband med kommunernas och landstingskommunernas planeringsarbete med sikte mot ett ändrat huvudmannaskap för särskolan kommer olika regler att uppfattas som hinder för en samplanering mellan särskolan och kommunens övriga skolväsende. I det läget är det angeläget att kommande försöksområden i sina ansökningar till regeringen penetrerar sådana bestämmelser de anser utgöra hinder för verksamheten, och samtidigt kommer med förslag till förenklingar av nu gällande regelsystem.

Bilaga 4

Tabeller till vilka hänvisning sker i betänkandet

Kommentarer till tabellerna

Uppgifterna som ligger till grund för följande sammanställningar är hämtade dels ur SCBs officiella statistik, dels från skolöverstyrelsen, dels direkt från landstingen genom ett stort antal enkäter.

Uppgifterna om elevförhållanden - frekvenser, fördelning - och resursförbrukning omfattar de tre läsåren 1986/87-1989/90. I vissa fall omfattar undersökningarna även läsåret 1985/86.

Av utrymmesskäl redovisas här som regel endast uppgifter som avser läsåret 1989/90. Detta läsår utgör också basår i våra beräkningar i samband med vårt förslag om införande av ett nytt statsbidragssystem för särskolan.

Inte sällan har det rått avvikelser mellan de olika källorna. Givetvis är en utvärdering av särskolans utveckling svår att göra om det inte finns en kontinuerlig datainsamling och bearbetning enligt ett flerårigt system. På grund av vissa brister i tillgängligt faktaunderlag kan föreliggande arbete inte göra anspråk på att vara hundraprocentigt korrekt i alla avseenden men bedöms å andra sidan inte innehålla större avvikelser än att resultaten är av värde.

★★★

Förkortningar som används i tabellerna

Ts - träningsskola
Gs - grundsärskola
Yu - yrkesutbildning
Yt - yrkesträning
Vt - verksamhetsträning
SU - särskild undervisning
Iu - ingen undervisning
Gr - grundskola
Gy - gymnasieskola

★★★

Tabell 1 a och b, diagram A och B. Sid. 231-233
Elevantalet i särskolan länsvis i förhållande till dels folkmängd, dels elevpopulationens storlek i grundskolan och gymnasieskolan läsåret 1989/90, samt till fördelningen 7-20-åringar.

Här redovisas det totala elevantalet i ungdomsskolan inklusive särskolan i förhållande till folkmängden och till varandra under läsåret 1989/90. Grund- och gymnasieskolans andel av befolkningen är tämligen lika mellan länen, medan särskolans andel varierar kraftigt både i förhållande till folkmängden och till elevpopulationen i grund- och gymnasieskolan. Bilden är densamma under alla tre läsåren som kartlagts.

Tabell 2, diagram C-D. Sid. 234-235
Individ- och gruppintegreringen av särskolans elever fördelade på särskolans särskolans skolformer. Länsvis redovisning.

Tabellen visar fördelningen av individ- eller gruppintegrerade särskolelever mellan särskolans olika utbildningsformer. Det framgår mycket klart att de elever som blir föremål för individintegrering tillhör gruppen lätt psykiskt utvecklingsstörda och är förmodligen de

som återfinns i gränsområdet mot grundskolan eller gymnasieskolan.

Tabell 3, diagram E. Sid. 236-242
Befolkning i åldrarna 7-20 år 1989 och 1990 samt prognos för 1995 och 2000. Andel särskoleelever läsåret 1989/90.

Tabellen visar fördelningen av antalet 7-20-åringar och särskoleelever kommunvis läsåret 1989/90 samt andelen särskolelever i procent av antalet 7-20-åringar samma läsår. Andelen särskoleleelever varierar mellan 0 % och 1,79 %. Tabellen innehåller också en prognos över antalet 7-20-åringar åren 1995 och 2000. Diagram E visar antalet invånare i åldersintervallet 7-20 år per kvadratkilometer, vilket utgör en faktor vid beräkning av statsbidraget.

Tabell 4. Sid. 243
Elevutvecklingen i särskolan 1985-1989. Absoluta och relativa tal.

Tabellen ger en bild av särskolans elevutveckling under femårsperioden 1985-1989. Förändringen från 0,99 procent av elevunderlaget i grund- och gymnasieskolan 1985 till 0,94 procent 1987 beror sannolikt på de begränsningar i rätten till förlängning av utbildningstiden för särskolans äldre elever som genomfördes vid införandet av 1985 års skollag, vilket skedde 1/7 1986 och således påverkar elevunderlaget för särskolans yrkesskola fr.o.m. detta läsår. Trenden är dock stigande.

Tabell 5, diagram F. Sid. 243-244
Utvecklingen av individ- och gruppintegreringen 1985-1989. En översikt.

Redovisar utvecklingen av individ- och gruppintegrering läsåren 1985/86-1989/90. Trenden är stadigt stigande.

8 – 11-0200

Tabell 6. Sid. 245
Lokalintegrerad särskoleundervisning.

Av denna tabell framgår länsvis lokal- och individintegrering. 76 % av särskolans elever är lokalintegrerade i grundskola eller gymnasieskola och 8,7 % är individintegrerade läsåret 1989/90. Integrationsgraden varierar mellan 66,3 % och 100 %.

Tabell 7, diagram G och H. Sid. 246-247
Elevernas fördelning på särskolans olika former.

Redovisningen är uppdelad mellan den obligatoriska särskolan för elever i åldrarna 7-17 år och den frivilliga fortsatta utbildningen i särskolans yrkesskola och visar grundsärskolans och träningsskolans procentuella andel av elever med särskild skolplikt respektive yrkesutbildningens, yrkesträningens och verksamhetsträningens andelar av elever som utnyttjar rätten till fortsatt utbildning.

Av sammanställningen framgår att det landstingsvis råder stora skillnader. När det gäller t.ex. grundsärskolan varierar andelen mellan 53,2 % och 77,3 % av elevunderlaget, och för yrkesutbildningens del mellan 29,7 % och 61,2 %.

Tabell 8 a, b och c, diagram I och K. Sid. 248-250
Förekomsten av tilläggshandikapp lå 1989/90. Elever vid specialsärskolor.

I tabell 8 a redovisas förekomsten av tilläggshandikapp hos särskolans elever. Uppgifterna är hämtade ur landstingens elevredovisning till skolöverstyrelsen per den 15/9 1989. På grund av rapportens konstruktion är uppgifterna inte helt entydiga.

I tabell 8 b görs en jämförelse länsvis mellan å ena sidan antalet tilläggshandikapp per 100 elever enligt uppgifter i tabell 8 a och den kompletteringsresurs per elev som tilldelats (tabell 9 a).

Tabell 8 c visar de olika landstingens utnyttjande av specialenheterna Dammsdal och Salbohed. Respektive

värdlandsting visar det högsta utnyttjandet av skolorna, därnäst Stockholms, Örebro och Kopparbergs läns landsting. Nio landsting, främst norrlandslänens, utnyttjar innevarande läsår inte alls specialenheterna. Fördelningen mellan länen varierar emellertid från tid till annan.

Tabell 9 a och b, diagram L och M. Sid. 251-253
Kompletteringsresursen. Utveckling och prognos.

Här redovisas fördelningen av statsbidragsberättigade lärarresurser samt huvudmännens prioritering vid användandet av dem.

Eftersom det för alla elever har beräknats en grundresurs på 7 lärarveckotimmar är den inget bra jämförelsematerial om man vill ha fram skillnader mellan olika landsting eftersom grundresursen uppvisar ett rent lineärt samband relaterat till antalet elever i respektive landsting. Inte heller är tilläggsresursen för hemspråksundervisning eller undervisning i svenska som andraspråk lämplig att använda eftersom den endast uppvisar olikheter i frekvensen av invandrarelever. Däremot borde den behovsprövade kompletteringsresursen vara en relevant jämförelsegrund.

Av tabell 9 a framgår att det föreligger stora skillnader i uttaget av kompletteringsresurser. För läsåret 1989/90 redovisas som lägsta uttag 0,66 lärarveckotimmar per elev och som högsta 2,73 lärarveckotimmar per elev.

Tabell 9 b visar angelägenhetsgraderingen av kompletteringsresursen. Fysiska tilläggshandikapp hos eleverna motiverar ca 30 % av kompletteringsresursen, medan t.ex. bibehållande av klassorganisation i glesbygd är bakomliggande faktor för endast ca 5 %.

Tabell 10, diagram N-P. Sid. 254-256
Skolledningsresursen.

Läsåret 1989/90 går det i genomsnitt 78 elever på en rektors- eller studierektorstjänst i särskolan. Elevunderlaget per rektors- eller studierektortstjänst varierar

mellan 46 elever (Gotlands kommun) och 107,5 elever (Gävleborgs läns landsting). Av diagram N framgår den sammanlagda skolledningsresursen inklusive nedsättningstid för tillsynslärare och specialfunktioner.

Vi har också undersökt utbildningsbakgrunden för särskolans rektorer och studierektorer. Ca 80 % av rektorerna och ca 64 % av studierektorerna var behöriga även till skolledartjänster i grundskolan enligt till och med utgången av år 1990 gällande bestämmelser. 95 % hade speciallärarutbildning. 84 % av rektorerna och 72 % av studierektorerna hade skolledarutbildning.

Diagrammen R och S. Sid. 257

Diagrammen visar översiktligt förekomsten av tjänster för elevvårdspersonal samt var de organisatoriskt fanns placerade och hur de budgeterats. Endast hos fyra huvudmän fanns medel budgeterade inom särskolans budget som helt täckte kostnaderna för elevvårdsverksamheten i särskolan. 13 huvudmän har inte alls kunnat ange kostnaderna för särskolans elevvård.

Tabell 11, diagram T. Sid. 258-259
Volymen av konsulentresurser m.m.

Tabellen visar arten och omfattningen av tjänstgöring som konsulent. Av tabellen framgår att konsulentinsatser för elever med tilläggshandikappen **syn, hörsel** och **rörelsehinder** dominerar. Cirka 73 % av det redovisade timtalet går till sådan tjänstgöring, medan t.ex. tjänstgöring som konsulent i praktiskt-estetiska ämnen endast uppgår till drygt 8 % av det sammanlagda timtalet för konsulenttjänstgöring.

Tabell 12 a och b, diagram U. Sid. 260-262
Elevassistentresurserna.

Tabellerna visar omfattningen av elevassistentresursen i absoluta och relativa tal i såväl veckotimmar som kronor. Maximivärden är 9,4 vecktimmar per elev el-

ler en årskostnad på 34 400 kronor per elev. Minimivärden är 2,8 veckotimmar per elev och som lägsta årskostnad 8 700 kronor per elev. Medelvärden är 5,1 veckotimmar per elev och en årskostnad av cirka 17 000 kronor per elev.

Tabell 13, diagram W. Sid. 263-264
Yrkesvalsresurserna.

Tabellen visar omfattningen av yrkesvalsverksamheten, utbildningsstandarden för yrkesvalslärarna, anknytningen till Länsarbetsnämnderna samt i vilken utsträckning grund- och gymnasieskolans syokonsulenter anlitats inom särskolan.

I genomsnitt åtgår 0,328 veckotimmar per elev för yrkesvalslärare och kontaktlärare. Maximum är 0,586 veckotimmar och minimum 0,163 veckotimmar.

Cirka 80 % av yrkesvalslärarna har särskild utbildning för yrkesvalslärare i särskolan och cirka 90 % har anknytning till länsarbetsnämnden genom arvodesanställning.

Syo-konsulenter anlitas i endast 3 landsting, sammanlagt 14 veckotimmar av totalt 2 053 veckotimmar för yrkesvägledning i särskolan.

Tabell 14, diagram X. Sid. 265-266
Statsbidrag.

Slutreglerat och utbetalat statsbidrag till särskolan exklusive undervisning i hemspråk och svenska som andraspråk. Fördelning på de olika bidragsunderlagen **grundresurs, kompletteringsresurs, särskild undervisning, individintegrerade elever och skolledning..**

Tabell 15, diagram Y. Sid. 267-268
Jämförelse mellan statsbidrag och andel befolkning 7-20 år.

Tabell 16 a-d, diagram Z och Å. Sid. 269-273
Kostnader för särskolverksamheten. Kostnadsfördelningen mellan staten och huvudmännen.

Kostnadsredovisning för budgetåret 1989, såväl brutto- som nettokostnader totalt och per elev, samt kostnadsfördelningen mellan staten och huvudmännen.

Tabell 17. Sid. 274-279
En ny statsbidragsmodell för särskolan.

Tabellen visar i detta exempel, kommunvis utfallet av statsbidraget för särskolan, beräknat på dels det totala antalet 7-20-åringar i kommunen (behovsvariabeln), dels antalet elever som mottagits i särskola och som är folkbokförda i kommunen (strukturvariabeln), dels också antalet 7-20-åringar per kvadratkilometer i kommunen (glesbygdsfaktorn).

I exemplet beräknas 10 % av statsbidraget utifrån behovsvariabeln, 87,5 % utifrån strukturvariabeln och 2,5 % utifrån glesbygdsfaktorn. Den senare är konstant, medan de två första förändras successivt. Behovsvariabeln kan bli högst 97,5 % och strukturvariabeln lägst 0 %, vilket skulle innebära att andelen särskoleelever fullständigt motsvarar andelen 7-20-åringar av kommunens befolkning. Enstaka kommuner (ex. Mora), vilka inte för basåret 1989/90 har redovisat några särskoleelever har, av beräkningstekniska skäl, tillförts en (1) elev. Detta leder till vissa felaktigheter i första hand vad avser den relativa avvikelsen.

Tabell 1a.
Särskolans elever i förhållande till folkmängd och ungdomsskolans elevpopulation samt jämförelseberäkning grundad på antagandet att varje landstings särskola skall utgöra lika stor andel av landets samlade särskola som länets ungdomsskola utgör av landets samlade ungdomsskola. Läsår 1989/90.

Landsting	Folkmängd	Elever i Grundsk	Gy-sk	S:a	% av folkmängd	% av Gr+Gy tot.	Elever i särskola Antal	% av Gr+Gy	% av folkmängd	% av särsk tot.	Differens andel särskola tot. v. Gr+Gy tot. Antal elever
AB	1.629.567	159.890	52.894	212.784	**13,1**	18,0	1.535	**0,72**	**0,09**	13,6	-500
C	264.709	29.394	9.127	38.521	14,6	3,3	369	0,96	0,14	3,3	- 4
D	253.366	27.684	8.542	36.226	14,3	3,1	328	0,91	0,13	2,9	- 22
E	399.456	43.128	14.346	57.474	14,4	4,8	534	0,93	0,13	4,7	- 9
F	306.538	33.954	11.815	45.769	14,9	3,9	552	1,21	0,18	4,9	+111
G	176.558	20.377	6.049	26.426	15,0	2,2	216	0,82	0,12	1,9	- 33
H	239.530	25.639	7.819	33.458	14,0	2,8	349	1,09	0,15	3,1	+ 32
I	56.831	6.446	1.756	8.202	14,4	0,7	92	1,12	0,16	0,8	+ 13
K	149.904	16.536	5.253	21.789	14,5	1,8	171	0,78	0,11	1,5	- 33
L	286.643	32.115	9.490	41.605	14,5	3,5	517	1,24	0,18	4,6	+121
M,Ma	771.370	79.122	24.748	103.870	13,5	8,8	928	0,89	0,12	8,2	- 67
N	250.924	28,627	9.017	37.644	15,0	3,2	334	0,89	0,13	3,0	- 28
O,Oa	735.608	69.679	26.012	95.691	13,0	8,1	853	0,89	0,12	7,5	- 63
P	437.466	48.674	13.953	62.627	14,3	5,3	608	0,97	0,14	5,4	+ 9
R	274.498	31.315	8.769	40.084	14,6	3,4	485	1,21	0,17	4,3	+101
S	282.358	29.048	9.491	38.539	13,6	3,2	417	1,08	0,15	3,7	+ 55
T	271.499	28.303	9.771	38.074	14,0	3,2	429	1,13	0,16	3,8	+ 67
U	256.499	26.899	9.298	36.197	14,1	3,0	419	1,16	0,16	3,7	+ 80
W	286.621	30.945	9.308	40.253	14,0	3,4	350	0,87	0,12	3,1	- 34
X	288.186	28.860	9.700	38.560	13,4	3,2	539	**1,40**	**0,19**	4,8	+177
Y	260.472	27.389	9.320	36.709	14,1	3,1	434	1,18	0,17	3,8	+ 84
Z	134.777	14.061	4.431	18.492	13,7	1,6	169	0,91	0,13	1,5	- 12
AC	250.079	28.547	8.796	37.343	14,9	3,1	352	0,94	0,14	3,1	+ 2
BD	262.784	29.025	9.812	38.837	14,8	3,3	326	0,84	0,12	2,9	- 47
Summa	8.526.263	895.657	289.517	1.185174	13,9	100,0	11.306	0,95	0,13	100,1	0

+ = överskott, - = underskott

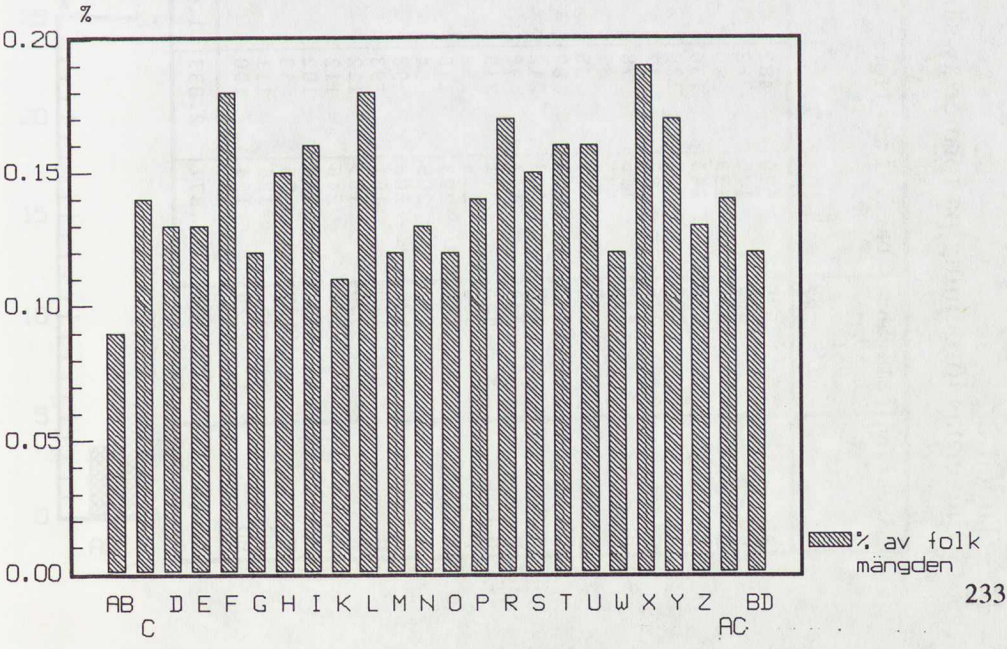
Tabell 1b.
Andel särskolelever jämfört med fördelningen 7-20-åringar i riket. (Rxy = 0,94).

Landsting	Antal särskolelever	Andel särskolelever %	Antal 7-20 år	Andel 7-20 år %
AB	1.535	13,58	263.754	17,96
C	369	3,26	47.720	3.25
D	328	2,90	45.322	3,09
E	534	4,72	70.720	4,82
F	552	4,88	56.019	3,82
G	216	1,91	32.753	2,23
H	349	3,09	41.812	2,85
I	92	0,81	10.267	0,70
K	171	1,51	26.908	1,83
L	517	4,57	52.175	3,55
M,Ma	928	8,21	129.306	8,81
N	334	2,95	47.012	3,20
O,Oa	853	7,54	115.978	7,90
P	608	5,38	80.313	5,47
R	485	4,29	50.788	3,46
S	417	3,69	47.144	3,21
T	429	3,79	47.038	3,20
U	419	3,71	44.973	3,06
W	350	3,10	49.676	3,38
X	539	4,77	48.335	3,29
Y	434	3,84	44.987	3,06
Z	169	1,49	22.718	1,55
AC	352	3,11	45.265	3,08
BD	326	2,88	47.311	3,22
Totalt	11.306	99,98	1.468.294	99.99

Diagram A.
Andel elever i särskola i procent av ungdomsskolans elevpopulation. Läsåret 1989/90.

Diagram B.
Andel elever i särskola i procent av folkmängden. Länsvis 31/12 1989.

Tabell 2.
Elevernas fördelning på former av särskola, samt individintegrerade. Läsår 1989/90.

Landsting	Elevant. i särskola 15/9 -89	Därav i skolform Gs	Ts	Yu	Yt	Vt	SU/Iu	Därav individ-eller gruppintegrerade i Gs	Ts	Yu	Yt	Vt	Totalt Antal	% av elevantal
AB	1.535	570	487	138	238	89	13	48	2	4			54	3,5
C	369	175	82	49	38	22	3	32	2				34	9,2
D	328	130	80	48	40	19	11	16		2			18	5,5
E	534	245	130	81	51	26	1	95		2			97	18,2
F	552	253	120	90	54	34	1	79		23			102	18,5
G	216	88	47	31	29	16	3	12		1			13	6,0
H	349	146	78	56	49	14	6	16		1			17	4,9
I	92	35	33	12	6	5	1	1					1	1,1
K	171	77	35	34	17	7	1	7					7	4,1
L	517	273	80	89	32	29	14	54		6			60	11,6
M,Ma	928	403	242	91	137	54	2	37	2	26			65	7,0
N	334	143	98	52	26	13	2	28		4			32	9,6
O,Oa	853	371	219	121	109	33	2	47	1	5			53	6,2
P	608	275	152	89	52	30	10	56	6	9			71	11,7
R	485	223	110	82	49	19	2	37		2			39	8,0
S	417	205	84	57	54	13	4	37	1	8			46	11,0
T	429	208	93	42	59	25	2	44	1	8			53	12,4
U	419	161	93	60	69	34	2	6	1				7	1,7
W	350	155	112	29	38	14	2	37		2			39	11,1
X	539	246	112	109	46	23	3	39	1				40	7,4
Y	434	180	102	90	41	16	5	23		5			28	6,5
Z	169	75	33	13	24	23	1	29		5			34	20,1
AC	352	126	111	47	42	20	6	16		13			29	8,2
BD	326	114	100	48	44	20		27	1	17			45	13,8
Summa	11.306	4.877	2.833	1.558	1.343	598	97	823	17	144			984	8,7

Diagram C.
Individ- eller gruppintegrerade elever i procent av elevpopulationen för respektive form av särskola.

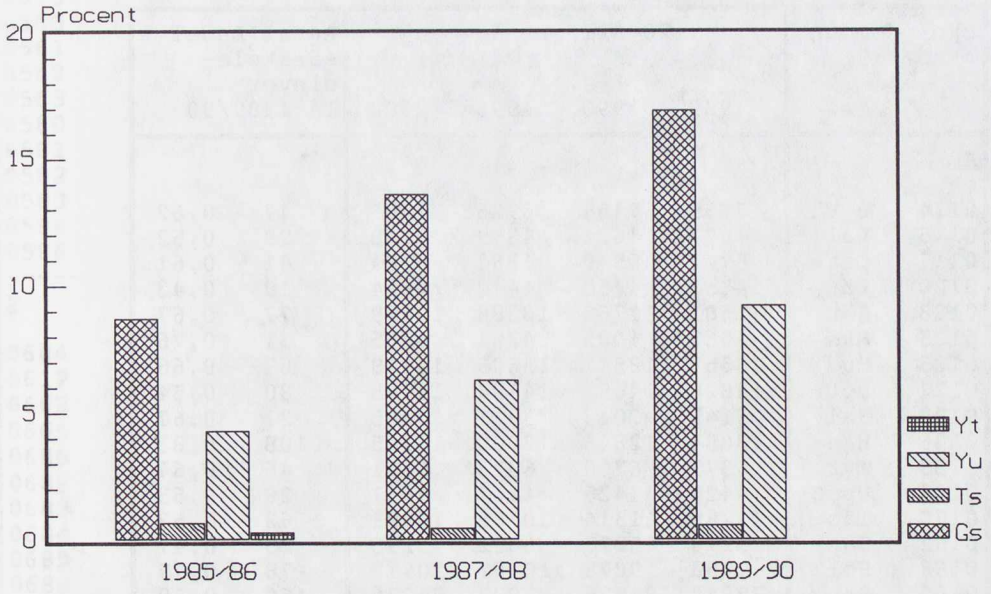
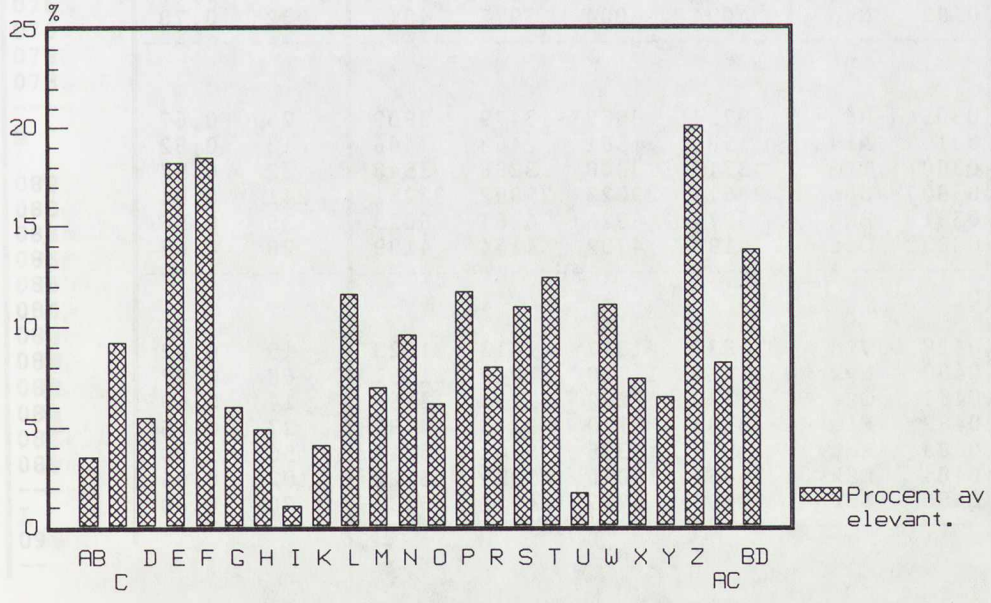

Diagram D.
Andel individ- eller gruppintegrerade särskoleelever.
Läsåret 1989/90.

Tabell 3.
Befolkning i åldrarna 7-20 år 1989 och 1990, prognos för år 1995 och år 2000 samt antal och andel särskole-elever år 1989/90.

Län/	Kommun	7-20-åringar år				Antal särskole-elever lå 1989/90	Andel %
		1989	1990	1995	2000		
AB							
0114	U-Vä	7559	7459	6925	7205	47	0,62
0115	Val	4677	4624	4819	5268	29	0,62
0117	Öst	6747	6549	6362	6984	41	0,61
0120	Vär	4153	4150	4440	4994	18	0,43
0123	Jär	11501	11263	10388	10599	77	0,67
0125	Eke	4067	4005	4204	4785	31	0,76
0126	Hud	13555	13547	13605	14349	89	0,66
0127	Bot	14820	14652	14184	14285	80	0,54
0128	Sal	3145	3043	3011	3385	21	0,67
0136	Han	13084	12846	12000	12385	108	0,83
0138	Tyr	6979	6750	6373	6661	45	0,64
0139	UppB	4420	4428	4407	4631	28	0,63
0160	Täb	11789	11514	10765	10999	62	0,53
0162	Dan	5273	5277	5062	5295	25	0,47
0163	Sol	9883	9875	10187	10918	78	0,79
0180	Sth	79949	81526	87073	94276	466	0,58
0181	Söd	15368	15013	14276	14489	121	0,79
0182	Nac	11980	11998	12041	12768	60	0,50
0183	Sun	3499	3547	3746	4217	26	0,74
0184	Soln	5610	5772	5926	6425	26	0,46
0186	Lid	6671	6546	6252	6351	44	0,66
0187	Vax	1294	1322	1524	1700	9	0,70
0188	Nor	7722	7648	8019	8666	67	0,87
0191	Sig	5915	5874	6000	6645	47	0,79
0192	Nyn	4094	4004	3977	4315	32	0,78
C							
0305	Håb	3724	3668	3479	3909	25	0,67
0319	Älv	1585	1561	1463	1466	13	0,82
0360	Tie	3315	3308	3296	3548	32	0,97
0380	Upp	28619	29023	29892	32251	241	0,84
0381	Enk	6279	6326	6261	6823	35	0,56
0382	Öst	4198	4202	4134	4199	28	0,67
D							
0428	Vin	1837	1817	1813	1823	15	0,82
0480	Nyk	11929	11720	11049	11061	68	0,57
0481	Oxe	2379	2262	2116	2266	14	0,59
0482	Fle	3185	3170	3273	3485	27	0,85
0483	Kat	5578	5335	5208	5344	56	1,00
0484	Esk	15451	16070	15395	15928	102	0,66
0486	Str	4963	4729	4811	5132	30	0,60

E							
0509	Öde	1146	1105	1096	1113	7	0,61
0512	Ydr	756	757	760	806	4	0,53
0513	Kin	1835	1797	1727	1822	12	0,65
0560	Box	977	951	926	964	8	0,82
0561	Åtv	2475	2442	2353	2390	19	0,77
0562	Fin	4264	4192	3967	3958	22	0,52
0563	Val	1616	1613	1553	1597	10	0,62
0580	Lin	20492	20427	20043	21267	169	0,82
0581	Nor	20772	20589	19935	20901	134	0,65
0582	Söd	2639	2664	2756	2932	16	0,61
0583	Mot	7496	7350	7121	7383	88	1,17
0584	Vad	1318	1303	1154	1191	6	0,46
0586	Mjö	4934	4905	4664	4720	42	0,85
F							
0604	Ane	1406	1398	1415	1455	14	1,00
0617	Gno	2040	2027	2002	2089	21	1,03
0662	Gis	5599	5703	5777	6071	51	0,91
0665	Vag	2539	2498	2435	2487	20	0,79
0680	Jön	19567	19665	19252	20089	225	1,15
0682	Näs	5309	5334	5117	5520	68	1,28
0683	Vär	5761	5891	5804	6108	33	0,57
0684	Säv	2234	2189	2214	2283	16	0,72
0685	Vet	5200	5199	5012	5254	43	0,83
0686	Eks	3268	3311	3315	3418	25	0,77
0687	Tra	3096	3059	2867	2923	20	0,65
G							
0760	Upp	1793	1740	1821	1936	20	1,12
0761	Les	1704	1675	1610	1643	13	0,76
0763	Tin	2542	2545	2524	2531	17	0,67
0764	Alv	3744	3784	3786	3848	30	0,80
0765	Älm	2848	2843	2900	3025	32	1,12
0767	Mar	2053	2030	1958	1951	26	1,27
0780	Växj	12994	12776	12070	12445	59	0,45
0781	Lju	5075	5060	4976	5140	38	0,75
H							
0821	Hög	1206	1196	1212	1226	11	0,91
0834	Tor	1396	1375	1367	1382	7	0,50
0840	Mör	2598	2590	2598	2642	15	0,58
0860	Hul	2872	2827	2797	2820	32	1,11
0861	Mön	2280	2277	2290	2378	18	0,79
0862	Emm	1831	1802	1700	1716	12	0,66
0880	Kal	9384	9292	9362	9664	84	0,90
0881	Nyb	3565	3523	3510	3622	39	1,09
0882	Osk	5097	4897	4529	4500	32	0,63
0883	Väs	6924	6854	6541	6634	61	0,88
0884	Vim	2793	2733	2727	2766	24	0,86
0885	Bor	1866	1889	1970	2042	12	0,64
I							
0980	Got	10267	10238	10008	10188	100	0,97

K							
1060	Olo	2656	2531	2390	2503	20	0,75
1080	Kar	10559	10450	10227	10338	71	0,67
1081	Ron	5333	5246	5024	5060	21	0,39
1082	Kar	5529	5450	5147	5216	37	0,67
1083	Söl	2831	2802	2713	2755	23	0,81
L							
1121	Ö-Gö	2979	2926	2808	2831	31	1,04
1137	Örk	1826	1858	1878	1956	16	0,88
1160	Tom	2147	2137	2174	2286	17	0,79
1162	Bro	2481	2457	2365	2413	16	0,65
1163	Osb	2479	2460	2480	2561	34	1,37
1165	Per	1368	1397	1505	1595	14	1,00
1166	Kli	3071	3001	2909	2991	48	1,56
1167	Åst	2795	2737	2573	2632	34	1,22
1168	Bås	2325	2330	2338	2393	24	1,03
1180	Kri	12555	12604	12459	12905	114	0,91
1181	Sim	3211	3237	3273	3325	31	0,97
1182	Äng	6132	6168	6587	7225	48	0,78
1183	Häs	8806	8783	8542	8957	72	0,82
M,Ma							
1214	Sva	2487	2509	2520	2731	29	1,17
1230	Sta	4049	3920	3631	3729	19	0,47
1231	Bur	2788	2784	2675	2741	20	0,72
1233	Vel	6100	6005	5800	6078	17	0,28
1260	Bju	2958	2922	2757	2800	35	1,18
1261	Käv	4923	4913	4834	5182	40	0,81
1262	Lom	3627	3480	3404	3679	18	0,50
1263	Sve	4030	3992	3926	3886	18	0,45
1264	Sku	2614	2653	2618	2696	14	0,54
1265	Sjö	2816	2873	2973	3198	19	0,68
1266	Hör	2321	2368	2436	2647	24	1,03
1267	Höö	2414	2498	2710	2959	15	0,62
1280	Mal	31471	31680	32327	34615	167	0,53
1281	Lun	14749	15034	15265	16119	93	0,63
1282	Lan	5869	5901	5645	5757	77	1,31
1283	Hel	16782	16906	16654	17493	128	0,76
1284	Hög	4358	4320	4070	4029	30	0,69
1285	Esl	5003	5030	5108	5591	68	1,36
1286	Yst	4029	4031	4130	4366	42	1,04
1287	Tre	5918	5932	5949	6426	59	1,00
N							
1315	Hyl	1934	1906	1932	2099	14	0,72
1380	Hal	14011	13955	13615	14291	95	0,68
1381	Lah	4302	4278	4332	4512	32	0,74
1382	Fal	6934	6905	6929	7323	65	0,94
1383	Var	8939	8893	8902	9435	77	0,86
1384	Kun	10892	10905	11141	12575	62	0,57

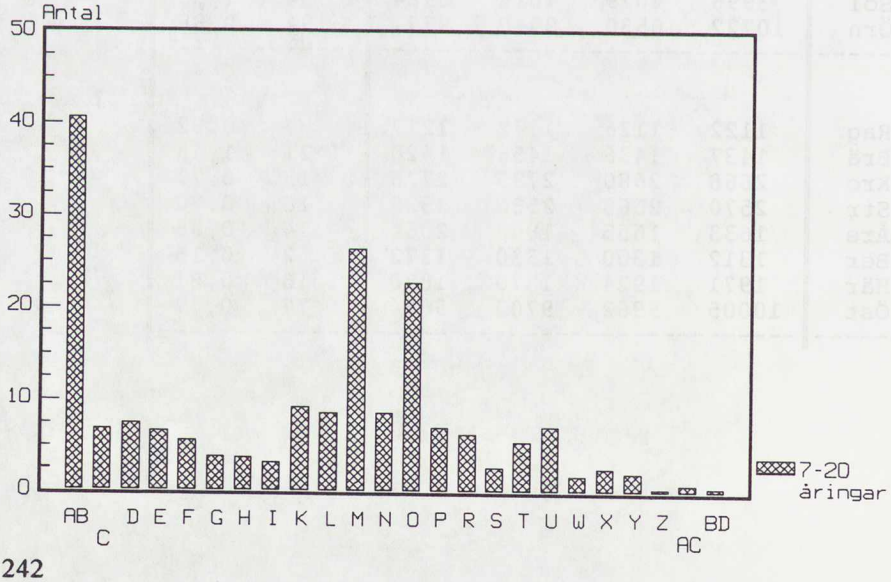
O,Oa							
1401	Här	5627	5613	5713	6161	51	0,91
1402	Par	5873	5814	5904	6387	46	0,78
1407	Öck	2205	2193	2153	2279	17	0,77
1415	Ste	3624	3611	3632	3893	24	0,66
1419	Tjö	2610	2608	2741	3009	16	0,61
1421	Oru	2615	2652	2724	2903	22	0,84
1427	Sot	1595	1574	1659	1738	9	0,56
1430	Mun	2092	2056	2067	2150	6	0,29
1435	Tan	1997	2003	2015	2176	14	0,70
1480	Göt	60042	60217	59419	63411	511	0,85
1481	Möl	9124	9034	8746	9336	116	1,27
1482	Kun	6313	6270	6232	6880	45	0,71
1484	Lys	2692	2669	2626	2742	18	0,67
1485	Udd	7756	7768	7937	8576	66	0,85
1486	Str	1813	1765	1736	1849	12	0,66
P							
1504	Dal	1045	1006	948	926	11	1,05
1507	Fär	1452	1447	1494	1534	11	0,76
1521	Ale	5315	5212	4789	4921	30	0,56
1524	Ler	7462	7261	7080	7692	49	0,66
1527	Vår	1981	1962	1915	1978	21	1,06
1552	Tra	2357	2353	2341	2431	14	0,59
1560	Ben	1974	2038	2002	2003	7	0,35
1561	Hel	1805	1784	1796	1818	5	0,28
1562	Lil	2530	2574	2687	2796	24	0,95
1563	Mar	5939	5981	6133	6471	51	0,86
1565	Sve	2126	2111	2078	2169	22	1,03
1566	Her	1771	1748	1748	1829	20	1,13
1580	Vän	6594	6592	6461	6800	43	0,65
1581	Tro	8707	8722	8203	8439	72	0,83
1582	Ali	6212	6212	6291	6663	47	0,76
1583	Bor	16754	16546	16354	17592	135	0,81
1584	Ulr	4106	4112	4109	4210	30	0,73
1585	Åmå	2183	2119	2119	2228	15	0,69
R							
1602	Grä	1131	1108	1154	1197	10	0,88
1603	Ess	1120	1091	1056	1044	5	0,45
1622	Mul	1765	1759	1640	1522	18	1,02
1623	Hab	2249	2168	2085	1979	9	0,40
1637	Kar	1444	1437	1411	1438	16	1,11
1643	Gul	1117	1063	1064	1112	12	1,07
1660	Var	3068	2989	2954	2951	46	1,50
1661	Göt	2780	2675	2528	2419	21	0,76
1662	Tib	2177	2107	1989	1987	31	1,42
1663	Tör	1894	1872	1902	1921	22	1,16
1680	Mar	4437	4320	4228	4303	47	1,06
1681	Lid	6289	6148	5875	5952	39	0,62
1682	Ska	3372	3323	3311	3443	25	0,74
1683	Skö	8396	8265	8054	8373	101	1,20
1684	Hjo	1737	1706	1598	1568	19	1,09
1685	Tid	2302	2282	2259	2344	22	0,96
1686	Fal	5510	5424	5445	5652	40	0,73

S							
1715	Kil	2533	2507	2359	2454	25	0,99
1730	Eda	1541	1542	1514	1601	2	0,13
1737	Tor	2302	2236	2282	2484	25	1,09
1760	Sto	977	944	895	885	12	1,23
1761	Ham	2626	2786	2864	2964	26	0,99
1762	Mun	654	622	640	677	6	0,92
1763	For	2536	2540	2404	2459	12	0,47
1764	Gru	1914	1886	1756	1766	15	0,78
1765	Årj	1744	1647	1645	1737	16	0,92
1766	Sun	2108	2091	2173	2373	19	0,90
1780	Kar	12092	12034	11767	12282	116	0,96
1781	Kri	4378	4379	4165	4180	48	1,10
1782	Fil	2057	1956	1909	1943	27	1,31
1783	Hag	2416	2495	2531	2726	17	0,70
1784	Arv	4278	4203	4212	4478	44	1,03
1785	Säf	2988	2974	2889	3025	28	0,94
T							
1860	Lax	1320	1333	1321	1370	15	1,14
1861	Hal	3165	3062	2946	3034	27	0,85
1862	Deg	2166	2106	1958	1944	24	1,11
1863	Häl	1420	1411	1372	1462	13	0,92
1864	Lju	1038	1048	1054	1094	13	1,25
1880	Öre	20498	20519	20233	21263	158	0,77
1881	Kum	3400	3410	3295	3367	38	1,12
1882	Ask	2147	2198	2126	2049	20	0,93
1883	Kar	5461	5365	5062	5362	36	0,66
1884	Nor	1969	1956	1872	1905	19	0,96
1885	Lin	4454	4441	4351	4525	36	0,81
U							
1904	Ski	925	860	805	800	4	0,43
1907	Sur	2254	2149	1914	1871	27	1,20
1917	Heb	2429	2371	2403	2473	24	0,99
1960	Kun	1611	1590	1408	1355	15	0,93
1961	Hal	3028	2889	2587	2708	34	1,12
1962	Nor	1156	1134	1135	1163	10	0,87
1980	Väs	20510	20191	18624	18715	195	0,95
1981	Sal	3890	3800	3638	3663	30	0,77
1982	Fag	2178	2095	1904	1841	30	1,38
1983	Köp	4449	4475	4248	4335	47	1,06
1984	Arb	2543	2472	2210	2199	14	0,55

W							
2021	Van	1267	1223	1206	1301	8	0,63
2023	Mal	1891	1850	1880	1931	17	0,90
2026	Gag	2002	2011	1964	2036	8	0,40
2029	Lek	2388	2432	2563	2689	7	0,29
2031	Rät	1771	1806	1825	1875	18	1,02
2034	Ors	1224	1235	1290	1363	5	0,41
2039	Älv	1276	1316	1416	1486	8	0,63
2061	Sme	2456	2440	2423	2478	10	0,41
2062	Mor	3754	3749	3750	3753	0	0,00
2080	Fal	9650	9684	9877	10060	89	0,92
2081	Bor	8017	8014	8117	8552	66	0,82
2082	Sät	2239	2279	2399	2542	14	0,63
2083	Hed	2839	2813	2842	2932	21	0,74
2084	Ave	4116	4123	4123	4283	33	0,80
2085	Lud	4786	4759	4615	4732	28	0,59
X							
2101	Ock	1064	1080	1070	1098	7	0,66
2104	Hof	1954	1913	1894	2000	26	1,33
2121	Ova	2436	2471	2371	2427	40	1,64
2132	Nor	1955	1940	1879	1943	35	1,79
2161	Lju	3427	3448	3465	3577	43	1,25
2180	Gäv	14382	14140	13903	14496	154	1,07
2181	San	6697	6533	6295	6385	50	0,75
2182	Söd	4817	4756	4516	4471	51	1,06
2183	Bol	4786	4899	4835	4895	67	1,40
2184	Hud	6817	6747	6612	6813	59	0,87
Y							
2260	Ång	1881	2025	1978	1956	21	1,12
2262	Tim	3514	3310	2919	2787	31	0,88
2280	Här	5023	4829	4390	4141	49	0,98
2281	Sun	15984	15644	14366	14242	157	0,98
2282	Kra	3867	3819	3542	3406	39	1,01
2283	Sol	3996	4079	4016	3984	54	1,35
2284	Örn	10722	10530	9940	9791	94	0,88
Z							
2303	Rag	1122	1126	1172	1217	7	0,62
2305	Brä	1437	1436	1456	1420	21	1,46
2309	Kro	2668	2680	2795	2776	19	0,71
2313	Str	2570	2568	2536	2539	18	0,70
2321	Åre	1633	1655	1800	2064	14	0,86
2326	Ber	1312	1300	1330	1372	2	0,15
2361	Här	1971	1924	1870	1870	16	0,81
2380	Öst	10005	9962	9703	9674	77	0,77

AC							
2401	Nor	1500	1471	1488	1486	10	0,67
2403	Bju	470	471	452	468	3	0,64
2404	Vin	1164	1137	1114	1137	11	0,95
2409	Rob	1444	1429	1454	1505	15	1,04
2417	Nor	902	901	897	947	14	1,55
2418	Mal	779	777	754	721	1	0,13
2421	Sto	1361	1352	1371	1376	2	0,15
2422	Sor	554	539	550	564	3	0,54
2425	Dor	600	587	538	549	5	0,83
2460	Vän	1568	1541	1593	1681	12	0,77
2462	Vil	1487	1488	1517	1542	13	0,87
2463	Åse	610	597	596	627	3	0,49
2480	Ume	16309	16363	16729	17985	124	0,76
2481	Lyc	2621	2609	2610	2739	17	0,65
2482	Ske	13896	13796	13475	13700	114	0,82
BD							
2505	Arv	1319	1297	1237	125	13	0,99
2506	Arj	570	561	576	599	0	0,00
2510	Jok	1118	1120	1086	1153	7	0,63
2513	Öve	714	704	688	680	3	0,42
2514	Kal	3573	3501	3300	3282	34	0,95
2518	Öv.T	1073	1081	1092	1058	8	0,75
2521	Paj	1375	1396	1382	1383	7	0,51
2523	Gäl	3733	3704	3607	3702	32	0,86
2560	Älv	1674	1681	1616	1648	17	1,02
2580	Lul	12118	11941	11266	11640	89	0,73
2581	Pit	7829	7732	7278	7226	65	0,83
2582	Bod	5341	5338	5179	5268	34	0,64
2583	Hap	2000	1910	1808	1768	12	0,60
2584	Kir	4874	4739	4247	4323	34	0,70

Diagram E.
Antal invånare 7-20 år per kvadratkilometer. 1989.

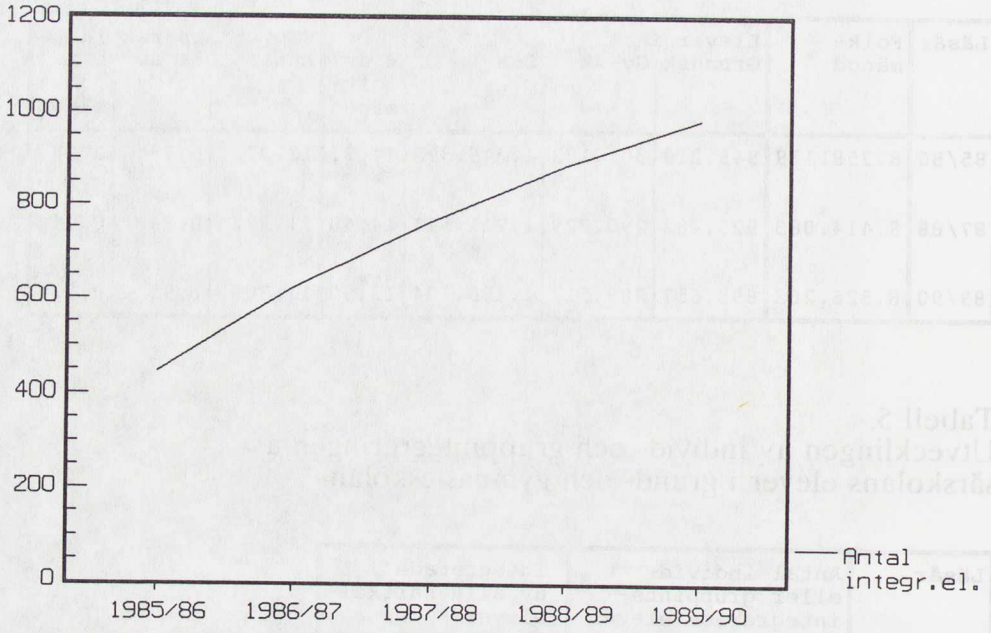
Tabell 4.
Elevutvecklingen i särskolan. Faktiska tal 1985 - 1989, samt procentuell andel av det sammanlagda elevantalet i grundskolan och gymnasieskolan.

Läsår	Folk-mängd	Elever i Grundsk	Gy-sk	S:a	% av folk-mängd	Elever i särskola Antal	% av Gr+Gy	% av folk-mängd
85/86	8.358.139	945.210	301.183	1.246.393	14,91	12.372	0,99	0,15
87/88	8.414.083	920.782	290.729	1.211.511	14,40	11.372	0,94	0,14
89/90	8.526.263	895.657	289.517	1.185.174	13,90	11.306	0,95	0,13

Tabell 5.
Utvecklingen av individ- och gruppintegreringen av särskolans elever i grund- och gymnasieskolan.

Läsår	Antal individ- eller gruppinte-integrerade elever	Integrerade i % av alla särskol-elever
1985/86	445	3,60
1986/87	622	5,55
1987/88	765	6,73
1988/89	886	7,94
1989/90	984	8,70

Diagram F.
Utvecklingen av individ- eller gruppintegreringen av särskolans elever.

Tabell 6.
Lokalintegrerad särskoleundervisning länsvis. Läsåret 1989/90.

Landsting	Elever i särskola	Antal lokal-integrerade	Andel lokal-integrerade %	Antal ind-integr.	Andel ind-integr. %	Integrerade Totalt Antal	Integrerade Totalt %
AB	1.535	1.121	73	54	3,5	1175	76,5
C	369	309	83,7	34	9,2	343	93
D	328	272	82,9	18	5,5	290	88,4
E	534	349	65,4	97	18,2	446	83,5
F	552	333	60,3	102	18,5	435	78,8
G	216	185	85,6	13	6	191	88,4
H	349	211	60,5	17	4,9	228	65,3
I	92	81	88,1	1	1,1	82	89
K	171	152	88,9	7	4,1	159	93
L	517	283	54,7	60	11,6	343	66,3
M	928	759	81,8	65	7	824	88,8
N	334	285	85,3	32	9,6	317	94,9
O	853	627	73,5	53	6,2	680	79,7
P	608	413	67,9	71	11,7	484	79,6
R	485	420	86,6	39	8,0	459	94,6
S	417	308	73,9	46	11	354	84,9
T	429	351	81,8	53	12,4	404	94,2
U	419	383	91,4	7	1,7	390	93,1
W	350	302	86,3	39	11,1	341	97,4
X	539	379	70,3	40	7,4	419	77,7
Y	434	381	87,8	28	6,5	409	94,2
Z	169	98	58	34	20,1	132	78,1
AC	352	315	89,5	29	8,2	344	98,3
BD	326	281	86,2	45	13,8	326	100
Summa	11.306	8.598	76,0	984	8,7	9582	84,8

Tabell 7.
Elevernas fördelning på särskolans olika former. Läsåret 1989/90.

Landsting	Elevantal i särskola	Därav i Obligatoriska skolor(o) Summa	Gs Antal	Gs % av o	Ts Antal	Ts % av o	Frivilliga skolor(f) Summa	Yu Antal	Yu % av f	Yt Antal	Yt % av f	Vt Antal	Vt % av f	Su/Iu Antal	Su/Iu % av alla
AB	1.535	1.057	570	53,9	487	46,1	465	138	29,7	238	51,2	89	19,1	13	0,8
C	369	257	175	68,1	82	31,9	109	49	45,0	38	34,9	22	20,1	3	0,8
D	328	210	130	61,9	80	38,1	107	48	44,9	40	37,4	19	17,8	11	3,4
E	534	375	245	65,3	130	34,7	158	81	51,3	51	32,3	26	16,5	1	0,6
F	552	373	253	67,9	120	32,1	178	90	50,6	54	30,3	34	19,1	1	0,2
G	216	135	88	65,2	47	34,8	76	31	40,8	29	38,2	16	21,1	3	1,4
H	349	224	146	65,2	78	34,8	119	56	47,1	49	41,2	14	11,8	6	1,7
I	92	68	35	51,5	33	48,5	23	12	52,2	6	26,1	5	21,7	1	1,1
K	171	112	77	68,8	35	31,3	58	34	58,6	17	29,3	7	20,6	1	0,6
L	517	353	273	77,3	80	22,7	150	89	59,3	32	21,3	29	19,3	14	2,7
M	928	645	403	62,5	242	37,5	282	91	32,3	137	48,6	54	19,2	2	0,2
N	334	241	143	59,3	98	40,7	91	52	57,2	26	28,6	13	14,3	2	0,6
O	853	590	371	62,9	219	37,1	263	121	46,0	109	41,5	33	12,6	2	0,2
P	608	427	275	64,4	152	35,6	171	89	52,1	52	30,4	30	17,6	10	1,7
R	485	333	223	67,0	110	33,0	150	82	54,7	49	32,7	19	12,7	2	0,4
S	417	289	205	71,0	84	29,0	124	57	46,0	54	43,6	13	10,5	4	1,0
T	429	301	208	69,1	93	30,9	126	42	33,3	59	46,8	25	19,9	2	0,5
U	419	254	161	63,4	93	36,6	163	60	36,8	69	42,3	34	20,9	2	0,5
W	350	267	155	58,0	112	42,0	81	29	35,8	38	46,9	14	17,3	2	0,6
X	539	358	246	68,7	112	31,3	178	109	61,2	46	25,9	23	12,9	3	1,7
Y	434	282	180	63,8	102	36,2	147	90	61,2	41	27,9	16	10,9	5	1,2
Z	169	108	75	69,5	33	30,5	60	13	21,7	24	40,0	23	38,3	1	0,6
AC	352	237	126	53,2	111	46,8	109	47	43,1	42	38,5	20	18,4	6	1,7
BD	326	214	114	53,3	100	46,7	112	48	42,9	44	39,3	20	17,9	-	0
S:a	11.306	7.710	4.877	63,3	2.833	36,7	3.499	1.558	44,5	1.343	38,4	598	17,1	97	0,9

Diagram G.
Elevernas fördelning på särskolans olika former.
Obligatoriska skolor. Läsåret 1989/90.

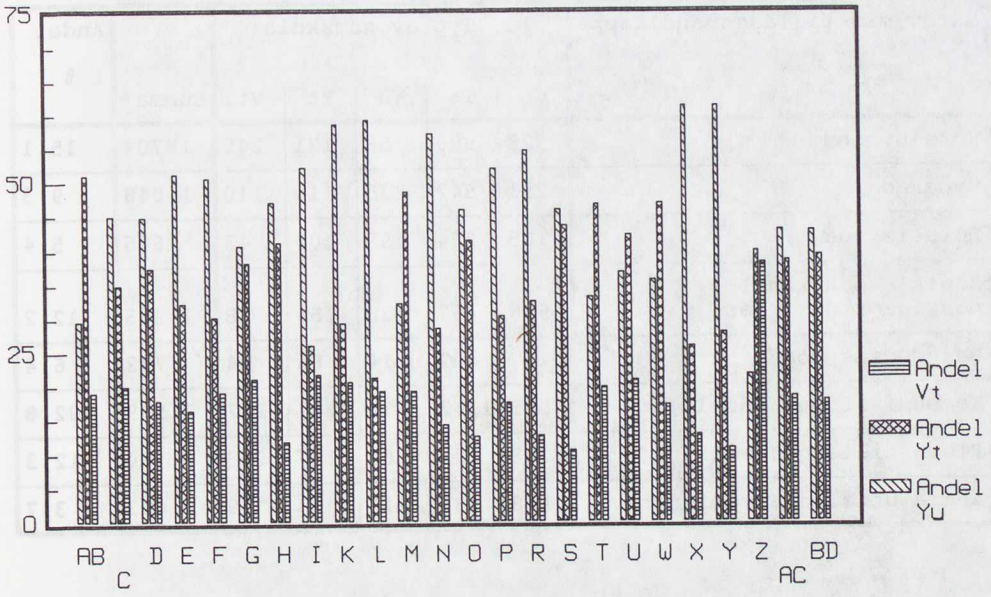
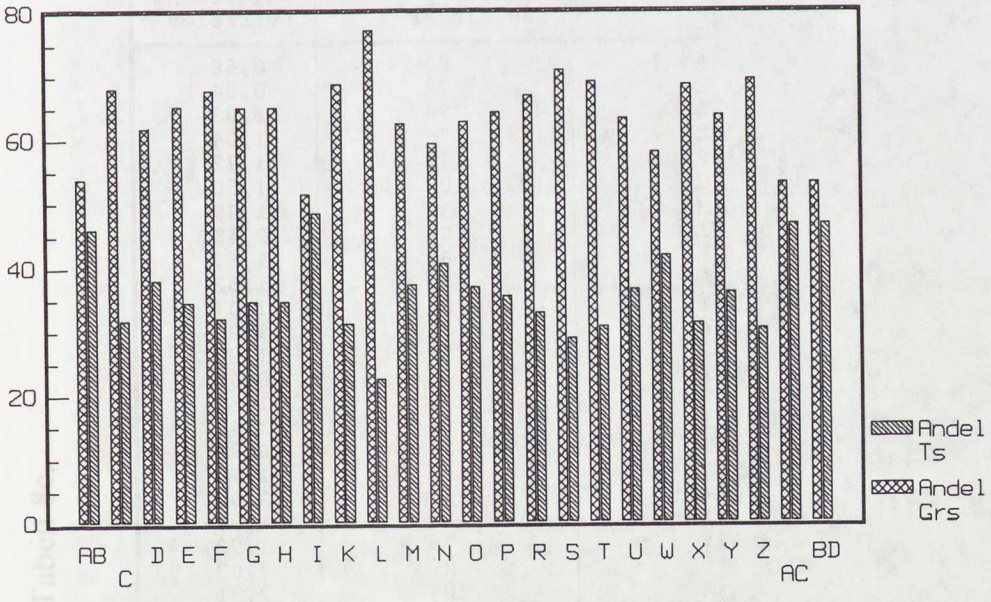

Diagram H.
Elevernas fördelning på särskolans olika former.
Frivilliga skolor. Läsåret 1989/90.

Tabell 8a.
Förekomsten av tilläggshandikapp hos särskolans elever.
Särskolans elevunderlag läsåret 1989/90: 11.306 elever.

Därav med tilläggshandikapp	Typ av särskola					Summa	Andel i %
	Gs	Ts	Yu	Yt	Vt		
Rörelsehinder	323	909	56	171	245	1 704	15,1
Synskada	251	542	35	110	110	1 048	9.3
Hörselskada	165	234	55	109	43	606	5,4
Sociala och känslo-mässiga störningar	556	457	138	154	78	1 383	12,2
Barndomspsykos	157	402	14	66	84	723	6,4
Kommunikationsstörningar	585	1343	77	287	287	2 579	22,8
Flera tilläggshandikapp	208	772	64	107	243	1 394	12,3
Andra uttalade svårigheter	148	137	16	73	49	423	3,7

Tabell 8b.
Elever i särskolan med tilläggshandikapp.
Läsåret 1989/90.

Landsting	Antal tilläggs-handikapp per 100 elever	Kompl. res. omfattning Lvtr/elev
AB	83	0,66
C	78	0,84
D	94	1,83
E	76	1,54
F	79	1,72
G	100	1,66
H	119	1,49
I	29	2,45
K	65	1,57
L	53	1,52
M	76	1,07
N	30	1,20
O	55	1,05
P	78	0,90
R	71	1,52
S	108	1,45
T	88	0,99
U	63	1,70
W	111	2,09
X	88	1,34
Y	79	1,92
Z	29	2,03
AC	104	2,31
BD	31	2,73

Tabell 8c.
Elever vid specialsärskolor läsåret 1990/91.

Hemlandsting	SALBOHED Elever	klass	DAMMSDAL Elever	klass	Summa elever v. spec.särsk.	Andel av hemlandstingets elevpop.
AB	3	Yt	13		16	1 %
C	1	Yt			1	0,3%
D			6	Ysk,Ts	6	1,8%
E			3	Gs	3	0,6%
F						
G	1	Yt			1	0,5%
H	1	Yt			1	0,3%
I						
K						
L			2	Yt	2	0,4%
M	1	Yt	1	Gs	2	0,2%
N	1	Yt			1	0,3%
O			2	Gs,Yu	2	0,2%
P						
R			2	Gs,Ts	2	0,4%
S						
T	1	Yu	3	Yu,Yt,Gs	4	0,9%
U	11	Yt,Vt			11	2,6%
W	3	Yu,Yt			3	0,9%
X			3	Ysk,Ts	3	0,6%
Y						
Z						
AC						
BD						
Summa	23		36		59	0,5%

Diagram I.
Elever i särskolan med tilläggshandikapp. Antal tilläggshandikapp per 100 elever. Frekvens läsåret 1989/90.

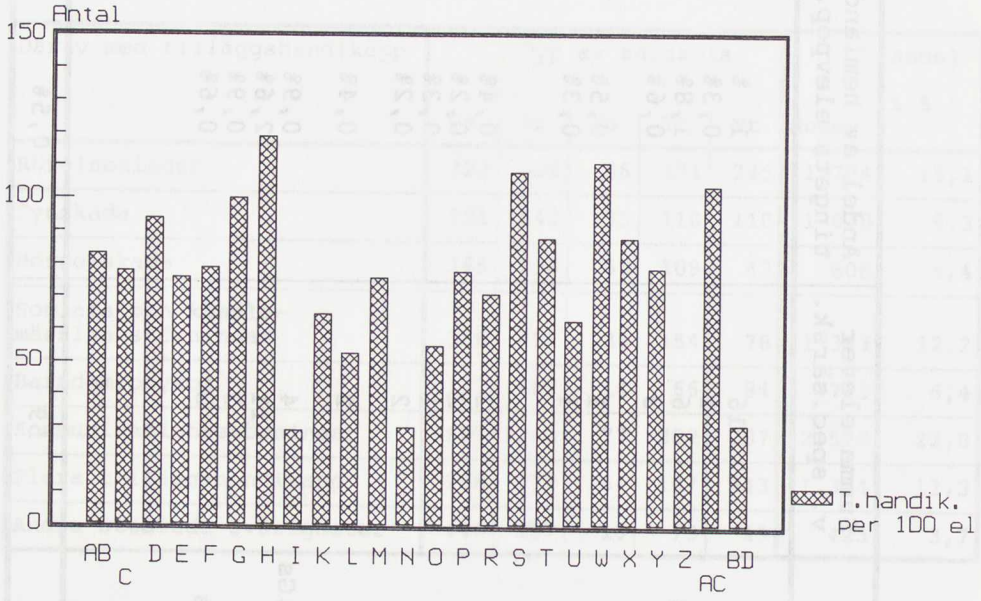
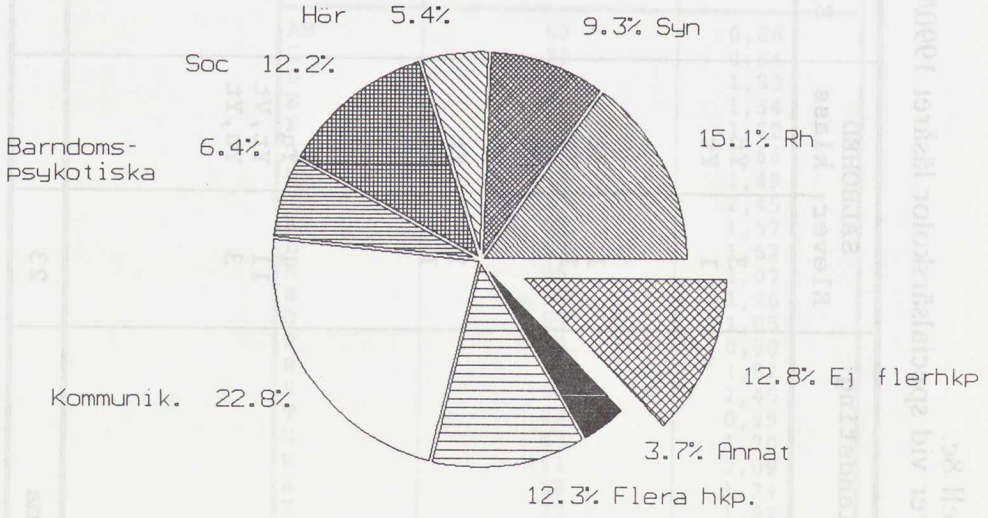

Diagram K.
Förekomst av tilläggshandikapp hos särskolans elever. Läsåret 1989/90. Procent av hela elevpopulationen.

Tabell 9a.
Utvecklingen av kompletteringsresursen.

Landsting	Faktiska tal 1988/89			1989/90			Prognos 1990/91		
	Antal elever klass-und.	Kompl. resurs Lvtr	Kompl. resurs per elev	Antal elever klass-und.	Kompl. resurs Lvtr	Kompl. resurs per elev	Antal elever klass-und.	Kompl. resurs Lvtr	Kompl resurs per elev
AB	1.507	864	0,57	1.481	984	0,66	1.507	1228	0,81
C	340	271	0,80	335	282	0,84	341	323	0,95
D	318	559	1,76	310	568	1,83	306	567	1,85
E	450	574	1,28	437	674	1,54	* 439	* 614	1,40
F	443	696	1,57	450	773	1,72	472	818	1,73
G	197	300	1,52	203	336	1,66	197	356	1,81
H	341	379	1,11	332	495	1,49	337	607	1,80
I	95	223	2,35	91	223	2,45	94	223	2,37
K	177	254	1,44	164	258	1,57	165	257	1,56
L	444	583	1,31	457	693	1,52	476	657	1,38
M	829	692	0,83	863	921	1,07	853	1234	1,45
N	316	293	0,93	302	363	1,20	305	379	1,24
O	802	691	0,86	800	836	1,05	* 821	* 400	0,49
P	451	430	0,95	537	484	0,90	575	553	0,96
R	441	627	1,42	446	676	1,52	462	679	1,47
S	379	526	1,39	371	539	1,45	361	538	1,49
T	370	344	0,93	376	371	0,99	384	538	1,40
U	387	653	1,69	412	700	1,70	415	837	2,02
W	301	610	2,03	311	651	2,09	* 325	* 670	2,06
X	528	621	1,18	499	671	1,34	530	675	1,27
Y	409	189	0,46	406	216	0,53	416	855	2,06
Z	144	268	1,86	135	274	2,03	130	311	2,39
AC	325	746	2,30	323	746	2,31	332	678	2,04
BD	282	615	2,18	281	767	2,73	287	738	2,57
SUMMA	10.277	12.008	1,17	10.322	13.501	1,30	10.530	14.735	1,40

*/ ofullständiga uppgifter

Tabell 9b.
Kompletteringsresursens användning. Läsår 1989/90.

Ändamål	Rangordn	Andel brutto	Andel netto*/
Delning av klass allmänt	6	4,7%	5,9%
Delning av klass. Elevsociala skäl	4	9,2%	11,7%
Elever m. fysiska tilläggshandikapp	1	29,6%	37,6%
Klass f elever med barndomspsykos	2	17,6%	22,4%
Bibehållande av org. i glesbygd	5	4,7%	6,0%
Personalsociala skäl. (lärarpersonal)	8	0,3%	0,4%
Elevassistentpersonal p.g. av stor vårdtyngd.	7	0,8%	1,0%
Samordnad specialundervisning	3	11,8%	15,0%
Ospecificerat	-	21,3%	------
Summa	-------	100,0%	100,0%

*/ exklusive ospecificerat.

Diagram L.
Kompletteringsresursens omfattning. Lärarveckotimmar per elev. Läsåret 1989/90.

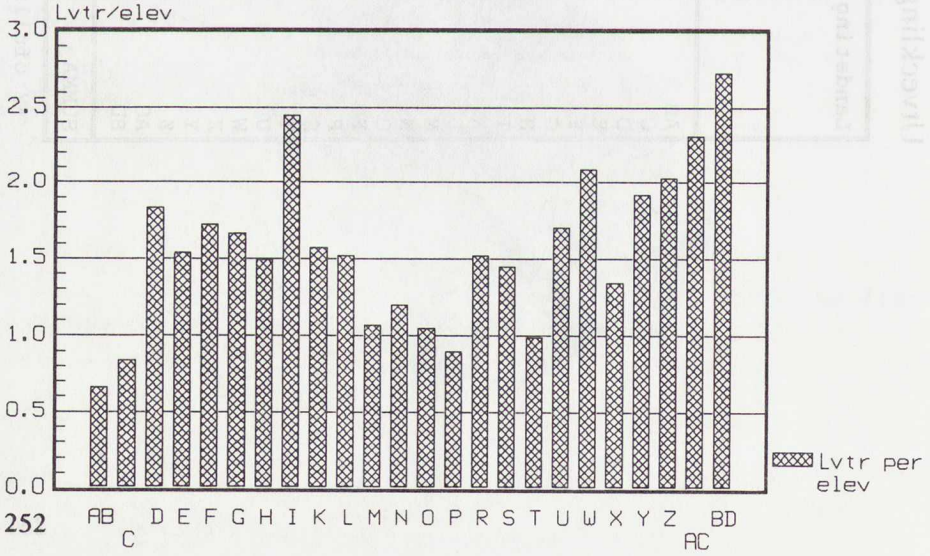
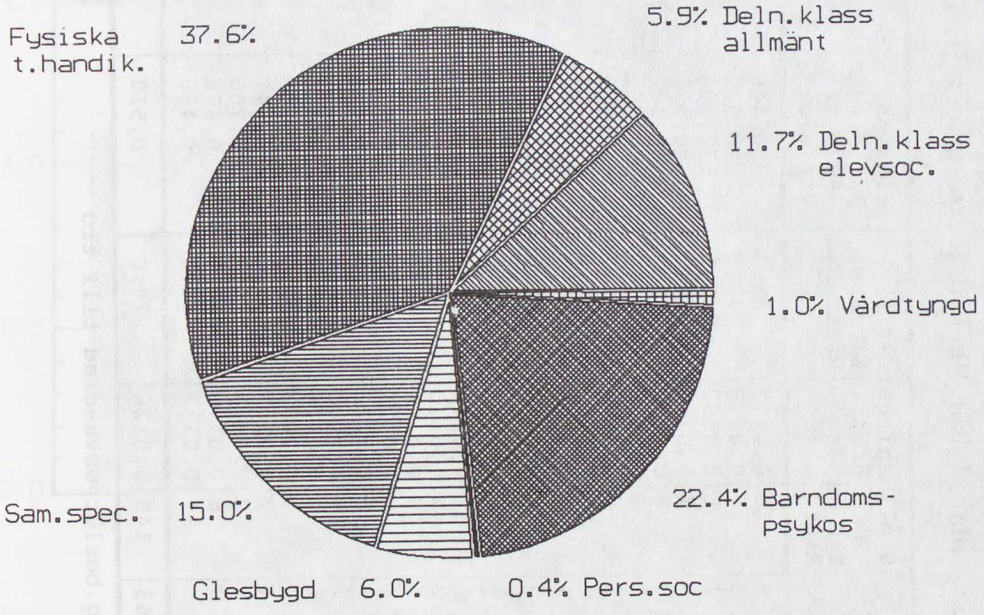

Diagram M.
Kompletteringsresursens användning. Landstingens prioritering. Läsåret 1989/90.

Tabell 10.
Skolledningsresurserna i särskolan. Läsår 1989/90. Rektorer och studierektorer.

Landsting	Elevantal	Skolledningsresurs R	Str	A S:a R+Str	R/Str per elev	Elev per R/str	Tidsinsats per elev 1/1 - tjänst = 39,75 t/v vtr/elev	26 lvtr lvtr/elev
AB	1.535	9	9	18	0,0117	85,3	0,466	0,305
C	369	2	3	5	0,0136	73,8	0,539	0,352
D	328	4	1	5	0,0152	65,6	0,606	0,396
E	534	3	4	7	0,0131	76,3	0,521	0,341
F	552	3	3	6	0,0109	92,0	0,432	0,283
G	216	2	1	3	0,0139	72,0	0,552	0,361
H	349	3	3	6	0,0172	58,2	0,683	0,447
I	92	1	1	2	**0,0217**	**46,0**	**0,864**	**0,565**
K	171	2	1	3	0,0175	57,0	0,697	0,456
L	517	3	3	6	0,0116	86,2	0,461	0,302
M	928	5	6	11	0,0119	84,4	0,471	0,308
N	334	2	2	4	0,0120	83,5	0,476	0,331
O	853	5	6	11	0,0129	77,5	0,513	0,335
P	608	5	2	7	0,0115	86,9	0,458	0,299
R	485	3	5	8	0,0164	60,6	0,656	0,429
S	417	4	1	5	0,0120	83,4	0,477	0,312
T	429	5	-	5	0,0117	85,8	0,463	0,303
U*	419	3	1	4	0,0095	104,8	0,379	0,248
W	350	3	1	4	0,0114	87,5	0,454	0,297
X	539	3	2	5	**0,0093**	**107,8**	**0,369**	**0,241**
Y	434	3	4	7	0,0161	62,0	0,641	0,419
Z	169	2	1	3	0,0178	56,3	0,706	0,462
AC	352	3	3	6	0,0170	58,7	0,678	0,443
BD	326	4	-	4	0,0123	81,5	0,488	0,319
Summa	11.306	82	63	145	0,0128	78,0	0,510	0,333

*/ 1,0 studierektor enl reg.beslut omvandlad till tid för specialfunktion.

Diagram N.
Skolledningsresurserna i särskolan. Sammanställning R/Str + TL + Spec.funktion. Läsåret 1989/90.

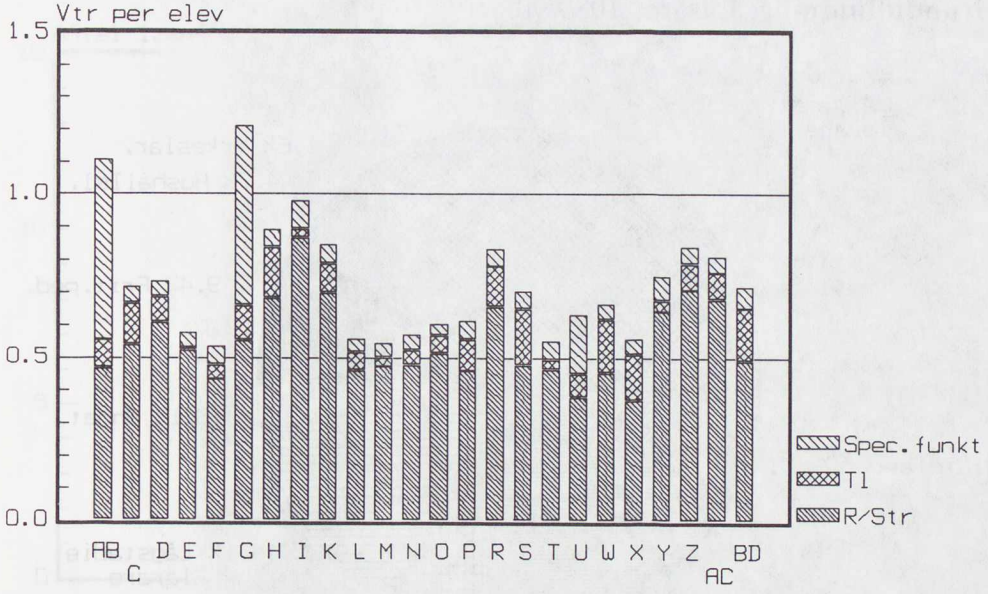

Diagram O.
Utbildningsbakgrund för särskolans rektorer.
Läsåret 1989/90.

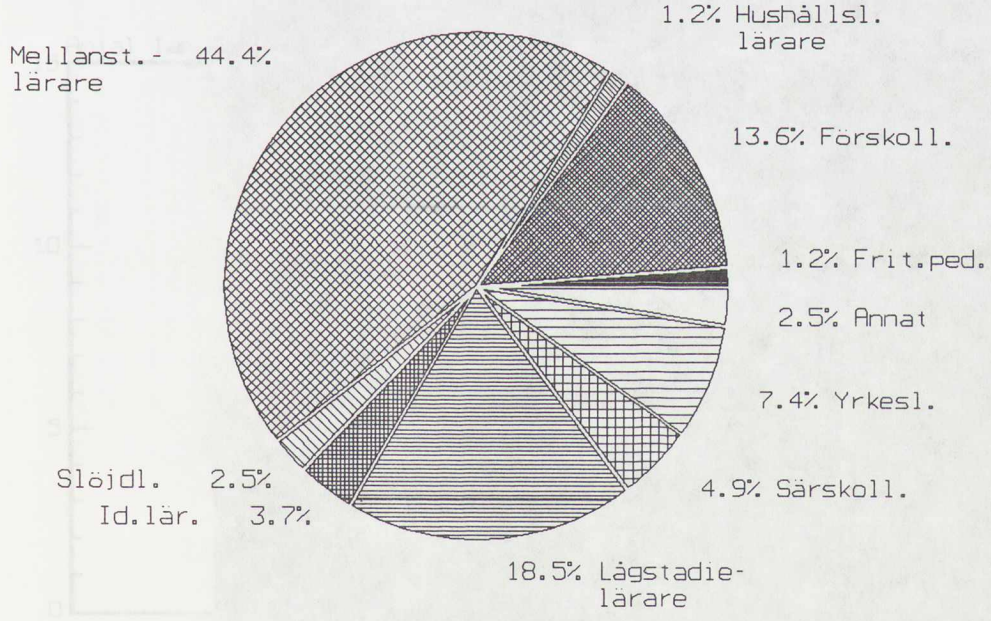

Diagram P.
Utbildningsbakgrund för särskolans studierektorer.
Grundutbildning. Läsåret 1989/90.

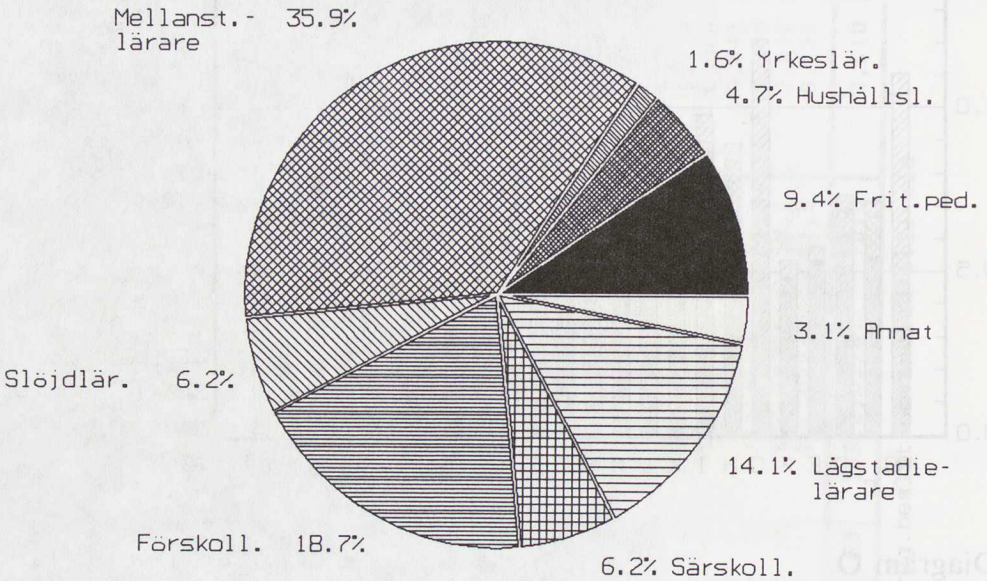

Diagram R.
Särskolans elevvård. Förekomst av tjänster inom särskolan för psykologer och kuratorer. Läsåret 1989/90.

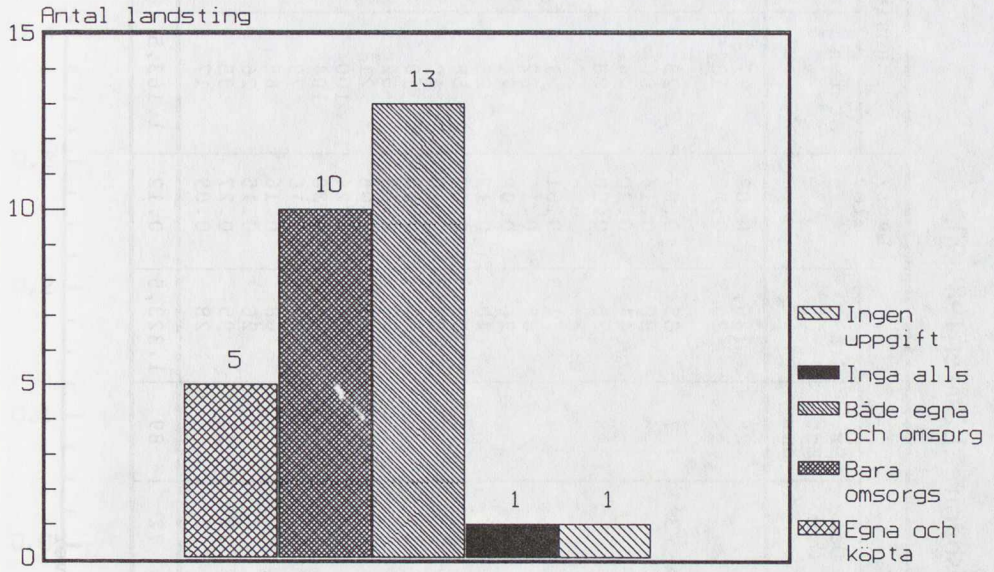
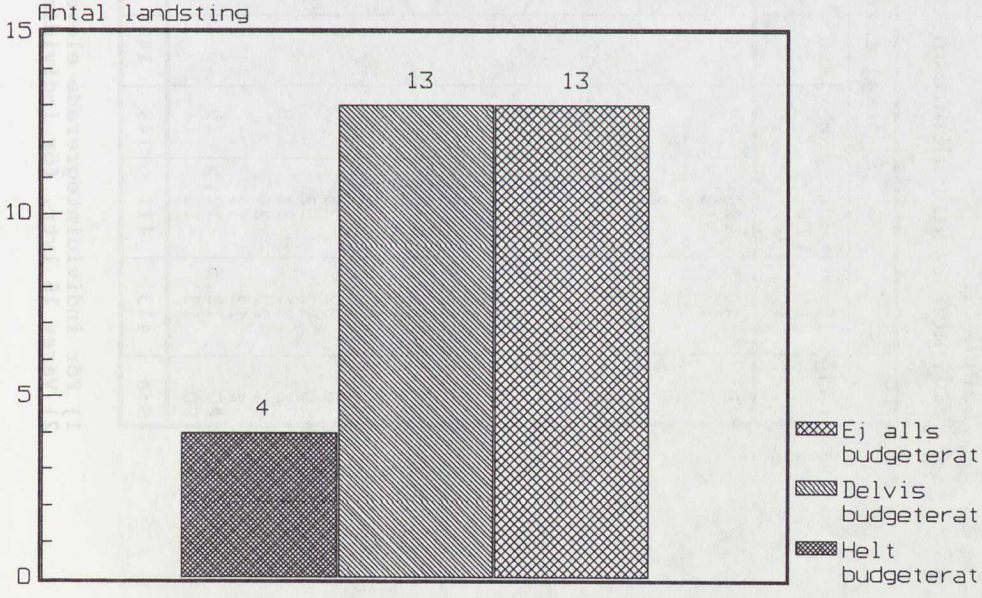

Diagram S.
Särskolans elevvård. För skolan budgeterade medel. Läsåret 1989/90.

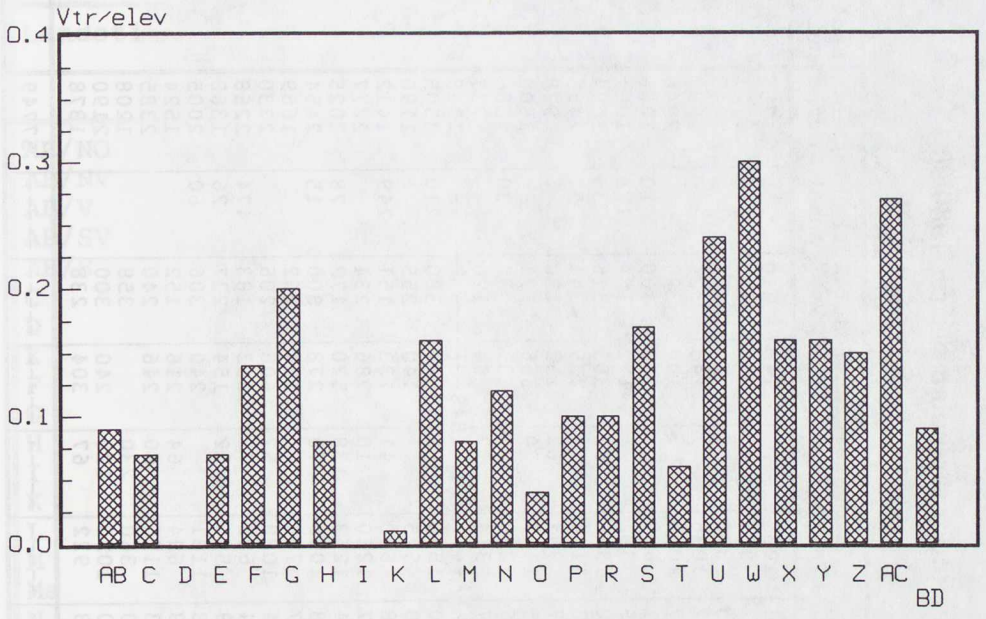
9–11-0200

Tabell 11.
Volymen av konsulentresurser och kostnadsbärare. Läsåret 1989/90.

Län	Antal lärarveckotimmar									Lvtr/ /elev	Finansiering	
	Syn BU	Hör DU	Rh	ADL	Tal Komm	Psy-kot. el	Data Övr	Pr-Est ämn	S:a		Staten	Lands-tinget
AB	40,5	26	28	14				28	136,5	0.09	77	59,5
C	13	13							26	0.07	18,5	7,5
D									---	---		
E	6	2	2		6	9	3	7	35	0.07	23	12
F	26	26	28						80	0.14	80	
G	16	16	6			6			44	0.20	44	
H	9	9			2			8	28	0.08	28	
I									---	---		
K								1,5	1,5	0.01	1	0,5
L	36	31	15						82	0.16	82	
M,Ma	38	38							76	0.08	24	
N	13	19				8	13		40	0.12	25	15
O,Oa	8,5	8,5			6	14	21		58	0.07	58	
P	19,5	19,5				14,5		6	59,5	0.10	40	19,5
R	18	8					13		49	0.10	49	
S	17	17	30			8			72	0.17	52	20
T			13					14,5	27,5	0.06	21	6,5
U	32	25				29	14		100	0.24	100	
W	52	52							104	0.30	104	
X	31	31	8			22			87,5	0.16	79	8,5
Y	29	26				13			68	0.16	68	
Z	13	13							26	0.15	26	
AC	12,5	12,5	19			8	19	24	95	0.27	95	
BD	13	13					2		28	0.09	17	11
S:a	443	411	149	14	14	131,5	72	89	1.323,5	0.12	1.163,5	160

1) För individintegrerade elever
2) Varav 16 lvtr. för individintegrerade elever

Diagram T.
Resursinsatser för konsulenter och reselärare.
Läsåret 1989/90.

Tabell 12a.
Resurser för elevassistenter inom särskolan läsåret 1989/90.
Veckotimmar per elev.

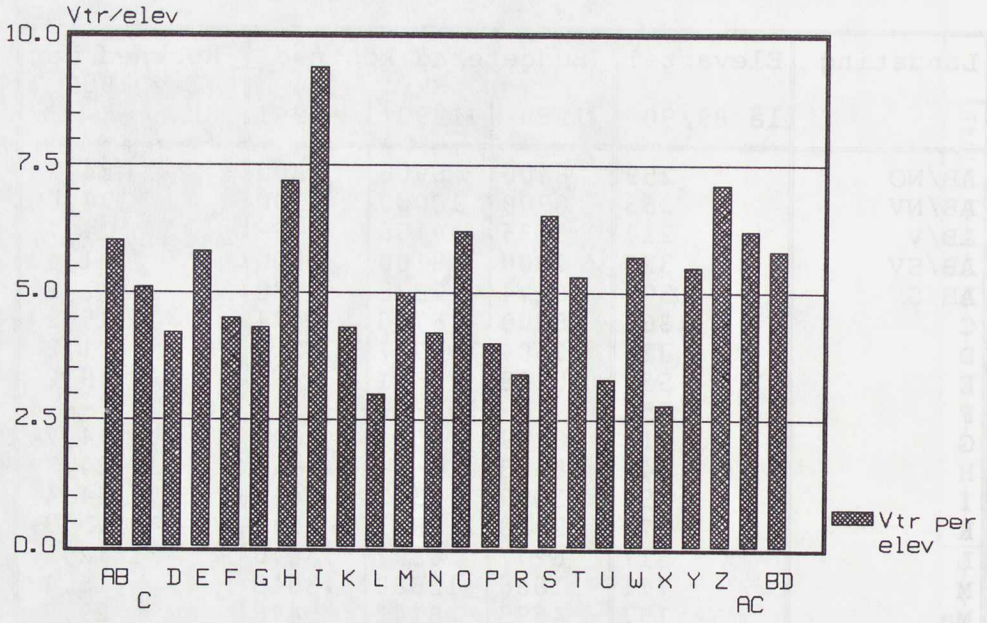
Landsting	Elevantal	Elevassistentresurs vtr							Medeltal vtr per elev
		Gs	Ts	Yu	Yt	Vt	Annat	Summa	
AB/NO	259	371	1035		140	210		1756	6,8
AB/NV	363	642	985		965	129		2721	7,5
AB/V	214	313	375	57				745	3,5
AB/SV	327	492	1036		145	324		1997	6,1
AB/S	391	517	1039		100	390		2046	5,2
C	369	681	689		178	300	20	1868	5,1
D	328	399	581		122	134	125	1361	4,2
E	534	840	1336	62	305	316	235	3094	5,8
F	552	708	1144		235	341	57	2485	4,5
G	216	257	337	62	152	120		928	4,3
H	349	775	1157	20	366	191		2509	7,2
I	92	426	259	77	37	37	30	866	9,4
K	171	207	314	32	64	120		737	4,3
L	517	----------1548----------						1548	3,0
M	771	850	1550	---515---		380	210	3505	4,5
Ma	157	270	525		140	255		1190	7,6
N	334	178	660	41	133	151	249	1412	4,2
O	414	487	1260	10	286	234		2277	5,5
Oa	439	864	1253	138	520	172	78	3025	6,9
P	608	718	1065	78	278	300	15	2454	4,0
R	485	467	786		154	262		1669	3,4
S	417	784	1080	52	608	206		2730	6,5
T	429	554	622	72	363	183	474	2268	5,3
U	419	329	590	32	154	237	26	1368	3,3
W	350	218	1181		240	306	60	2005	5,7
X	539	398	694	64	216	152		1524	2,8
Y	434	663	1176	60	246	240		2385	5,5
Z	169	260	360	230		358		1208	7,1
AC	352	510	1020	120	240	300		2190	6,2
BD	326	348	922	67	304	238		1878	5,8
Summa	11306	-----	-----	-----	-----	-----	-----	57749	5,1

Tabell 12b.
Resurser för elevassistenter inom särskolan.
Budgeterad kostnad 1989-1991.

Landsting	Elevantal lå 89/90	Budgeterad kostnad Kkr 1989	1990	1991	Kostnad per elev 1989 Kkr
AB/NO	259	6400	6900	7300	24,7
AB/NV	363	8700	10000	8300	24,0
AB/V	214	3136	4156	----	14,7
AB/SV	327	7000	8100	8800	21,4
AB/S	391	6174	7338	7338	15,8
C	369	5600	5780	6474	15,2
D	328	3684	3947	4219	11,2
E	534	10248	10631	----	19,2
F	552	----------	----------	----------	----
G	216	3179	3586	3825	14,7
H	349	8613	----	----	24,7
I	92	3169	3312	3444	34,4
K	171	2713	2871	3044	15,9
L	517	6277	6392	6840	12,1
M	771	11866	12880	13645	15,4
Ma	157	4693	5142	5446	29,9
N	334	4524	5347	5775	13,5
O	414	6550	7494	8147	15,8
Oa	439	10483	11635	12372	23,9
P	608	9451	10826	12201	15,5
R	485	4238	4538	----	8,7
S	417	8840	10057	12296	21,2
T	429	5418	5584	5775	12,6
U	419	----------	----------	----------	----
W	350	5347	6015	6756	15,3
X	539	5810	5915	5915	10,8
Y	434	7044	8395	9239	16,2
Z	169	3902	----	----	23,1
AC	352	----------	----------	----------	----
BD	326	6728	7397	7892	20,6
Summa	11306	169787	-----	-----	*/ 17,0

*/ Exklusive F,U och AC.

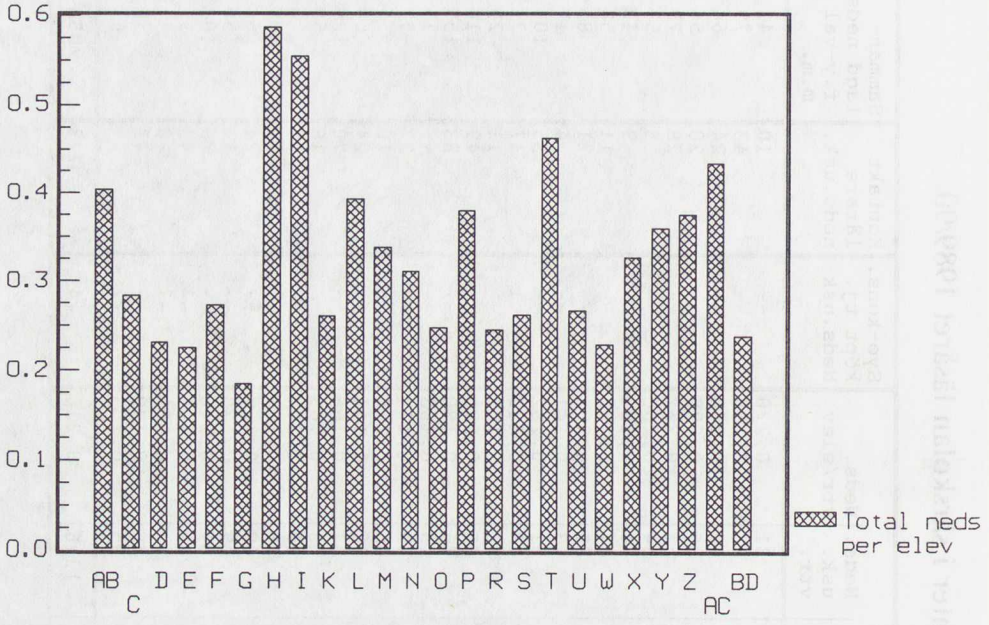
Diagram U.
Elevassistentresursens omfattning. Läsåret 1989/90.

Tabell 13.
Yrkesvalslärare, kontaktlärare och syokonsulenter i särskolan läsåret 1989/90.

Landsting	Elev-underlag	Yrkesvalslärare						Syo-kons. köpt tj. Neds.usk	Kontakt lärare neds.usk.	Sammanlagd neds f.y-val m.m.	Total neds. per elev
		Antal y-vals-lärare	Med y-vall	Utan -utb.	Anst av LAN	Neds. usk. vtr.	Neds. vtr/elev				
AB/NO	135	2	2		2	31	0,230	--	10	41	0,304
AB/NV	227	2	2		2	36	0,159	--	43	79	0,348
AB/V	111	2	2		2	40	0,360	--	24	64	0,577
AB/SV	122	5	5		1	36	0,295	--	20	56	0,459
AB/S	194	6	6		6	51	0,262	--	28	79	0,407
C	208	3	3		2	54	0,260	--	5	59	0,284
D	186	3	2	1	2	34	0,183	--	9	43	0,231
E	258	3	2	1	2	47	0,182	--	11	58	0,225
F	304	4	3	1	4	62	0,204	--	21	83	0,273
G	92	1	1		1	13	0,141	--	4	17	0,185
H	181	4	3	1	4	51	0,282	--	55	106	0,586
I	56	1	1		1	13	0,232	1	17	31	0,554
K	111	1	1		1	18	0,162	--	11	29	0,261
L	289	4	3	1	4	65	0,225	--	49	114	0,394
M	423	5	2	3	5	76	0,180	--	83	159	0,376
Ma	92	1	1		1	15	0,163	--	--	15	0,163
N	183	2	2		2	30	0,164	--	27	57	0,311
O	213	3	3		3	46	0,216	--	10	56	0,263
Oa	255	3	2	1	3	36	0,141	--	24	60	0,235
P	326	3	3		3	54	0,166	--	70	124	0,380
R	281	5	4	1	4	53	0,189	--	16	69	0,246
S	279	5	2	3	5	58	0,209	--	15	73	0,262
T	234	5	2	3	5	85	0,363	11	12	108	0,462
U	240	4	4		4	40	0,167	--	24	64	0,267
W	218	3	2	1	3	39	0,179	--	11	50	0,229
X	327	5	5		4	81	0,248	--	26	107	0,327
Y	253	3	3		3	48	0,190	--	43	91	0,360
Z	109	2	2		2	33	0,303	--	8	41	0,376
AC	182	3	3		3	36	0,199	--	43	79	0,434
BD	172	4	2	2	4	35	0,203	2	4	41	0,238
Totalt	6261	97	78	19	87	1316	0,210	14	723	2053	0,328

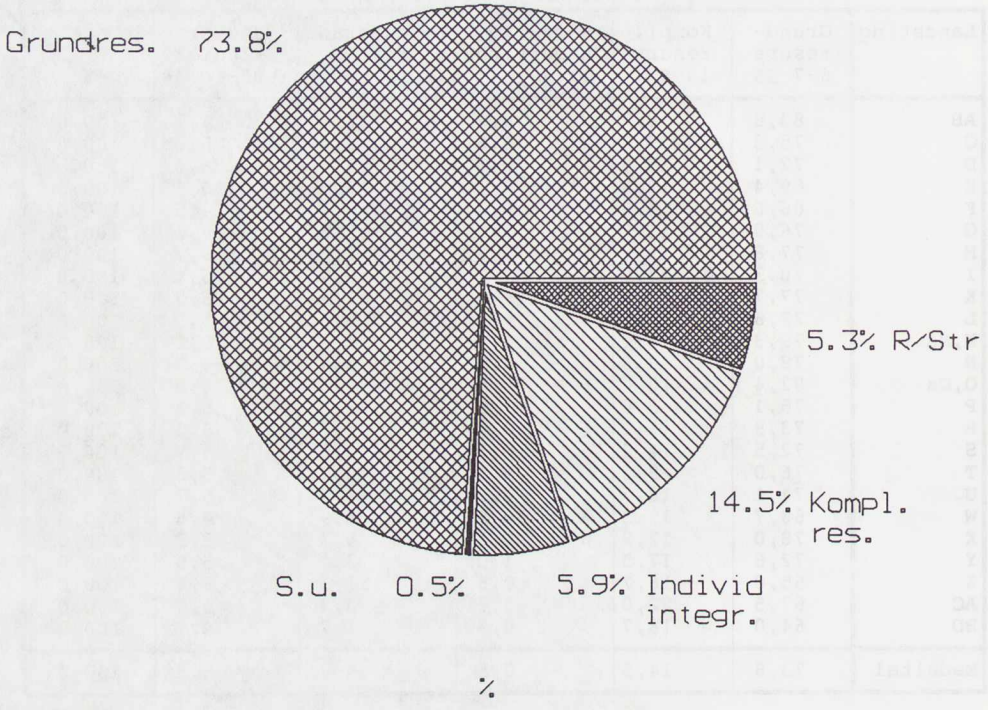
Diagram W.
Den totala yrkesvägledningsresursen. Vtr/elev.
Läsåret 1989/90.

Tabell 14.
Sammanställning av slutreglerat och utbetalt statsbidrag till särskolan exklusive hemspråksundervisning och svenska som andraspråk. Procentuell andel. Läsåret 1988/89.

Landsting	Grund-resurs 6-7 §§	Kompl.-resurs 10 §	Särskild undervisn. 11 §	Integrerade elever 12 §	Rektor studier. 13-14 §§	Totalt %
AB	83,8	8,7	0,2	2,4	4,9	100,0
C	75,3	9,3	0,6	9,0	5,8	100,0
D	72,1	17,9	0,3	3,4	6,3	100,0
E	69,4	12,9	0,1	12,5	5,1	100,0
F	66,6	15,6	0,3	13,0	4,5	100,0
G	76,9	15,7	1,0	1,3	5,1	100,0
H	77,8	12,6	1,3	1,6	6,7	100,0
I	70,3	22,6	--	0,7	6,4	100,0
K	77,7	14,7	--	1,3	6,3	100,0
L	72,6	13,6	--	8,3	5,5	100,0
M,Ma	79,3	10,0	0,4	5,1	5,2	100,0
N	78,0	10,3	0,9	5,9	4,9	100,0
O,Oa	82,4	10,0	0,1	2,5	5,0	100,0
P	76,1	8,6	1,9	8,3	5,1	100,0
R	73,9	15,2	0,2	6,7	4,0	100,0
S	72,5	14,2	0,1	8,3	4,9	100,0
T	76,0	9,5	0,5	8,7	5,3	100,0
U	74,1	18,7	0,5	1,0	5,7	100,0
W	68,7	19,3	0,5	6,9	4,6	100,0
X	78,0	12,9	0,1	5,7	3,3	100,0
Y	72,6	17,5	1,0	3,4	5,5	100,0
Z	65,0	16,7	0,6	11,3	6,4	100,0
AC	67,5	22,0	0,6	3,9	6,0	100,0
BD	64,0	18,7	0,9	11,7	4,7	100,0
Medeltal	73,8	14,5	0,5	5,9	5,3	100,0

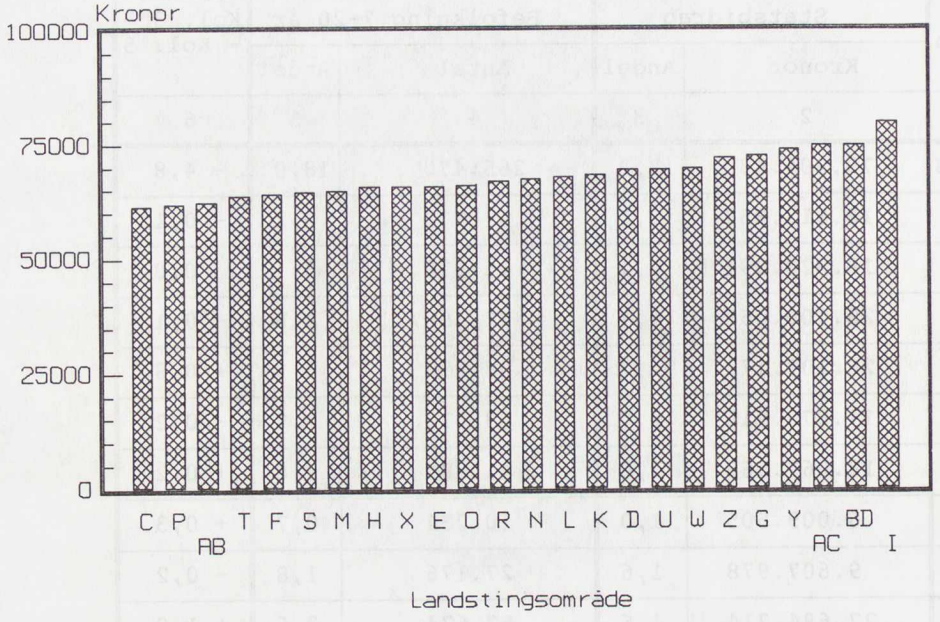
Diagram X.
Slutreglerat och utbetalat statsbidrag till särskolan exklusive undervisning i hemspråk och svenska som andra språk.
Läsåret 1989/90. Andel i %. Hela landet.

Tabell 15.
Jämförelse mellan andel statsbidrag (exkl. bidrag till undervisning i hemspråk och svenska som andraspråk) till särskolan läsåret 1988/89 och andel befolkning 7 - 20 år.

Län	Statsbidrag		Befolkning 7-20 år		Kol. 3 - Kol. 5
	Kronor	Andel	Antal	Andel	
1	2	3	4	5	6
AB	79.804.480	13,2	265.470	18,0	- 4,8
C	18.913.859	3,1	47.772	3,2	- 0,1
D	18.820.991	3,1	45.918	3,1	0,0
E	28.100.053	4,7	71.358	4,8	- 0,1
F	28.103.177	4,7	56.933	3,9	+ 0,8
G	11.879.915	2,0	33.073	2,2	- 0,2
H	18.067.565	3,0	41.885	2,8	+ 0,2
I	6.009.505	1,0	10.234	0,7	+ 0,3
K	9.607.978	1,6	27.176	1,8	- 0,2
L	27.694.714	4,6	52.674	3,6	+ 1,0
M	46.038.755	7,6	129.824	8,8	- 1,2
N	17.960.893	3,0	46.201	3,1	- 0,1
O	43.737.332	7,2	116.545	7,9	- 0,7
P	30.561.952	5,1	81.024	5,5	- 0,4
R	26.122.367	4,3	50.864	3,4	+ 0,9
S	22.347.928	3,7	47.596	3,2	+ 0,5
T	21.864.148	3,6	47.672	3,2	+ 0,4
U	22.525.900	3,7	45.800	3,1	+ 0,6
W	19.445.330	3,2	49.928	3,4	- 0,2
X	29.550.710	4,9	48.878	3,3	+ 1,6
Y	25.455.935	4,2	45.597	3,1	+ 1,1
Z	9.970.429	1,7	22.888	1,5	+ 0,2
AC	21.502.342	3,6	45.303	3,1	+ 0,5
BD	19.804.829	3,3	48.043	3,2	+ 0,1
S:a	603.891.087	100,1	1.478.656	99,9	

Diagram Y.
Statsbidrag kr/elev exklusive hemspråk och svenska som andraspråk. Läsåret 1989/90.

Tabell 16a.
Kostnader (Kkr) för särskolverksamheten budgetåret 1989.

Huvudman	Elever	BK	I	NK	NK/elev
AB	1560	281.837	96.065	185.771	119
C	390	60.125	22.954	37.172	95
D	316	43.788	19.654	24.134	76
E	538	75.799	32.403	43.395	81
F	556	88.957	38.244	50.713	91
G	215	33.430	12.171	21.259	99
H	332	55.345	19.005	36.341	110
I	99	14.805	7.345	7.460	75
K	171	26.538	11.081	15.457	90
L	517	79.896	35.143	44.753	87
M	753	104.555	41.082	63.474	84
Ma	159	29.418	11.378	18.040	114
N	301	52.201	22.697	29.504	98
O	470	66.700	26.200	40.500	86
Oa	424	70.984	30.668	40.316	95
P	627	104.159	33.620	70.540	113
R	482	70.089	29.245	40.844	85
S	417	70.750	25.128	45.622	109
T	427	59.344	26.185	33.159	78
U	426	77.917	37.692	40.225	94
W	357	57.675	22.815	34.860	98
X	544	85.332	38.098	47.234	87
Y	440	75.316	29.382	45.934	104
Z	174	33.035	10.862	22.172	127
AC	356	79.403	27.270	52.133	146
BD	357	57.608	20.986	36.621	103
Totalt	11.408	1.855.006	727.373	1.127.633	99

BK= bruttokostnad
I = intäkt (statsbidrag m.m.)
NK= nettokostnad

Tabell 16b.
Specificerad budget (Kkr) för särskolverksamheten budgetåret 1989.

Huvudman	Elever	Statsbidragsberättigade löner			Övriga löner	Läromedel	Hyror	Transporter	Övriga driftskostn.	Andra intäkter	S:a NK
		BK	I	NK							
AB	1560	120927	87595	33332	55489	3469	31177	43358	27418	8471	185.772
C	390	26388	19809	6580	7389	858	4900	6486	14104	3145	37.172
D	316	22320	18677	3643	4485	401	10537	4047	1998	977	24.134
E	538	40519	29406	11113	12609	1145	7012	7200	7313	2997	43.395
F	556	39113	29585	9528	12747	1166	7525	8018	20388	8660	50.712
G	215	18039	11700	6339	3872	680	3400	4144	3295	471	21.259
H	332	24539	17816	6723	8561	3038	8579	5992	2956	1188	34.661
I	99	8053	6385	1668	3289	364	75	1721	1304	960	7.461
K	171	14701	9725	4976	3621	305	3150	3158	1603	1356	15.457
L	517	40483	29506	10977	13519	1596	8416	4517	6918	2654	43.289
M	753	53696	39761	13935	15216	867	15773	11548	7455	1321	63.473
Ma	159	15012	10261	4751	5260	393	2658	2601	3494	1117	18.040
N	301	29742	20406	9336	7833	560	5354	4722	3990	2291	29.504
O	470	29796	23173	6623	9836	876	8170	7521	10501	3027	40.500
Oa	424	33212	26735	6477	11274	970	7803	9121	8604	3933	40.316
P	627	42888	30872	12015	11050	5148	6922	10128	28024	2747	70.540
R	482	38208	26500	11708	9763	900	10937	4055	6226	2745	40.844
S	417	29330	23436	5894	11717	226	i ö.d.	5552	23924	1691	45.622
T	427	31323	24731	6592	9485	772	7250	7560	2954	1454	33.159
U	426	37005	25255	11750	8047	3971	10811	5053	13029	12437	40.224
W	357	24706	21407	3299	6097	399	7231	4955	14287	1408	34.860
X	544	41077	30458	10619	22460	574	4491	3291	13439	7640	47.234
Y	440	37032	24937	12095	14567	991	9633	2882	10211	4445	45.934
Z	174	14875	11252	3623	8166	388	2145	2094	5368	538	21.246
AC	356	33072	24083	8989	14187	i ö.d.	i ö.d.	6927	25218	3187	52.134
BD	357	31763	20826	10937	8282	5801	7914	3848	--	160	36.622
Totalt	11.408	877819	644297	233522	298821	35858	191863	180499	264021	81020	1 123 564
						ofullst.uppg.					

Tabell 16c.
Kostnadsfördelning (Kkr) mellan staten och huvudmännen. Budgetåret 1989.

Huvudman	Stb.berättigade löner BK	./.stb Kr	%	NK	Övriga nettokostn	kolumn 2 + 5	Varav kom. kostnader 4 + 5	Kom. kostn.-andel %	Sb-andel % av tot.
1	2	3		4	5	6	7	8	9
AB	120927	87595	72,4	33332	152440	273367	185772	68,0	32,0
C	26388	19809	75,1	6580	30592	56980	37172	65,2	34,8
D	22320	18677	83,7	3643	20491	42811	24134	56,4	43,6
E	40519	29406	72,6	11113	32282	72801	43395	59,6	40,4
F	39113	29585	75,6	9528	41184	80297	50712	63,2	36,8
G	18039	11700	64,9	6339	14920	32959	21259	64,5	35,5
H	24539	17816	72,6	6723	27938	52477	34661	66,1	33,9
I	8053	6385	79,3	1668	5793	13846	7461	53,9	46,1
K	14701	9725	66,2	4976	10481	25182	15457	61,4	38,6
L	40483	29506	72,9	10977	32312	72795	43289	59,5	40,5
M	53696	39761	74,0	13935	49538	103234	63473	61,5	38,5
Ma	15012	10261	68,4	4751	13289	28301	18040	63,7	34,3
N	29742	20406	68,6	9336	20168	49910	29504	59,1	40,9
O	29796	23173	77,8	6623	33877	63673	40500	63,6	34,4
Oa	33212	26735	80,5	6477	33839	67051	40316	60,1	39,9
P	42888	30872	72,0	12015	58525	101413	70540	69,6	30,4
R	38208	26500	69,4	11708	29136	67344	40844	60,7	39,3
S	29330	23436	79,9	5894	39728	69058	45622	66,1	33,9
T	31323	24731	79,0	6592	26567	57890	33159	57,3	42,7
U	37005	25255	68,2	11750	28474	65479	40224	61,4	38,6
W	24706	21407	86,6	3299	31561	56267	34860	62,0	38,0
X	41077	30458	74,1	10619	36615	77692	47234	60,8	39,2
Y	37032	24937	65,7	12095	33839	70871	45934	64,8	35,2
Z	14875	11252	75,6	3623	17623	32498	21246	65,4	34,6
AC	33072	24083	72,8	8989	43145	76217	52134	68,4	31,6
BD	31763	20826	65,6	10937	25685	57448	36622	63,7	36,3
Totalt	877819	644297	73,4	233522	890042	1 767861	1 123564	63,6	36,4

Tabell 16d.
Kostnader (kronor/elev) för olika kostnadsslag i särskolan.
Budgetåret 1989.

Huvudman	Undervisningsanknutna kostn.		Hyror och transporter		Övriga kostnader		Summa *) kostn.
	Kronor	%	Kronor	%	Kronor	%	
AB	59 161	47,5	47 779	38,4	17 757	14,1	124 515
C	38 018	36,8	29 195	28,2	36 164	35,0	103 337
D	26 990	34,0	46 152	58,1	6 323	8,0	79 465
E	46 221	53,6	26 416	30,6	3 593	15,8	86 230
F	42 160	39,5	27 955	26,2	36 669	34,3	106 784
G	60 656	50,1	35 088	34,7	15 326	15,2	101 070
H	55 187	51,1	43 888	40,6	8 904	8,2	107 979
I	53 747	63,2	18 142	21,3	13 172	15,5	85 061
K	52 058	52,9	36 889	37,5	9 374	9,5	98 321
L	50 468	56,8	25 016	28,2	13 381	15,1	88 865
M	39 864	46,3	36 283	42,2	9 900	11,5	86 047
Ma	65 435	54,3	33 075	27,5	21 975	18,2	120 484
N	58 900	55,8	33 475	31,7	13 256	12,5	105 631
O	36 883	39,8	33 385	36,0	22 343	24,1	92 611
Oa	44 154	42,3	39 915	38,2	20 292	19,4	104 361
P	44 998	38,5	27 193	23,3	44 695	38,2	116 886
R	46 412	51,3	31 104	34,4	12 917	14,3	90 433
S	42 774	37,7	13 314	11,7	57 372	50,6	113 460
T	39 459	48,7	34 648	42,8	6 918	8,5	81 061
U	55 974	45,1	37 240	30,1	30 585	24,7	123 619
W	27 437	27,0	34 135	33,6	40 020	39,4	101 592
X	61 862	61,3	14 306	14,2	24 704	24,5	100 872
Y	62 848	54,9	28 443	24,8	23 207	20,3	114 498
Z	69 983	55,9	24 362	19,5	30 851	24,6	125 196
AC	65 101	41,9	19 458	12,5	70 837	45,6	155 396
BD	70 084	68,0	32 947	32,0	------	0,0	103 031
m	49 807	47,2	32 641	30,9	23 143	21,9	105 591

Kommentarer: Undervisningsanknutna kostnader = Nettokostnader för statsbidragsberättigade löner + övriga löner + kostnader för läromedel.

S-län: Hyreskostnader redovisas under övriga driftskostnader.

AC-län: Läromedels- och hyreskostnader redovisas under övriga driftskostnader.

BD-län: Redovisar inga övriga driftskostnader.

*) Här redovisas summan av Undervisningsanknutna kostnader (inkl. nettokostnader för statsbidragsberättigade löner efter avräkning av statsbidrag), Hyror och transporter, Övriga kostnader samt Andra intäkter, eftersom det inte gått att klarlägga på vilka kostnadsposter och i vilken utsträckning olika andelar av dessa intäkter ingår.

Diagram Z.
Statsbidragsandel av löner till lärare m.m.

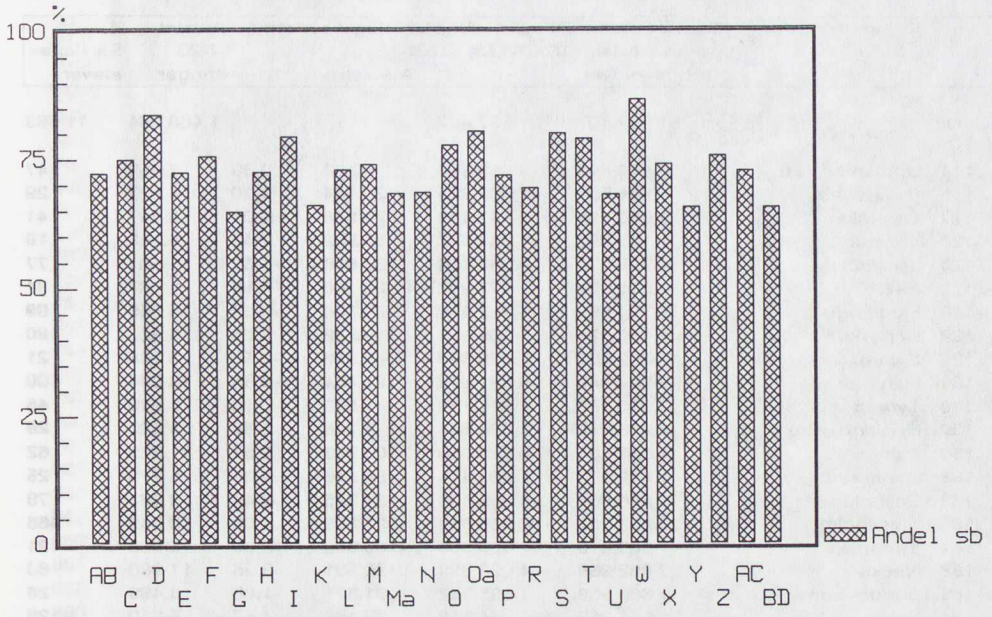
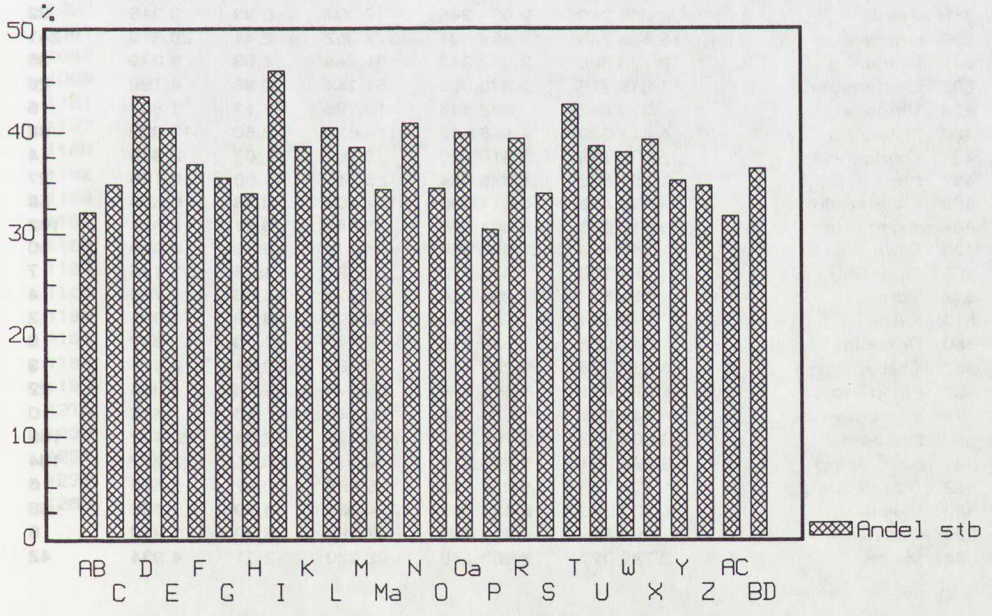

Diagram Å.
Statsbidragsandel av totala kostnader för särskolan.
Budgetåret 1989.

Tabell 17.
En ny statsbidragsmodell.

Kkod	Kommun	Ett tänkt utfall utifrån antalet särskoleelever	Resultat enligt föreslaget system 10%,87,5% ,2,5%	Avvikelse	%	Antalet 7-20 åringar	Särskole-elever
Totalt		751.537.407	751.537.407			1.468.294	11.583
114	Upplands-Väsby	3.049.491	3.058.654	9.163	0,30	7.559	47
115	Vallentuna	1.881.601	1.902.235	20.634	1,10	4.677	29
117	Österåker	2.660.195	2.687.183	26.988	1,01	6.747	41
120	Värmdö	1.167.890	1.254.522	86.632	7,42	4.153	18
123	Järfälla	4.995.975	4.962.468	-33.508	-0,67	11.501	77
125	Ekerö	2.011.367	1.977.986	-33.380	-1,66	4.067	31
126	Huddinge	5.774.569	5.752.469	-22.100	-0,38	13.555	89
127	Botkyrka	5.190.624	5.309.345	118.722	2,29	14.820	80
128	Salem	1.362.539	1.355.693	-6.846	-0,50	3.145	21
136	Haninge	7.007.342	6.821.878	-185.464	-2,65	13.084	108
138	Tyresö	2.919.726	2.915.126	-4.600	-0,16	6.979	45
139	Upplands-Bro	1.816.718	1.826.664	9.946	0,55	4.420	28
160	Täby	4.022.733	4.126.066	103.333	2,57	11.789	62
162	Danderyd	1.622.070	1.690.416	68.346	4,21	5.273	25
163	Sollentuna	5.060.858	4.936.533	-124.325	-2,46	9.883	78
180	Stockholm	30.235.382	30.556.672	321.289	1,06	79.949	466
181	Södertälje	7.850.818	7.686.953	-163.865	-2,09	15.368	121
182	Nacka	3.892.968	4.023.899	130.931	3,36	11.980	60
183	Sundbyberg	1.686.953	1.655.582	-31.371	-1,86	3.499	26
184	Solna	1.686.953	1.764.118	77.165	4,57	5.610	26
186	Lidingö	2.854.843	2.840.827	-14.016	-0,49	6.571	44
187	Vaxholm	583.945	579.799	-4.146	-0,71	1.294	9
188	Norrtälje	4.347.147	4.290.423	-56.724	-1,30	7.722	67
191	Sigtuna	3.049.491	2.986.025	-63.466	-2,08	5.915	47
192	Nynäshamn	2.076.249	2.042.565	-33.685	-1,62	4.094	32
305	Håbo	1.622.070	1.616.424	-5.646	-0,35	3.724	25
319	Älvkarleby	843.476	828.698	-14.778	-1,75	1.585	13
360	Tierp	2.076.249	2.056.945	-19.304	-0,93	3.315	32
380	Uppsala	15.636.753	15.259.691	-377.062	-2,41	28.619	241
381	Enköping	2.270.898	2.362.342	91.444	4,03	6.279	35
382	Östhammar	1.816.718	1.870.863	54.144	2,98	4.198	28
428	Vingåker	973.242	962.446	-10.796	-1,11	1.837	15
480	Nyköping	4.412.030	4.566.643	154.613	3,50	11.929	68
481	Oxelösund	908.359	918.120	9.761	1,07	2.379	14
482	Flen	1.751.835	1.728.594	-23.241	-1,33	3.185	27
483	Katrineholm	3.633.436	3.511.330	-122.107	-3,36	5.578	58
484	Eskilstuna	6.618.045	6.631.888	13.843	0,21	15.451	102
486	Strängnäs	1.946.484	1.990.856	44.372	2,28	4.969	30
509	Ödeshög	454.180	475.772	21.592	4,75	1.146	7
512	Ydre	259.531	296.804	37.273	14,36	756	4
513	Kinda	778.594	826.992	48.399	6,22	1.835	12
560	Boxholm	519.062	528.310	9.248	1,78	977	8
561	Åtvidaberg	1.232.773	1.236.611	3.837	0,31	2.475	19
562	Finspång	1.427.421	1.515.694	88.273	6,18	4.264	22
563	Valdemarsvik	648.828	684.068	35.240	5,43	1.616	10
580	Linköping	10.965.192	10.708.823	-256.370	-2,34	20.492	169
581	Norrköping	8.694.294	8.738.910	44.615	0,51	20.772	134
582	Söderköping	1.038.125	1.074.113	35.988	3,47	2.639	16
583	Motala	5.709.686	5.424.735	-284.951	-4,99	7.496	88
584	Vadstena	389.297	416.485	27.188	6,98	1.318	6
586	Mjölby	2.725.077	2.662.158	-62.920	-2,31	4.934	42

Kkod	Kommun	Ett tänkt utfall utifrån antalet särskoleelever	Resultat enligt föreslaget system 10%,87,5% ,2,5%	Avvikelse	%	Antalet 7-20 åringar	Särskole-elever
604	Aneby	908.359	890.487	-17.872	-1,97	1.406	14
617	Gnosjö	1.362.539	1.315.950	-46.589	-3,42	2.040	21
662	Gislaved	3.309.023	3.234.129	-74.893	-2,26	5.599	51
665	Vaggeryd	1.297.656	1.303.363	5.707	0,44	2.539	20
680	Jönköping	14.598.629	13.843.228	-755.401	-5,17	19.567	225
682	Nässjö	4.412.030	4.174.972	-237.058	-5,37	5.309	68
683	Värnamo	2.141.132	2.224.222	83.090	3,88	5.761	33
684	Sävsjö	1.038.125	1.053.752	15.627	1,51	2.234	16
685	Vetlanda	2.789.960	2.776.244	-13.716	-0,49	5.200	43
686	Eksjö	1.622.070	1.623.269	1.199	0,07	3.268	25
687	Tranås	1.297.656	1.312.365	14.710	1,13	3.096	20
760	Uppvidinge	1.297.656	1.281.379	-16.277	-1,25	1.793	20
761	Lessebo	843.476	844.011	535	0,06	1.704	13
763	Tingsryd	1.103.008	1.143.130	40.123	3,64	2.542	17
764	Alvesta	1.946.484	1.939.374	-7.110	-0,37	3.744	30
765	Älmhult	2.076.249	2.003.360	-72.890	-3,51	2.848	32
767	Markaryd	1.686.953	1.604.913	-82.040	-4,86	2.053	26
780	Växjö	3.828.085	4.091.168	263.083	6,87	12.994	59
781	Ljungby	2.465.546	2.497.334	31.788	1,29	5.075	38
821	Högsby	713.711	720.621	6.911	0,97	1.206	11
834	Torsås	454.180	490.312	36.133	7,96	1.396	7
840	Mörbylånga	973.242	1.015.062	41.820	4,30	2.598	15
860	Hultsfred	2.076.249	2.015.182	-61.068	-2,94	2.872	32
861	Mönsterås	1.167.890	1.165.958	-1.933	-0,17	2.280	18
862	Emmaboda	778.594	806.499	27.906	3,58	1.831	12
880	Kalmar	5.450.155	5.292.913	-157.242	-2,89	9.384	84
881	Nybro	2.530.429	2.450.639	-79.790	-3,15	3.565	39
882	Oskarshamn	2.076.249	2.125.479	49.229	2,37	5.097	32
883	Västervik	3.957.850	3.903.044	-54.806	-1,38	6.924	61
884	Vimmerby	1.557.187	1.557.588	401	0,03	2.793	24
885	Borgholm	778.594	807.621	29.027	3,73	1.868	12
980	Gotland	6.488.279	6.346.325	-141.954	-2,19	10.267	100
1060	Olofström	1.297.656	1.289.301	-8.355	-0,64	2.656	20
1080	Karlskrona	4.606.678	4.618.995	12.316	0,27	10.559	71
1081	Ronneby	1.362.539	1.503.090	140.551	10,32	5.333	21
1082	Karlshamn	2.400.663	2.406.038	5.375	0,22	5.529	37
1083	Sölvesborg	1.492.304	1.459.183	-33.122	-2,22	2.831	23
1121	Östra-Göinge	2.011.367	1.932.292	-79.075	-3,93	2.979	31
1137	Orkelljunga	1.038.125	1.016.552	-21.573	-2,08	1.826	16
1160	Tomelilla	1.103.008	1.093.253	-9.755	-0,88	2.147	17
1162	Bromölla	1.038.125	1.042.878	4.753	0,46	2.481	16
1163	Osby	2.206.015	2.083.571	-122.444	-5,55	2.479	34
1165	Perstorp	908.359	872.139	-36.220	-3,99	1.368	14
1166	Klippan	3.114.374	2.899.483	-214.892	-6,90	3.071	48
1167	Åstorp	2.206.015	2.077.571	-128.444	-5,82	2.795	34
1168	Båstad	1.557.187	1.491.520	-65.667	-4,22	2.325	24
1180	Kristianstad	7.396.639	7.171.868	-224.770	-3,04	12.555	114
1181	Simrishamn	2.011.367	1.942.281	-69.085	-3,43	3.211	31
1182	Ängelholm	3.114.374	3.058.269	-56.105	-1,80	6.132	48
1183	Hässleholm	4.671.561	4.596.704	-74.857	-1,60	8.806	72
1214	Svalöv	1.881.601	1.791.540	-90.061	-4,79	2.487	29
1230	Staffanstorp	1.232.773	1.290.851	58.078	4,71	4.049	19
1231	Burlöv	1.297.656	1.279.010	-18.646	-1,44	2.788	20
1233	Vellinge	1.103.008	1.283.858	180.850	16,40	6.100	17
1260	Bjuv	2.270.898	2.143.698	-127.199	-5,60	2.958	35

Kkod	Kommun	Ett tänkt utfall utifrån antalet särskoleelever	Resultat enligt föreslaget system 10%,87,5% ,2,5%	Avvikelse	%	Antalet .7-20 åringar	Särskole-elever
1261	Kävlinge	2.595.312	2.529.883	-65.429	-2,52	4.923	40
1262	Lomma	1.167.890	1.210.081	42.190	3,61	3.627	18
1263	Svedala	1.167.890	1.238.185	70.295	6.02	4.030	18
1264	Skurup	908.359	937.594	29.235	3,22	2.614	14
1265	Sjöbo	1.232.773	1.245.479	12.706	1,03	2.816	19
1266	Hörby	1.557.187	1.500.643	-56.544	-3,63	2.321	24
1267	Höör	973.242	988.563	15.321	1,57	2.414	15
1280	Malmö	10.835.427	11.098.850	263.423	2,43	31.471	167
1281	Lund	6.034.100	6.054.454	20.355	0,34	14.749	93
1282	Landskrona	4.995.975	4.678.355	-317.621	-6,36	5.869	77
1283	Helsingborg	8.304.998	8.141.618	-163.380	-1.97	16.782	128
1284	Höganäs	1.946.484	1.932.803	-13.681	-0,70	4.358	30
1285	Eslöv	4.412.030	4.135.865	-276.165	-6,26	5.003	68
1286	Ystad	2.725.077	2.606.747	-118.331	-4,34	4.029	42
1287	Trelleborg	3.828.085	3.668.083	-160.002	-4,18	5.918	59
1315	Hylte	908.359	937.285	28.925	3,18	1.934	14
1380	Halmstad	6.163.865	6.157.063	-6.802	-0,11	14.011	95
1381	Laholm	2.076.249	2.077.473	1.224	0,06	4.302	32
1382	Falkenberg	4.217.382	4.096.116	-121.266	-2.88	6.934	65
1383	Varberg	4.995.975	4.868.925	-127.050	-2,54	8.939	77
1384	Kungsbacka	4.022.733	4.105.295	82.561	2,05	10.892	62
1401	Härryda	3.309.023	3.195.696	-113.327	-3,42	5.627	51
1402	Partille	2.984.609	2.914.753	-69.855	-2,34	5.878	46
1407	Öckerö	1.103.008	1.079.157	-23.851	-2,16	2.205	17
1415	Stenungsund	1.557.187	1.559.621	2.433	0,16	3.624	24
1419	Tjörn	1.038.125	1.049.600	11.475	1,11	2.610	16
1421	Orust	1.427.421	1.400.601	-26.821	-1.88	2.615	22
1427	Sotenäs	583.945	598.981	15.036	2,57	1.595	9
1430	Munkedal	389.297	476.845	87.549	22,49	2.092	6
1435	Tanum	908.359	938.585	30.226	3,33	1.997	14
1480	Göteborg	33.155.108	32.104.437	-1.050.671	-3,17	60.042	511
1481	Mölndal	7.526.404	7.059.360	-467.045	-6,21	9.124	116
1482	Kungälv	2.919.726	2.894.557	-25.169	-0,86	6.313	45
1484	Lysekil	1.167.890	1.169.298	1.408	0,12	2.692	18
1485	Uddevalla	4.282.264	4.173.311	-108.953	-2.54	7.756	66
1486	Strömstad	778.594	796.095	17.501	2,25	1.813	12
1504	Dals-Ed	713.711	711.272	-2.439	-0,34	1.045	11
1507	Färgelanda	713.711	725.879	12.168	1,70	1.452	11
1521	Ale	1.946.484	1.989.769	43.285	2,22	5.315	30
1524	Lerum	3.179.257	3.175.624	-3.633	-0,11	7.462	49
1527	Vårgårda	1.362.539	1.313.230	-49.309	-3,62	1.981	21
1552	Tranemo	908.359	949.656	41.297	4,55	2.357	14
1560	Bengtsfors	454.180	539.245	85.065	18,73	1.974	7
1561	Mellerud	324.414	399.647	75.233	23,19	1.805	5
1562	Lilla-Edet	1.557.187	1.506.576	-50.611	-3,25	2.530	24
1563	Mark	3.309.023	3.242.313	-66.709	-2,02	5.939	51
1565	Svenljunga	1.427.421	1.399.994	-27.428	-1.92	2.126	22
1566	Herrljunga	1.297.656	1.248.990	-48.666	-3,75	1.771	20
1580	Vänersborg	2.789.960	2.808.062	18.102	0,65	6.594	43
1581	Trollhättan	4.671.561	4.552.091	-119.470	-2,56	8.707	72
1582	Alingsås	3.049.491	3.008.057	-41.435	-1.36	6.212	47
1583	Borås	8.759.177	8.575.795	-183.382	-2,09	16.754	135
1584	Ulricehamn	1.946.484	1.961.165	14.681	0,75	4.106	30
1585	Åmål	973.242	985.297	12.055	1,24	2.183	15
1602	Grästorp	648.828	637.705	-11.123	-1,71	1.181	10

Kkod	Kommun	Ett tänkt utfall utifrån antalet särskoleelever	Resultat enligt föreslaget system 10%,87,5% ,2,5%	Avvikelse	%	Antalet 7-20 åringar	Särskole-elever
1603	Essunga	324.414	351.982	27.568	8,50	1.120	5
1622	Mullsjö	1.167.890	1.121.437	-46.453	-3,98	1.765	18
1623	Habo	583.945	641.167	57.222	9,80	2.249	9
1637	Karlsborg	1.038.125	1.002.068	-36.057	-3,47	1.444	16
1643	Gullspång	778.594	752.755	-25.838	-3,32	1.117	12
1660	Vara	2.984.609	2.800.626	-183.982	-6,16	3.068	46
1661	Götene	1.362.539	1.353.058	-9.480	-0,70	2.780	21
1662	Tibro	2.011.367	1.881.412	-129.955	-6,46	2.177	31
1663	Töreboda	1.427.421	1.370.885	-56.536	-3,96	1.894	22
1680	Mariestad	3.049.491	2.922.974	-126.517	-4,15	4.437	47
1681	Lidköping	2.530.429	2.567.507	37.078	1,47	6.289	39
1682	Skara	1.622.070	1.611.999	-10.071	-0,62	3.372	25
1683	Skövde	6.553.162	6.194.716	-358.446	-5,47	8.396	101
1684	Hjo	1.232.773	1.181.235	-51.538	-4,18	1.737	19
1685	Tidaholm	1.427.421	1.390.657	-36.764	-2,58	2.302	22
1686	Falköping	2.595.312	2.601.350	6.038	0,23	5.510	40
1715	Kil	1.622.070	1.565.387	-56.683	-3,49	2.533	25
1730	Eda	129.766	230.125	100.359	77,34	1.541	2
1737	Torsby	1.622.070	1.728.565	106.495	6,57	2.302	25
1760	Storfors	778.594	749.299	-29.295	-3,76	977	12
1761	Hammarö	1.686.953	1.613.083	-73.870	-4,38	2.626	26
1762	Munkfors	389.297	380.560	-8.737	-2,24	654	6
1763	Forshaga	778.594	827.124	48.530	6,23	2.536	12
1764	Grums	973.242	967.172	-6.070	-0,62	1.914	15
1765	Årjäng	1.038.125	1.062.413	24.289	2,34	1.744	16
1766	Sunne	1.232.773	1.245.889	13.116	1,06	2.108	19
1780	Karlstad	7.526.404	7.257.754	-268.650	-3,57	12.092	116
1781	Kristinehamn	3.114.374	2.983.310	-131.065	-4,21	4.378	48
1782	Filipstad	1.751.835	1.708.816	-43.020	-2,46	2.057	27
1783	Hagfors	1.103.008	1.172.671	69.663	6,32	2.416	17
1784	Arvika	2.854.843	2.792.829	-62.014	-2,17	4.278	44
1785	Säffle	1.816.718	1.798.304	-18.414	-1,01	2.988	28
1860	Laxå	973.242	944.963	-28.279	-2,91	1.320	15
1861	Hallsberg	1.751.835	1.724.573	-27.262	-1,56	3.165	27
1862	Degerfors	1.557.187	1.491.063	-66.124	-4,25	2.166	24
1863	Hällefors	843.476	856.244	12.768	1,51	1.420	13
1864	Ljusnarsberg	843.476	817.653	-25.823	-3,06	1.038	13
1880	Örebro	10.251.482	10.103.355	-148.126	-1,44	20.498	158
1881	Kumla	2.465.546	2.340.842	-124.704	-5,06	3.400	38
1882	Askersund	1.297.658	1.282.863	-14.792	-1,14	2.147	20
1883	Karlskoga	2.335.781	2.344.856	9.075	0,39	5.461	36
1884	Nora	1.232.773	1.207.913	-24.860	-2,02	1.969	19
1885	Lindesberg	2.335.781	2.334.976	-804	-0,03	4.454	36
1904	Skinnskatteberg	259.531	304.703	45.172	17,41	925	4
1907	Surahammar	1.751.835	1.663.980	-87.855	-5,02	2.254	27
1917	Heby	1.557.187	1.540.329	-16.858	-1,08	2.429	24
1960	Kungsör	973.242	943.310	-29.932	-3,08	1.611	15
1961	Hallstahammar	2.206.015	2.093.072	-112.943	-5,12	3.028	34
1962	Norberg	648.828	646.164	-2.664	-0,41	1.156	10
1980	Västerås	12.652.145	12.164.144	-488.001	-3,86	20.510	195
1981	Sala	1.946.484	1.955.900	9.416	0,48	3.890	30
1982	Fagersta	1.946.484	1.827.022	-119.462	-6,14	2.178	30
1983	Köping	3.049.491	2.923.784	-125.707	-4,12	4.449	47
1984	Arboga	908.359	939.797	31.438	3,46	2.543	14
2021	Vansbro	519.062	589.922	70.860	13,65	1.267	8

Kkod	Kommun	Ett tänkt utfall utifrån antalet särskoleelever	Resultat enligt föreslaget system 10%,87,5% ,2,5%	Avvikelse	%	Antalet 7-20 åringar	Särskole-elever
2023	Malung	1.103.008	1.249.679	146.672	13,30	1.891	17
2026	Gagnef	519.062	591.929	72.866	14,04	2.002	8
2029	Leksand	454.180	575.755	121.575	26,77	2.388	7
2031	Rättvik	1.167.890	1.200.942	33.052	2,83	1.771	18
2034	Orsa	324.414	426.226	101.812	31,38	1.224	5
2039	Älvdalen	519.062	835.597	316.535	60,98	1.276	8
2061	Smedjebacken	648.828	737.018	88.190	13,59	2.456	10
2062	Mora (0)	64.883	378.194	313.311	482,89	3.754	1
2080	Falun	5.774.569	5.640.496	-134.072	-2,32	9.650	89
2081	Borlänge	4.282.264	4.184.137	-98.127	-2,29	8.017	66
2082	Säter	908.359	935.664	27.305	3,01	2.239	14
2083	Hedemora	1.362.539	1.375.873	13.335	0,98	2.839	21
2084	Avesta	2.141.132	2.112.283	-28.849	-1,35	4.116	33
2085	Ludvika	1.816.718	1.903.210	86.492	4,76	4.786	28
2101	Ockelbo	454.180	500.812	46.633	10,27	1.064	7
2104	Hofors	1.686.953	1.594.870	-92.083	-5,46	1.954	26
2121	Ovanåker	2.595.312	2.481.634	-113.678	-4,38	2.436	40
2132	Nordanstig	2.270.898	2.150.143	-120.755	-5,32	1.955	35
2161	Ljusdal	2.789.960	2.858.700	68.740	2,46	3.427	43
2180	Gävle	9.991.950	9.552.405	-439.545	-4,40	14.382	154
2181	Sandviken	3.244.140	3.234.686	-9.454	-0,29	6.697	50
2182	Söderhamn	3.309.023	3.190.515	-118.508	-3,58	4.817	51
2183	Bollnäs	4.347.147	4.132.271	-214.876	-4,94	4.786	67
2184	Hudiksvall	3.828.085	3.812.641	-15.444	-0,40	6.817	59
2260	Ånge	1.362.539	1.428.646	66.107	4,85	1.881	21
2262	Timrå	2.011.367	1.975.789	-35.578	-1,77	3.514	31
2280	Härnösand	3.179.257	3.087.629	-91.628	-2,88	5.023	49
2281	Sundsvall	10.186.599	9.877.988	-308.611	-3,03	15.984	157
2282	Kramfors	2.530.429	2.489.939	-40.490	-1,60	3.867	39
2283	Sollefteå	3.503.671	3.518.682	15.011	0,43	3.996	54
2284	Örnsköldsvik	6.098.983	6.178.865	79.882	1,31	10.722	94
2303	Ragunda	454.180	570.384	116.204	25,59	1.122	7
2305	Bräcke	1.362.539	1.423.686	61.147	4,49	1.437	21
2309	Krokom	1.232.773	1.499.206	266.433	21,61	2.668	19
2313	Strömsund	1.167.890	1.635.606	467.716	40,05	2.570	18
2321	Åre	908.359	1.213.578	305.219	33,60	1.633	14
2326	Berg	129.766	443.265	313.499	241,59	1.312	2
2361	Härjedalen	1.038.125	1.530.688	492.563	47,45	1.971	16
2380	Östersund	4.995.975	4.985.444	-10.531	-0,21	10.005	77
2401	Nordmaling	648.828	700.903	52.075	8,03	1.500	10
2403	Bjurholm	194.648	254.584	59.935	30,79	470	3
2404	Vindeln	719.711	805.161	91.450	12,81	1.164	11
2409	Robertsfors	973.242	984.844	11.602	1,19	1.444	15
2417	Norsjö	908.359	921.134	12.775	1,41	902	14
2418	Malå	64.883	170.282	105.400	162,45	779	1
2421	Storuman	129.766	525.412	395.647	304,89	1.361	2
2422	Sorsele	194.648	541.308	346.660	178,10	554	3
2425	Dorotea	324.414	442.709	118.295	36,46	600	5
2460	Vännäs	778.594	785.928	7.335	0,94	1.568	12
2462	Vilhelmina	843.476	1.185.433	341.956	40,54	1.487	13
2463	Åsele	194.648	398.836	204.188	104,90	610	3
2480	Umea	8.045.466	7.980.465	-65.001	-0,81	16.309	124
2481	Lycksele	1.103.008	1.356.964	253.956	23,02	2.621	17
2482	Skellefteå	7.396.639	7.495.984	99.345	1,34	13.896	114
2505	Arvidsjaur	843.476	1.066.546	223.069	26,45	1.319	13

Kkod	Kommun	Ett tänkt utfall utifrån antalet särskoleelever	Resultat enligt föreslaget system 10%,87,5% ,2,5%	Avvikelse	%	Antalet 7-20 åringar	Särskole-elever
2506	Arjeplog (0)	64.883	677.815	612.932	944,68	570	1
2510	Jokkmokk	454.180	1.284.193	830.013	182,75	1.118	7
2513	Överkalix	194.648	334.449	139.801	71,82	714	3
2514	Kalix	2.206.015	2.195.405	-10.610	-0,48	3.573	34
2518	Övertorneå	519.062	617.644	98.582	18,99	1.073	8
2521	Pajala	454.180	828.353	374.174	82,38	1.375	7
2523	Gällivare	2.076.249	2.739.158	662.909	31,93	3.733	32
2560	Älvsbyn	1.103.008	1.129.096	26.089	2,37	1.674	17
2580	Luleå	5.774.569	5.755.640	-18.929	-0,33	12.118	89
2581	Piteå	4.217.382	4.232.071	14.690	0,35	7.829	65
2582	Boden	2.206.015	2.400.085	194.070	8,80	5.341	34
2583	Haparanda	778.594	825.624	47.031	6,04	2.000	12
2584	Kiruna	2.206.015	3.068.879	862.864	39,11	4.874	34

KUNGL BIBL
1991-05-16
STOCKHOLM

KUNGL. BIBL.
1991-05-16
STOCKHOLM

Statens offentliga utredningar 1991

Systematisk förteckning

Justitiedepartementet

Personregistrering inom arbetslivs-, forsknings- och massmedieområdena, m.m. [21]

Utrikesdepartementet

Statens roll vid främjande av export. [3]

Försvarsdepartementet

Kapitalkostnader inom försvaret. Nya former för finansiell styrning. [20]

Socialdepartementet

Utvärdering av SBU. Statens Beredning för Ut-värdering av medicinsk metodik. [6]
Lokala sjukförsäkringsregister [9]
Informationens roll som handlingsunderlag - styrning och ekonomi. [15].
Gemensamma regler - lagstiftning, klassifikationer och informationsteknologi. [16].
Forskning och utveckling - epidemiologi, kvalitetssäkring och Spris utvecklingsprojekt. [17].
Informationsstruktur för hälso- och sjukvården - en utvecklingsprocess. [18].

Kommunikationsdepartementet

Den regionala bil- och körkortsadministrationen. [14]
Storstadens trafiksystem. Överenskommelser om trafik och miljö i Stockholms- Göteborgs- och Malmöregionerna. [19]

Finansdepartementet

Finansiell tillsyn. [2]
Sportslig och ekonomisk utveckling inom trav- och galoppsporten. [7]
Beskattning av kraftföretag. [8]
Kapitalavkastningen i bytesbalansen.
Tre expertrapporter. [27]

Utbildningsdepartementet

Särskolan - en primärkommunal skola. [30]

Arbetsmarknadsdepartementet

Flykting- och immigrationspolitiken. [1]
Spelreglerna på arbetsmarknaden. [13]

Bostadsdepartemntet

Ett nytt BFR - Byggforskningen på 90-talet. [23]

Industridepartementet

Översyn av lagstiftningen om träfiberråvara. [22]

Civildepartementet

Affärstiderna. [10]
Affärstiderna. Bilagedel. [11]
Ungdomarna och makten.[12]
Visst går det an! Del 1, 2 och 3. [24]
Frikommunförsöket. Erfarenheter av försöken med en friare nämndorganisation. [25]
Kommunala entreprenader. Vad är möjligt? En analys av rättsläget och det statliga regelverkets roll. [26]
Konkurrensen i Sverige - en kartläggning av konkurrensförhållandena i 61 branscher. Del 1 och 2. [28]
Periodiska hälsoundersökningar i vissa statliga, kommunala och landstingskommunala anställningar. C. [29]

Miljödepartementet

Miljölagstiftningen i framtiden. [4]
Miljölagstiftningen i framtiden. Bilagedel. Sekretariatets kartläggning och analys. [5]

Statens offentliga utredningar 1991

Kronologisk förteckning

1. Flykting- och immigrationspolitiken. A.
2. Finansiell tillsyn. Fi.
3. Statens roll vid främjande av export. UD.
4. Miljölagstiftningen i framtiden. M.
5. Miljölagstiftningen i framtiden. Bilagedel. Sekretariatets kartläggning och analys. M.
6. Utvärdering av SBU. Statens Beredning för Utvärdering av medicinsk metodik. S.
7. Sportslig och ekonomisk utveckling inom trav- och galoppsporten. Fi.
8. Beskattning av kraftföretag. Fi
9. Lokala sjukförsäkringsregister. S.
10. Affärstiderna. C.
11. Affärstiderna. Bilagedel. C.
12. Ungdomarna och makten. C.
13. Spelreglerna på arbetsmarknaden. A.
14. Den regionala bil- och körkortsadministrationen. K.
15. Informationens roll som handlingsunderlag - styrning och ekonomi. S.
16. Gemensamma regler - lagstiftning, klassifikationer och informationsteknologi. S.
17. Forskning och utveckling - epidemiologi, kvalitetssäkring och Spris utvecklingsprojekt. S.
18. Informationsstruktur för hälso- och sjukvården - en utvecklingsprocess. S.
19. Storstadens trafiksystem. Överenskommelser om trafik och miljö i Stockholms- Göteborgs- och Malmöregionerna. K.
20. Kapitalkostnader inom försvaret. Nya former för finansiell styrning. Fö.
21. Personregistrering inom arbetslivs-, forsknings- och massmedieområdena, m.m. Ju.
22. Översyn av lagstiftningen om träfiberråvara. I.
23. Ett nytt BFR - Byggforskningen på 90-talet. Bo.
24. Visst går det an! Del 1, 2 och 3. C.
25. Frikommunförsöket. Erfarenheter av försöken med en friare nämndorganisation. C.
26. Kommunala entreprenader. Vad är möjligt? En analys av rättsläget och det statliga regelverkets roll. C.
27. Kapitalavkastningen i bytesbalansen. Tre expertrapporter. Fi.
28. Konkurrensen i Sverige - en kartläggning av konkurrensförhållandena i 61 branscher. Del 1 och 2. C.
29. Periodiska hälsoundersökningar i vissa statliga, kommunala och landstingskommunala anställningar. C.
30. Särskolan - en primärkommunal skola. U.